

Eskiyeni

ISSN 1306-6218 eISSN 2636-8536 **Başlangıç** 2006

Yayıncı Anadolu İlahiyat Akademisi

Makale Süreç Raporu

Makale Başlığı: Dâru'l-Fünun'dan Günümüze Türkiye'de İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinin Akademik Yapılanma Sorunu

Rapor Tarihi: 19-09-2022

Süreç ve Raporlama Sistemi: DergiPark

İÇERİK

1. MAKALE ÜST VERİSİ

2. YAZARIN EKLEDİĞİ MAKALE DOSYALARININ İLK HALİ

3. DEĞERLENDİRME SÜRECİ

a. Hakem Değerlendirmeleri

b. Editör Kararı

c. Yazardan Gelen Revizyon Dosyası

4. EDİTÖR SON KARARI

1. MAKALE ÜST VERİSİ

Makale Başlığı(en)	The Problem of Academic Structuring of Faculties of Theology/Islamic Sciences in Turkey from Daru'l-Fünun to the Present
Makale Başlığı(tr)	Dâru'l-Fünun'dan Günümüze Türkiye'de İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinin Akademik Yapılanma Sorunu
Gönderilme Tarihi	04-06-2022

Öz (en)

Higher religious education institutions in Turkey were established for purposes such as religious-scientific research or vocational training. Higher religious education institutions have preserved their existence by transforming/diversifying under the influence of formal/informal elements in the historical context. In this context, the quality, purpose and institutionalization problems of the faculty, the employment and qualification problems of the faculty members and students, and the academic structuring problems of the faculties were also discussed. The discussion point of methodological problems related to higher religious education starts from the academic structuring form of faculties. Due to the fact that the Faculties of Theology/Islamic Sciences continue their education and their graduates are employed, the problems are thought to have been solved or not. In this framework, the problem of academic structuring of the Faculties of Theology/Islamic Sciences stands out as a problem that remains off the agenda but does not lose its depth. In this context, the main problem of the study is the course of the academic structuring process of higher religious education throughout the history of the Republic. The sub-problems of the study are which factors come to the fore in the creation of departments and branches of Theology/Islamic Sciences Faculties, and for what process and purpose the departments in the faculty were established. In addition, whether the academic structuring form of higher religious education is compatible with the mission of producing scientific knowledge of the faculties has been accepted as a sub-problem. Again, it has been accepted as a problem how the departments can be structured in the field of scientific knowledge production and employment around the aforementioned problems. In this study, which deals with the problem of academic structuring of higher religious education, literature review method was used. As a result of scanning and interpreting the literature, new evaluations were tried to be reached. In this context, studies on Higher Religious Education have been scanned. The obtained studies were tried to be described in the context of the history and problems of higher religious education. Among the studies on higher religious education, studies on the academic structuring of the faculty were tried to be interpreted based on document analysis. As a result of these evaluations, the department proposals brought to the problem of academic structuring in Higher Religious Education from 1924 to the 2020s in Turkey were classified under the headings of Non-formal and Formal Religious Education. In the context of non-

Öz (tr)

Türkiye’de yüksek din öğretimi kurumları, dini-bilimsel araştırmalar ya da meslek eğitimi gibi amaçlara matuf olarak kurulmuşlardır. Tarihsel bağlam içerisinde resmi/gayri resmi unsurların etkisi altında yüksek din öğretimi kurumları dönüşerek/çeşitlenerek varlıklarını korumuşlardır. Bu çerçevede fakültelerin nitelik, amaç ve kurumsallaşma sorunları, öğretim elemanlarının ve öğrencilerin istihdam ve nitelik sorunları ayrıca fakültelerin akademik yapılanma sorunları da müzakere konusu olmuştur. Yüksek din öğretimine ilişkin metodolojik problemlerin tartışma noktası, fakültelerin akademik yapılanma formundan başlamaktadır. Halihazırda İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinin eğitim-öğretime devam etmeleri ve mezunlarının istihdam edilmeleri nedeniyle fiilen sorunlar çözülmüş ya da yokmuş gibi düşünülmektedir. Bu çerçevede İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinin akademik yapılanma sorunu gündem dışı kalan ancak derinliğini kaybetmeyen bir sorun olarak durmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın temel problemi, Cumhuriyet tarihi boyunca yüksek din öğretiminin akademik yapılanma sürecinin nasıl bir seyir izlediğidir. Çalışmanın alt problemleri ise İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinin, bölüm ve ana bilim dallarının oluşturulmasında hangi etmenlerin öne çıktığı, fakülteadaki bölümlerin hangi süreç ve amaçla kurulduğudur. Ayrıca yüksek din öğretiminin akademik yapılanma formunun, fakültelerin bilimsel bilgi üretme misyonu ile uyumlu olup olmadığı birer alt problem olarak kabul edilmiştir. Yine söz konusu problemler etrafında bölümlerin bilimsel bilgi üretme ve istihdam alanına yönelik yapılanma biçimlerinin nasıl olabileceği bir problem olarak kabul edilmiştir. Yüksek din öğretiminin akademik yapılanma sorununu konu alan bu çalışmada, literatür taraması yöntemi kullanılmıştır. Alan yazınların taranması ve yorumlanması sonucu yeni değerlendirmelere ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda Yüksek Din Öğretimini konu alan çalışmalar taranmıştır. Elde edilen çalışmalar yüksek din öğretimi tarihi ve sorunları bağlamında betimlenmeye çalışılmıştır. Yüksek din öğretimini konu alan çalışmalar içerisinde fakültenin akademik yapılanmasını konu alan çalışmalar doküman incelemesine dayalı olarak yorumlanmaya çalışılmıştır. Bu değerlendirmeler sonucu, Türkiye’de 1924’ten 2020’li yıllara, Yüksek Din Öğretiminde akademik yapılanma sorununa getirilen bölüm önerileri, Yaygın ve Örgün Din Eğitimi başlıkları altında sınıflandırılmıştır. Yaygın din eğitimi bağlamında Vaizlik ve Müftülük, Dini Danışmanlık ve Rehberlik, İlahiyat Sosyal Hizmet Alanı Hafızlık ve Müezzinlik Yurt Dışı Din Hizmetleri İmam-

Anahtar Kelimeler (en)	Religious Education, Higher Religious Education, Faculty of Theology, Faculty of Islamic Sciences. History of Religious Education
Anahtar Kelimeler (tr)	Din Eğitimi, Yüksek Din Öğretimi, İlahiyat Fakültesi, İslami İlimler Fakültesi
Makale Türü (tr)	Araştırma Makalesi
Makale Türü (en)	Research Article
Konular (tr)	Din Bilimi
Konular (en)	Religion
Yazarlar	Muhammet Mustafa BAYRAKTAR , mmustafabayraktar@ahievran.edu.tr, KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ

2. YAZARIN EKLEDİĞİ MAKALE DOSYALARININ İLK HALİ

TAM METİN

Başlık: ESKİYENİ .docx

Dâru'l-Fünun'dan Günümüze Türkiye'de İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinin Akademik Yapılanma Sorunu

Muhammet Mustafa Bayraktar

Dr. Öğr. Üyesi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi

İslami İlimler Fakültesi, Din Bilimleri Ana Bilim Dalı

Assr. Prof. Dr., Kırşehir Ahi Evran University, Faculty of Islamic Sciences, Department of Religious Studies

Kırşehir/Turkey

mmustafabayraktar@gmail.com

ORCID: 0000-0002-1288-1517

The Problem of Academic Structuring of Faculties of Theology/Islamic Sciences in Turkey from Daru'l-Fünun to the Present

Abstract

Higher religious education institutions in Turkey were established for purposes such as religious-scientific research or vocational training. Higher religious education institutions have preserved their existence by transforming/diversifying under the influence of formal/informal elements in the historical context. In this context, the quality, purpose and institutionalization problems of the faculty, the employment and qualification problems of the faculty members and students, and the academic structuring problems of the faculties were also discussed. The discussion point of methodological problems related to higher religious education starts from the academic structuring form of faculties. Due to the fact that the Faculties of Theology/Islamic Sciences continue their education and their graduates are employed, the problems are thought to have been solved or not. In this framework, the problem of academic structuring of the Faculties of Theology/Islamic Sciences stands out as a problem that remains off the agenda but does not lose its depth. In this context, the main problem of the study is the course of the academic structuring process of higher religious education throughout the history of the Republic. The sub-problems of the study are which factors come to the fore in the creation of departments and branches of Theology/Islamic Sciences Faculties, and for what process and purpose the departments in the faculty were established. In addition, whether the academic structuring form of higher religious education is compatible with the mission of producing scientific knowledge of the faculties has been accepted as a sub-problem. Again, it has been accepted as a problem how the departments can be structured in the field of scientific knowledge production and employment around the aforementioned problems. In this study, which deals with the problem of academic structuring of higher religious education, literature review method was used. As a result of scanning and interpreting the literature, new evaluations were tried to be reached. In this context, studies on Higher Religious Education have been scanned. The obtained studies were tried to be described in the context of the history and problems of higher religious education. Among the studies on higher religious education, studies on the academic structuring of the faculty were tried to be interpreted based on document analysis. As a result of these evaluations, the department proposals brought to the problem of academic structuring in Higher Religious Education from 1924 to the 2020s in Turkey were classified under the headings of Non-formal and Formal Religious Education. In the context of non-formal religious education, it has been determined that the departments of Ministership and Mufti, Religious Counseling and Guidance, Theology and Social Service, Hafiz and Muezzin, Foreign Religious Services, Imam-Hatip and Preacher, World Religions Culture, Spiritual Counseling and Guidance are recommended. In the

context of formal religious education, it has been determined that Imam Hatip Schools Vocational Courses Teaching, Secondary Education Religious Culture and Moral Education Teaching, Primary Education Religious Culture and Moral Education Departments are recommended. When the studies in the literature are examined, it is understood that legal arrangements should be made for an academic structure aimed at producing knowledge and training professional staff in higher religious education. In this context, the research is expected to contribute to studies on higher religious education in Turkey and to shed light on higher religious education policies.

Keywords

Religious Education, Higher Religious Education, Faculty of Theology, Faculty of Islamic Sciences. History of Religious Education.

Öz

Türkiye’de yüksek din öğretimi kurumları, dini-bilimsel araştırmalar ya da meslek eğitimi gibi amaçlara matuf olarak kurulmuşlardır. Tarihsel bağlam içerisinde resmi/gayri resmi unsurların etkisi altında yüksek din öğretimi kurumları dönüşerek/çeşitlenerek varlıklarını korumuşlardır. Bu çerçevede fakültelerin nitelik, amaç ve kurumsallaşma sorunları, öğretim elemanlarının ve öğrencilerin istihdam ve nitelik sorunları ayrıca fakültelerin akademik yapılanma sorunları da müzakere konusu olmuştur. Yüksek din öğretimine ilişkin metodolojik problemlerin tartışma noktası, fakültelerin akademik yapılanma formundan başlamaktadır. Halihazırda İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinin eğitim-öğretime devam etmeleri ve mezunlarının istihdam edilmeleri nedeniyle fiilen sorunlar çözülmüş ya da yokmuş gibi düşünülmektedir. Bu çerçevede İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinin akademik yapılanma sorunu gündem dışı kalan ancak derinliğini kaybetmeyen bir sorun olarak durmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın temel problemi, Cumhuriyet tarihi boyunca yüksek din öğretiminin akademik yapılanma sürecinin nasıl bir seyir izlediğidir. Çalışmanın alt problemleri ise İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinin, bölüm ve ana bilim dallarının oluşturulmasında hangi etmenlerin öne çıktığı, fakülteadaki bölümlerin hangi süreç ve amaçla kurulduğudur. Ayrıca yüksek din öğretiminin akademik yapılanma formunun, fakültelerin bilimsel bilgi üretme misyonu ile uyumlu olup olmadığı birer alt problem olarak kabul edilmiştir. Yine söz konusu problemler etrafında bölümlerin bilimsel bilgi üretme ve istihdam alanına yönelik yapılanma biçimlerinin nasıl olabileceği bir problem olarak kabul edilmiştir. Yüksek din öğretiminin akademik yapılanma sorununu konu alan bu çalışmada, literatür taraması yöntemi kullanılmıştır. Alan yazınların taranması ve yorumlanması sonucu yeni değerlendirmelere ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda Yüksek Din Öğretimi konu alan çalışmalar taranmıştır. Elde edilen çalışmalar yüksek din öğretimi tarihi ve sorunları bağlamında betimlenmeye çalışılmıştır. Yüksek din öğretimi konu alan çalışmalar içerisinde fakültenin akademik yapılanmasını konu alan çalışmalar doküman incelemesine dayalı olarak yorumlanmaya çalışılmıştır. Bu değerlendirmeler sonucu, Türkiye’de 1924’ten 2020’li yıllara, Yüksek Din Öğretiminde akademik yapılanma sorununa getirilen bölüm önerileri, Yaygın ve Örgün Din Eğitimi başlıkları altında sınıflandırılmıştır. Yaygın din eğitimi bağlamında Vaizlik ve Müftülük, Dini Danışmanlık ve Rehberlik, İlahiyat Sosyal Hizmet Alanı, Hafızlık ve Müezzinlik, Yurt Dışı Din Hizmetleri, İmam-Hatip ve Vaizlik, Dünya Dinleri Kültürü, Manevi Danışmanlık ve Rehberlik bölümlerinin önerildiği tespit edilmiştir. Örgün din eğitimi bağlamında ise İmam Hatip Okulları Meslek Dersleri Öğretmenliği, Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği bölümlerinin önerildiği tespit edilmiştir. Literatürde yer alan çalışmalar incelendiğinde yüksek din öğretiminde bilgi üretme ve meslek elemanı yetiştirme amacına matuf bir akademik yapılanma için hukuki düzenlemeler yapılması gerektiği anlaşılmıştır. Bu bağlamda araştırmanın, Türkiye’de yüksek din öğretimi konu alan çalışmalara katkı sağlaması ve yüksek din öğretimi politikalarına ışık tutması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler

Din Eğitimi, Yüksek Din Öğretimi, İlahiyat Fakültesi, İslami İlimler Fakültesi.

Giriş

Türkiye’de Cumhuriyet tarihi boyunca toplumsal değişimi zorunlu kılan resmi/gayri resmi unsurların etkisi altında yüksek din öğretimi kurumları üzerine yürütülen tartışmalar her zaman var olmuştur. Söz konusu tartışmalar ve politikalar etrafında kimi zaman

yüksek din öğretimi kesintiye uğramış, kimi zaman da dönüşerek/çeşitlenerek varlığını korumuştur. Bu varlık sorunu etrafında İlahiyat fakülteleri bir yüksek din öğretimi kurumu olarak bilimsel bilgi üretme görevini üstlendiği kadar din hizmetleri ve din öğretimi alanlarına meslek elemanı yetiştirme görevini de üstlenmiştir.

Siyasal/toplumsal yapıdan etkilenme ve aynı zamanda gündelik hayatı değiştirme gücüne de sahip olması nedeniyle İlahiyat fakülteleri, her mecrada sürekli tartışma konusu olmuştur. İlahiyat fakültesinin yeni devlet sisteminde var olup olamayacağına ilişkin tartışmalar devam ederken İlahiyat Fakültelerinin yüksek öğretim kurumları içinde ne tür bir fakülte olduğuna ya da olabileceğine ilişkin tartışmalar başlamıştır. Bu tartışmalar etrafında “İlahiyat nedir?” ve “İlahiyatçı kimdir?” şeklindeki soruların cevabı aranmıştır. İlahiyat fakültelerinin kuruluş amaçları da tartışılan konulardan biri olmuştur. İlahiyat fakültelerinin kuruluş amaçlarını gerçekleştirmek üzere ne tür bir programa sahip olması gerektiği, söz konusu müfredattaki dersleri hangi nitelikteki öğretim elemanlarının okutması gerektiği, öğrencilerin yetkinlik, yeterlik ve becerilerin nitelikleri ayrıca fakültelerde yapılan yayınların nitelikleri gibi konular tartışılmıştır.

Bu bağlamda, İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinin akademik yapılanma sorunlarını ele almadan önce bütüncül olarak fakültenin problem alanlarının neler olduğu ve bu konuda belli başlı hangi çalışmaların yapıldığı ve söz konusu problem alanları içerisinde akademik yapılanma sorununun nerede durduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Söz konusu tarihsel bağlam içerisinde yüksek din öğretiminin sorun alanları çeşitlenerek derinleşmiştir. Bu çerçevede, fakültenin nitelik, amaç ve kurumsallaşma sorunları¹, öğrencilerin istihdam, mesleki tutum, beklenti ve nitelik sorunları², öğretim

¹ bk. Mustafa Usta, *Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Kurumsallaşma ve Ekolleşme Sorunları* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2001); bk. Muhammet Şevki Aydın, “İlahiyat Lisans Programının Amaç Sorunu”, *Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*, (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); bk. Cemal Tosun - Recai Doğan. “İlahiyat Fakültelerinin Yeniden Yapılanması Üzerine”, *Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu Bildiriler-Müzakereler*, (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); bk. Mehmet Bahçekapılı, *Türkiye’de Din Eğitiminin Dönüşümü (1997-2012)* (İstanbul: İlim Kültür Derneği Nakış Ofset, 2012); bk. Mustafa Öztürk, “İlahiyatın Adı ve Amaçları Ne Olmalıdır?”, *Bugünün İlahiyatı Nasıl Olmalıdır? Sorunlar ve Çözümler*, ed. Süleyman Akyürek (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015); bk. Ahmet Onay, “Yüksek Din Öğretiminde Nitelik veya Amaç Sorunu”, *Yüksek Din Öğretimi*, ed. Z. Şeyma Altın (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020); bk. Süleyman Akyürek, “Yüksek Din Öğretiminde Kalite Güvence Sistemi: Akreditasyon (Yeterlik Tescil) Sorunu”, *Yüksek Din Öğretimi*, ed. Z. Şeyma Altın. (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020); bk. Hasan Meydan, “İlahiyat Fakültelerinde Kalite Güvence Sisteminin İmkânı Üzerine Bir Değerlendirme”, *Yüksek Din Öğretimi*, ed. Z. Şeyma Altın. (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020).

² bk. Muammer Cengil, “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin İstihdam ve Bu Bağlamda Ders Programları Üzerine Bazı Öneriler”, *Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*, (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); bk. Mevlüt Kaya, “İlahiyat Fakültelerinin İstihdam Alanlarına Uygun Eleman Yetiştirme Sorunu”, *Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler*, (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); bk. Ahmet Koç, “İlahiyat Fakültesi (İlahiyat Lisans Programı) Öğrencilerinin Sorunları ve Beklentileri”, *M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 25 (2003); bk. Şuayip Özdemir, “Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde İlahiyat Fakültesi Mezunlarının Çalışma Alanları ve Bu Alanlara Eleman Yetiştirmek Üzere İlahiyat Lisans Programında Yapılması Gerekliliği”, *Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler*, (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); bk. Ejder Okumuş, “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Problemleri -Dicle Üniversitesi Örneği-”, *Değerler Eğitimi Dergisi* 5/13 (2007); bk. Yakup Keskin, “Yeterlilik Açısından Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Bölümlerinin Değerlendirilmesi”, *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi* 5/3 (Aralık 2015); bk. İbrahim Turan - Bayramali Nazıroğlu, “İlahiyat Fakültesine Yeni Gelen Öğrencilerin Sorun ve Beklentileri: Omü İlahiyat Fakültesi Örneği”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 36/8 (2015); bk. Macid Yılmaz, “İlahiyat Fakültesi Mezunlarına Verilen Pedagojik Formasyon Eğitiminin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutum ve Kaygı Düzeyleri Üzerindeki Etkileri”, *Bilimname* 28/2015/1 (2015); bk. Cemil Osmanoğlu, “Öğrencilerine Göre İdeal İlahiyat Fakültesi Öğrencisinin Nitelikleri ve Bunun İlahiyat Eğitimiyle İlişkisi”, *Değerler Eğitimi Dergisi* 36/16 (2018); bk. Mehmet Korkmaz, “İlahiyat Fakültelerinin Yaygın Din Eğitimi Yeterlikleri: Eğitim-Öğretim Alanı”, *Değerler Eğitimi Dergisi* 24/10 (2012).

elemanlarının nitelik sorunları³, yüksek din öğretiminin uzaktan eğitim sorunları⁴, yüksek din öğretiminde lisansüstü eğitim sorunları⁵, kadınların yüksek din öğretimi sorunları⁶, farklı inanç gruplarının yüksek din öğretimi sorunları⁷ üzerine çalışmalar yapılmıştır.

Bununla birlikte yüksek din öğretiminde bölüm, program ve müfredat sorunları da bazı çalışmalarda⁸ ele alınmıştır. Nazıroğlu çalışmasında⁹ yüksek din öğretimi kurumu olarak ilahiyat fakültelerinin sorun alanlarını: işlevsellik ve amaç sorunu, yapısal ve kurumsal sorunlar, idari özerklik ve akademik özgürlük sorunu, meşruiyet sorunu, kalite ve verimlilik sorunu olarak sınıflandırmıştır.

Hali hazırda İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinin eğitim-öğretime devam etmeleri ve mezunlarının istihdam edilmeleri nedeniyle filen sorunlar çözülmüş ya da yokmuş gibi düşünülmektedir. Bu çerçevede İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinin akademik yapılanma sorunu gündem dışı kalan ancak derinliğini kaybetmeyen bir sorun olarak durmaktadır.

³ bk. Mustafa Köylü, "Öğretim Elemanlarının Niteliğini Artırmak İçin Neler Yapılabilir?", *Bugünün İlahiyatı Nasıl Olmalıdır? Sorunlar ve Çözümler*, ed. Süleyman Akyürek (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015).

⁴ bk. Nurullah Altaş, "Yüksek Din Öğretiminde Uzaktan Eğitim Uygulamaları: İlitam ve Sorunları", *Türkiye'de Din Eğitimi ve Sorunları*, ed. Mustafa Köylü (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2018).

⁵ bk.. Gönül Turan, "İlahiyat Fakültesi Yüksek Lisans Öğrencilerinin Aldıkları Eğitime İlişkin Görüşleri Üzerine Nitel Bir Çalışma: Batı Karadeniz Üniversiteleri Örneği", *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi* 1/1 (2017); bk. Halit Ev, "İlahiyat Alanında Lisansüstü Eğitim ve Sorunları", *Türkiye'de Din Eğitimi ve Sorunları*, ed. Mustafa Köylü (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2018), 238-274.

⁶ bk. Hatice Kelpetin Arpaguş, "Tarihsel Perspektiften Kadınların Yüksek Din eğitimi Kurumlarındaki Konum ve Durumları", *Yüksek Din Öğretimi*, ed. Z. Şeyma Altın (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020).

⁷ bk. Mehmet Saffet Sarıkaya, "Alevilerin Din Eğitimi Sorunları Bağlamında Yüksek Din Öğretiminde Aleviliğin Öğretimi İmkân", *Yüksek Din Öğretimi*, ed. Z. Şeyma Altın. (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020).

⁸ bk. Nevzat Yaşar Aşıkoglu, "Din Hizmetleri Personelinin Yetiştirilmesi Sorununa Öğretim Programları Açısından Yeni Bir Yaklaşım", *Yaygın Din Eğitiminin Sorunları Sempozyumu* (Kayseri: İBAV Yayınları, 2003); bk. Zafer Erginli, "İlahiyat Fakültesi Müfredatında İslam Düşüncesinin Bütünlüğü Sorunu", *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu* (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); bk. Şakir Gözütok, "İlahiyat Fakülteleri İçin Alternatif Program", *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu* (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); bk. Mehmet Akif Kılavuz, "İlahiyat Fakültelerinde Din Hizmetleri Bölümü Oluşturulmasına Duyulan İhtiyaç", *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler* (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); bk. Yurdağül Mehmedoğlu, "Dünya Dinleri Kültürü Bölümü Çok Kültürlü Din Eğitimi Ana Bilim Dalı", *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler* (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); bk. Sadettin Özdemir, "İstihdam Alanlarına Göre İlahiyat Fakültelerinin Yeniden Yapılandırılması: Din Hizmetleri Bölümü Önerisi". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler*. (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); bk. Ekrem Sarıkçıoğlu, "İlahiyat Tezsiz Yüksek Lisans Programı Üzerine Bazı Mülahazalar", *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler* (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); bk. Recep Kaymakcan vd., "Öğrencilerin Gözüyle İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Bölümleri Üzerine Bir Araştırma", *Değerler Eğitimi Dergisi* 22/9 (2011); bk. Ayşe Taşkıran, "İlahiyat Fakültesi Müfredatında Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Derslerinin Yeri ve Fonksiyonlarına Dair Bir Araştırma (İlahiyat Fakültesi Öğrencileri Örneği)", *KSU İlahiyat Fakültesi Dergisi* 22 (2013); bk. Tahsin Görgün, "İlahiyat Akademik Yapılanması, Bölümleri ve Anabilim Dalları Nasıl Olmalıdır?", *Bugünün İlahiyatı Nasıl Olmalıdır? Sorunlar ve Çözümler*, ed. Süleyman Akyürek, (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015); bk. Muzaffer Üzümcü, "İlahiyat Fakülteleri Felsefe ve Din Bilimleri Bölümlerinde Akademik Yapılanma ve Lisansüstü Eğitim Üzerine Bir Değerlendirme", *Mevzu Sosyal Bilimler Dergisi* 3 (2020); bk. Zeki Salih Zengin, "Eğitimde Yenileşme Döneminde Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Gelişmesi (Amaç-Akademik Yapı-Program)", *Yüksek Din Öğretimi*, ed. Z. Şeyma Altın. (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020); bk. Mustafa Öcal, "Bölümleşmiş Yüksek Din Öğretimi Uluslararası İslâmî İlimler Üniversitesi ve Uluslararası İslâm Kültür ve Medeniyeti Üniversitesi", *Yüksek Din Öğretimi*, ed. Z. Şeyma Altın (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020); bk. Mustafa Koç, "Yüksek Din Öğretiminde Yeni Bir Paradigma Olarak Bölümleşme: 'Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü' Önerisi", *Yüksek Din Öğretimi*, ed. Z. Şeyma Altın (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020); bk. Sadettin Özdemir, "Din Hizmetleri Alanındaki Hizmet Kalitesinin Artmasında İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinin Program Çeşitliliğinin Rolü". *Yüksek Din Öğretimi*. ed. Z. Şeyma

Çünkü fakültelerin kuruluş amaçları ancak akademik yapılanma ile gerçekleşebilir. Lisans ve lisansüstü programlar ve ders içerikleri de akademik yapılanma ile işlerlik kazanabilir. Akademisyen istihdamı, akademik yapılanmaya bağlı olduğu gibi mezunların yeterlik ve yetkinlikleri de fakültenin akademik yapılanma biçimine bağlıdır. Bu çerçevede, İlahiyata ilişkin metodolojik problemlerin tartışma noktası fakültelerin akademik yapılanma formundan başlamaktadır.

1. Konu ve Problem

Literatürde yer alan çalışmalara bakıldığında, Türkiye'nin Cumhuriyet tecrübesi içinde yüksek din öğretiminin kavramsallaşma ve kurumsallaşma sorunu yaşadığı anlaşılmaktadır. Yükseköğretimde İlahiyat fakültelerinin yerine ve kuruluş amaçlarına, bu fakültelerinin hangi mesleğin bilgi ve becerisine sahip ilahiyatçılar yetiştireceğine ve mezunlarının istihdam alanının çeşitliliğine ilişkin sorunların da akademik yapılanma sorunuyla birlikte ele alınmasını gerektirmektedir.

Bu bağlamda çalışmanın temel problemi şudur: Cumhuriyet tarihi boyunca yüksek din öğretiminin akademik yapılanma süreci nasıl bir seyir izlemiştir?

Çalışmanın alt problemleri ise şunlardır:

İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinin, bölüm ve ana bilim dallarının oluşturulmasında hangi etmenlerin öne çıkmıştır?

Fakülteadaki bölümler, öğrencilerin istihdam alanına yönelik midir?

İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinin akademik yapılanması, fakültelerin bilimsel bilgi üretme misyonu ile uyumlu mudur?

Bölümler istihdam alanına yönelik olursa nasıl olmalıdır?

Söz konusu problemler etrafında yapılacak değerlendirmelerin, Cumhuriyetten günümüze Türkiye'de Yüksek Din Öğretiminin akademik yapılanma sorununa ışık tutması böylelikle İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinin akademik yapılanma sorununu ele alan çalışmalara katkı sağlaması beklenmektedir.

Bu amaçla çalışmada, ülkemiz yüksek din öğretiminin kısa bir tarihçesi verildikten sonra yüksek din öğretimi kurumlarındaki akademik yapısal dönüşümlere değinilmiş ve ardından İlahiyat/İslami İlimler fakültelerinin akademik yapılanma sorunu üzerinde durulmuştur.

2. Yöntem

Yüksek din öğretiminin akademik yapılanma sorununu konu alan bu çalışmada, literatür taraması yöntemi kullanılmıştır. Alan yazınların taranması ve yorumlanması sonucu yeni değerlendirmelere ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda Yüksek Din Öğretimi konu alan çalışmalar taranmıştır. Elde edilen çalışmalar yüksek din öğretimi tarihi ve sorunları bağlamında betimlenmeye çalışılmıştır. Yüksek din öğretimi konu alan çalışmalar içerisinde fakültenin akademik yapılanması konu alan çalışmalar doküman incelemesine dayalı olarak yorumlanmaya çalışılmıştır.

Türkiye'de yüksek din öğretiminin akademik yapılanma formları üzerine değerlendirme yapmadan önce söz konusu kurumların tarihine kısaca değinmekte yarar vardır.

3. Yüksek Din Öğretiminin Kısa Tarihi

İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinin akademik yapılanmaları, yüksek din öğretiminin tarihinden bağımsız ele alınamaz. Bu nedenle Dârul-Fünûn İlahiyat Fakültesi, Ankara İlahiyat Fakültesi, Yüksek İslam Enstitüsü ve İslami İlimler Fakültesinin tarihi gelişimine bu bölümde kısaca yer verilmiştir.

3.1. Dârul-Fünûn İlahiyat Fakültesi

1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte pek çok alanda kurumsal/yapısal değişikliğe gidilmiş ve bu doğrultuda hukuki düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemelerden biri de Tevhîd-i Tedrisât Kanunudur. 3 Mart 1924 (1340) tarihinde

Altın (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020); bk. Ayhan Öz, "İlahiyat Fakültelerinde Program Çeşitliliği Açısından Seçmeli Dersler Üzerine Bir Değerlendirme", *Yüksek Din Öğretimi*, ed. Z. Şeyma Altın (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020).

° Bayramali Nazıroğlu. "Yüksek Din Öğretimi", *Din Eğitimi*, ed. İbrahim Turan - Bayramali Nazıroğlu (Ankara: Bilimsel Araştırma Yayınları, 2020), 162-164.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nce kabul edilmiş, 6 Mart 1924 tarihinde Resmi Ceride'de 430 sayılı kanun olarak yayınlanmış ve yürürlüğe girmiştir. Bu kanunun ilk üç maddesi gereği mektep ve medreseler Maarif Vekaletine bağlanmıştır.¹⁰

Bu kanunun "Maarif Vekâleti yüksek diniyat mütehassısları yetiştirmek üzere Dâru'l-Fünûn'da bir İlahiyat Fakültesi tesis ve imamet ve hitabet gibi hıdemât-ı diniyyenin ifası vazifesi ile mükellef memurların yetişmesi için ayrı mektepler küşat edecektir" şeklindeki 4. maddesi ile Dâru'l-Fünûn'da bir İlahiyat Fakültesi kurulması kararlaştırılmıştır.¹¹ Bu karara dayanarak 21 Nisan 1924 tarihinde kabul edilen İstanbul Dâru'l-Fünûn Talimatnamesiyle Tıp, Hukuk, Edebiyat ve İlahiyat fakülteleri kurulmuştur. Öğretim süresi üç yıl olan İlahiyat Fakültesi için İstanbul Üniversitesi Eski Kütüphanesi olarak kullanılmış olan Medresetü'l Kûzat binası tahsis edilmiştir.¹² 1924 yılı sonbaharında 284 öğrenci ile öğretime başlamıştır.¹³

21 Nisan 1924 İstanbul Dâru'l-Fünûnu Talimatnamesinin 8. maddesinde İlahiyat Fakültesinde okutulacak dersler şöyle sıralanmıştır: Tefsir ve Tefsir Tarihi, Hadis ve Hadis Tarihi, Fıkıh Tarihi, Kelam Tarihi, Mâbadü'ttabiiyât, (düzeltme "Mabe'de't-Tabia")¹⁴, Tasavvuf Tarihi, İçtimaiyyat, Ruhîyyat, İslam Felsefesi Tarihi, İçtimai Ruhîyyat, Tarih-i Felsefe, Türk Tarih-i Diniyyesi.¹⁵

27 Eylül 1925 tarihinde, Talimatnamenin 8. maddesi değiştirilerek programda şu düzenleme yapılmıştır: Mabe'de't-Tabia, Ruhîyyat, İslam Felsefesi Tarihi, İçtimai Ruhîyyat dersleri programdan çıkarılmış yerine Felsefe Tarihi, Arap Edebiyatı, Felsefe-i Din, İslam Filozofları, İslam Bediyyatı, Hal-i Hazırda İslâm Mezhepleri, Akvam-ı İslâmiye Etnografyası isimli dersler getirilmiştir.¹⁶

31.05.1933'de çıkarılan 2252 sayılı kanunla İstanbul Üniversitesi açılmıştır. Böylelikle İlahiyat Fakültesi kapatılarak yerine Edebiyat Fakültesinin Şarkiyat Enstitüsüne bağlı *İslam Tetkikleri Enstitüsü* açılmıştır. Bu enstitü yalnızca araştırma amacı taşımış ve öğrenci almamıştır. 1936 yılında kapatılmıştır.¹⁷

3.2. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Fakültenin kuruluşuna ilişkin kanun 3 Mayıs 1949 tarihinde meclis gündemine gelmiştir. Genel kurul görüşmeleri sonucu, 4 Haziran 1949 tarihinde 5424 sayılı kadro kanunuyla Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinin kuruluş kanunu kabul edilmiştir. Böylelikle 21 Kasım 1949 tarihinde 85 öğrenciyle öğretime başlamıştır. Fakültenin kurulmasında, din meselesinin ilmi esaslara göre incelenmesi ve alanında yetkin din adamlarının yetiştirilmesi gibi amaçlar yer almıştır.¹⁸

¹⁰ bk. Osman Ergin, *Türkiye Maarif Tarihi I-II* (İstanbul: Eser Matbaası, 1977); Mustafa Öcal, *Tanıkların Dilinden Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi ve Dini Hayat I* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2008), 21; bk. Asım Arı, "Tevhid-i Tedrisat ve Laik Eğitim", *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi* 2/22 (2002); bk. Zeki Salih Zengin, "Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun Hazırlanmasından Sonraki İlk Dönemde Uygulanışı ve Din Eğitimi", *Dini Araştırmalar* 5/13 (2002).

¹¹ Halis Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi (1920-1998)* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1999), 38; bk. Muhammet Şevki Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı* (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 3. Baskı, 2016), 80.

¹² Zengin, "Tevhid-i Tedrisat ve Din Eğitimi", 98.

¹³ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi*, 80.

¹⁴ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi*, 81.

¹⁵ Yurdagül Mehmedoğlu, *Tanzimat Sonrasında Okullarda Din Eğitimi (1838-1920)* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2001), 213; Zengin, "Tevhid-i Tedrisat ve Din Eğitimi", 98.

¹⁶ Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 40-41; Zengin, "Tevhid-i Tedrisat ve Din Eğitimi", 98-99; Emre Dölen, "Osmanlıdan Cumhuriyete Darülfünûnda'da İlahiyat Öğretimi", *Dârülfünûn İlahiyat Sempozyumu Tebliğleri*. (İstanbul, 2010), 120.

¹⁷ Mustafa Öcal, "İlahiyat Fakültelerinin Tarihçesi", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (1986), 114; Ekmeleddin İhsanoğlu, "Osmanlı Eğitim ve Bilim Kurumları", *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi II*. ed. Ekmeleddin İhsanoğlu. (İstanbul: İslam Tarihi, Sanat ve Kültür Araştırmaları Merkezi, 1998), 330; Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 50; Zeynep Kaya, "Yükseköğretimde Din Eğitimi", *Din Eğitimi*, ed. M. Fatih Genç (İstanbul: Lisans Yayıncılık, 2020), 212.

¹⁸ Hilmi Ziya Ülken, "İlahiyat Fakültesinin Geçirdiği Safhalar", *AÜ İlahiyat Fakültesi Albümü (1949-1960)* (Ankara, 1961), 8-10; Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 218; İsmet Parmaksızoğlu, *Türkiye'de Din Eğitimi* (Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1966), 29.

Fakülte programında yer alan dersler şu şekilde belirlenmiştir: Arapça, Farsça, Yabancı Dil (İngilizce, Almanca, Fransızca), Sosyoloji, Mantık ve İlimler Felsefesi, İslam Dini ve Mezhepleri Tarihi, İslam Sanatı Tarihi, Mukayeseli Dinler Tarihi.¹⁹

Fakültenin 1953 yılındaki programında yer alan dersler şöyledir: Arapça, Farsça, Batı Dili, Klasik Dini Türkçe Metinler, Kur'an ve İslam Dini Esasları, İslam Tarihi, Din Psikolojisi, Din Sosyolojisi, Felsefe ve Mantık, Tefsir, Hadis, İslam Mezhepleri Tarihi, Kelam, İslam Felsefesi, Dinler Tarihi, İslam Hukuku, İslam Sanatları Tarihi, Tezyini Sanatlar ve Paleografi, Pedagoji, Tasavvuf Tarihi, Türk İslam Tezyini Sanatları, İnkılap Tarihi.²⁰

1972 yılında öğretim süresi 5 yıla çıkarılmıştır. Programa, pedagojik formasyon dersleri getirilmiş ve öğretmenlik uygulaması başlatılmıştır.²¹ Tefsir ve Hadis Bölümü ile Kelam ve İslam Felsefesi bölümü oluşturulmuştur. 4 ve 5. Sınıfta öğrencilere bölüm seçme hakkı verilmiştir. Öğrenciler, mezun oldukları bölüm dikkate alınmaksızın, Din Bilgisi ve Meslek dersi öğretmeni olarak atanabilmişlerdir. Öğrenciler ayrıca, Diyanet İşleri Başkanlığı'nda da görev alabilmişlerdir.²² Öğrencilerin öğretmen olabilmeleri için almaları gereken program dışı dersler ise şunlardır: Eğitime Giriş, Türk Eğitim Tarihi, Türk Milli Eğitim Teşkilatı, Mukayeseli Eğitim, Eğitim Psikolojisi, Eğitim Sosyolojisi, Genel Öğretim Bilgisi. Fakültenin 1972 yılındaki programında yer alan dersler ise şöyledir: Kur'an, İslam Dini Esasları, Felsefeye Giriş, Arapça, Batı Dili, İslam Tarihi, Felsefe Tarihi, Mantık, Türk İslam Edebiyatı, Din Sosyolojisi, Din Psikolojisi, Farsça, Tefsir, Hadis, İslam Hukuku, İslam Mezhepleri Tarihi, Dinler Tarihi, Sistemik Kelam, Türk İslam Sanatları Tarihi, İslam Felsefesi ve Filozofları, Kelam, İslam Kurumları Tarihi, Dini Türk Musikisi, Pedagoji, Türk Devrim Tarihi, Bilimler Tarihi, Din Felsefesi, Felsefe Tarihi,²³

3.3. Yüksek İslam Enstitüleri

Yüksek İslâm Enstitüsü ilk olarak 1959 yılında, 7344 sayılı kanunla Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bir yüksekokul statüsünde İstanbul'da açılmıştır, 19.11.1959 tarihinde eğitim öğretime başlanmıştır. Öğrenim süresi 4 yıl olarak belirlenmiştir. Yalnızca İmam-Hatip Okulu mezunları kayıt yaptırma hakkına sahip olmuştur.²⁴ İstanbul'un ardından sırasıyla (24 Kasım 1962) Konya, (12 Aralık 1965) Kayseri, (25 Ağustos 1966) İzmir, (30 Temmuz 1969) Erzurum, (28 Kasım 1975) Bursa, (1976) Samsun ve (1980) Yozgat illerinde İslam Enstitüleri açılmıştır.²⁵

Yüksek İslam Enstitüsünün 1959 yılı programında yer alan derler şöyledir: Kur'ân-ı Kerîm, Vücûh İlmi, Tefsir, Belâgat-ı Kur'âniyye, Hadis, Siyer, İlm-i Tevhid, Kelam, İslam Hukuku, Fıkıh, Usûl-i Fıkıh, İslâm Dini ve Mezhepleri Tarihi, Mukayeseli Dinler Tarihi, İslâmî Türk Edebiyatı Tarihi, Tasavvuf Tarihi, Ahlak, Mantık, İslam Tarihi, İslam Felsefesi, Muasır İslâm Ülkeleri Tarih ve Coğrafyası, Arap Dili ve Edebiyatı, Din Psikolojisi, İslâm Sanatları Tarihi, Hitabet ve İrşad, Dinî Mûsiki, Yabancı Dil (Almanca, Fransızca, İngilizce), İnkılâp Tarihi.²⁶

19 Ocak 1972'de Resmi Gazetede yayınlanıp yürürlüğe giren yönetmelik doğrultusunda, 1972-1973 öğretim yılından itibaren enstitünün programlarında, öğretmenlik meslek dersleri ile birlikte din hizmetleri alanına yönelik bazı yeni dersler de yer almıştır.²⁷

¹⁹ Münir Koştaş, "Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 31 (1989), 8-11.

²⁰ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi*, 135.

²¹ Suat Cebeci, "Cumhuriyet Döneminde Yüksek Din Öğretimi". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* Özel Sayı (1999), 299.

²² Mustafa Öcal, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi* (İstanbul: Düşünce Kitabevi, 2011), 404.

²³ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi*, 140-143.

²⁴ Mustafa Öcal, "Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Din Eğitimi-Öğretimi", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/7 (1998), 252; Suat Cebeci, *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye'de Din Eğitimi* (Ankara: Akçağ Yayınları, 2. Baskı, 2005), 195.

²⁵ Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 235; Öcal, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 415.

²⁶ Mustafa Öcal, "Yüksek İslam Enstitüsü" maddesi, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 48-52.

²⁷ Halit Ev, "Yükseköğretimde Din Öğretimi", *Din Eğitimi*, ed. Mustafa Köylü - Nurullah Altaş (İstanbul: Ensar Neşriyat, 6. Baskı, 2016), 272.

Yüksek İslam Enstitüsünün 1972 yılı programında yer alan derler şöyledir: Kur'ân-ı Kerîm, Tefsir, Hadis, Fıkıh, Kelam ve İslam Düşüncesi, İslam ve Ahlakı, Siyer ve İslam Tarihi, İslâm Mezhepleri Tarihi, Tasavvuf ve Tarihi, İslâmî Türk Edebiyatı Tarihi, Hitabet ve İrşad, Mesleki Türk Musikisi, Arap Dili Edebiyatı, Farsça, İslam Türk Medeniyeti Tarihi, Din Psikolojisi, Din Sosyolojisi, Dinler Tarihi, Sistematik Felsefe ve Mantık, Teşkilat ve İdare, Seminer, Halk Eğitimi ve Toplum Kalkınması, Türk İnkılâp Tarihi, Yabancı Dil. Yine bu yıla ait pedagojik formasyon dersleri şöyle sıralanmaktadır: Ruh Sağlığı ve Rehberlik, Ölçme ve Değerlendirme, Eğitim Sosyolojisi, Öğretim Bilgisi.²⁸

1979 yılında bir değişikliğe daha gidilerek ilk iki yılda genel eğitim verilmesi, üçüncü sınıfta ise öğrencilerin Tefsir-Hadis, Fıkıh-Kelam ve İslam Dini Esasları olmak üzere üç ayrı bölüme ayrılması kararlaştırılmıştır.²⁹

1979 yılı programında yer alan derler şöyledir: Türkçe Kompozisyon, Edebiyat, Osmanlıca, İslam Türk Medeniyeti Tarihi, Mantık-Felsefe, Türk Devrim Tarihi, Yabancı Dil, Seçmeli Dersler, (Mesleki Türk Musikisi, Hüsn-i Hat, Kütüphanecilik, Paleografi, Mezhepler Tarihi), Kur'ân-ı Kerîm, Arap Dili ve Edebiyatı, Tefsir, Hadis, Fıkıh, Kelam, İslam Dini ve Esasları, Siyer ve İslam Tarihi, İslam Ahlakı, İslam Mezhepleri Tarihi, Dinler Tarihi, Tasavvuf ve İrşad, Din Psikolojisi, Din Sosyolojisi, Eğitime Giriş, Eğitim Psikolojisi, Genel Öğretim Metotları, Ölçme ve Değerlendirme, Eğitim İdareciliği, Eğitim Sosyolojisi, Araştırma Teknikleri.³⁰

3.4. İslami İlimler Fakültesi

İlk olarak 12 Mart 1971 yılında, beş yıllık bir fakülte olarak Erzurum'da kurulmuştur. İlahiyat Fakültelerinin ve Yüksek İslam Enstitülerinin kuruluş amaçlarına benzer bir gaye ile açılmıştır. İslami İlimler Fakültesi, imam-hatip okulu mezunlarına üniversiteye girme imkânı ayrıca Yüksek İslam Enstitüsü mezunlarına da doktora yapma imkânları sağlamıştır.³¹

Halit Ev³² tarafından tablo haline getirilen programa göre derslerin bölümlere göre dağılımları ve haftalık ders saatleri şöyledir:

Tefsir-Hadis Bölümü: Arapça 13 saat, Kur'an-ı Kerim 10 saat, Retorik 3 saat, İslam Dini Esasları 5 saat, Tefsir ve Usûlü 16 saat, Hadis ve Usûlü 15 saat, İslâm Hukuku 55 saat, İslâm Felsefesi ve Kelâm 2 saat, Paleografi 10 saat, İslâm Sanatları Tarihi 3 saat, İslâm Tarihi ve Siyer 2, Dinler Tarihi 4, Pedagoji 2, Türkçe Kompozisyon 5 saat, Türkçe Dil Bilgisi 5 saat, Osmanlıca 40 saat, Devrim Tarihi 1 saat, Yabancı Dil 13 saat, Farsça 5 saat.

Kelam ve İslam Felsefesi Bölümü: Arapça 10 saat, Kur'an-ı Kerim 2 saat, Tefsir ve Usûlü 2 saat, Hadis ve Usûlü 2 saat, İslâm Hukuku 43 saat, Tevhid ve Kelâm 15 saat, Tasavvuf ve Tarihi 6 saat, Paleografi 10 saat, Dinler Tarihi 3, Pedagoji 1, Mantık ve Cedel 5 saat, Sistemik Felsefe 4 saat, Felsefe Tarihi 20 saat, Okkült Bilgisi 5 saat, Türkçe Kompozisyon 3 saat, Osmanlıca 42 saat, Devrim Tarihi 9 saat, Yabancı Dil 3 saat.

Fıkıh ve İslam Hukuku Bölümü: Arapça 13 saat, Kur'an-ı Kerim 6 saat, Tefsir ve Usûlü 3 saat, Hadis ve Usûlü 2 saat, İslâm Hukuku 53 saat, Fıkıh 18 saat, Fıkıh Usulü 4 saat, Mukayeseli İslam Hukuku 4 saat, İslâm Felsefesi ve Kelâm 2 saat, İslâm Medeniyeti ve Müesseseleri Tarihi 7 saat, Paleografi 17 saat, Dinler Tarihi 4, Pedagoji 2, Türkçe Kompozisyon 3 saat, Osmanlıca 40 saat, Devrim Tarihi 1 saat, Yabancı Dil 9 saat.

İslam Dil ve Edebiyatı Bölümü: Arapça 16 saat, Kur'an-ı Kerim 6 saat, Tefsir ve Usûlü 2 saat, Hadis ve Usûlü 2 saat, İslâm Hukuku 26 saat, İslâm Felsefesi ve Tasavvuf 2 saat, İslâm - Türk Edebiyatı 15 saat, İslâm Medeniyeti ve Müesseseleri Tarihi 3 saat, Paleografi 31 saat, İslâm Sanatları Tarihi 3 saat, Dinler Tarihi 2, Felsefe Tarihi 6 saat, Mantık 4 saat, Okkült Bilgisi 2 saat, Türkçe Kompozisyon 3 saat, Osmanlıca 43 saat, Devrim Tarihi 1 saat, Farsça 12 saat.

3.5. 1980 Sonrası Yüksek Din Öğretimi

²⁸ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi*, 159.

²⁹ Muhammed Ali Yazıbaşı. "Yükseköğretimde Din Eğitimi", *Din Eğitimi*, ed. Hasan Dam (İstanbul: Lisans Yayıncılık, 2. Baskı, 2019), 160.

³⁰ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi*, 160-161.

³¹ Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 223.

³² Ev, "Yükseköğretimde Din Öğretimi", 279.

Tevhid-i Tedrisat'tan itibaren İlahiyat Fakültesi, Yüksek İslam Enstitüsü ve İslami İlimler Fakültesi gibi farklı isim ve programlarla yürütülen yüksek öğretim kurumları, 1981 yılında çıkarılan 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu ile "Yükseköğretim Kurulu" altında toplanmıştır. Bu çerçevede, Yüksek İslam Enstitüleri ve İslami İlimler Fakültesi, İlahiyat Fakültesi'ne dönüştürülerek her biri bulunduğu ildeki üniversiteye bağlanmıştır.³³ Aynı kanunla tüm İlahiyat Fakülteleri'nin öğretim süresi, ilk yılı hazırlık olmak üzere, 5 yıla çıkarılmıştır. Hazırlık sınıfında 20 saat Arapça, 5 saat Kur'an-ı Kerim ve 1 saat İslam Dini Esasları isimli dersler okutulmuştur. Fakülteye kayıt için genel ve meslek lisesi mezunu olma ve üniversiteye giriş sınavından yeterli puan alma şartı getirilmiştir.³⁴

Akademik amaçlarla kurulan bu fakülteler başlangıçta Tefsir-Hadis, Kelam-İslam Felsefesi, İslam Medeniyeti ve Sosyal Bilimler olmak üzere üç bölüme ayrılmışlardır. Programda 39 farklı dersle birlikte bir de seçmeli dersler yer almıştır. Dokuz çeşit öğretmenlik bilgisi dersi dışında kalan dersleri, alan bilgisi ve genel kültür derslerinden oluşmuştur.³⁵

Fakültenin 1983 yılındaki programında şu dersler yer almıştır: Arapça, Kur'an-ı Kerim, İslâm Dini Esasları, Tefsir Usûlü, Hadis Usûlü, Tefsir, Hadis, İslâm Hukuk Usûlü, İslâm Hukuku, İslâm Mezhepleri Tarihi, Kelam, Tasavvuf, Türk-İslâm Edebiyatı, Türk-İslâm Sanatları Tarihi, Dinler Tarihi, Din Sosyolojisi, Din Psikolojisi, Din Eğitimi, Din Felsefesi, İslâm Kurumları Tarihi, İslâm Tarihi, Yeniçağ Felsefesi Tarihi, Mantık, İlkçağ Felsefesi Tarihi, İslam Felsefesi Tarihi, Seçmeli (Musiki- Paleografi-Farsça), Atatürk İlke ve İnkılapları, Araştırma Teknikleri, Eğitime Giriş, Eğitim Sosyolojisi, Eğitim Psikolojisi, Eğitim Yönetimi, Eğitim Programları ve Öğretim Yöntemleri, Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme, Eğitim Teknolojisi, Rehberlik, DKAB Özel Öğretim Yöntemleri, Uygulama, Türk Dili, Yabancı Dil, Beden Eğitimi ve Güzel Sanatlar.³⁶

1991 yılında İlahiyat Fakültesinde, Temel İslam Bilimleri, Felsefe ve Din Bilimleri, İslam Tarihi ve Sanatları olmak üzere üç bölüm oluşturulmuştur.³⁷ Temel İslam Bilimleri Bölümü altında, Tefsir, Hadis, İslam Hukuku, Kelam, İslam Mezhepleri Tarihi, Tasavvuf ve Arap Dili ve Belağatı olmak üzere 7 Anabilim dalı açılmıştır. Felsefe ve Din Bilimleri Bölümünde, Felsefe Tarihi, İslam Felsefesi, Din Felsefesi, Mantık, Dinler Tarihi, Din Sosyolojisi, Din Psikolojisi ve Din Eğitimi olmak üzere 8 Anabilim dalı açılmıştır. İslam Tarihi ve Sanatları Bölümünde ise İslam Tarihi, Türk İslam Sanatları Tarihi, Türk İslam Edebiyatı ve Türk Din Musikisi olmak üzere 4 Anabilim dalı açılmıştır. Böylelikle üç bölümde toplam 19 Anabilim dalı açılmıştır.³⁸

1998 yılında, bünyesinde eğitim fakülteleri bulunan üniversitelerdeki İlahiyat Fakülteleri "*İlahiyat Lisans Programı*" ve "*İlköğretim Din Kültürü Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Programı*" olmak üzere iki ayrı bölüme ayrılmıştır.³⁹ Bu program 2006 yılında "*Din Kültürü Ahlak Bilgisi Eğitimi Bölümü*" adıyla eğitim fakültesine aktarılmıştır. 2010 yılında "*İlköğretim Din Kültürü Ahlak Bilgisi Eğitimi Bölümü*" adını almıştır.⁴⁰

Yeni düzenleme ile hazırlık sınıfı kaldırılarak her iki bölüm için dört yıllık bir program öngörülmüştür. Ancak, pedagojik formasyon dersleri, İlahiyat Lisans Programı'ndan çıkarılmıştır. İlahiyat Lisans programını bitirenlerden liselerde Din Kültürü ve İmam-Hatip Liselerinde meslek dersi öğretmeni olmak isteyenler için "Alan Öğretmenliği Tezsiz Yüksek Lisans Programı"ndan mezun olma şartı getirilmiştir. 2006 yılında İDKAB programının eğitim fakültelerine aktarılmasının ardından İlahiyat Lisans Programını mezunlarının öğretmenlik eğitimi alabilmesi için Ankara Üniversitesi dışında da tezsiz yüksek lisans programları açılmıştır.⁴¹ 2010 yılında bu uygulamadan vazgeçilerek,

³³ Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 223; Mustafa Öcal, "Türkiye'de Din Eğitimi Tarihi", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 12/6 (2008), 404.

³⁴ Öcal, "İlahiyat Fakültelerinin Tarihçesi", 120.

³⁵ Ev, "Yükseköğretimde Din Öğretimi", 281.

³⁶ Öcal, "İlahiyat Fakültelerinin Tarihçesi", 122; Ev, "Yükseköğretimde Din Öğretimi", 262.

³⁷ Nevzat Yaşar Aşıkoğlu, "Yüksek Öğretimde Din Eğitimi ve Öğretimi", *Din Eğitimi El Kitabı*. ed. Recai Doğan - Remziye Ege (Ankara: Grafiker Yayınları, 2012), 220; Ev, "Yükseköğretimde Din Öğretimi", 283.

³⁸ Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 467.

³⁹ Öcal, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 439-440.

⁴⁰ Yazıbaşı. "Yükseköğretimde Din Eğitimi", 164; Nazıroğlu, "Yüksek Din Öğretimi", 154.

⁴¹ Ev, "Yükseköğretimde Din Öğretimi", 284.

“Formasyon Sertifika Programı” uygulaması başlamıştır.⁴² 2012’de bölüm, eğitim fakültelerinden tekrar ilahiyat fakültelerine aktarılmış, böylece ilahiyat fakülteleri 1998 yılındaki konumuna geri dönmüştür.⁴³ 2015 yılında ise ilahiyat fakülteleri bünyelerinde bulunan İDKAB bölümlerine öğrenci alımı durdurulmuştur.⁴⁴

Bugün ülkemizde %100 İngilizce, %100 Arapça, %30 Arapça ve %100 Türkçe İlahiyat/İslami İlimler lisans programları vardır. Türkçe lisans programı dört yıl devam etmekte diğer programlar hazırlık sınıfları ile birlikte beş yıl sürmektedir. Ayrıca Ankara, İstanbul, Marmara, Uludağ, Necmettin Erbakan, 29 Mayıs Üniversiteleri bünyesinde Uluslararası İlahiyat programı bulunmaktadır. 2021 yılı itibariyle Yüksek Öğretim Kurumu Lisans Atlasında örgün, ikinci öğretim, burslu, uluslararası, İngilizce, Arapça, vakıf ve devlet olmak üzere 160 İslami İlimler / İlahiyat programı mevcuttur. Ayrıca Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi bünyesinde Dünya Dinleri, Uluslararası İlahiyat Yaygın Din Öğretimi ve Uygulamaları bölümü açılmıştır.

4. İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinin Akademik Yapısı

Cumhuriyet tarihinden günümüze yüksek din öğretiminin akademik yapılanma süreci, maarif tarihimize bağlı olarak birçok aşamadan geçmiştir. Bu süreci aşağıdaki tabloda görmek mümkündür.

Tablo 1: Yüksek Din Öğretiminde Akademik Yapılanmanın Tarihi Seyri

S. No.	Yüksek Din Öğretimi Kurumu	Akademik Yapı	Sonuç
1	Dâru'l-Fünûn İlahiyat Fakültesi-1924	Yapılandırılmamış	1933 yılında kapatılmıştır.
2	İslam Tetkikleri Enstitüsü-1933	Yapılandırılmamış	1936 yılında kapatılmıştır.
3	Ankara İlahiyat Fakültesi-1949	Yapılandırılmamış	1972 yılında bölümlere ayrılmış.
4	Yüksek İslam Enstitüsü-1959	Yapılandırılmamış	1979 yılında bölümlere ayrılmış.
5	İslami İlimler Fakültesi-1972	Tefsir-Hadis Kelam ve İslam Felsefesi Fıkıh ve İslam Hukuku İslam Dil ve Edebiyatı	1981 yılında, 2547 sayılı kanunla İlahiyat Fakültesine dönüştürülmüştür.
6	Ankara İlahiyat Fakültesi-1972	Tefsir ve Hadis Kelam ve İslam Felsefesi	İstihdam alanları dikkate alınmadığı için işlevsiz kalmıştır.
7	Yüksek İslam Enstitüsü-1979	Tefsir-Hadis Fıkıh-Kelam İslam Dini Esasları	İstihdam alanları dikkate alınmadığı için işlevsiz kalmıştır.
8	İlahiyat Fakültesi-1981	Tefsir-Hadis Kelam-İslam Felsefesi İslam Medeniyeti ve Sosyal Bilimler	1991 yılında yeniden yapılandırılmıştır.
9	Ankara İlahiyat Fakültesi-1991	Temel İslam Bilimleri Felsefe ve Din Bilimleri İslam Tarihi ve Sanatları	1998’de güncelleme yapılmıştır. Kısmen güncelliğini korumaktadır.
10	İlahiyat Fakültesi-1998	Temel İslam Bilimleri Felsefe ve Din Bilimleri İslam Tarihi ve Sanatları İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Programı	2006 yılında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Bölümü olarak Eğitim Fakültelerine aktarılmıştır.

⁴² Keskin, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Bölümlerinin Değerlendirilmesi”, 306.

⁴³ bk. Bahçekapılı, *Türkiye’de Din Eğitimi*.

⁴⁴ Keskin, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Bölümlerinin Değerlendirilmesi”, 305.

11	Eğitim Fakülteleri-2006	DKAB Öğretmenliği Bölümü	2011 yılında İlahiyat Fakültelerine aktarılmıştır.	
12	İlahiyat Fakülteleri-2012	Temel İslam Bilimleri Felsefe ve Din Bilimleri İslam Tarihi ve Sanatları İlköğretim DKAB Öğretmenliği	2014-2015 döneminde İDKAB bölümüne öğrenci durdurulmuştur	E-Ö alımı

Halihazırda İlahiyat/İslami İlimler Lisans programı, fakültelerdeki mevcut bölümlerden dersler verilmek suretiyle öğrencilere temel ilahiyat müktesebatını kazandırmayı hedefleyen bir programdır. Akademik yapı ve bölümler istihdam alanına yönelik değildir ve bölümlere ilişkin farklı bir mezuniyet belgesi verilmemektedir. Ayrıca İlahiyat ve İslami İlimler Fakültelerine ilişkin yapı farkını Tablo 2 ve Tablo 3'te görmek mümkündür.

Tablo 2: İlahiyat Fakültelerinin Akademik Yapısı, Bölümler ve Anabilim Dalları

A	Temel İslam Bilimleri	B	Felsefe ve Din Bilimleri	C	İslam Tarihi ve Sanatları
1	Tefsir	1	Din Eğitimi	1	İslam Tarihi
2	Hadis	2	Din Psikolojisi	2	Türk İslam Sanatları Tarihi
3	Kelâm	3	Din Sosyolojisi	3	Türk İslam Edebiyatı
4	İslam Hukuku	4	Dinler Tarihi	4	Türk Din Musikisi
5	İslam Mezhepleri Tarihi	5	Din Felsefesi		
6	Arap Dili ve Belâgatı	6	İslam Felsefesi		
7	Tasavvuf	7	Felsefe Tarihi		
8	Kur'an-ı Kerim Okuma ve Kiraat İlmi	8	Mantık		

Tablo 3: İslami İlimler Fakültelerinin Akademik Yapısı, Bölümler ve Anabilim Dalları

A	Temel İslam Bilimleri	B	Felsefe ve Din Bilimleri	C	İslam Tarihi ve Sanatları
1	Tefsir	1	Din Bilimleri	1	Siyer-i Nebi ve İslam Tarihi
2	Hadis	2	İslam Felsefesi	2	İslam Sanatları ve Dini Müzik
3	Kelâm			3	Osmanlı Türkçesi ve İslami Türk Edebiyatı
4	İslam Hukuku				
5	İslam Mezhepleri Tarihi				
6	Arap Dili ve Belâgatı				
7	Tasavvuf				
8	Kur'an-ı Kerim Okuma ve Kiraat İlmi				

İlahiyat fakültelerine göre İslami İlimler Fakültelerinin akademik yapısı bazı değişiklikler arz etmektedir. Özellikle İlahiyat Fakültelerinde Felsefe ve Din Bilimleri bölümü altında yer alan ana bilim dalları, İslami İlimler Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri bölümü altında yer almamaktadır. İslami İlimler Fakültesinde *İslam Felsefesi* ve *Din Bilimleri* olarak iki ana bilim dalı oluşturulmuştur. Böylelikle Din Eğitimi, Din Psikolojisi, Din Sosyolojisi, Din Felsefesi, Dinler Tarihi, İslam Felsefesi, Mantık ve Felsefe Tarihi gibi ana bilim dallarının idari ve akademik statüsü yok sayılmıştır. Bu durum söz konusu ana bilim dallarında yapılacak araştırmaları ve istihdamı olumsuz etkileyecek bir akademik yapılanmadır.

Cumhuriyet tarihi boyunca yüksek din öğretiminde yaşanan söz konusu olumsuzlukları ele alan ve önerilerde bulunan çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalarda genel olarak yer alan bölüm önerilerini aşağıdaki tabloda görmek mümkündür.

Tablo 4: Tarihi Süreçte İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerine Yönelik Bölüm Önerileri

S. No	Önerilen Bölüm	Öneride Bulunan
1	Temel İlahiyat Eğitimi sonrası: Vaizlik ve Müftülük Dini Danışmanlık ve Rehberlik İHL Meslek Dersleri Öğretmenliği Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği	Tosun ve Doğan ⁴⁵
2	Dini Araştırmalar Meslek Dersleri ve DKAB Öğretmenliği Din Hizmetleri	Buyrukçu ⁴⁶
3	İlahiyat Sosyal Hizmet Alanı	Cengil ⁴⁷
4	Hafızlık ve Müezzinlik Yurt Dışı Din Hizmetleri İmam-Hatip ve Vaizlik	Kaya ⁴⁸
5	Din Hizmetleri	Kılavuz ⁴⁹
6	Dünya Dinleri Kültürü	Mehmedoğlu ⁵⁰
7	Din Hizmetleri	Özdemir ⁵¹
8	Din Hizmetleri İHL Meslek Dersleri Öğretmenliği Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği	Öcal ⁵²
9	Manevi Danışmanlık ve Rehberlik	Koç ⁵³

Tarihi süreçte yüksek din öğretimine yönelik bölüm önerilerini iki başlık altında sınıflandırmak mümkündür. Öte yandan bu sınıflandırma bir zorunluluktur. Çünkü önerilen bölümler bu haliyle istihdam alanlarında unvan değişikliği ve görevde yükselme durumlarına imkan tanımamaktadır. Bu durum göz önüne alındığında yukarıdaki önerileri şu şekilde sınıflandırmak mümkündür:

Tablo 5: Bölüm önerilerinin Sınıflandırılması

S. No	Örgün Din Eğitimi	Yaygın Din Eğitimi
1	İHL Meslek Dersleri Öğretmenliği Ortaöğretim DKAB Öğretmenliği İlköğretim DKAB Öğretmenliği	Vaizlik ve Müftülük Dini Danışmanlık ve Rehberlik İlahiyat Sosyal Hizmet Alanı Hafızlık ve Müezzinlik Yurt Dışı Din Hizmetleri İmam-Hatip ve Vaizlik Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dünya Dinleri Kültürü

Örgün Din Eğitimi Bölümü ve Yaygın Din Eğitimi Bölümü şeklindeki lisans düzeyindeki yapılanma ile Milli Eğitim Bakanlığı ve Diyanet İşleri Başkanlığı uhdesindeki

⁴⁵ Tosun - Doğan, "İlahiyat Fakültelerinin Yeniden Yapılanması Üzerine", 500-501.

⁴⁶ Ramazan Buyrukçu, "İlahiyat Fakültelerinin Yeniden Yapılandırılması Problemi", *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*. (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004), 509-520.

⁴⁷ Cengil, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin İstihdam", 243-276.

⁴⁸ Kaya, "İlahiyat Fakültelerinin İstihdam Alanlarına Uygun Eleman Yetiştirme Sorunu", 211-242.

⁴⁹ Kılavuz, "İlahiyat Fakültelerinde Din Hizmetleri Bölümü", 383-408.

⁵⁰ Mehmedoğlu, "Dünya Dinleri Kültürü Bölümü", 521-536.

⁵¹ Özdemir, "İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinin Program Çeşitliliğinin Rolü", 537-558.

⁵² Öcal, "Bölümleşmiş Yüksek Din Öğretimi", 329-346.

⁵³ Koç, "Yüksek Din Öğretiminde Yeni Bir Paradigma", 347-398.

mesleklerin her birine aday yetiştirilebilir. Böylelikle istihdam alanlarına yönelik sade, dinamik ve işlevsel bir yapılanmaya gidilebilir. Yapılanmanın dinamik özelliği sayesinde, ihtiyaçlar ve güncellemeler karşısında, yeni bölümlerin açılmasını ya da mevcut bölümlerin kapatılmasını gerektirmeden, toplumun ihtiyaçları doğrultusunda ortaya çıkan yeni meslek alanlarına yönelik güncellemeler yapılabilir.

Sonuç

Bu çalışmadaki bilgiler ışığında, 1924'ten 2020'li yıllara Yüksek Din Öğretimi meselesinin ahenkli bir işleyişe kavuşturulamadığı anlaşılmaktadır. Bu süreçte bölüm ve ana bilim dallarının oluşturulmasında, fakültelerin bilimsel-dini bilgi üretme ve istihdam alanlarına meslek elemanı yetiştirme amaçlarının/görevlerinin birlikte ele alınmadığı da anlaşılmaktadır.

Halihazırda Türkiye'de yüksek din öğretimi kurumlarında genel olarak üç bölümden dersler ihtiva eden bir *İlahiyat Lisans Programı* uygulanmaktadır. Birbirinden nitelik, beceri ve yeterlik olarak farklılık gösteren meslek alanlarına, tek bir programla personel yetiştirilemeyeceği açıktır. Bu amaçla yüksek din öğretiminin akademik yapılanma biçimini, disiplinler arası bir yaklaşımla ele alacak çalışmalara ve söz konusu bilimsel araştırmalara dayalı yüksek din öğretimi strateji ve politikalarına ihtiyaç duyulmaktadır.

Ayrıca öğrencilerin istihdam alanlarının mesleki beceri ve uygulama ihtiyacı göz önüne alındığında, yüksek din öğretiminin mevcut akademik yapısının söz konusu ihtiyaca ne kadar cevap verebildiği de ortadadır. Bu bağlamda, Milli Eğitim Bakanlığı Öğretmenlik Uygulamalarının niteliğinin gözden geçirilmesi gerekmektedir. Ayrıca öğretmenlik uygulamalarında olduğu gibi Diyanet İşleri Başkanlığının hizmet alanlarına yönelik uygulamaların da gerçekleştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Öte yandan lisans düzeyinde istihdam odaklı bir akademik yapılanmaya ihtiyaç olduğu gibi lisansüstü düzeyde de bilimsel araştırma odaklı akademik yapılanmaya ihtiyaç hissedilmektedir.

Akademik yapılanmaya ilişkin hukuki temelden bakıldığında, üniversitelerde Akademik Teşkilat Yönetmeliğinin 13. maddesinde bölüm, “

Bu hukuki düzenleme çerçevesinde, yüksek din öğretimi kurumları arasında program, bölüm ve isim farklılığı sorununun ele alınması da, ülkemiz yüksek din öğretimi tartışmalarını makul bir düzeye getirecektir.

Kaynakça

- Akyürek, Süleyman. “Yüksek Din Öğretiminde Kalite Güvence Sistemi: Akreditasyon (Yeterlik Tescil) Sorunu”. *Yüksek Din Öğretimi*. ed. Z. Şeyma Altın. 241-260. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.
- Altaş, Nurullah. “Yüksek Din Öğretiminde Uzaktan Eğitim Uygulamaları: İlitam ve Sorunları”. *Türkiye’de Din Eğitimi ve Sorunları*. ed. Mustafa Köylü. 209-237. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2018.
- Arı, Asım. “Tevhid-i Tedrisat ve Laik Eğitim”. *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi* 2/22 (2002), 181-192.
- Arpaguş, Hatice Kelpetin. “Tarihsel Perspektiften Kadınların Yüksek Din eğitimi Kurumlarındaki Konum ve Durumları”. *Yüksek Din Öğretimi*. ed. Z. Şeyma Altın. 103-132. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.
- Aşıkoğlu, Nevzat Yaşar. “Din Hizmetleri Personelinin Yetiştirilmesi Sorununa Öğretim Programları Açısından Yeni Bir Yaklaşım”. *Yaygın Din Eğitiminin Sorunları Sempozyumu*. 91-102. Kayseri: İBAV Yayınları, 2003.
- Aşıkoğlu, Nevzat Yaşar. “Yüksek Öğretimde Din Eğitimi ve Öğretimi”. *Din Eğitimi El Kitabı*. ed. Recai Doğan - Remziye Ege. 215-231. Ankara: Grafiker Yayınları, 2012.

- Aydın, Muhammet Şevki. "İlahiyat Lisans Programının Amaç Sorunu". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*. 20-25. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Aydın, Muhammet Şevki. *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı*. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 3. Baskı, 2016.
- Ayhan, Halis. *Türkiye'de Din Eğitimi (1920-1998)*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1999.
- Bahçekapılı, Mehmet. *Türkiye'de Din Eğitiminin Dönüşümü (1997-2012)*. İstanbul: İlim Kültür Derneği Nakış Ofset, 2012.
- Buyrukçu, Ramazan. İlahiyat Fakültelerinin Yeniden Yapılandırılması Problemi *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*. 509-520. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Cebeci, Suat. "Cumhuriyet Döneminde Yüksek Din Öğretimi". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Özel Sayı* (1999), 227-235.
- Cebeci, Suat. *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye'de Din Eğitimi*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2. Baskı, 2005.
- Cengil, Muammer. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin İstihdam ve Bu Bağlamda Ders Programları Üzerine Bazı Öneriler". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*. 243-276. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Dölen, Emre. "Osmanlıdan Cumhuriyete Darülfünûnda'da İlâhiyat Öğretimi". *Dârülfünûn İlâhiyat Sempozyumu Tebliğleri*. 105-123. İstanbul, 2010.
- Ergin, Osman. *Türkiye Maarif Tarihi*. Cilt I-II. İstanbul: Eser Matbaası, 1977.
- Erginli, Zafer. "İlahiyat Fakültesi Müfredatında İslam Düşüncesinin Bütünlüğü Sorunu". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*. 73-82. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Ev, Halit. "Yükseköğretimde Din Öğretimi", *Din Eğitimi*. ed. Mustafa Köylü - Nurullah Altaş. 268-306. İstanbul: Ensar Neşriyat, 6. Baskı, 2016.
- Ev, Halit. "İlahiyat Alanında Lisansüstü Eğitim ve Sorunları". *Türkiye'de Din Eğitimi ve Sorunları*. ed. Mustafa Köylü. 238-274. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2018.
- Evkuran, Mehmet. "Yüksek Din Öğretimi ve Dini Kurumsallaşmanın Yakın Tarihi". *Kelam Araştırmaları Dergisi 2/X* (2012), 31-54.
- Görgün, Tahsin. "İlahiyat Akademik Yapılanması, Bölümleri ve Anabilim Dalları Nasıl Olmalıdır?". *Bugünün İlahiyatı Nasıl Olmalıdır? Sorunlar ve Çözümler*. ed. Süleyman Akyürek. 149-164. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015.
- Gözütok, Şakir. "İlahiyat Fakülteleri İçin Alternatif Program". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*. 559-566. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- İhsanoğlu, Ekmeleddin. "Osmanlı Eğitim ve Bilim Kurumları". *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi II*. ed. Ekmeleddin İhsanoğlu. 223-362. İstanbul: İslam Tarihi, Sanat ve Kültür Araştırmaları Merkezi, 1998.
- Kaya, Mevlüt. "İlahiyat Fakültelerinin İstihdam Alanlarına Uygun Eleman Yetiştirme Sorunu". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler*, 211-242. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Kaya, Zeynep. "Yükseköğretimde Din Eğitimi". *Din Eğitimi*. ed. M. Fatih Genç. 209-238. İstanbul: Lisans Yayıncılık, 2020.
- Kaymakcan, Recep vd. "Öğrencilerin Gözüyle İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Bölümleri Üzerine Bir Araştırma". *Değerler Eğitimi Dergisi 22/9* (2011), 103-138.
- Keskin, Yakup. "Yeterlilik Açısından Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Bölümlerinin Değerlendirilmesi". *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi 5/3* (Aralık 2015), 304-315.
- Kılavuz, Mehmet Akif. "İlahiyat Fakültelerinde Din Hizmetleri Bölümü Oluşturulmasına Duyulan İhtiyaç". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler*. 383-408. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Koç, Ahmet. "İlâhiyat Fakültesi (İlâhiyat Lisans Programı) Öğrencilerinin Sorunları ve Beklentileri". *M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi 25* (2003), 25-64.

- Koç, Mustafa. "Yüksek Din Öğretiminde Yeni Bir Paradigma Olarak Bölümleşme: 'Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü' Önerisi". *Yüksek Din Öğretimi*. ed. Z. Şeyma Altın. 347-398. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.
- Korkmaz, Mehmet. "İlahiyat Fakültelerinin Yaygın Din Eğitimi Yeterlikleri: Eğitim-Öğretim Alanı". *Değerler Eğitimi Dergisi* 24/10 (2012), 127-146.
- Koştaş, Münir. "Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 31 (1989). 1-27.
- Köylü, Mustafa. "Öğretim Elemanlarının Niteliğini Artırmak İçin Neler Yapılabilir?". *Bugünün İlahiyatı Nasıl Olmalıdır? Sorunlar ve Çözümler*. ed. Süleyman Akyürek. 311-325. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015.
- Mehmedoğlu, Yurdagül. *Tanzimat Sonrasında Okullarda Din Eğitimi (1838-1920)*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2001.
- Mehmedoğlu, Yurdagül. "Dünya Dinleri Kültürü Bölümü Çok Kültürlü Din Eğitimi Ana Bilim Dalı". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler*. 521-536. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Meydan, Hasan. "İlahiyat Fakültelerinde Kalite Güvence Sisteminin İmkânı Üzerine Bir Değerlendirme". *Yüksek Din Öğretimi*. ed. Z. Şeyma Altın, 271-296. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.
- Nazıroğlu, Bayramali. "Yüksek Din Öğretimi". *Din Eğitimi*. ed. İbrahim Turan - Bayramali Nazıroğlu, 143-166. Ankara: Bilimsel Araştırma Yayınları, 2020.
- Okumuş, Ejder. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Problemleri -Dicle Üniversitesi Örneği-". *Değerler Eğitimi Dergisi* 5/13 (2007), 59-94.
- Onay, Ahmet. "Yüksek Din Öğretiminde Nitelik veya Amaç Sorunu". *Yüksek Din Öğretimi*. ed. Z. Şeyma Altın. 95-101. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.
- Osmanoğlu, Cemil. "Öğrencilerine Göre İdeal İlahiyat Fakültesi Öğrencisinin Nitelikleri ve Bunun İlahiyat Eğitimiyle İlişkisi". *Değerler Eğitimi Dergisi* 36/16 (2018). 119-178.
- Öcal, Mustafa. "İlahiyat Fakültelerinin Tarihçesi", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (1986), 111-123.
- Öcal, Mustafa. "Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Din Eğitimi- Öğretimi". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/7 (1998), 241-268.
- Öcal, Mustafa. "Türkiye'de Din Eğitimi Tarihi". *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 12/6 (2008), 399-430.
- Öcal, Mustafa. *Tanıkların Dilinden Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi ve Dini Hayat I*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2008.
- Öcal, Mustafa. *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi*. İstanbul: Düşünce Kitabevi, 2011.
- Öcal, Mustafa. "Yüksek İslam Enstitüsü" maddesi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* Cilt 44, 48-52. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Öcal, Mustafa. "Bölümleşmiş Yüksek Din Öğretimi Uluslararası İslâmî İlimler Üniversitesi ve Uluslararası İslâm Kültür ve Medeniyeti Üniversitesi". *Yüksek Din Öğretimi*. ed. Z. Şeyma Altın. 329-346. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.
- Öz, Ayhan. "İlahiyat Fakültelerinde Program Çeşitliliği Açısından Seçmeli Dersler Üzerine Bir Değerlendirme". *Yüksek Din Öğretimi*. ed. Z. Şeyma Altın. 423-451. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.
- Özdemir, Sadettin. "İstihdam Alanlarına Göre İlahiyat Fakültelerinin Yeniden Yapılandırılması: Din Hizmetleri Bölümü Önerisi". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler*. 537-558. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Özdemir, Sadettin. "Din Hizmetleri Alanındaki Hizmet Kalitesinin Artmasında İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinin Program Çeşitliliğinin Rolü". *Yüksek Din Öğretimi*. ed. Z. Şeyma Altın. 399-422. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.
- Özdemir, Şuayip. "Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde İlahiyat Fakültesi Mezunlarının Çalışma Alanları ve Bu Alanlara Eleman Yetiştirmek Üzere İlahiyat Lisans Programında Yapılması Gerekli Düzenlemeler". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler*, 193-210. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.

- Öztürk, Mustafa. "İlahiyatın Adı ve Amaçları Ne Olmalıdır?". *Bugünün İlahiyatı Nasıl Olmalıdır? Sorunlar ve Çözümler*. ed. Süleyman Akyürek. 29-59. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015.
- Parmaksızoğlu, İsmet. *Türkiye'de Din Eğitimi*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1966.
- Sarıkaya, Mehmet Saffet. "Alevilerin Din Eğitimi Sorunları Bağlamında Yüksek Din Öğretiminde Aleviliğin Öğretimi İmkan". *Yüksek Din Öğretimi*. ed. Z. Şeyma Altın. 133-145. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.
- Sarıçoğlu, Ekrem. "İlahiyat Tezsiz Yüksek Lisans Programı Üzerine Bazı Mülahazalar". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler*. 479-486. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Taşkıran, Ayşe. "İlahiyat Fakültesi Müfredatında Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Derslerinin Yeri ve Fonksiyonlarına Dair Bir Araştırma (İlahiyat Fakültesi Öğrencileri Örneği)". *KSU İlahiyat Fakültesi Dergisi* 22 (2013), 238-266.
- Tosun, Cemal - Doğan, Recai. "İlahiyat Fakültelerinin Yeniden Yapılanması Üzerine". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu Bildiriler-Müzakereler*. 487-508. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Turan, Gönül. "İlahiyat Fakültesi Yüksek Lisans Öğrencilerinin Aldıkları Eğitime İlişkin Görüşleri Üzerine Nitel Bir Çalışma: Batı Karadeniz Üniversiteleri Örneği", *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi* 1/1 (2017), 86-117.
- Turan, İbrahim - Nazıroğlu, Bayramali. "İlahiyat Fakültesine Yeni Gelen Öğrencilerin Sorun ve Beklentileri: Omü İlahiyat Fakültesi Örneği". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 36/8 (2015), 466-479.
- Uluslararası Yüksek Din Öğretimi Kongresi Özet Kitapçığı*. İstanbul: 2017.
- Usta, Mustafa. *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Kurumsallaşma ve Ekolleşme Sorunları*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2001.
- Ülken, Hilmi. Ziya. "İlahiyat Fakültesinin Geçirdiği Safhalar". *AÜ İlahiyat Fakültesi Albümü (1949-1960)*. Ankara, 1961.
- Üzümcü, Muzaffer. "İlahiyat Fakülteleri Felsefe ve Din Bilimleri Bölümlerinde Akademik Yapılanma ve Lisansüstü Eğitim Üzerine Bir Değerlendirme". *Mevzu Sosyal Bilimler Dergisi* 3 (2020), 167-192.
- Yazıbaşı, Muhammed Ali. "Yükseköğretimde Din Eğitimi". *Din Eğitimi*, ed. Hasan Dam. 151-168. İstanbul: Lisans Yayıncılık, 2. Baskı, 2019.
- Yılmaz, Macid. "İlahiyat Fakültesi Mezunlarına Verilen Pedagojik Formasyon Eğitiminin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutum ve Kaygı Düzeyleri Üzerindeki Etkileri". *Bilimname* 28/2015/1 (2015), 287-301.
- Zengin, Zeki Salih. "Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun Hazırlanmasından Sonraki İlk Dönemde Uygulanışı ve Din Eğitimi". *Dini Araştırmalar* 5/13 (2002), 81-106.
- Zengin, Zeki Salih. "Eğitimde Yenileşme Döneminde Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Gelişmesi (Amaç-Akademik Yapı-Program)". *Yüksek Din Öğretimi*. ed. Z. Şeyma Altın. 173-182. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.

2. YAZARIN EKLEDİĞİ MAKALE DOSYALARININ İLK HALİ

EK DOSYALAR

EK DOSYA-1

Başlık: Etik Beyan.docx

Tür: Ek Dosya

Etik Beyan / Ethical Statement	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur / <i>It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.</i>
Yazar(lar) / Author(s)	Asiye Aykıt - Gülistan Kızıleniş
Finansman / Funding	Yazarlar, bu araştırmayı desteklemek için herhangi bir dış fon almadıklarını kabul ederler / The authors acknowledge that they received no external funding in support of this research.
Yazar Katkıları / Author Contributions	Çalışmanın Tasarlanması / Conceiving the Study: GK (%55), AA (%45) Veri Toplanması / Data Collection: GK (%70), AA (%30) Veri Analizi / Data Analysis: GK (%60), AA (%40) Makalenin Yazımı / Writing up: GK (%80), AA (%20) Makale Gönderimi ve Revizyonu / Submission and Revision: GK (%90), AA (%10)
Çıkar Çatışması / Competing Interests	Yazarlar, çıkar çatışması olmadığını beyan ederler / The authors declare that they have no competing interests.

3. DEĞERLENDİRME SÜRECİ

1. Değerlendirme

Hakem Değerlendirmesi-1

Hakem: [REDACTED] (Kurul Üyesi)

E-posta: [REDACTED]

Kurum: [REDACTED] ÜNİVERSİTESİ

Değerlendirme Tarihi: 28-06-2022

Değerlendirdiği Dosya: Makale İlk Hali

Form Cevabı:

Çalışma belli bir probleme odaklanıyor mu? / Does the manuscript focus on a particular problem?: *Evet / Yes (Yazara Açık)*

Çalışmanın alana özgün katkısı var mı? / Does the manuscript contribute to the field?: *Evet / Yes (Yazara Açık)*

Çalışmada kullanılan yöntem uygun mu? / Is the method used in the manuscript appropriate?: *Evet / Yes (Yazara Açık)*

Çalışmada yazar araştırma sorusuna cevap vermiş midir? / Did the author answer the research question in the study?: *Evet / Yes (Yazara Açık)*

Çalışma Eskiyei dergisinin yayın kapsamına uygun mu? / Is the manuscript appropriate for the scope of Eskiyei?: *Evet / Yes (Yazara Açık)*

Karar / Decision: *Çalışma hakem sürecine alınabilir. / The manuscript can be sent out for external peer review. (Yazara Açık)*

Yazara Önerilerileriniz: *(Yazara Açık)*

Editöre Yorumunuz: *İlahiyatlar hakkında yalnızca Teknik bilgiler içermektedir. Hakeme gönderilebilir.*

Öneri: *Minör Revizyon*

Hakemin yüklediği değerlendirme dosyası bulunmamaktadır.

Hakem Değerlendirmesi-2

Hakem: [REDACTED] (Kurul Üyesi)

E-posta: [REDACTED]

Kurum: [REDACTED] ÜNİVERSİTESİ

Değerlendirme Tarihi: 11-06-2022

Değerlendirdiği Dosya: Makale İlk Hali

Form Cevabı:

Çalışma belli bir probleme odaklanıyor mu? / Does the manuscript focus on a particular problem?: *Evet / Yes (Yazara Açık)*

Çalışmanın alana özgün katkısı var mı? / Does the manuscript contribute to the field?: *Kısmen / Partially (Yazara Açık)*

Çalışmada kullanılan yöntem uygun mu? / Is the method used in the manuscript appropriate?: *Evet / Yes (Yazara Açık)*

Çalışmada yazar araştırma sorusuna cevap vermiş midir? / Did the author answer the research question in the study?: *Kısmen / Partially (Yazara Açık)*

Çalışma Eskiyei dergisinin yayın kapsamına uygun mu? / Is the manuscript appropriate for the scope of Eskiyei?: *Evet / Yes (Yazara Açık)*

Karar / Decision: *Çalışma hakem sürecine alınabilir. / The manuscript can be sent out for external peer review. (Yazara Açık)*

Yazara Önerileriniz: *Makale geliştirilebilir. (Yazara Açık)*

Editöre Yorumunuz: *Çalışma hakem sürecine alınabilir.*

Öneri: *Minör Revizyon*

Hakemin yüklediği değerlendirme dosyası bulunmamaktadır.

Editörlük Kararı

Ad Soyad: Abdullah Demir

Rol: Editör

E-posta: abdillahdemir@hotmail.com

Kurum: ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ, İSLAMİ İLİMLER FAKÜLTESİ, TEMEL İSLAM BİLİMLERİ BÖLÜMÜ, KELAM VE İSLAM MEZHEPLERİ TARİHİ ANABİLİM DALI

Karar Tarihi: 28-06-2022

Yazara Not: Sn. Yazar Çalışmanızı Yayın Kurulu inceleme raporlarına göre tashih ederek sisteme yükleyebilirsiniz. Bilgilerinize sunarım.

Karar: Minör Revizyon

Yazardan Gelen Revizyon Dosyaları

Tam Metin

Başlık: REVİZYON 1.docx

Tarih:01-07-2022

Dâru'l-Fünun'dan Günümüze Türkiye'de İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinin Akademik Yapılanma Sorunu

Muhammet Mustafa Bayraktar

Dr. Öğr. Üyesi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi

İslami İlimler Fakültesi, Din Bilimleri Ana Bilim Dalı

Assr. Prof. Dr., Kırşehir Ahi Evran University, Faculty of Islamic Sciences, Department of Religious Studies

Kırşehir/Turkey

mmustafabayraktar@gmail.com

ORCID: 0000-0002-1288-1517

The Problem of Academic Structuring of Faculties of Theology/Islamic Sciences in Turkey from Daru'l-Fünun to the Present

Abstract

Higher religious education institutions in Turkey were established for purposes such as religious-scientific research or vocational training. Higher religious education institutions have preserved their existence by transforming/diversifying under the influence of formal/informal elements in the historical context. In this context, the quality, purpose and institutionalization problems of the faculty, the employment and qualification problems of the faculty members and students, and the academic structuring problems of the faculties were also discussed. The discussion point of methodological problems related to higher religious education starts from the academic structuring form of faculties. Due to the fact that the Faculties of Theology/Islamic Sciences continue their education and their graduates are employed, the problems are thought to have been solved or not. In this framework, the problem of academic structuring of the Faculties of Theology/Islamic Sciences stands out as a problem that remains off the agenda but does not lose its depth. In this context, the main problem of the study is the course of the academic structuring process of higher religious education throughout the history of the Republic. The sub-problems of the study are which factors come to the fore in the creation of departments and branches of Theology/Islamic Sciences Faculties, and for what process and purpose the departments in the faculty were established. In addition, whether the academic structuring form of higher religious education is compatible with the mission of producing scientific knowledge of the faculties has been accepted as a sub-problem. Again, it has been accepted as a problem how the departments can be structured in the field of scientific knowledge production and employment around the aforementioned problems. In this study, which deals with the problem of academic structuring of higher religious education, literature review method was used. As a result of scanning and interpreting the literature, new evaluations were tried to be reached. In this context, studies on Higher Religious Education have been scanned. The obtained studies were tried to be described in the context of the history and problems of higher religious education. Among the studies on higher religious education, studies on the academic structuring of the faculty were tried to be interpreted based on document analysis. As a result of these evaluations, the department proposals brought to the problem of academic structuring in Higher Religious Education from 1924 to the 2020s in Turkey were classified under the headings of Non-formal and Formal Religious Education. In the context of non-formal religious education, it has been determined that the departments of Ministership and Mufti, Religious Counseling and Guidance, Theology and Social Service, Hafiz and Muezzin, Foreign Religious Services, Imam-Hatip and Preacher, World Religions Culture, Spiritual Counseling and Guidance are recommended. In the

context of formal religious education, it has been determined that Imam Hatip Schools Vocational Courses Teaching, Secondary Education Religious Culture and Moral Education Teaching, Primary Education Religious Culture and Moral Education Departments are recommended. When the studies in the literature are examined, it is understood that legal arrangements should be made for an academic structure aimed at producing knowledge and training professional staff in higher religious education. In this context, the research is expected to contribute to studies on higher religious education in Turkey and to shed light on higher religious education policies.

Keywords

Religious Education, Higher Religious Education, Faculty of Theology, Faculty of Islamic Sciences. History of Religious Education.

Öz

Türkiye’de yüksek din öğretimi kurumları, dini-bilimsel araştırmalar ya da meslek eğitimi gibi amaçlara matuf olarak kurulmuşlardır. Tarihsel bağlam içerisinde resmi/gayri resmi unsurların etkisi altında yüksek din öğretimi kurumları dönüşerek/çeşitlenerek varlıklarını korumuşlardır. Bu çerçevede fakültelerin nitelik, amaç ve kurumsallaşma sorunları, öğretim elemanlarının ve öğrencilerin istihdam ve nitelik sorunları ayrıca fakültelerin akademik yapılanma sorunları da müzakere konusu olmuştur. Yüksek din öğretimine ilişkin metodolojik problemlerin tartışma noktası, fakültelerin akademik yapılanma formundan başlamaktadır. Halihazırda İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinin eğitim-öğretime devam etmeleri ve mezunlarının istihdam edilmeleri nedeniyle fiilen sorunlar çözülmüş ya da yokmuş gibi düşünülmektedir. Bu çerçevede İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinin akademik yapılanma sorunu gündem dışı kalan ancak derinliğini kaybetmeyen bir sorun olarak durmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın temel problemi, Cumhuriyet tarihi boyunca yüksek din öğretiminin akademik yapılanma sürecinin nasıl bir seyir izlediğidir. Çalışmanın alt problemleri ise İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinin, bölüm ve ana bilim dallarının oluşturulmasında hangi etmenlerin öne çıktığı, fakültedeki bölümlerin hangi süreç ve amaçla kurulduğudur. Ayrıca yüksek din öğretiminin akademik yapılanma formunun, fakültelerin bilimsel bilgi üretme misyonu ile uyumlu olup olmadığı birer alt problem olarak kabul edilmiştir. Yine söz konusu problemler etrafında bölümlerin bilimsel bilgi üretme ve istihdam alanına yönelik yapılanma biçimlerinin nasıl olabileceği bir problem olarak kabul edilmiştir. Yüksek din öğretiminin akademik yapılanma sorununu konu alan bu çalışmada, literatür taraması yöntemi kullanılmıştır. Alan yazınların taranması ve yorumlanması sonucu yeni değerlendirmelere ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda Yüksek Din Öğretimi konu alan çalışmalar taranmıştır. Elde edilen çalışmalar yüksek din öğretimi tarihi ve sorunları bağlamında betimlenmeye çalışılmıştır. Yüksek din öğretimi konu alan çalışmalar içerisinde fakültenin akademik yapılanmasını konu alan çalışmalar doküman incelemesine dayalı olarak yorumlanmaya çalışılmıştır. Bu değerlendirmeler sonucu, Türkiye’de 1924’ten 2020’li yıllara, Yüksek Din Öğretiminde akademik yapılanma sorununa getirilen bölüm önerileri, Yaygın ve Örgün Din Eğitimi başlıkları altında sınıflandırılmıştır. Yaygın din eğitimi bağlamında Vaizlik ve Müftülük, Dini Danışmanlık ve Rehberlik, İlahiyat Sosyal Hizmet Alanı, Hafızlık ve Müezzinlik, Yurt Dışı Din Hizmetleri, İmam-Hatip ve Vaizlik, Dünya Dinleri Kültürü, Manevi Danışmanlık ve Rehberlik bölümlerinin önerildiği tespit edilmiştir. Örgün din eğitimi bağlamında ise İmam Hatip Okulları Meslek Dersleri Öğretmenliği, Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği bölümlerinin önerildiği tespit edilmiştir. Literatürde yer alan çalışmalar incelendiğinde yüksek din öğretiminde bilgi üretme ve meslek elemanı yetiştirme amacına matuf bir akademik yapılanma için hukuki düzenlemeler yapılması gerektiği anlaşılmıştır. Bu bağlamda araştırmanın, Türkiye’de yüksek din öğretimi konu alan çalışmalara katkı sağlaması ve yüksek din öğretimi politikalarına ışık tutması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler

Din Eğitimi, Yüksek Din Öğretimi, İlahiyat Fakültesi, İslami İlimler Fakültesi.

Giriş

Türkiye’de Cumhuriyet tarihi boyunca toplumsal değişimi zorunlu kılan resmi/gayri resmi unsurların etkisi altında yüksek din öğretimi kurumları üzerine yürütülen tartışmalar her zaman var olmuştur. Söz konusu tartışmalar ve politikalar etrafında kimi zaman

yüksek din öğretimi kesintiye uğramış, kimi zaman da dönüşerek/çeşitlenerek varlığını korumuştur. Bu varlık sorunu etrafında İlahiyat fakülteleri bir yüksek din öğretimi kurumu olarak bilimsel bilgi üretme görevini üstlendiği kadar din hizmetleri ve din öğretimi alanlarına meslek elemanı yetiştirme görevini de üstlenmiştir.

Siyasal/toplumsal yapıdan etkilenme ve aynı zamanda gündelik hayatı değiştirme gücüne de sahip olması nedeniyle İlahiyat fakülteleri, her mecrada sürekli tartışma konusu olmuştur. İlahiyat fakültesinin yeni devlet sisteminde var olup olamayacağına ilişkin tartışmalar devam ederken İlahiyat Fakültelerinin yüksek öğretim kurumları içinde ne tür bir fakülte olduğuna ya da olabileceğine ilişkin tartışmalar başlamıştır. Bu tartışmalar etrafında “İlahiyat nedir?” ve “İlahiyatçı kimdir?” şeklindeki soruların cevabı aranmıştır. İlahiyat fakültelerinin kuruluş amaçları da tartışılan konulardan biri olmuştur. İlahiyat fakültelerinin kuruluş amaçlarını gerçekleştirmek üzere ne tür bir programa sahip olması gerektiği, söz konusu müfredattaki dersleri hangi nitelikteki öğretim elemanlarının okutması gerektiği, öğrencilerin yetkinlik, yeterlik ve becerilerin nitelikleri ayrıca fakültelerde yapılan yayınların nitelikleri gibi konular tartışılmıştır.

Bu bağlamda, İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinin akademik yapılanma sorunlarını ele almadan önce bütüncül olarak fakültenin problem alanlarının neler olduğu ve bu konuda belli başlı hangi çalışmaların yapıldığı ve söz konusu problem alanları içerisinde akademik yapılanma sorununun nerede durduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Söz konusu tarihsel bağlam içerisinde yüksek din öğretiminin sorun alanları çeşitlenerek derinleşmiştir. Bu çerçevede, fakültenin nitelik, amaç ve kurumsallaşma sorunları¹, öğrencilerin istihdam, mesleki tutum, beklenti ve nitelik sorunları², öğretim

¹ bk. Mustafa Usta, *Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Kurumsallaşma ve Ekolleşme Sorunları* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2001); bk. Muhammet Şevki Aydın, “İlahiyat Lisans Programının Amaç Sorunu”, *Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*, (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); bk. Cemal Tosun - Recai Doğan. “İlahiyat Fakültelerinin Yeniden Yapılanması Üzerine”, *Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu Bildiriler-Müzakereler*, (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); bk. Mehmet Bahçekapılı, *Türkiye’de Din Eğitiminin Dönüşümü (1997-2012)* (İstanbul: İlim Kültür Derneği Nakış Ofset, 2012); bk. Mustafa Öztürk, “İlahiyatın Adı ve Amaçları Ne Olmalıdır?”, *Bugünün İlahiyatı Nasıl Olmalıdır? Sorunlar ve Çözümler*, ed. Süleyman Akyürek (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015); bk. Ahmet Onay, “Yüksek Din Öğretiminde Nitelik veya Amaç Sorunu”, *Yüksek Din Öğretimi*, ed. Z. Şeyma Altın (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020); bk. Süleyman Akyürek, “Yüksek Din Öğretiminde Kalite Güvence Sistemi: Akreditasyon (Yeterlik Tescil) Sorunu”, *Yüksek Din Öğretimi*, ed. Z. Şeyma Altın. (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020); bk. Hasan Meydan, “İlahiyat Fakültelerinde Kalite Güvence Sisteminin İmkânı Üzerine Bir Değerlendirme”, *Yüksek Din Öğretimi*, ed. Z. Şeyma Altın. (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020).

² bk. Muammer Cengil, “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin İstihdam ve Bu Bağlamda Ders Programları Üzerine Bazı Öneriler”, *Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*, (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); bk. Mevlüt Kaya, “İlahiyat Fakültelerinin İstihdam Alanlarına Uygun Eleman Yetiştirme Sorunu”, *Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler*, (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); bk. Ahmet Koç, “İlahiyat Fakültesi (İlahiyat Lisans Programı) Öğrencilerinin Sorunları ve Beklentileri”, *M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 25 (2003); bk. Şuayip Özdemir, “Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde İlahiyat Fakültesi Mezunlarının Çalışma Alanları ve Bu Alanlara Eleman Yetiştirmek Üzere İlahiyat Lisans Programında Yapılmasını Gerekliliği Düzenlemeler”, *Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler*, (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); bk. Ejder Okumuş, “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Problemleri -Dicle Üniversitesi Örneği-”, *Değerler Eğitimi Dergisi* 5/13 (2007); bk. Yakup Keskin, “Yeterlilik Açısından Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Bölümlerinin Değerlendirilmesi”, *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi* 5/3 (Aralık 2015); bk. İbrahim Turan - Bayramali Nazıroğlu, “İlahiyat Fakültesine Yeni Gelen Öğrencilerin Sorun ve Beklentileri: Omü İlahiyat Fakültesi Örneği”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 36/8 (2015); bk. Macid Yılmaz, “İlahiyat Fakültesi Mezunlarına Verilen Pedagojik Formasyon Eğitiminin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutum ve Kaygı Düzeyleri Üzerindeki Etkileri”, *Bilimname* 28/2015/1 (2015); bk. Cemil Osmanoğlu, “Öğrencilerine Göre İdeal İlahiyat Fakültesi Öğrencisinin Nitelikleri ve Bunun İlahiyat Eğitimiyle İlişkisi”, *Değerler Eğitimi Dergisi* 36/16 (2018); bk. Mehmet Korkmaz, “İlahiyat Fakültelerinin Yaygın Din Eğitimi Yeterlikleri: Eğitim-Öğretim Alanı”, *Değerler Eğitimi Dergisi* 24/10 (2012).

elemanlarının nitelik sorunları³, yüksek din öğretiminin uzaktan eğitim sorunları⁴, yüksek din öğretiminde lisansüstü eğitim sorunları⁵, kadınların yüksek din öğretimi sorunları⁶, farklı inanç gruplarının yüksek din öğretimi sorunları⁷ üzerine çalışmalar yapılmıştır.

Bununla birlikte yüksek din öğretiminde bölüm, program ve müfredat sorunları da bazı çalışmalarda⁸ ele alınmıştır. Nazıroğlu çalışmasında⁹ yüksek din öğretimi kurumu olarak ilahiyat fakültelerinin sorun alanlarını: işlevsellik ve amaç sorunu, yapısal ve kurumsal sorunlar, idari özerklik ve akademik özgürlük sorunu, meşruiyet sorunu, kalite ve verimlilik sorunu olarak sınıflandırmıştır.

Hali hazırda İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinin eğitim-öğretime devam etmeleri ve mezunlarının istihdam edilmeleri nedeniyle filen sorunlar çözülmüş ya da yokmuş gibi düşünülmektedir. Bu çerçevede İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinin akademik yapılanma sorunu gündem dışı kalan ancak derinliğini kaybetmeyen bir sorun olarak durmaktadır.

³ bk. Mustafa Köylü, "Öğretim Elemanlarının Niteliğini Artırmak İçin Neler Yapılabilir?", *Bugünün İlahiyatı Nasıl Olmalıdır? Sorunlar ve Çözümler*, ed. Süleyman Akyürek (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015).

⁴ bk. Nurullah Altaş, "Yüksek Din Öğretiminde Uzaktan Eğitim Uygulamaları: İlitam ve Sorunları", *Türkiye'de Din Eğitimi ve Sorunları*, ed. Mustafa Köylü (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2018).

⁵ bk.. Gönül Turan, "İlahiyat Fakültesi Yüksek Lisans Öğrencilerinin Aldıkları Eğitime İlişkin Görüşleri Üzerine Nitel Bir Çalışma: Batı Karadeniz Üniversiteleri Örneği", *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi* 1/1 (2017); bk. Halit Ev, "İlahiyat Alanında Lisansüstü Eğitim ve Sorunları", *Türkiye'de Din Eğitimi ve Sorunları*, ed. Mustafa Köylü (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2018), 238-274.

⁶ bk. Hatice Kelpetin Arpaguş, "Tarihsel Perspektiften Kadınların Yüksek Din eğitimi Kurumlarındaki Konum ve Durumları", *Yüksek Din Öğretimi*, ed. Z. Şeyma Altın (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020).

⁷ bk. Mehmet Saffet Sarıkaya, "Alevilerin Din Eğitimi Sorunları Bağlamında Yüksek Din Öğretiminde Aleviliğin Öğretimi İmkân", *Yüksek Din Öğretimi*, ed. Z. Şeyma Altın. (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020).

⁸ bk. Nevzat Yaşar Aşıkoglu, "Din Hizmetleri Personelinin Yetiştirilmesi Sorununa Öğretim Programları Açısından Yeni Bir Yaklaşım", *Yaygın Din Eğitiminin Sorunları Sempozyumu* (Kayseri: İBAV Yayınları, 2003); bk. Zafer Erginli, "İlahiyat Fakültesi Müfredatında İslam Düşüncesinin Bütünlüğü Sorunu", *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu* (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); bk. Şakir Gözütok, "İlahiyat Fakülteleri İçin Alternatif Program", *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu* (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); bk. Mehmet Akif Kılavuz, "İlahiyat Fakültelerinde Din Hizmetleri Bölümü Oluşturulmasına Duyulan İhtiyaç", *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler* (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); bk. Yurdağül Mehmedoğlu, "Dünya Dinleri Kültürü Bölümü Çok Kültürlü Din Eğitimi Ana Bilim Dalı", *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler* (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); bk. Sadettin Özdemir, "İstihdam Alanlarına Göre İlahiyat Fakültelerinin Yeniden Yapılandırılması: Din Hizmetleri Bölümü Önerisi". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler*. (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); bk. Ekrem Sarıkçıoğlu, "İlahiyat Tezsiz Yüksek Lisans Programı Üzerine Bazı Mülâhazalar", *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler* (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); bk. Recep Kaymakcan vd., "Öğrencilerin Gözüyle İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Bölümleri Üzerine Bir Araştırma", *Değerler Eğitimi Dergisi* 22/9 (2011); bk. Ayşe Taşkıran, "İlahiyat Fakültesi Müfredatında Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Derslerinin Yeri ve Fonksiyonlarına Dair Bir Araştırma (İlahiyat Fakültesi Öğrencileri Örneği)", *KSU İlahiyat Fakültesi Dergisi* 22 (2013); bk. Tahsin Görgün, "İlahiyat Akademik Yapılanması, Bölümleri ve Anabilim Dalları Nasıl Olmalıdır?", *Bugünün İlahiyatı Nasıl Olmalıdır? Sorunlar ve Çözümler*, ed. Süleyman Akyürek, (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015); bk. Muzaffer Üzümcü, "İlahiyat Fakülteleri Felsefe ve Din Bilimleri Bölümlerinde Akademik Yapılanma ve Lisansüstü Eğitim Üzerine Bir Değerlendirme", *Mevzu Sosyal Bilimler Dergisi* 3 (2020); bk. Zeki Salih Zengin, "Eğitimde Yenileşme Döneminde Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Gelişmesi (Amaç-Akademik Yapı-Program)", *Yüksek Din Öğretimi*, ed. Z. Şeyma Altın. (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020); bk. Mustafa Öcal, "Bölümleşmiş Yüksek Din Öğretimi Uluslararası İslâmî İlimler Üniversitesi ve Uluslararası İslâm Kültür ve Medeniyeti Üniversitesi", *Yüksek Din Öğretimi*, ed. Z. Şeyma Altın (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020); bk. Mustafa Koç, "Yüksek Din Öğretiminde Yeni Bir Paradigma Olarak Bölümleşme: 'Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü' Önerisi", *Yüksek Din Öğretimi*, ed. Z. Şeyma Altın (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020); bk. Sadettin Özdemir, "Din Hizmetleri Alanındaki Hizmet Kalitesinin Artmasında İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinin Program Çeşitliliğinin Rolü". *Yüksek Din Öğretimi*. ed. Z. Şeyma

Çünkü fakültelerin kuruluş amaçları ancak akademik yapılanma ile gerçekleşebilir. Lisans ve lisansüstü programlar ve ders içerikleri de akademik yapılanma ile işlerlik kazanabilir. Akademisyen istihdamı, akademik yapılanmaya bağlı olduğu gibi mezunların yeterlik ve yetkinlikleri de fakültenin akademik yapılanma biçimine bağlıdır. Bu çerçevede, İlahiyata ilişkin metodolojik problemlerin tartışma noktası fakültelerin akademik yapılanma formundan başlamaktadır.

1. Konu ve Problem

Literatürde yer alan çalışmalara bakıldığında, Türkiye'nin Cumhuriyet tecrübesi içinde yüksek din öğretiminin kavramsallaşma ve kurumsallaşma sorunu yaşadığı anlaşılmaktadır. Yükseköğretimde İlahiyat fakültelerinin yerine ve kuruluş amaçlarına, bu fakültelerinin hangi mesleğin bilgi ve becerisine sahip ilahiyatçılar yetiştireceğine ve mezunlarının istihdam alanının çeşitliliğine ilişkin sorunların da akademik yapılanma sorunuyla birlikte ele alınmasını gerektirmektedir.

Bu bağlamda çalışmanın temel problemi şudur: Cumhuriyet tarihi boyunca yüksek din öğretiminin akademik yapılanma süreci nasıl bir seyir izlemiştir?

Çalışmanın alt problemleri ise şunlardır:

İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinin, bölüm ve ana bilim dallarının oluşturulmasında hangi etmenlerin öne çıkmıştır?

Fakülteadaki bölümler, öğrencilerin istihdam alanına yönelik midir?

İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinin akademik yapılanması, fakültelerin bilimsel bilgi üretme misyonu ile uyumlu mudur?

Bölümler istihdam alanına yönelik olursa nasıl olmalıdır?

Söz konusu problemler etrafında yapılacak değerlendirmelerin, Cumhuriyetten günümüze Türkiye'de Yüksek Din Öğretiminin akademik yapılanma sorununa ışık tutması böylelikle İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinin akademik yapılanma sorununu ele alan çalışmalara katkı sağlaması beklenmektedir.

Bu amaçla çalışmada, ülkemiz yüksek din öğretiminin kısa bir tarihçesi verildikten sonra yüksek din öğretimi kurumlarındaki akademik yapısal dönüşümlere değinilmiş ve ardından İlahiyat/İslami İlimler fakültelerinin akademik yapılanma sorunu üzerinde durulmuştur.

2. Yöntem

Yüksek din öğretiminin akademik yapılanma sorununu konu alan bu çalışmada, literatür taraması yöntemi kullanılmıştır. Alan yazınların taranması ve yorumlanması sonucu yeni değerlendirmelere ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda Yüksek Din Öğretimi konu alan çalışmalar taranmıştır. Elde edilen çalışmalar yüksek din öğretimi tarihi ve sorunları bağlamında betimlenmeye çalışılmıştır. Yüksek din öğretimi konu alan çalışmalar içerisinde fakültenin akademik yapılanması konu alan çalışmalar doküman incelemesine dayalı olarak yorumlanmaya çalışılmıştır.

Türkiye'de yüksek din öğretiminin akademik yapılanma formları üzerine değerlendirme yapmadan önce söz konusu kurumların tarihine kısaca değinmekte yarar vardır.

3. Yüksek Din Öğretiminin Kısa Tarihi

İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinin akademik yapılanmaları, yüksek din öğretiminin tarihinden bağımsız ele alınamaz. Bu nedenle Dârul-Fünûn İlahiyat Fakültesi, Ankara İlahiyat Fakültesi, Yüksek İslam Enstitüsü ve İslami İlimler Fakültesinin tarihi gelişimine bu bölümde kısaca yer verilmiştir.

3.1. Dârul-Fünûn İlahiyat Fakültesi

1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte pek çok alanda kurumsal/yapısal değişikliğe gidilmiş ve bu doğrultuda hukuki düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemelerden biri de Tevhîd-i Tedrisât Kanunudur. 3 Mart 1924 (1340) tarihinde

Altın (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020); bk. Ayhan Öz, "İlahiyat Fakültelerinde Program Çeşitliliği Açısından Seçmeli Dersler Üzerine Bir Değerlendirme", *Yüksek Din Öğretimi*, ed. Z. Şeyma Altın (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020).

° Bayramali Nazıroğlu. "Yüksek Din Öğretimi", *Din Eğitimi*, ed. İbrahim Turan - Bayramali Nazıroğlu (Ankara: Bilimsel Araştırma Yayınları, 2020), 162-164.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nce kabul edilmiş, 6 Mart 1924 tarihinde Resmi Ceride'de 430 sayılı kanun olarak yayınlanmış ve yürürlüğe girmiştir. Bu kanunun ilk üç maddesi gereği mektep ve medreseler Maarif Vekaletine bağlanmıştır.¹⁰

Bu kanunun "Maarif Vekâleti yüksek diniyat mütehassısları yetiştirmek üzere Dâru'l-Fünûn'da bir İlahiyat Fakültesi tesis ve imamet ve hitabet gibi hıdemât-ı diniyyenin ifası vazifesi ile mükellef memurların yetişmesi için ayrı mektepler küşat edecektir" şeklindeki 4. maddesi ile Dâru'l-Fünûn'da bir İlahiyat Fakültesi kurulması kararlaştırılmıştır.¹¹ Bu karara dayanarak 21 Nisan 1924 tarihinde kabul edilen İstanbul Dâru'l-Fünûn Talimatnamesiyle Tıp, Hukuk, Edebiyat ve İlahiyat fakülteleri kurulmuştur. Öğretim süresi üç yıl olan İlahiyat Fakültesi için İstanbul Üniversitesi Eski Kütüphanesi olarak kullanılmış olan Medresetü'l Kûzat binası tahsis edilmiştir.¹² 1924 yılı sonbaharında 284 öğrenci ile öğretime başlamıştır.¹³

21 Nisan 1924 İstanbul Dâru'l-Fünûnu Talimatnamesinin 8. maddesinde İlahiyat Fakültesinde okutulacak dersler şöyle sıralanmıştır: Tefsir ve Tefsir Tarihi, Hadis ve Hadis Tarihi, Fıkıh Tarihi, Kelam Tarihi, Mâbadü'ttabiiyât, (düzeltme "Mabe'de't-Tabia")¹⁴, Tasavvuf Tarihi, İçtimaiyyat, Ruhîyyat, İslam Felsefesi Tarihi, İçtimai Ruhîyyat, Tarih-i Felsefe, Türk Tarih-i Diniyyesi.¹⁵

27 Eylül 1925 tarihinde, Talimatnamenin 8. maddesi değiştirilerek programda şu düzenleme yapılmıştır: Mabe'de't-Tabia, Ruhîyyat, İslam Felsefesi Tarihi, İçtimai Ruhîyyat dersleri programdan çıkarılmış yerine Felsefe Tarihi, Arap Edebiyatı, Felsefe-i Din, İslam Filozofları, İslam Bediyyatı, Hal-i Hazırda İslâm Mezhepleri, Akvam-ı İslâmiye Etnografyası isimli dersler getirilmiştir.¹⁶

31.05.1933'de çıkarılan 2252 sayılı kanunla İstanbul Üniversitesi açılmıştır. Böylelikle İlahiyat Fakültesi kapatılarak yerine Edebiyat Fakültesinin Şarkiyat Enstitüsüne bağlı *İslam Tetkikleri Enstitüsü* açılmıştır. Bu enstitü yalnızca araştırma amacı taşımış ve öğrenci almamıştır. 1936 yılında kapatılmıştır.¹⁷

3.2. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Fakültenin kuruluşuna ilişkin kanun 3 Mayıs 1949 tarihinde meclis gündemine gelmiştir. Genel kurul görüşmeleri sonucu, 4 Haziran 1949 tarihinde 5424 sayılı kadro kanunuyla Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinin kuruluş kanunu kabul edilmiştir. Böylelikle 21 Kasım 1949 tarihinde 85 öğrenciyle öğretime başlamıştır. Fakültenin kurulmasında, din meselesinin ilmi esaslara göre incelenmesi ve alanında yetkin din adamlarının yetiştirilmesi gibi amaçlar yer almıştır.¹⁸

¹⁰ bk. Osman Ergin, *Türkiye Maarif Tarihi I-II* (İstanbul: Eser Matbaası, 1977); Mustafa Öcal, *Tanıkların Dilinden Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi ve Dini Hayat I* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2008), 21; bk. Asım Arı, "Tevhid-i Tedrisat ve Laik Eğitim", *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi* 2/22 (2002); bk. Zeki Salih Zengin, "Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun Hazırlanmasından Sonraki İlk Dönemde Uygulanışı ve Din Eğitimi", *Dini Araştırmalar* 5/13 (2002).

¹¹ Halis Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi (1920-1998)* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1999), 38; bk. Muhammet Şevki Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı* (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 3. Baskı, 2016), 80.

¹² Zengin, "Tevhid-i Tedrisat ve Din Eğitimi", 98.

¹³ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi*, 80.

¹⁴ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi*, 81.

¹⁵ Yurdagül Mehmedoğlu, *Tanzimat Sonrasında Okullarda Din Eğitimi (1838-1920)* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2001), 213; Zengin, "Tevhid-i Tedrisat ve Din Eğitimi", 98.

¹⁶ Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 40-41; Zengin, "Tevhid-i Tedrisat ve Din Eğitimi", 98-99; Emre Dölen, "Osmanlıdan Cumhuriyete Darülfünûnda'da İlahiyat Öğretimi", *Dârülfünûn İlahiyat Sempozyumu Tebliğleri*. (İstanbul, 2010), 120.

¹⁷ Mustafa Öcal, "İlahiyat Fakültelerinin Tarihçesi", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (1986), 114; Ekmeleddin İhsanoğlu, "Osmanlı Eğitim ve Bilim Kurumları", *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi II*. ed. Ekmeleddin İhsanoğlu. (İstanbul: İslam Tarihi, Sanat ve Kültür Araştırmaları Merkezi, 1998), 330; Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 50; Zeynep Kaya, "Yükseköğretimde Din Eğitimi", *Din Eğitimi*, ed. M. Fatih Genç (İstanbul: Lisans Yayıncılık, 2020), 212.

¹⁸ Hilmi Ziya Ülken, "İlahiyat Fakültesinin Geçirdiği Safhalar", *AÜ İlahiyat Fakültesi Albümü (1949-1960)* (Ankara, 1961), 8-10; Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 218; İsmet Parmaksızoğlu, *Türkiye'de Din Eğitimi* (Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1966), 29.

Fakülte programında yer alan dersler şu şekilde belirlenmiştir: Arapça, Farsça, Yabancı Dil (İngilizce, Almanca, Fransızca), Sosyoloji, Mantık ve İlimler Felsefesi, İslam Dini ve Mezhepleri Tarihi, İslam Sanatı Tarihi, Mukayeseli Dinler Tarihi.¹⁹

Fakültenin 1953 yılındaki programında yer alan dersler şöyledir: Arapça, Farsça, Batı Dili, Klasik Dini Türkçe Metinler, Kur'an ve İslam Dini Esasları, İslam Tarihi, Din Psikolojisi, Din Sosyolojisi, Felsefe ve Mantık, Tefsir, Hadis, İslam Mezhepleri Tarihi, Kelam, İslam Felsefesi, Dinler Tarihi, İslam Hukuku, İslam Sanatları Tarihi, Tezyini Sanatlar ve Paleografi, Pedagoji, Tasavvuf Tarihi, Türk İslam Tezyini Sanatları, İnkılap Tarihi.²⁰

1972 yılında öğretim süresi 5 yıla çıkarılmıştır. Programa, pedagojik formasyon dersleri getirilmiş ve öğretmenlik uygulaması başlatılmıştır.²¹ Tefsir ve Hadis Bölümü ile Kelam ve İslam Felsefesi bölümü oluşturulmuştur. 4 ve 5. Sınıfta öğrencilere bölüm seçme hakkı verilmiştir. Öğrenciler, mezun oldukları bölüm dikkate alınmaksızın, Din Bilgisi ve Meslek dersi öğretmeni olarak atanabilmişlerdir. Öğrenciler ayrıca, Diyanet İşleri Başkanlığı'nda da görev alabilmişlerdir.²² Öğrencilerin öğretmen olabilmeleri için almaları gereken program dışı dersler ise şunlardır: Eğitime Giriş, Türk Eğitim Tarihi, Türk Milli Eğitim Teşkilatı, Mukayeseli Eğitim, Eğitim Psikolojisi, Eğitim Sosyolojisi, Genel Öğretim Bilgisi. Fakültenin 1972 yılındaki programında yer alan dersler ise şöyledir: Kur'an, İslam Dini Esasları, Felsefeye Giriş, Arapça, Batı Dili, İslam Tarihi, Felsefe Tarihi, Mantık, Türk İslam Edebiyatı, Din Sosyolojisi, Din Psikolojisi, Farsça, Tefsir, Hadis, İslam Hukuku, İslam Mezhepleri Tarihi, Dinler Tarihi, Sistemik Kelam, Türk İslam Sanatları Tarihi, İslam Felsefesi ve Filozofları, Kelam, İslam Kurumları Tarihi, Dini Türk Musikisi, Pedagoji, Türk Devrim Tarihi, Bilimler Tarihi, Din Felsefesi, Felsefe Tarihi,²³

3.3. Yüksek İslam Enstitüleri

Yüksek İslâm Enstitüsü ilk olarak 1959 yılında, 7344 sayılı kanunla Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bir yüksekokul statüsünde İstanbul'da açılmıştır, 19.11.1959 tarihinde eğitim öğretime başlanmıştır. Öğrenim süresi 4 yıl olarak belirlenmiştir. Yalnızca İmam-Hatip Okulu mezunları kayıt yaptırma hakkına sahip olmuştur.²⁴ İstanbul'un ardından sırasıyla (24 Kasım 1962) Konya, (12 Aralık 1965) Kayseri, (25 Ağustos 1966) İzmir, (30 Temmuz 1969) Erzurum, (28 Kasım 1975) Bursa, (1976) Samsun ve (1980) Yozgat illerinde İslam Enstitüleri açılmıştır.²⁵

Yüksek İslam Enstitüsünün 1959 yılı programında yer alan derler şöyledir: Kur'ân-ı Kerîm, Vücûh İlmi, Tefsir, Belâgat-ı Kur'âniyye, Hadis, Siyer, İlm-i Tevhid, Kelam, İslam Hukuku, Fıkıh, Usûl-i Fıkıh, İslâm Dini ve Mezhepleri Tarihi, Mukayeseli Dinler Tarihi, İslâmî Türk Edebiyatı Tarihi, Tasavvuf Tarihi, Ahlak, Mantık, İslam Tarihi, İslam Felsefesi, Muasır İslâm Ülkeleri Tarih ve Coğrafyası, Arap Dili ve Edebiyatı, Din Psikolojisi, İslâm Sanatları Tarihi, Hitabet ve İrşad, Dinî Mûsiki, Yabancı Dil (Almanca, Fransızca, İngilizce), İnkılâp Tarihi.²⁶

19 Ocak 1972'de Resmi Gazetede yayınlanıp yürürlüğe giren yönetmelik doğrultusunda, 1972-1973 öğretim yılından itibaren enstitünün programlarında, öğretmenlik meslek dersleri ile birlikte din hizmetleri alanına yönelik bazı yeni dersler de yer almıştır.²⁷

¹⁹ Münir Koştaş, "Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 31 (1989), 8-11.

²⁰ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi*, 135.

²¹ Suat Cebeci, "Cumhuriyet Döneminde Yüksek Din Öğretimi". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* Özel Sayı (1999), 299.

²² Mustafa Öcal, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi* (İstanbul: Düşünce Kitabevi, 2011), 404.

²³ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi*, 140-143.

²⁴ Mustafa Öcal, "Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Din Eğitimi-Öğretimi", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/7 (1998), 252; Suat Cebeci, *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye'de Din Eğitimi* (Ankara: Akçağ Yayınları, 2. Baskı, 2005), 195.

²⁵ Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 235; Öcal, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 415.

²⁶ Mustafa Öcal, "Yüksek İslam Enstitüsü" maddesi, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 48-52.

²⁷ Halit Ev, "Yükseköğretimde Din Öğretimi", *Din Eğitimi*, ed. Mustafa Köylü - Nurullah Altaş (İstanbul: Ensar Neşriyat, 6. Baskı, 2016), 272.

Yüksek İslam Enstitüsünün 1972 yılı programında yer alan derler şöyledir: Kur'ân-ı Kerîm, Tefsir, Hadis, Fıkıh, Kelam ve İslam Düşüncesi, İslam ve Ahlakı, Siyer ve İslam Tarihi, İslâm Mezhepleri Tarihi, Tasavvuf ve Tarihi, İslâmî Türk Edebiyatı Tarihi, Hitabet ve İrşad, Mesleki Türk Musikisi, Arap Dili Edebiyatı, Farsça, İslam Türk Medeniyeti Tarihi, Din Psikolojisi, Din Sosyolojisi, Dinler Tarihi, Sistematik Felsefe ve Mantık, Teşkilat ve İdare, Seminer, Halk Eğitimi ve Toplum Kalkınması, Türk İnkılâp Tarihi, Yabancı Dil. Yine bu yıla ait pedagojik formasyon dersleri şöyle sıralanmaktadır: Ruh Sağlığı ve Rehberlik, Ölçme ve Değerlendirme, Eğitim Sosyolojisi, Öğretim Bilgisi.²⁸

1979 yılında bir değişikliğe daha gidilerek ilk iki yılda genel eğitim verilmesi, üçüncü sınıfta ise öğrencilerin Tefsir-Hadis, Fıkıh-Kelam ve İslam Dini Esasları olmak üzere üç ayrı bölüme ayrılması kararlaştırılmıştır.²⁹

1979 yılı programında yer alan derler şöyledir: Türkçe Kompozisyon, Edebiyat, Osmanlıca, İslam Türk Medeniyeti Tarihi, Mantık-Felsefe, Türk Devrim Tarihi, Yabancı Dil, Seçmeli Dersler, (Mesleki Türk Musikisi, Hüsn-i Hat, Kütüphanecilik, Paleografi, Mezhepler Tarihi), Kur'ân-ı Kerîm, Arap Dili ve Edebiyatı, Tefsir, Hadis, Fıkıh, Kelam, İslam Dini ve Esasları, Siyer ve İslam Tarihi, İslam Ahlakı, İslam Mezhepleri Tarihi, Dinler Tarihi, Tasavvuf ve İrşad, Din Psikolojisi, Din Sosyolojisi, Eğitime Giriş, Eğitim Psikolojisi, Genel Öğretim Metotları, Ölçme ve Değerlendirme, Eğitim İdareciliği, Eğitim Sosyolojisi, Araştırma Teknikleri.³⁰

3.4. İslami İlimler Fakültesi

İlk olarak 12 Mart 1971 yılında, beş yıllık bir fakülte olarak Erzurum'da kurulmuştur. İlahiyat Fakültelerinin ve Yüksek İslam Enstitülerinin kuruluş amaçlarına benzer bir gaye ile açılmıştır. İslami İlimler Fakültesi, imam-hatip okulu mezunlarına üniversiteye girme imkânı ayrıca Yüksek İslam Enstitüsü mezunlarına da doktora yapma imkânları sağlamıştır.³¹

Halit Ev³² tarafından tablo haline getirilen programa göre derslerin bölümlere göre dağılımları ve haftalık ders saatleri şöyledir:

Tefsir-Hadis Bölümü: Arapça 13 saat, Kur'an-ı Kerim 10 saat, Retorik 3 saat, İslam Dini Esasları 5 saat, Tefsir ve Usûlü 16 saat, Hadis ve Usûlü 15 saat, İslâm Hukuku 55 saat, İslâm Felsefesi ve Kelâm 2 saat, Paleografi 10 saat, İslâm Sanatları Tarihi 3 saat, İslâm Tarihi ve Siyer 2, Dinler Tarihi 4, Pedagoji 2, Türkçe Kompozisyon 5 saat, Türkçe Dil Bilgisi 5 saat, Osmanlıca 40 saat, Devrim Tarihi 1 saat, Yabancı Dil 13 saat, Farsça 5 saat.

Kelam ve İslam Felsefesi Bölümü: Arapça 10 saat, Kur'an-ı Kerim 2 saat, Tefsir ve Usûlü 2 saat, Hadis ve Usûlü 2 saat, İslâm Hukuku 43 saat, Tevhid ve Kelâm 15 saat, Tasavvuf ve Tarihi 6 saat, Paleografi 10 saat, Dinler Tarihi 3, Pedagoji 1, Mantık ve Cedel 5 saat, Sistemik Felsefe 4 saat, Felsefe Tarihi 20 saat, Okkült Bilgisi 5 saat, Türkçe Kompozisyon 3 saat, Osmanlıca 42 saat, Devrim Tarihi 9 saat, Yabancı Dil 3 saat.

Fıkıh ve İslam Hukuku Bölümü: Arapça 13 saat, Kur'an-ı Kerim 6 saat, Tefsir ve Usûlü 3 saat, Hadis ve Usûlü 2 saat, İslâm Hukuku 53 saat, Fıkıh 18 saat, Fıkıh Usulü 4 saat, Mukayeseli İslam Hukuku 4 saat, İslâm Felsefesi ve Kelâm 2 saat, İslâm Medeniyeti ve Müesseseleri Tarihi 7 saat, Paleografi 17 saat, Dinler Tarihi 4, Pedagoji 2, Türkçe Kompozisyon 3 saat, Osmanlıca 40 saat, Devrim Tarihi 1 saat, Yabancı Dil 9 saat.

İslam Dil ve Edebiyatı Bölümü: Arapça 16 saat, Kur'an-ı Kerim 6 saat, Tefsir ve Usûlü 2 saat, Hadis ve Usûlü 2 saat, İslâm Hukuku 26 saat, İslâm Felsefesi ve Tasavvuf 2 saat, İslâm - Türk Edebiyatı 15 saat, İslâm Medeniyeti ve Müesseseleri Tarihi 3 saat, Paleografi 31 saat, İslâm Sanatları Tarihi 3 saat, Dinler Tarihi 2, Felsefe Tarihi 6 saat, Mantık 4 saat, Okkült Bilgisi 2 saat, Türkçe Kompozisyon 3 saat, Osmanlıca 43 saat, Devrim Tarihi 1 saat, Farsça 12 saat.

3.5. 1980 Sonrası Yüksek Din Öğretimi

²⁸ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi*, 159.

²⁹ Muhammed Ali Yazıbaşı. "Yükseköğretimde Din Eğitimi", *Din Eğitimi*, ed. Hasan Dam (İstanbul: Lisans Yayıncılık, 2. Baskı, 2019), 160.

³⁰ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi*, 160-161.

³¹ Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 223.

³² Ev, "Yükseköğretimde Din Öğretimi", 279.

Tevhid-i Tedrisat'tan itibaren İlahiyat Fakültesi, Yüksek İslam Enstitüsü ve İslami İlimler Fakültesi gibi farklı isim ve programlarla yürütülen yüksek öğretim kurumları, 1981 yılında çıkarılan 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu ile "Yükseköğretim Kurulu" altında toplanmıştır. Bu çerçevede, Yüksek İslam Enstitüleri ve İslami İlimler Fakültesi, İlahiyat Fakültesi'ne dönüştürülerek her biri bulunduğu ildeki üniversiteye bağlanmıştır.³³ Aynı kanunla tüm İlahiyat Fakülteleri'nin öğretim süresi, ilk yılı hazırlık olmak üzere, 5 yıla çıkarılmıştır. Hazırlık sınıfında 20 saat Arapça, 5 saat Kur'an-ı Kerim ve 1 saat İslam Dini Esasları isimli dersler okutulmuştur. Fakülteye kayıt için genel ve meslek lisesi mezunu olma ve üniversiteye giriş sınavından yeterli puan alma şartı getirilmiştir.³⁴

Akademik amaçlarla kurulan bu fakülteler başlangıçta Tefsir-Hadis, Kelam-İslam Felsefesi, İslam Medeniyeti ve Sosyal Bilimler olmak üzere üç bölüme ayrılmışlardır. Programda 39 farklı dersle birlikte bir de seçmeli dersler yer almıştır. Dokuz çeşit öğretmenlik bilgisi dersi dışında kalan dersleri, alan bilgisi ve genel kültür derslerinden oluşmuştur.³⁵

Fakültenin 1983 yılındaki programında şu dersler yer almıştır: Arapça, Kur'an-ı Kerim, İslâm Dini Esasları, Tefsir Usûlü, Hadis Usûlü, Tefsir, Hadis, İslâm Hukuk Usûlü, İslâm Hukuku, İslâm Mezhepleri Tarihi, Kelam, Tasavvuf, Türk-İslâm Edebiyatı, Türk-İslâm Sanatları Tarihi, Dinler Tarihi, Din Sosyolojisi, Din Psikolojisi, Din Eğitimi, Din Felsefesi, İslâm Kurumları Tarihi, İslâm Tarihi, Yeniçağ Felsefesi Tarihi, Mantık, İlkçağ Felsefesi Tarihi, İslam Felsefesi Tarihi, Seçmeli (Musiki- Paleografi-Farsça), Atatürk İlke ve İnkılapları, Araştırma Teknikleri, Eğitime Giriş, Eğitim Sosyolojisi, Eğitim Psikolojisi, Eğitim Yönetimi, Eğitim Programları ve Öğretim Yöntemleri, Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme, Eğitim Teknolojisi, Rehberlik, DKAB Özel Öğretim Yöntemleri, Uygulama, Türk Dili, Yabancı Dil, Beden Eğitimi ve Güzel Sanatlar.³⁶

1991 yılında İlahiyat Fakültesinde, Temel İslam Bilimleri, Felsefe ve Din Bilimleri, İslam Tarihi ve Sanatları olmak üzere üç bölüm oluşturulmuştur.³⁷ Temel İslam Bilimleri Bölümü altında, Tefsir, Hadis, İslam Hukuku, Kelam, İslam Mezhepleri Tarihi, Tasavvuf ve Arap Dili ve Belağatı olmak üzere 7 Anabilim dalı açılmıştır. Felsefe ve Din Bilimleri Bölümünde, Felsefe Tarihi, İslam Felsefesi, Din Felsefesi, Mantık, Dinler Tarihi, Din Sosyolojisi, Din Psikolojisi ve Din Eğitimi olmak üzere 8 Anabilim dalı açılmıştır. İslam Tarihi ve Sanatları Bölümünde ise İslam Tarihi, Türk İslam Sanatları Tarihi, Türk İslam Edebiyatı ve Türk Din Musikisi olmak üzere 4 Anabilim dalı açılmıştır. Böylelikle üç bölümde toplam 19 Anabilim dalı açılmıştır.³⁸

1998 yılında, bünyesinde eğitim fakülteleri bulunan üniversitelerdeki İlahiyat Fakülteleri "*İlahiyat Lisans Programı*" ve "*İlköğretim Din Kültürü Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Programı*" olmak üzere iki ayrı bölüme ayrılmıştır.³⁹ Bu program 2006 yılında "*Din Kültürü Ahlak Bilgisi Eğitimi Bölümü*" adıyla eğitim fakültesine aktarılmıştır. 2010 yılında "*İlköğretim Din Kültürü Ahlak Bilgisi Eğitimi Bölümü*" adını almıştır.⁴⁰

Yeni düzenleme ile hazırlık sınıfı kaldırılarak her iki bölüm için dört yıllık bir program öngörülmüştür. Ancak, pedagojik formasyon dersleri, İlahiyat Lisans Programı'ndan çıkarılmıştır. İlahiyat Lisans programını bitirenlerden liselerde Din Kültürü ve İmam-Hatip Liselerinde meslek dersi öğretmeni olmak isteyenler için "Alan Öğretmenliği Tezsiz Yüksek Lisans Programı"ndan mezun olma şartı getirilmiştir. 2006 yılında İDKAB programının eğitim fakültelerine aktarılmasının ardından İlahiyat Lisans Programını mezunlarının öğretmenlik eğitimi alabilmesi için Ankara Üniversitesi dışında da tezsiz yüksek lisans programları açılmıştır.⁴¹ 2010 yılında bu uygulamadan vazgeçilerek,

³³ Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 223; Mustafa Öcal, "Türkiye'de Din Eğitimi Tarihi", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 12/6 (2008), 404.

³⁴ Öcal, "İlahiyat Fakültelerinin Tarihçesi", 120.

³⁵ Ev, "Yükseköğretimde Din Öğretimi", 281.

³⁶ Öcal, "İlahiyat Fakültelerinin Tarihçesi", 122; Ev, "Yükseköğretimde Din Öğretimi", 262.

³⁷ Nevzat Yaşar Aşıkoğlu, "Yüksek Öğretimde Din Eğitimi ve Öğretimi", *Din Eğitimi El Kitabı*. ed. Recai Doğan - Remziye Ege (Ankara: Grafiker Yayınları, 2012), 220; Ev, "Yükseköğretimde Din Öğretimi", 283.

³⁸ Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 467.

³⁹ Öcal, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 439-440.

⁴⁰ Yazıbaşı. "Yükseköğretimde Din Eğitimi", 164; Nazıroğlu, "Yüksek Din Öğretimi", 154.

⁴¹ Ev, "Yükseköğretimde Din Öğretimi", 284.

“Formasyon Sertifika Programı” uygulaması başlamıştır.⁴² 2012’de bölüm, eğitim fakültelerinden tekrar ilahiyat fakültelerine aktarılmış, böylece ilahiyat fakülteleri 1998 yılındaki konumuna geri dönmüştür.⁴³ 2015 yılında ise ilahiyat fakülteleri bünyelerinde bulunan İDKAB bölümlerine öğrenci alımı durdurulmuştur.⁴⁴

Bugün ülkemizde %100 İngilizce, %100 Arapça, %30 Arapça ve %100 Türkçe İlahiyat/İslami İlimler lisans programları vardır. Türkçe lisans programı dört yıl devam etmekte diğer programlar hazırlık sınıfları ile birlikte beş yıl sürmektedir. Ayrıca Ankara, İstanbul, Marmara, Uludağ, Necmettin Erbakan, 29 Mayıs Üniversiteleri bünyesinde Uluslararası İlahiyat programı bulunmaktadır. 2021 yılı itibariyle Yüksek Öğretim Kurumu Lisans Atlasında örgün, ikinci öğretim, burslu, uluslararası, İngilizce, Arapça, vakıf ve devlet olmak üzere 160 İslami İlimler / İlahiyat programı mevcuttur. Ayrıca Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi bünyesinde Dünya Dinleri, Uluslararası İlahiyat Yaygın Din Öğretimi ve Uygulamaları bölümü açılmıştır.

4. İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinin Akademik Yapısı

Cumhuriyet tarihinden günümüze yüksek din öğretiminin akademik yapılanma süreci, maarif tarihimize bağlı olarak birçok aşamadan geçmiştir. Bu süreci aşağıdaki tabloda görmek mümkündür.

Tablo 1: Yüksek Din Öğretiminde Akademik Yapılanmanın Tarihi Seyri

S. No.	Yüksek Din Öğretimi Kurumu	Akademik Yapı	Sonuç
1	Dâru’l-Fünûn İlahiyat Fakültesi-1924	Yapılandırılmamış	1933 yılında kapatılmıştır.
2	İslam Tetkikleri Enstitüsü-1933	Yapılandırılmamış	1936 yılında kapatılmıştır.
3	Ankara İlahiyat Fakültesi-1949	Yapılandırılmamış	1972 yılında bölümlere ayrılmış.
4	Yüksek İslam Enstitüsü-1959	Yapılandırılmamış	1979 yılında bölümlere ayrılmış.
5	İslami İlimler Fakültesi-1972	Tefsir-Hadis Kelam ve İslam Felsefesi Fıkıh ve İslam Hukuku İslam Dil ve Edebiyatı	1981 yılında, 2547 sayılı kanunla İlahiyat Fakültesine dönüştürülmüştür.
6	Ankara İlahiyat Fakültesi-1972	Tefsir ve Hadis Kelam ve İslam Felsefesi	İstihdam alanları dikkate alınmadığı için işlevsiz kalmıştır.
7	Yüksek İslam Enstitüsü-1979	Tefsir-Hadis Fıkıh-Kelam İslam Dini Esasları	İstihdam alanları dikkate alınmadığı için işlevsiz kalmıştır.
8	İlahiyat Fakültesi-1981	Tefsir-Hadis Kelam-İslam Felsefesi İslam Medeniyeti ve Sosyal Bilimler	1991 yılında yeniden yapılandırılmıştır.
9	Ankara İlahiyat Fakültesi-1991	Temel İslam Bilimleri Felsefe ve Din Bilimleri İslam Tarihi ve Sanatları	1998’de güncelleme yapılmıştır. Kısmen güncelliğini korumaktadır.
10	İlahiyat Fakültesi-1998	Temel İslam Bilimleri Felsefe ve Din Bilimleri İslam Tarihi ve Sanatları İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Programı	2006 yılında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Bölümü olarak Eğitim Fakültelerine aktarılmıştır.

⁴² Keskin, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Bölümlerinin Değerlendirilmesi”, 306.

⁴³ bk. Bahçekapılı, *Türkiye’de Din Eğitimi*.

⁴⁴ Keskin, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Bölümlerinin Değerlendirilmesi”, 305.

11	Eğitim Fakülteleri-2006	DKAB ğretmenliği Bölümü	2011 yılında İlahiyat Fakültelerine aktarılmıştır.	
12	İlahiyat Fakülteleri-2012	Temel İslam Bilimleri Felsefe ve Din Bilimleri İslam Tarihi ve Sanatları İlköğretim DKAB ğretmenliği	2014-2015 döneminde İDKAB bölümüne ğrenci durdurulmuştur	E- alımı

Halihazırda İlahiyat/İslami İlimler Lisans programı, fakültelerdeki mevcut bölümlerden dersler verilmek suretiyle öğrencilere temel ilahiyat mktebatını kazandırmayı hedefleyen bir programdır. Akademik yapı ve bölümler istihdam alanına yönelik değildir ve bölümlere ilişkin farklı bir mezuniyet belgesi verilmemektedir. Ayrıca İlahiyat ve İslami İlimler Fakültelerine ilişkin yapı farkını Tablo 2 ve Tablo 3'te görmek mümkündür.

Tablo 2: İlahiyat Fakültelerinin Akademik Yapısı, Bölümler ve Anabilim Dalları

A	Temel İslam Bilimleri	B	Felsefe ve Din Bilimleri	C	İslam Tarihi ve Sanatları
1	Tefsir	1	Din Eğitimi	1	İslam Tarihi
2	Hadis	2	Din Psikolojisi	2	Türk İslam Sanatları Tarihi
3	Kelâm	3	Din Sosyolojisi	3	Türk İslam Edebiyatı
4	İslam Hukuku	4	Dinler Tarihi	4	Türk Din Musikisi
5	İslam Mezhepleri Tarihi	5	Din Felsefesi		
6	Arap Dili ve Belâgatı	6	İslam Felsefesi		
7	Tasavvuf	7	Felsefe Tarihi		
8	Kur'an-ı Kerim Okuma ve Kiraat İlmî	8	Mantık		

Tablo 3: İslami İlimler Fakültelerinin Akademik Yapısı, Bölümler ve Anabilim Dalları

A	Temel İslam Bilimleri	B	Felsefe ve Din Bilimleri	C	İslam Tarihi ve Sanatları
1	Tefsir	1	Din Bilimleri	1	Siyer-i Nebi ve İslam Tarihi
2	Hadis	2	İslam Felsefesi	2	İslam Sanatları ve Dini Musiki
3	Kelâm			3	Osmanlı Türkçesi ve İslami Türk Edebiyatı
4	İslam Hukuku				
5	İslam Mezhepleri Tarihi				
6	Arap Dili ve Belâgatı				
7	Tasavvuf				
8	Kur'an-ı Kerim Okuma ve Kiraat İlmî				

İlahiyat fakültelerine göre İslami İlimler Fakültelerinin akademik yapısı bazı değişiklikler arz etmektedir. Özellikle İlahiyat Fakültelerinde Felsefe ve Din Bilimleri bölümü altında yer alan ana bilim dalları, İslami İlimler Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri bölümü altında yer almamaktadır. İslami İlimler Fakültesinde *İslam Felsefesi* ve *Din Bilimleri* olarak iki ana bilim dalı oluşturulmuştur. Böylelikle Din Eğitimi, Din Psikolojisi, Din Sosyolojisi, Din Felsefesi, Dinler Tarihi, İslam Felsefesi, Mantık ve Felsefe Tarihi gibi ana bilim dallarının idari ve akademik statüsü yok sayılmıştır. Bu durum söz konusu ana bilim dallarında yapılacak araştırmaları ve istihdamı olumsuz etkileyecek bir akademik yapılanmadır.

Cumhuriyet tarihi boyunca yüksek din öğretiminde yaşanan söz konusu olumsuzlukları ele alan ve önerilerde bulunan çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalarda genel olarak yer alan bölüm önerilerini aşağıdaki tabloda görmek mümkündür.

Tablo 4: Tarihi Süreçte İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerine Yönelik Bölüm Önerileri

S. No	Önerilen Bölüm	Öneride Bulunan
1	Temel İlahiyat Eğitimi sonrası: Vaizlik ve Müftülük Dini Danışmanlık ve Rehberlik İHL Meslek Dersleri Öğretmenliği Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği	Tosun ve Doğan ⁴⁵
2	Dini Araştırmalar Meslek Dersleri ve DKAB Öğretmenliği Din Hizmetleri	Buyrukçu ⁴⁶
3	İlahiyat Sosyal Hizmet Alanı	Cengil ⁴⁷
4	Hafızlık ve Müezzinlik Yurt Dışı Din Hizmetleri İmam-Hatip ve Vaizlik	Kaya ⁴⁸
5	Din Hizmetleri	Kılavuz ⁴⁹
6	Dünya Dinleri Kültürü	Mehmedoğlu ⁵⁰
7	Din Hizmetleri	Özdemir ⁵¹
8	Din Hizmetleri İHL Meslek Dersleri Öğretmenliği Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği	Öcal ⁵²
9	Manevi Danışmanlık ve Rehberlik	Koç ⁵³

Tarihi süreçte yüksek din öğretimine yönelik bölüm önerilerini iki başlık altında sınıflandırmak mümkündür. Öte yandan bu sınıflandırma bir zorunluluktur. Çünkü önerilen bölümler bu haliyle istihdam alanlarında unvan değişikliği ve görevde yükselme durumlarına imkan tanımamaktadır. Bu durum göz önüne alındığında yukarıdaki önerileri şu şekilde sınıflandırmak mümkündür:

Tablo 5: Bölüm önerilerinin Sınıflandırılması

S. No	Örgün Din Eğitimi	Yaygın Din Eğitimi
1	İHL Meslek Dersleri Öğretmenliği Ortaöğretim DKAB Öğretmenliği İlköğretim DKAB Öğretmenliği	Vaizlik ve Müftülük Dini Danışmanlık ve Rehberlik İlahiyat Sosyal Hizmet Alanı Hafızlık ve Müezzinlik Yurt Dışı Din Hizmetleri İmam-Hatip ve Vaizlik Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dünya Dinleri Kültürü

Örgün Din Eğitimi Bölümü ve Yaygın Din Eğitimi Bölümü şeklindeki lisans düzeyindeki yapılanma ile Milli Eğitim Bakanlığı ve Diyanet İşleri Başkanlığı uhdesindeki

⁴⁵ Tosun - Doğan, "İlahiyat Fakültelerinin Yeniden Yapılanması Üzerine", 500-501.

⁴⁶ Ramazan Buyrukçu, "İlahiyat Fakültelerinin Yeniden Yapılandırılması Problemi", *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*. (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004), 509-520.

⁴⁷ Cengil, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin İstihdam", 243-276.

⁴⁸ Kaya, "İlahiyat Fakültelerinin İstihdam Alanlarına Uygun Eleman Yetiştirme Sorunu", 211-242.

⁴⁹ Kılavuz, "İlahiyat Fakültelerinde Din Hizmetleri Bölümü", 383-408.

⁵⁰ Mehmedoğlu, "Dünya Dinleri Kültürü Bölümü", 521-536.

⁵¹ Özdemir, "İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinin Program Çeşitliliğinin Rolü", 537-558.

⁵² Öcal, "Bölümleşmiş Yüksek Din Öğretimi", 329-346.

⁵³ Koç, "Yüksek Din Öğretiminde Yeni Bir Paradigma", 347-398.

mesleklerin her birine aday yetiştirilebilir. Böylelikle istihdam alanlarına yönelik sade, dinamik ve işlevsel bir yapılanmaya gidilebilir. Yapılanmanın dinamik özelliği sayesinde, ihtiyaçlar ve güncellemeler karşısında, yeni bölümlerin açılmasını ya da mevcut bölümlerin kapatılmasını gerektirmeden, toplumun ihtiyaçları doğrultusunda ortaya çıkan yeni meslek alanlarına yönelik güncellemeler yapılabilir.

Sonuç

Bu çalışmadaki bilgiler ışığında, 1924'ten 2020'li yıllara Yüksek Din Öğretimi meselesinin ahenkli bir işleyişe kavuşturulamadığı anlaşılmaktadır. Bu süreçte bölüm ve ana bilim dallarının oluşturulmasında, fakültelerin bilimsel-dini bilgi üretme ve istihdam alanlarına meslek elemanı yetiştirme amaçlarının/görevlerinin birlikte ele alınmadığı da anlaşılmaktadır.

Halihazırda Türkiye'de yüksek din öğretimi kurumlarında genel olarak üç bölümden dersler ihtiva eden bir *İlahiyat Lisans Programı* uygulanmaktadır. Birbirinden nitelik, beceri ve yeterlik olarak farklılık gösteren meslek alanlarına, tek bir programla personel yetiştirilemeyeceği açıktır. Bu amaçla yüksek din öğretiminin akademik yapılanma biçimini, disiplinler arası bir yaklaşımla ele alacak çalışmalara ve söz konusu bilimsel araştırmalara dayalı yüksek din öğretimi strateji ve politikalarına ihtiyaç duyulmaktadır.

Ayrıca öğrencilerin istihdam alanlarının mesleki beceri ve uygulama ihtiyacı göz önüne alındığında, yüksek din öğretiminin mevcut akademik yapısının söz konusu ihtiyaca ne kadar cevap verebildiği de ortadadır. Bu bağlamda, Milli Eğitim Bakanlığı Öğretmenlik Uygulamalarının niteliğinin gözden geçirilmesi gerekmektedir. Ayrıca öğretmenlik uygulamalarında olduğu gibi Diyanet İşleri Başkanlığının hizmet alanlarına yönelik uygulamaların da gerçekleştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Öte yandan lisans düzeyinde istihdam odaklı bir akademik yapılanmaya ihtiyaç olduğu gibi lisansüstü düzeyde de bilimsel araştırma odaklı akademik yapılanmaya ihtiyaç hissedilmektedir.

Akademik yapılanmaya ilişkin hukuki temelden bakıldığında, üniversitelerde Akademik Teşkilat Yönetmeliğinin 13. maddesinde bölüm, “

Bu hukuki düzenleme çerçevesinde, yüksek din öğretimi kurumları arasında program, bölüm ve isim farklılığı sorununun ele alınması da, ülkemiz yüksek din öğretimi tartışmalarını makul bir düzeye getirecektir.

Kaynakça

- Akyürek, Süleyman. “Yüksek Din Öğretiminde Kalite Güvence Sistemi: Akreditasyon (Yeterlik Tescil) Sorunu”. *Yüksek Din Öğretimi*. ed. Z. Şeyma Altın. 241-260. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.
- Altaş, Nurullah. “Yüksek Din Öğretiminde Uzaktan Eğitim Uygulamaları: İlitam ve Sorunları”. *Türkiye’de Din Eğitimi ve Sorunları*. ed. Mustafa Köylü. 209-237. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2018.
- Arı, Asım. “Tevhid-i Tedrisat ve Laik Eğitim”. *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi* 2/22 (2002), 181-192.
- Arpaguş, Hatice Kelpetin. “Tarihsel Perspektiften Kadınların Yüksek Din eğitimi Kurumlarındaki Konum ve Durumları”. *Yüksek Din Öğretimi*. ed. Z. Şeyma Altın. 103-132. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.
- Aşıkoğlu, Nevzat Yaşar. “Din Hizmetleri Personelinin Yetiştirilmesi Sorununa Öğretim Programları Açısından Yeni Bir Yaklaşım”. *Yaygın Din Eğitiminin Sorunları Sempozyumu*. 91-102. Kayseri: İBAV Yayınları, 2003.
- Aşıkoğlu, Nevzat Yaşar. “Yüksek Öğretimde Din Eğitimi ve Öğretimi”. *Din Eğitimi El Kitabı*. ed. Recai Doğan - Remziye Ege. 215-231. Ankara: Grafiker Yayınları, 2012.

- Aydın, Muhammet Şevki. "İlahiyat Lisans Programının Amaç Sorunu". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*. 20-25. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Aydın, Muhammet Şevki. *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı*. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 3. Baskı, 2016.
- Ayhan, Halis. *Türkiye'de Din Eğitimi (1920-1998)*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1999.
- Bahçekapılı, Mehmet. *Türkiye'de Din Eğitiminin Dönüşümü (1997-2012)*. İstanbul: İlim Kültür Derneği Nakış Ofset, 2012.
- Buyrukçu, Ramazan. İlahiyat Fakültelerinin Yeniden Yapılandırılması Problemi *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*. 509-520. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Cebeci, Suat. "Cumhuriyet Döneminde Yüksek Din Öğretimi". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Özel Sayı (1999)*, 227-235.
- Cebeci, Suat. *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye'de Din Eğitimi*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2. Baskı, 2005.
- Cengil, Muammer. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin İstihdam ve Bu Bağlamda Ders Programları Üzerine Bazı Öneriler". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*. 243-276. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Dölen, Emre. "Osmanlıdan Cumhuriyete Darülfünûnda'da İlâhiyat Öğretimi". *Dârülfünûn İlâhiyat Sempozyumu Tebliğleri*. 105-123. İstanbul, 2010.
- Ergin, Osman. *Türkiye Maarif Tarihi*. Cilt I-II. İstanbul: Eser Matbaası, 1977.
- Erginli, Zafer. "İlahiyat Fakültesi Müfredatında İslam Düşüncesinin Bütünlüğü Sorunu". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*. 73-82. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Ev, Halit. "Yükseköğretimde Din Öğretimi", *Din Eğitimi*. ed. Mustafa Köylü - Nurullah Altaş. 268-306. İstanbul: Ensar Neşriyat, 6. Baskı, 2016.
- Ev, Halit. "İlahiyat Alanında Lisansüstü Eğitim ve Sorunları". *Türkiye'de Din Eğitimi ve Sorunları*. ed. Mustafa Köylü. 238-274. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2018.
- Evkuran, Mehmet. "Yüksek Din Öğretimi ve Dini Kurumsallaşmanın Yakın Tarihi". *Kelam Araştırmaları Dergisi 2/X (2012)*, 31-54.
- Görgün, Tahsin. "İlahiyat Akademik Yapılanması, Bölümleri ve Anabilim Dalları Nasıl Olmalıdır?". *Bugünün İlahiyatı Nasıl Olmalıdır? Sorunlar ve Çözümler*. ed. Süleyman Akyürek. 149-164. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015.
- Gözütok, Şakir. "İlahiyat Fakülteleri İçin Alternatif Program". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*. 559-566. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- İhsanoğlu, Ekmeleddin. "Osmanlı Eğitim ve Bilim Kurumları". *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi II*. ed. Ekmeleddin İhsanoğlu. 223-362. İstanbul: İslam Tarihi, Sanat ve Kültür Araştırmaları Merkezi, 1998.
- Kaya, Mevlüt. "İlahiyat Fakültelerinin İstihdam Alanlarına Uygun Eleman Yetiştirme Sorunu". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler*, 211-242. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Kaya, Zeynep. "Yükseköğretimde Din Eğitimi". *Din Eğitimi*. ed. M. Fatih Genç. 209-238. İstanbul: Lisans Yayıncılık, 2020.
- Kaymakcan, Recep vd. "Öğrencilerin Gözüyle İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Bölümleri Üzerine Bir Araştırma". *Değerler Eğitimi Dergisi 22/9 (2011)*, 103-138.
- Keskin, Yakup. "Yeterlilik Açısından Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Bölümlerinin Değerlendirilmesi". *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi 5/3 (Aralık 2015)*, 304-315.
- Kılavuz, Mehmet Akif. "İlahiyat Fakültelerinde Din Hizmetleri Bölümü Oluşturulmasına Duyulan İhtiyaç". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler*. 383-408. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Koç, Ahmet. "İlâhiyat Fakültesi (İlâhiyat Lisans Programı) Öğrencilerinin Sorunları ve Beklentileri". *M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi 25 (2003)*, 25-64.

- Koç, Mustafa. "Yüksek Din Öğretiminde Yeni Bir Paradigma Olarak Bölümleşme: 'Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü' Önerisi". *Yüksek Din Öğretimi*. ed. Z. Şeyma Altın. 347-398. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.
- Korkmaz, Mehmet. "İlahiyat Fakültelerinin Yaygın Din Eğitimi Yeterlikleri: Eğitim-Öğretim Alanı". *Değerler Eğitimi Dergisi* 24/10 (2012), 127-146.
- Koştaş, Münir. "Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 31 (1989). 1-27.
- Köylü, Mustafa. "Öğretim Elemanlarının Niteliğini Artırmak İçin Neler Yapılabilir?". *Bugünün İlahiyatı Nasıl Olmalıdır? Sorunlar ve Çözümler*. ed. Süleyman Akyürek. 311-325. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015.
- Mehmedoğlu, Yurdagül. *Tanzimat Sonrasında Okullarda Din Eğitimi (1838-1920)*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2001.
- Mehmedoğlu, Yurdagül. "Dünya Dinleri Kültürü Bölümü Çok Kültürlü Din Eğitimi Ana Bilim Dalı". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler*. 521-536. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Meydan, Hasan. "İlahiyat Fakültelerinde Kalite Güvence Sisteminin İmkânı Üzerine Bir Değerlendirme". *Yüksek Din Öğretimi*. ed. Z. Şeyma Altın, 271-296. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.
- Nazıroğlu, Bayramali. "Yüksek Din Öğretimi". *Din Eğitimi*. ed. İbrahim Turan - Bayramali Nazıroğlu, 143-166. Ankara: Bilimsel Araştırma Yayınları, 2020.
- Okumuş, Ejder. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Problemleri -Dicle Üniversitesi Örneği-". *Değerler Eğitimi Dergisi* 5/13 (2007), 59-94.
- Onay, Ahmet. "Yüksek Din Öğretiminde Nitelik veya Amaç Sorunu". *Yüksek Din Öğretimi*. ed. Z. Şeyma Altın. 95-101. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.
- Osmanoğlu, Cemil. "Öğrencilerine Göre İdeal İlahiyat Fakültesi Öğrencisinin Nitelikleri ve Bunun İlahiyat Eğitimiyle İlişkisi". *Değerler Eğitimi Dergisi* 36/16 (2018). 119-178.
- Öcal, Mustafa. "İlahiyat Fakültelerinin Tarihçesi", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (1986), 111-123.
- Öcal, Mustafa. "Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Din Eğitimi- Öğretimi". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/7 (1998), 241-268.
- Öcal, Mustafa. "Türkiye'de Din Eğitimi Tarihi". *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 12/6 (2008), 399-430.
- Öcal, Mustafa. *Tanıkların Dilinden Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi ve Dini Hayat I*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2008.
- Öcal, Mustafa. *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi*. İstanbul: Düşünce Kitabevi, 2011.
- Öcal, Mustafa. "Yüksek İslam Enstitüsü" maddesi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* Cilt 44, 48-52. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Öcal, Mustafa. "Bölümleşmiş Yüksek Din Öğretimi Uluslararası İslâmî İlimler Üniversitesi ve Uluslararası İslâm Kültür ve Medeniyeti Üniversitesi". *Yüksek Din Öğretimi*. ed. Z. Şeyma Altın. 329-346. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.
- Öz, Ayhan. "İlahiyat Fakültelerinde Program Çeşitliliği Açısından Seçmeli Dersler Üzerine Bir Değerlendirme". *Yüksek Din Öğretimi*. ed. Z. Şeyma Altın. 423-451. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.
- Özdemir, Sadettin. "İstihdam Alanlarına Göre İlahiyat Fakültelerinin Yeniden Yapılandırılması: Din Hizmetleri Bölümü Önerisi". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler*. 537-558. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Özdemir, Sadettin. "Din Hizmetleri Alanındaki Hizmet Kalitesinin Artmasında İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinin Program Çeşitliliğinin Rolü". *Yüksek Din Öğretimi*. ed. Z. Şeyma Altın. 399-422. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.
- Özdemir, Şuayip. "Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde İlahiyat Fakültesi Mezunlarının Çalışma Alanları ve Bu Alanlara Eleman Yetiştirmek Üzere İlahiyat Lisans Programında Yapılması Gerekli Düzenlemeler". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler*, 193-210. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.

- Öztürk, Mustafa. "İlahiyatın Adı ve Amaçları Ne Olmalıdır?". *Bugünün İlahiyatı Nasıl Olmalıdır? Sorunlar ve Çözümler*. ed. Süleyman Akyürek. 29-59. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015.
- Parmaksızoğlu, İsmet. *Türkiye'de Din Eğitimi*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1966.
- Sarıkaya, Mehmet Saffet. "Alevilerin Din Eğitimi Sorunları Bağlamında Yüksek Din Öğretiminde Aleviliğin Öğretimi İmkan". *Yüksek Din Öğretimi*. ed. Z. Şeyma Altın. 133-145. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.
- Sarıkçıoğlu, Ekrem. "İlahiyat Tezsiz Yüksek Lisans Programı Üzerine Bazı Mülahazalar". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler*. 479-486. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Taşkıran, Ayşe. "İlahiyat Fakültesi Müfredatında Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Derslerinin Yeri ve Fonksiyonlarına Dair Bir Araştırma (İlahiyat Fakültesi Öğrencileri Örneği)". *KSU İlahiyat Fakültesi Dergisi* 22 (2013), 238-266.
- Tosun, Cemal - Doğan, Recai. "İlahiyat Fakültelerinin Yeniden Yapılanması Üzerine". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu Bildiriler-Müzakereler*. 487-508. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Turan, Gönül. "İlahiyat Fakültesi Yüksek Lisans Öğrencilerinin Aldıkları Eğitime İlişkin Görüşleri Üzerine Nitel Bir Çalışma: Batı Karadeniz Üniversiteleri Örneği", *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi* 1/1 (2017), 86-117.
- Turan, İbrahim - Nazıroğlu, Bayramali. "İlahiyat Fakültesine Yeni Gelen Öğrencilerin Sorun ve Beklentileri: Omü İlahiyat Fakültesi Örneği". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 36/8 (2015), 466-479.
- Uluslararası Yüksek Din Öğretimi Kongresi Özet Kitapçığı*. İstanbul: 2017.
- Usta, Mustafa. *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Kurumsallaşma ve Ekolleşme Sorunları*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2001.
- Ülken, Hilmi. Ziya. "İlahiyat Fakültesinin Geçirdiği Safhalar". *AÜ İlahiyat Fakültesi Albümü (1949-1960)*. Ankara, 1961.
- Üzümcü, Muzaffer. "İlahiyat Fakülteleri Felsefe ve Din Bilimleri Bölümlerinde Akademik Yapılanma ve Lisansüstü Eğitim Üzerine Bir Değerlendirme". *Mevzu Sosyal Bilimler Dergisi* 3 (2020), 167-192.
- Yazıbaşı, Muhammed Ali. "Yükseköğretimde Din Eğitimi". *Din Eğitimi*, ed. Hasan Dam. 151-168. İstanbul: Lisans Yayıncılık, 2. Baskı, 2019.
- Yılmaz, Macid. "İlahiyat Fakültesi Mezunlarına Verilen Pedagojik Formasyon Eğitiminin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutum ve Kaygı Düzeyleri Üzerindeki Etkileri". *Bilimname* 28/2015/1 (2015), 287-301.
- Zengin, Zeki Salih. "Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun Hazırlanmasından Sonraki İlk Dönemde Uygulanışı ve Din Eğitimi". *Dini Araştırmalar* 5/13 (2002), 81-106.
- Zengin, Zeki Salih. "Eğitimde Yenileşme Döneminde Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Gelişmesi (Amaç-Akademik Yapı-Program)". *Yüksek Din Öğretimi*. ed. Z. Şeyma Altın. 173-182. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.

3. DEĞERLENDİRME SÜRECİ

2. Değerlendirme

Hakem Değerlendirmesi-1

Hakem: [REDACTED] (Kurul Üyesi)

E-posta: f [REDACTED]

Kurum: [REDACTED] Fakültesi

Değerlendirme Tarihi: 14-07-2022

Değerlendirdiği Dosya: Revizyon-1

Form Cevabı:

Makale başlığı incelenen konuyu tam olarak yansıtıyor mu? / Does the manuscript title reflect the subject matter studied accurately?: *Evet / Yes* (Yazara Açık)

Makalede kullanılan başlıklandırma formatı İSNAD Atıf Sistemi'ne uygun mu? / Does the title format used in the manuscript conform to the ISNAD Citation Style?: *Evet / Yes* (Yazara Açık)

Öz, yeterli ve uygun mu? / Is the Turkish abstract of the manuscript adequate and appropriate?: *Evet / Yes* (Yazara Açık)

Abstract yeterli ve uygun mu? / Is the abstract of the manuscript adequate and appropriate?: *Evet / Yes* (Yazara Açık)

Anahtar Kelimeler makale içeriğini tam olarak yansıtıyor mu? / Do the Turkish Keywords reflect the content of the manuscript accurately?: *Kısmen / Partially* (Yazara Açık)

Keywords uygun olarak seçilmiş mi? / Do the specified English Keywords reflect the content of the manuscript accurately?: *Kısmen / Partially* (Yazara Açık)

Arapça özel isimlerin imlasında İSNAD'a uyulmuş mu? / Does the author follow the ISNAD Citation Style on writing the names of Arabic works?: *Kısmen / Partially* (Yazara Açık)

Müracaat edilen âyetlerin kaynak gösterimi İSNAD'a uygun mu? / Does the source presentation of the applied verses conform to the ISNAD Citation Style?: *Evet / Yes* (Yazara Açık)

Müracaat edilen âyetlerin kaynak gösterimi İSNAD'a uygun mu? / Does the source presentation of the applied verses conform to the ISNAD Citation Style?: *Evet / Yes* (Yazara Açık)

Çalışmada kullanılan Kısaltmalar, İsnad Atıf Sistemi'ne uygun mu? / Abbreviations used in the study do they conform to the ISNAD Citation Style?: *Evet / Yes* (Yazara Açık)

Atıf ve alıntılar uygun mu? / Are the footnotes of the manuscript prepared in accordance with citation style?: *Kısmen / Partially* (Yazara Açık)

Kaynakça İSNAD'a uygun olarak hazırlanmış mı? / Is the bibliography of the manuscript prepared in accordance with the ISNAD Citation Style?:

Kısmen / Partially (Yazara Açık)

Ön İnceleme Rapor Eki, dergi sistemine eklendi mi? / Has the pre-review report supplement been added to the journal system?: *Evet / Yes (Yazara Açık)*

Benzerlik Raporu, dergi sistemine eklendi mi? / Has the similarity report been added to the journal system?: *Evet / Yes (Yazara Açık)*

Benzerlik oranı yüzde kaçtır? / What is the similarity score?: *29 (Yazara Açık)*

Karar / Decision: *Yazar, belirtilen eksiklikleri düzelterek makale metnini dergi sistemine yüklemelidir. / The author should correct the stated deficiencies and upload the manuscript to the journal system. (Yazara Açık)*

Yazara Önerileriniz: *(Yazara Açık)*

Editöre Yorumunuz:

Öneri: *Major Revizyon*

Hakemin Yükleği Değerlendirme Dosyaları

Dâru'l-Fünun'dan Günümüze Türkiye'de İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinin Akademik Yapılanma Sorunu**Muhammet Mustafa Bayraktar**

Dr. Öğr. Üyesi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi

İslami İlimler Fakültesi, Din Bilimleri Ana Bilim Dalı

Assr. Prof. Dr., Kırşehir Ahi Evran University, Faculty of Islamic Sciences, Department of Religious Studies

Kırşehir/Turkey

mmustafabayraktar@gmail.com

ORCID: 0000-0002-1288-1517

The Problem of Academic Structuring of Faculties of Theology/Islamic Sciences in Turkey from Daru'l-Fünun to the Present**Abstract**

Higher religious education institutions in Turkey were established for purposes such as religious-scientific research or vocational training. Higher religious education institutions have preserved their existence by transforming/diversifying under the influence of formal/informal elements in the historical context. In this context, the quality, purpose and institutionalization problems of the faculty, the employment and qualification problems of the faculty members and students, and the academic structuring problems of the faculties were also discussed. The discussion point of methodological problems related to higher religious education starts from the academic structuring form of faculties. Due to the fact that the Faculties of Theology/Islamic Sciences continue their education and their graduates are employed, the problems are thought to have been solved or not. In this framework, the problem of academic structuring of the Faculties of Theology/Islamic Sciences stands out as a problem that remains off the agenda but does not lose its depth. In this context, the main problem of the study is the course of the academic structuring process of higher religious education throughout the history of the Republic. The sub-problems of the study are which factors come to the fore in the creation of departments and branches of Theology/Islamic Sciences Faculties, and for what process and purpose the departments in the faculty were established. In addition, whether the academic structuring form of higher religious education is compatible with the mission of producing scientific knowledge of the faculties has been accepted as a sub-problem. Again, it has been accepted as a problem how the departments can be structured in the field of scientific knowledge production and employment around the aforementioned problems. In this study, which deals with the problem of academic structuring of higher religious education, literature review method was used. As a result of scanning and interpreting the literature, new evaluations were tried to be reached. In this context, studies on Higher Religious Education have been scanned. The obtained studies were tried to be described in the context of the history and problems of higher religious education. Among the studies on higher religious education, studies on the academic structuring of the faculty were tried to be interpreted based on document analysis. As a result of these evaluations, the department proposals brought to the problem of academic structuring in Higher Religious Education from 1924 to the 2020s in Turkey were classified under the headings of Non-formal and Formal Religious Education. In the context of non-formal religious education, it has been determined that the departments of Ministership and Mufti, Religious Counseling and Guidance, Theology and Social Service, Hafiz and Muezzin, Foreign Religious Services, Imam-Hatip and Preacher, World Religions Culture, Spiritual Counseling and Guidance are recommended. In the context of formal religious education, it has been determined that Imam Hatip Schools Vocational Courses Teaching, Secondary Education Religious Culture and Moral Education Teaching, Primary Education Religious Culture and Moral Education Departments are recommended. When the studies in the literature are examined, it is understood that legal arrangements should be made for an academic structure aimed at producing knowledge and training professional staff in higher religious education. In this context, the research is expected to contribute to studies on higher religious education in Turkey and to shed light on higher religious education policies.

Keywords

Religious Education, Higher Religious Education, Faculty of Theology, Faculty of Islamic Sciences. History of Religious Education.

Öz

Türkiye’de yüksek din öğretimi kurumları, dini-bilimsel araştırmalar ya da meslek eğitimi gibi amaçlara matuf olarak kurulmuşlardır. Tarihsel bağlam içerisinde resmi/gayri resmi unsurların etkisi altında yüksek din öğretimi kurumları dönüşerek/çeşitlenerek varlıklarını korumuşlardır. Bu çerçevede fakültelerin nitelik, amaç ve kurumsallaşma sorunları, öğretim elemanlarının ve öğrencilerin istihdam ve nitelik sorunları ayrıca fakültelerin akademik yapılanma sorunları da müzakere konusu olmuştur. Yüksek din öğretimine ilişkin metodolojik problemlerin tartışma noktası, fakültelerin akademik yapılanma formundan başlamaktadır. Halihazırda İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinin eğitim-öğretime devam etmeleri ve mezunlarının istihdam edilmeleri nedeniyle fiilen sorunlar çözülmüş ya da yokmuş gibi düşünülmektedir. Bu çerçevede İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinin akademik yapılanma sorunu gündem dışı kalan ancak derinliğini kaybetmeyen bir sorun olarak durmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın temel problemi, Cumhuriyet tarihi boyunca yüksek din öğretiminin akademik yapılanma sürecinin nasıl bir seyir izlediğidir. Çalışmanın alt problemleri ise İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinin, bölüm ve ana bilim dallarının oluşturulmasında hangi etmenlerin öne çıktığı, fakülteadaki bölümlerin hangi süreç ve amaçla kurulduğudur. Ayrıca yüksek din öğretiminin akademik yapılanma formunun, fakültelerin bilimsel bilgi üretme misyonu ile uyumlu olup olmadığı birer alt problem olarak kabul edilmiştir. Yine söz konusu problemler etrafında bölümlerin bilimsel bilgi üretme ve istihdam alanına yönelik yapılanma biçimlerinin nasıl olabileceği bir problem olarak kabul edilmiştir. Yüksek din öğretiminin akademik yapılanma sorununu konu alan bu çalışmada, literatür taraması yöntemi kullanılmıştır. Alan yazınların taranması ve yorumlanması sonucu yeni değerlendirmelere ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda Yüksek Din Öğretimi konu alan çalışmalar taranmıştır. Elde edilen çalışmalar yüksek din öğretimi tarihi ve sorunları bağlamında betimlenmeye çalışılmıştır. Yüksek din öğretimi konu alan çalışmalar içerisinde fakültenin akademik yapılanmasını konu alan çalışmalar doküman incelemesine dayalı olarak yorumlanmaya çalışılmıştır. Bu değerlendirmeler sonucu, Türkiye’de 1924’ten 2020’li yıllara, Yüksek Din Öğretiminde akademik yapılanma sorununa getirilen bölüm önerileri, Yaygın ve Örgün Din Eğitimi başlıkları altında sınıflandırılmıştır. Yaygın din eğitimi bağlamında Vaizlik ve Müftülük, Dini Danışmanlık ve Rehberlik, İlahiyat Sosyal Hizmet Alanı, Hafızlık ve Müezzinlik, Yurt Dışı Din Hizmetleri, İmam-Hatip ve Vaizlik, Dünya Dinleri Kültürü, Manevi Danışmanlık ve Rehberlik bölümlerinin önerildiği tespit edilmiştir. Örgün din eğitimi bağlamında ise İmam Hatip Okulları Meslek Dersleri Öğretmenliği, Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği bölümlerinin önerildiği tespit edilmiştir. Literatürde yer alan çalışmalar incelendiğinde yüksek din öğretiminde bilgi üretme ve meslek elemanı yetiştirme amacına matuf bir akademik yapılanma için hukuki düzenlemeler yapılması gerektiği anlaşılmıştır. Bu bağlamda araştırmancın, Türkiye’de yüksek din öğretimi konu alan çalışmalara katkı sağlaması ve yüksek din öğretimi politikalarına ışık tutması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler

Din Eğitimi, Yüksek Din Öğretimi, İlahiyat Fakültesi, İslami İlimler Fakültesi.

Giriş

Türkiye’de Cumhuriyet tarihi boyunca toplumsal değişimi zorunlu kılan resmi/gayri resmi unsurların etkisi altında yüksek din öğretimi kurumları üzerine yürütülen tartışmalar her zaman var olmuştur. Söz konusu tartışmalar ve politikalar etrafında kimi zaman yüksek din öğretimi kesintiye uğramış, kimi zaman da dönüşerek/çeşitlenerek varlığını korumuştur. Bu varlık sorunu etrafında İlahiyat fakülteleri bir yüksek din öğretimi kurumu olarak bilimsel bilgi üretme görevini üstlendiği kadar din hizmetleri ve din öğretimi alanlarına meslek elemanı yetiştirme görevini de üstlenmiştir.

Siyasal/toplumsal yapıdan etkilenme ve aynı zamanda gündelik hayatı değiştirme gücüne de sahip olması nedeniyle İlahiyat fakülteleri, her mecrada sürekli tartışma konusu olmuştur. İlahiyat fakültesinin yeni devlet sisteminde var olup olamayacağına ilişkin tartışmalar devam ederken İlahiyat Fakültelerinin yüksek öğretim kurumları içinde ne tür bir fakülte olduğuna ya da olabileceğine ilişkin tartışmalar başlamıştır. Bu tartışmalar etrafında “İlahiyat nedir?” ve “İlahiyatçı kimdir?” şeklindeki soruların cevabı aranmıştır. İlahiyat fakültelerinin kuruluş amaçları da tartışılan konulardan biri olmuştur. İlahiyat fakültelerinin kuruluş amaçlarını gerçekleştirmek üzere ne tür bir programa sahip olması gerektiği, söz konusu müfredattaki dersleri hangi nitelikteki öğretim elemanlarının okutması gerektiği, öğrencilerin yetkinlik, yeterlik ve becerilerin nitelikleri ayrıca fakültelede yapılan yayınların nitelikleri gibi konular tartışılmıştır.

Bu bağlamda, İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinin akademik yapılanma sorunlarını ele almadan önce bütüncül olarak fakültenin problem alanlarının neler olduğu ve bu konuda belli başlı hangi çalışmaların yapıldığı

ve söz konusu problem alanları içerisinde akademik yapılanma sorununun nerede durduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Söz konusu tarihsel bağlam içerisinde yüksek din eğitiminin sorun alanları çeşitlenerek derinleşmiştir. Bu çerçevede, fakültenin nitelik, amaç ve kurumsallaşma sorunları¹, öğrencilerin istihdam, mesleki tutum, beklenti ve nitelik sorunları², öğretim elemanlarının nitelik sorunları³, yüksek din eğitiminin uzaktan eğitim sorunları⁴, yüksek din öğretiminde lisansüstü eğitim sorunları⁵, kadınların yüksek din eğitimi sorunları⁶, farklı inanç gruplarının yüksek din eğitimi sorunları⁷ üzerine çalışmalar yapılmıştır.

¹ bk. Mustafa Usta, *Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Kurumsallaşma ve Ekolleşme Sorunları* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2001); bk. Muhammet Şevki Aydın, “İlahiyat Lisans Programının Amaç Sorunu”, *Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*, (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); bk. Cemal Tosun - Recai Doğan, “İlahiyat Fakültelerinin Yeniden Yapılanması Üzerine”, *Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu Bildiriler-Müzakereler*, (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); bk. Mehmet Bahçekaplı, *Türkiye’de Din Eğitiminin Dönüşümü (1997-2012)* (İstanbul: İlim Kültür Derneği Nakış Ofset, 2012); bk. Mustafa Öztürk, “İlahiyatın Adı ve Amaçları Ne Olmalıdır?”, *Bugünün İlahiyatı Nasıl Olmalıdır? Sorunlar ve Çözümler*, ed. Süleyman Akyürek (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015); bk. Ahmet Onay, “Yüksek Din Öğretiminde Nitelik veya Amaç Sorunu”, *Yüksek Din Öğretimi*, ed. Z. Şeyma Altın (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020); bk. Süleyman Akyürek, “Yüksek Din Öğretiminde Kalite Güvence Sistemi: Akreditasyon (Yeterlik Tescil) Sorunu”, *Yüksek Din Öğretimi*, ed. Z. Şeyma Altın. (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020); bk. Hasan Meydan, “İlahiyat Fakültelerinde Kalite Güvence Sisteminin İmkânı Üzerine Bir Değerlendirme”, *Yüksek Din Öğretimi*, ed. Z. Şeyma Altın. (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020).

² bk. Muammer Cengil, “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin İstihdam ve Bu Bağlamda Ders Programları Üzerine Bazı Öneriler”, *Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*, (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); bk. Mevlüt Kaya, “İlahiyat Fakültelerinin İstihdam Alanlarına Uygun Eleman Yetiştirme Sorunu”, *Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler*, (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); bk. Ahmet Koç, “İlahiyat Fakültesi (İlahiyat Lisans Programı) Öğrencilerinin Sorunları ve Beklentileri”, *M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 25 (2003); bk. Şuayip Özdemir, “Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde İlahiyat Fakültesi Mezunlarının Çalışma Alanları ve Bu Alanlara Eleman Yetiştirmek Üzere İlahiyat Lisans Programında Yapılması Gerekli Düzenlemeler”, *Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler*, (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); bk. Ejder Okumuş, “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Problemleri –Dicle Üniversitesi Örneği–”, *Değerler Eğitimi Dergisi* 5/13 (2007); bk. Yakup Keskin, “Yeterlilik Açısından Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Bölümlerinin Değerlendirilmesi”, *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi* 5/3 (Aralık 2015); bk. İbrahim Turan - Bayramlı Nazıroğlu, “İlahiyat Fakültesine Yeni Gelen Öğrencilerin Sorun ve Beklentileri: Omü İlahiyat Fakültesi Örneği”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 36/8 (2015); bk. Macid Yılmaz, “İlahiyat Fakültesi Mezunlarına Verilen Pedagojik Formasyon Eğitiminin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutum ve Kaygı Düzeyleri Üzerindeki Etkileri”, *Bilimname* 28/2015/1 (2015); bk. Cemil Osmanoglu, “Öğrencilerine Göre İdeal İlahiyat Fakültesi Öğrencisinin Nitelikleri ve Bunun İlahiyat Eğitimiyle İlişkisi”, *Değerler Eğitimi Dergisi* 36/16 (2018); bk. Mehmet Korkmaz, “İlahiyat Fakültelerinin Yaygın Din Eğitimi Yeterlikleri: Eğitim-Öğretim Alanı”, *Değerler Eğitimi Dergisi* 24/10 (2012).

³ bk. Mustafa Köylü, “Öğretim Elemanlarının Niteliğini Artırmak İçin Neler Yapılabilir?”, *Bugünün İlahiyatı Nasıl Olmalıdır? Sorunlar ve Çözümler*, ed. Süleyman Akyürek (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015).

⁴ bk. Nurullah Altaş, “Yüksek Din Öğretiminde Uzaktan Eğitim Uygulamaları: İlitam ve Sorunları”, *Türkiye’de Din Eğitimi ve Sorunları*, ed. Mustafa Köylü (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2018).

⁵ bk. Gönül Turan, “İlahiyat Fakültesi Yüksek Lisans Öğrencilerinin Aldıkları Eğitime İlişkin Görüşleri Üzerine Nitel Bir Çalışma: Batı Karadeniz Üniversiteleri Örneği”, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi* 1/1 (2017); bk. Halit Ev, “İlahiyat Alanında Lisansüstü Eğitim ve Sorunları”, *Türkiye’de Din Eğitimi ve Sorunları*, ed. Mustafa Köylü (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2018), 238-274.

⁶ bk. Hatice Kelpetin Arpaguş, “Tarihsel Perspektiften Kadınların Yüksek Din eğitimi Kurumlarındaki Konum ve Durumları”, *Yüksek Din Öğretimi*, ed. Z. Şeyma Altın (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020).

⁷ bk. Mehmet Saffet Sarıkaya, “Alevilerin Din Eğitimi Sorunları Bağlamında Yüksek Din Öğretiminde Aleviliğin Öğretimi İmkân”, *Yüksek Din Öğretimi*, ed. Z. Şeyma Altın. (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020).

Bununla birlikte yüksek din öğretiminde bölüm, program ve müfredat sorunları da bazı çalışmalarda⁸ ele alınmıştır. Nazıroğlu çalışmasında⁹ yüksek din eğitimi kurumu olarak ilahiyat fakültelerinin sorun alanlarını: işlevsellik ve amaç sorunu, yapısal ve kurumsal sorunlar, idari özerklik ve akademik özgürlük sorunu, meşruiyet sorunu, kalite ve verimlilik sorunu olarak sınıflandırmıştır.

Halihazırda İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinin eğitim-öğretime devam etmeleri ve mezunlarının istihdam edilmeleri nedeniyle fiilen sorunlar çözülmüş ya da yokmuş gibi düşünülmektedir. Bu çerçevede İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinin akademik yapılanma sorunu gündem dışı kalan ancak derinliğini kaybetmeyen bir sorun olarak durmaktadır. Çünkü fakültelerin kuruluş amaçları ancak akademik yapılanma ile gerçekleşebilir. Lisans ve lisansüstü programlar ve ders içerikleri de akademik yapılanma ile işlerlik kazanabilir. Akademisyen istihdamı, akademik yapılanmaya bağlı olduğu gibi mezunların yeterlik ve yetkinlikleri de fakültenin akademik yapılanma biçimine bağlıdır. Bu çerçevede, İlahiyata ilişkin metodolojik problemlerin tartışma noktası fakültelerin akademik yapılanma formundan başlamaktadır.

1. Konu ve Problem

Literatürde yer alan çalışmalara bakıldığında, Türkiye'nin Cumhuriyet tecrübesi içinde yüksek din öğretiminin kavramsallaşma ve kurumsallaşma sorunu yaşadığı anlaşılmaktadır. Yükseköğretimde İlahiyat fakültelerinin yerine ve kuruluş amaçlarına, bu fakültelerinin hangi mesleğin bilgi ve becerisine sahip ilahiyatçılar yetiştireceğine ve mezunlarının istihdam alanının çeşitliliğine ilişkin sorunların da akademik yapılanma sorunuyla birlikte ele alınmasını gerektirmektedir.

Bu bağlamda çalışmanın temel problemi şudur: Cumhuriyet tarihi boyunca yüksek din öğretiminin akademik yapılanma süreci nasıl bir seyir izlemiştir?

Çalışmanın alt problemleri ise şunlardır:

İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinin, bölüm ve ana bilim dallarının oluşturulmasında hangi etmenlerin öne çıkmıştır?

Fakülteadaki bölümler, öğrencilerin istihdam alanına yönelik midir?

İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinin akademik yapılanması, fakültelerin bilimsel bilgi üretme misyonu ile uyumlu mudur?

⁸ bk. Nevzat Yaşar Aşkoğlu, "Din Hizmetleri Personelinin Yetiştirilmesi Sorununa Öğretim Programları Açısından Yeni Bir Yaklaşım", *Yaygın Din Eğitiminin Sorunları Sempozyumu* (Kayseri: İBAV Yayınları, 2003); bk. Zafer Erginli, "İlahiyat Fakültesi Müfredatında İslam Düşüncesinin Bütünlüğü Sorunu", *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu* (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); bk. Şakir Gözütok, "İlahiyat Fakülteleri İçin Alternatif Program", *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu* (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); bk. Mehmet Akif Kılavuz, "İlahiyat Fakültelerinde Din Hizmetleri Bölümü Oluşturulmasına Duyulan İhtiyaç", *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler* (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); bk. Yurdağul Mehmedoğlu, "Dünya Dinleri Kültürü Bölümü Çok Kültürlü Din Eğitimi Ana Bilim Dalı", *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler* (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); bk. Sadettin Özdemir, "İstihdam Alanlarına Göre İlahiyat Fakültelerinin Yeniden Yapılandırılması: Din Hizmetleri Bölümü Önerisi", *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler* (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); bk. Ekrem Sarıçioğlu, "İlahiyat Tezsiz Yüksek Lisans Programı Üzerine Bazı Mülahazalar", *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler* (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); bk. Recep Kaymakcan vd., "Öğrencilerin Gözyle İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Bölümleri Üzerine Bir Araştırma", *Değerler Eğitimi Dergisi* 22/9 (2011); bk. Ayşe Taşkıran, "İlahiyat Fakültesi Müfredatında Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Derslerinin Yeri ve Fonksiyonlarına Dair Bir Araştırma (İlahiyat Fakültesi Öğrencileri Örneği)", *KSU İlahiyat Fakültesi Dergisi* 22 (2013); bk. Tahsin Görgün, "İlahiyat Akademik Yapılanması, Bölümleri ve Anabilim Dalları Nasıl Olmalıdır?", *Bugün İlahiyatı Nasıl Olmalıdır? Sorunlar ve Çözümler*, ed. Süleyman Akyürek, (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015); bk. Muzaffer Üzümcü, "İlahiyat Fakülteleri Felsefe ve Din Bilimleri Bölümlerinde Akademik Yapılanma ve Lisansüstü Eğitim Üzerine Bir Değerlendirme", *Mevzu Sosyal Bilimler Dergisi* 3 (2020); bk. Zeki Salih Zengin, "Eğitimde Yenileşme Döneminde Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Gelişmesi (Amaç-Akademik Yapı-Program)", *Yüksek Din Öğretimi*, ed. Z. Şeyma Altın, (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020); bk. Mustafa Koç, "Yüksek Din Öğretiminde Yeni Bir Paradigma Olarak Bölümleşme: Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü Önerisi", *Yüksek Din Öğretimi*, ed. Z. Şeyma Altın (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020); bk. Sadettin Özdemir, "Din Hizmetleri Alanındaki Hizmet Kalitesinin Artmasında İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinin Program Çeşitliliğinin Rolü", *Yüksek Din Öğretimi*, ed. Z. Şeyma Altın (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020); bk. Ayhan Öz, "İlahiyat Fakültelerinde Program Çeşitliliği Açısından Seçmeli Dersler Üzerine Bir Değerlendirme", *Yüksek Din Öğretimi*, ed. Z. Şeyma Altın (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020).

⁹ Bayramalı Nazıroğlu, "Yüksek Din Öğretimi", *Din Eğitimi*, ed. İbrahim Turan - Bayramalı Nazıroğlu (Ankara: Bilimsel Araştırma Yayınları, 2020), 162-164.

Bölümler istihdam alanına yönelik olursa nasıl olmalıdır?

Söz konusu problemler etrafında yapılacak değerlendirmelerin, Cumhuriyetten günümüze Türkiye’de Yüksek Din Öğretiminin akademik yapılanma sorununa ışık tutması böylelikle İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinin akademik yapılanma sorununu ele alan çalışmalara katkı sağlaması beklenmektedir.

Bu amaçla çalışmada, ülkemiz yüksek din öğretiminin kısa bir tarihçesi verildikten sonra yüksek din öğretimi kurumlarındaki akademik yapısal dönüşümlere değinilmiş ve ardından İlahiyat/İslami İlimler fakültelerinin akademik yapılanma sorunu üzerinde durulmuştur.

2. Yöntem

Yüksek din öğretiminin akademik yapılanma sorununu konu alan bu çalışmada, literatür taraması yöntemi kullanılmıştır. Alan yazınların taranması ve yorumlanması sonucu yeni değerlendirmelere ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda Yüksek Din Öğretimi konu alan çalışmalar taranmıştır. Elde edilen çalışmalar yüksek din öğretimi tarihi ve sorunları bağlamında betimlenmeye çalışılmıştır. Yüksek din öğretimi konu alan çalışmalar içerisinde fakültenin akademik yapılanmasını konu alan çalışmalar doküman incelemesine dayalı olarak yorumlanmaya çalışılmıştır.

Türkiye’de yüksek din öğretiminin akademik yapılanma formları üzerine değerlendirme yapmadan önce söz konusu kurumların tarihine kısaca değinmekte yarar vardır.

3. Yüksek Din Öğretiminin Kısa Tarihi

İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinin akademik yapılanmaları, yüksek din öğretiminin tarihinden bağımsız ele alınamaz. Bu nedenle Dârul-Fünûn İlahiyat Fakültesi, Ankara İlahiyat Fakültesi, Yüksek İslam Enstitüsü ve İslami İlimler Fakültesinin tarihi gelişimine bu bölümde kısaca yer verilmiştir.

3.1. Dârul-Fünûn İlahiyat Fakültesi

1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasıyla birlikte pek çok alanda kurumsal/yapısal değişikliğe gidilmiş ve bu doğrultuda hukuki düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemelerden biri de Tevhid-i Tedrisât Kanunudur. 3 Mart 1924 (1340) tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi’nce kabul edilmiş, 6 Mart 1924 tarihinde Resmi Ceride’de 430 sayılı kanun olarak yayınlanmış ve yürürlüğe girmiştir. Bu kanunun ilk üç maddesi gereği mektep ve medreseler Maarif Vekaletine bağlanmıştır.¹⁰

Bu kanunun “Maarif Vekâleti yüksek diniyat mütehasısları yetiştirmek üzere Dârü’l-Fünûn’da bir İlahiyat Fakültesi tesis ve imamet ve hitabet gibi hıdemât-ı diniyenin ifası vazifesi ile mükellef memurların yetişmesi için ayrı mektepler küşat edecektir” şeklindeki 4. maddesi ile Dârü’l-Fünûn’da bir İlahiyat Fakültesi kurulması kararlaştırılmıştır.¹¹ Bu karara dayanarak 21 Nisan 1924 tarihinde kabul edilen İstanbul Dârü’l-Fünûn Talimatnamesiyle Tıp, Hukuk, Edebiyat ve İlahiyat fakülteleri kurulmuştur. Öğretim süresi üç yıl olan İlahiyat Fakültesi için İstanbul Üniversitesi Eski Kütüphanesi olarak kullanılmış olan Medresetü’l Kûzat binası tahsis edilmiştir.¹² 1924 yılı sonbaharında 284 öğrenci ile öğretime başlamıştır.¹³

21 Nisan 1924 İstanbul Dârü’l-Fünûnu Talimatnamesinin 8. maddesinde İlahiyat Fakültesinde okutulacak dersler şöyle sıralanmıştır: Tefsir ve Tefsir Tarihi, Hadis ve Hadis Tarihi, Fıkıh Tarihi, Kelam Tarihi, Mâbadü’ttabiiyât, (düzeltme “Mabe’de’t-Tabia”)¹⁴, Tasavvuf Tarihi, İçtimaiyyat, Ruhîyyat, İslam Felsefesi Tarihi, İçtimai Ruhîyyat, Tarih-i Felsefe, Türk Tarih-i Diniyyesi.¹⁵

27 Eylül 1925 tarihinde, Talimatnamenin 8. maddesi değiştirilerek programda şu düzenleme yapılmıştır: Mabe’de’t-Tabia, Ruhîyyat, İslam Felsefesi Tarihi, İçtimai Ruhîyyat dersleri programdan çıkarılmış yerine Felsefe

¹⁰ bk. Osman Ergin, *Türkiye Maarif Tarihi I-II* (İstanbul: Eser Matbaası, 1977); Mustafa Öcal, *Tanıkların Dilinden Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi ve Dini Hayat I* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2008), 21; bk. Asım Arı, “Tevhid-i Tedrisat ve Laik Eğitim”, *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi* 2/22 (2002); bk. Zeki Salih Zengin, “Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nun Hazırlanmasından Sonraki İlk Dönemde Uygulanışı ve Din Eğitimi”, *Dini Araştırmalar* 5/13 (2002).

¹¹ Halis Ayhan, *Türkiye’de Din Eğitimi (1920-1998)* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1999), 38; bk. Muhammet Şevki Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı* (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 3. Baskı, 2016), 80.

¹² Zengin, “Tevhid-i Tedrisat ve Din Eğitimi”, 98.

¹³ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi*, 80.

¹⁴ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi*, 81.

¹⁵ Yurdagül Mehmedoğlu, *Tanzimat Sonrasında Okullarda Din Eğitimi (1838-1920)* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2001), 213; Zengin, “Tevhid-i Tedrisat ve Din Eğitimi”, 98.

Tarihi, Arap Edebiyatı, Felsefe-i Din, İslam Filozofları, İslam Bediyyatı, Hal-i Hazırda İslâm Mezhepleri, Akvam-ı İslâmiye Etnografyası isimli dersler getirilmiştir.¹⁶

31.05.1933'de çıkarılan 2252 sayılı kanunla İstanbul Üniversitesi açılmıştır. Böylelikle İlahiyat Fakültesi kapatılarak yerine Edebiyat Fakültesinin Şarkiyat Enstitüsüne bağlı İslam Tetkikleri Enstitüsü açılmıştır. Bu enstitü yalnızca araştırma amacı taşımış ve öğrenci almamıştır. 1936 yılında kapatılmıştır.¹⁷

3.2. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Fakültenin kuruluşuna ilişkin kanun 3 Mayıs 1949 tarihinde meclis gündemine gelmiştir. Genel kurul görüşmeleri sonucu, 4 Haziran 1949 tarihinde 5424 sayılı kadro kanunuyla Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinin kuruluş kanunu kabul edilmiştir. Böylelikle 21 Kasım 1949 tarihinde 85 öğrenciyle öğretime başlamıştır. Fakültenin kurulmasında, din meselesinin ilmi esaslara göre incelenmesi ve alanında yetkin din adamlarının yetiştirilmesi gibi amaçlar yer almıştır.¹⁸

Fakülte programında yer alan dersler şu şekilde belirlenmiştir: Arapça, Farsça, Yabancı Dil (İngilizce, Almanca, Fransızca), Sosyoloji, Mantık ve İlimler Felsefesi, İslam Dini ve Mezhepleri Tarihi, İslam Sanatı Tarihi, Mukayeseli Dinler Tarihi.¹⁹

Fakültenin 1953 yılındaki programında yer alan dersler şöyledir: Arapça, Farsça, Batı Dili, Klasik Dini Türkçe Metinler, Kur'an ve İslam Dini Esasları, İslam Tarihi, Din Psikolojisi, Din Sosyolojisi, Felsefe ve Mantık, Tefsir, Hadis, İslam Mezhepleri Tarihi, Kelam, İslam Felsefesi, Dinler Tarihi, İslam Hukuku, İslam Sanatları Tarihi, Tezyini Sanatları ve Paleografi, Pedagoji, Tasavvuf Tarihi, Türk İslam Tezyini Sanatları, İnkılap Tarihi.²⁰

1972 yılında öğretim süresi 5 yıla çıkarılmıştır. Programa, pedagojik formasyon dersleri getirilmiş ve öğretmenlik uygulaması başlatılmıştır.²¹ Tefsir ve Hadis Bölümü ile Kelam ve İslam Felsefesi bölümü oluşturulmuştur. 4 ve 5. Sınıfta öğrencilere bölüm seçme hakkı verilmiştir. Öğrenciler, mezun oldukları bölüm dikkate alınmaksızın, Din Bilgisi ve Meslek dersi öğretmenleri olarak atanabilmişlerdir. Öğrenciler ayrıca, Diyanet İşleri Başkanlığı'nda da görev alabilmişlerdir.²² Öğrencilerin öğretmen olabilmeleri için almaları gereken program dışı dersler ise şunlardır: Eğitime Giriş, Türk Eğitim Tarihi, Türk Millî Eğitim Teşkilatı, Mukayeseli Eğitim, Eğitim Psikolojisi, Eğitim Sosyolojisi, Genel Öğretim Bilgisi. Fakültenin 1972 yılındaki programında yer alan dersler ise şöyledir: Kur'an, İslam Dini Esasları, Felsefeye Giriş, Arapça, Batı Dili, İslam Tarihi, Felsefe Tarihi, Mantık, Türk İslam Edebiyatı, Din Sosyolojisi, Din Psikolojisi, Farsça, Tefsir, Hadis, İslam Hukuku, İslam Mezhepleri Tarihi, Dinler Tarihi, Sistematik Kelam, Türk İslam Sanatları Tarihi, İslam Felsefesi ve Filozofları, Kelam, İslam Kurumları Tarihi, Dini Türk Musikisi, Pedagoji, Türk Devrim Tarihi, Bilimler Tarihi, Din Felsefesi, Felsefe Tarihi,²³

3.3. Yüksek İslam Enstitüleri

Yüksek İslâm Enstitüsü ilk olarak 1959 yılında, 7344 sayılı kanunla Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bir yüksekökol statüsünde İstanbul'da açılmıştır, 19.11.1959 tarihinde eğitim öğretime başlanmıştır. Öğrenim süresi 4 yıl olarak belirlenmiştir. Yalnızca İmam-Hatip Okulu mezunları kayıt yaptırma hakkına sahip olmuştur.²⁴ İstanbul'un ardından sırasıyla (24 Kasım 1962) Konya, (12 Aralık 1965) Kayseri, (25 Ağustos 1966) İzmir, (30 Temmuz 1969) Erzurum, (28 Kasım 1975) Bursa, (1976) Samsun ve (1980) Yozgat illerinde İslam Enstitüleri açılmıştır.²⁵

Yüksek İslam Enstitüsünün 1959 yılı programında yer alan derler şöyledir: Kur'an-ı Kerim, Vücûh İlmi, Tefsir, Belâgat-ı Kur'âniyye, Hadis, Siyer, İlm-i Tevhid, Kelam, İslam Hukuku, Fıkıh, Usûl-i Fıkıh, İslâm Dini ve

¹⁶ Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 40-41; Zengin, "Tevhid-i Tedrisat ve Din Eğitimi", 98-99; Emre Dölen, "Osmanlıdan Cumhuriyete Darülfünûnda'da İlahiyat Öğretimi", *Dârülfünûn İlahiyat Sempozyumu Tebliğleri*. (İstanbul, 2010), 120.

¹⁷ Mustafa Öcal, "İlahiyat Fakültelerinin Tarihçesi", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (1986), 114; Ekmeleddin İhsanoğlu, "Osmanlı Eğitim ve Bilim Kurumları", *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi II*. ed. Ekmeleddin İhsanoğlu. (İstanbul: İslam Tarihi, Sanat ve Kültür Araştırmaları Merkezi, 1998), 330; Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 50; Zeynep Kaya, "Yükseköğretimde Din Eğitimi", *Din Eğitimi*, ed. M. Fatih Genç (İstanbul: Lisans Yayıncılık, 2020), 212.

¹⁸ Hilmi Ziya Ülken, "İlahiyat Fakültesinin Geçirdiği Safhalar", *AÜ İlahiyat Fakültesi Albümü (1949-1960)* (Ankara, 1961), 8-10; Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 218; İsmet Parmaksızoğlu, *Türkiye'de Din Eğitimi* (Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1966), 29.

¹⁹ Münir Koştaş, "Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 31 (1989), 8-11.

²⁰ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi*, 135.

²¹ Suat Cebeci, "Cumhuriyet Döneminde Yüksek Din Öğretimi". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* Özel Sayı (1999), 299.

²² Mustafa Öcal, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi* (İstanbul: Düşünce Kitabevi, 2011), 404.

²³ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi*, 140-143.

²⁴ Mustafa Öcal, "Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Din Eğitimi-Öğretimi", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/7 (1998), 252; Suat Cebeci, *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye'de Din Eğitimi* (Ankara: Akçağ Yayınları, 2. Baskı, 2005), 195.

²⁵ Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 235; Öcal, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 415.

Mezhepleri Tarihi, Mukayeseli Dinler Tarihi, İslâmî Türk Edebiyatı Tarihi, Tasavvuf Tarihi, Ahlak, Mantık, İslam Tarihi, İslam Felsefesi, Muasır İslâm Ülkeleri Tarih ve Coğrafyası, Arap Dili ve Edebiyatı, Din Psikolojisi, İslâm Sanatları Tarihi, Hitabet ve İrşad, Dinî Mûsiki, Yabancı Dil (Almanca, Fransızca, İngilizce), İnkılâp Tarihi.²⁶

19 Ocak 1972'de Resmî Gazetede yayınlanıp yürürlüğe giren yönetmelik doğrultusunda, 1972-1973 öğretim yılından itibaren enstitünün programlarında, öğretmenlik meslek dersleri ile birlikte din hizmetleri alanına yönelik bazı yeni dersler de yer almıştır.²⁷

Yüksek İslam Enstitüsünün 1972 yılı programında yer alan derler şöyledir: Kur'ân-ı Kerim, Tefsir, Hadis, Fıkıh, Kelam ve İslam Düşüncesi, İslam ve Ahlakı, Siyer ve İslam Tarihi, İslâm Mezhepleri Tarihi, Tasavvuf ve Tarihi, İslâmî Türk Edebiyatı Tarihi, Hitabet ve İrşad, Mesleki Türk Musikisi, Arap Dili Edebiyatı, Farsça, İslam Türk Medeniyeti Tarihi, Din Psikolojisi, Din Sosyolojisi, Dinler Tarihi, Sistematiik Felsefe ve Mantık, Teşkilat ve İdare, Seminer, Halk Eğitimi ve Toplum Kalkınması, Türk İnkılâp Tarihi, Yabancı Dil. Yine bu yıla ait pedagojik formasyon dersleri şöyle sıralanmaktadır: Ruh Sağlığı ve Rehberlik, Ölçme ve Değerlendirme, Eğitim Sosyolojisi, Öğretim Bilgisi.²⁸

1979 yılında bir değişikliğe daha gidilerek ilk iki yılda genel eğitim verilmesi, üçüncü sınıfta ise öğrencilerin Tefsir-Hadis, Fıkıh-Kelam ve İslam Dini Esasları olmak üzere üç ayrı bölüme ayrılması kararlaştırılmıştır.²⁹

1979 yılı programında yer alan derler şöyledir: Türkçe Kompozisyon, Edebiyat, Osmanlıca, İslam Türk Medeniyeti Tarihi, Mantık-Felsefe, Türk Devrim Tarihi, Yabancı Dil, Seçmeli Dersler, (Mesleki Türk Musikisi, Hüsn-i Hat, Kütüphanecilik, Paleografi, Mezhepler Tarihi), Kur'ân-ı Kerim, Arap Dili ve Edebiyatı, Tefsir, Hadis, Fıkıh, Kelam, İslam Dini ve Esasları, Siyer ve İslam Tarihi, İslam Ahlakı, İslam Mezhepleri Tarihi, Dinler Tarihi, Tasavvuf ve İrşad, Din Psikolojisi, Din Sosyolojisi, Eğitime Giriş, Eğitim Psikolojisi, Genel Öğretim Metotları, Ölçme ve Değerlendirme, Eğitim İdareciliği, Eğitim Sosyolojisi, Araştırma Teknikleri.³⁰

3.4. İslami İlimler Fakültesi

İlk olarak 12 Mart 1971 yılında, beş yıllık bir fakülte olarak Erzurum'da kurulmuştur. İlahiyat Fakültelerinin ve Yüksek İslam Enstitülerinin kuruluş amaçlarına benzer bir gaye ile açılmıştır. İslami İlimler Fakültesi, imam-hatip okulu mezunlarına üniversiteye girme imkânı ayrıca Yüksek İslam Enstitüsü mezunlarına da doktora yapma imkânları sağlamıştır.³¹

Halit Ev³² tarafından tablo haline getirilen programa göre derslerin bölümlere göre dağılımları ve haftalık ders saatleri şöyledir:

Tefsir-Hadis Bölümü: Arapça 13 saat, Kur'ân-ı Kerim 10 saat, Retorik 3 saat, İslam Dini Esasları 5 saat, Tefsir ve Usûlü 16 saat, Hadis ve Usûlü 15 saat, İslâm Hukuku 55 saat, İslâm Felsefesi ve Kelâm 2 saat, Paleografi 10 saat, İslâm Sanatları Tarihi 3 saat, İslâm Tarihi ve Siyer 2, Dinler Tarihi 4, Pedagoji 2, Türkçe Kompozisyon 5 saat, Türkçe Dil Bilgisi 5 saat, Osmanlıca 40 saat, Devrim Tarihi 1 saat, Yabancı Dil 13 saat, Farsça 5 saat.

Kelam ve İslam Felsefesi Bölümü: Arapça 10 saat, Kur'ân-ı Kerim 2 saat, Tefsir ve Usûlü 2 saat, Hadis ve Usûlü 2 saat, İslâm Hukuku 43 saat, Tevhid ve Kelâm 15 saat, Tasavvuf ve Tarihi 6 saat, Paleografi 10 saat, Dinler Tarihi 3, Pedagoji 1, Mantık ve Cedel 5 saat, Sistematiik Felsefe 4 saat, Felsefe Tarihi 20 saat, Okkült Bilgisi 5 saat, Türkçe Kompozisyon 3 saat, Osmanlıca 42 saat, Devrim Tarihi 9 saat, Yabancı Dil 3 saat.

Fıkıh ve İslam Hukuku Bölümü: Arapça 13 saat, Kur'ân-ı Kerim 6 saat, Tefsir ve Usûlü 3 saat, Hadis ve Usûlü 2 saat, İslâm Hukuku 53 saat, Fıkıh 18 saat, Fıkıh Usulü 4 saat, Mukayeseli İslam Hukuku 4 saat, İslâm Felsefesi ve Kelâm 2 saat, İslâm Medeniyeti ve Müesseseleri Tarihi 7 saat, Paleografi 17 saat, Dinler Tarihi 4, Pedagoji 2, Türkçe Kompozisyon 3 saat, Osmanlıca 40 saat, Devrim Tarihi 1 saat, Yabancı Dil 9 saat.

İslam Dil ve Edebiyatı Bölümü: Arapça 16 saat, Kur'ân-ı Kerim 6 saat, Tefsir ve Usûlü 2 saat, Hadis ve Usûlü 2 saat, İslâm Hukuku 26 saat, İslâm Felsefesi ve Tasavvuf 2 saat, İslâm - Türk Edebiyatı 15 saat, İslâm Medeniyeti ve Müesseseleri Tarihi 3 saat, Paleografi 31 saat, İslâm Sanatları Tarihi 3 saat, Dinler Tarihi 2, Felsefe

²⁶ Mustafa Öcal, "Yüksek İslam Enstitüsü" maddesi, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 48-52.

²⁷ Halit Ev, "Yükseköğretimde Din Öğretimi", *Din Eğitimi*, ed. Mustafa Köylü - Nurullah Altaş (İstanbul: Ensar Neşriyat, 6. Baskı, 2016), 272.

²⁸ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi*, 159.

²⁹ Muhammed Ali Yazbaşı, "Yükseköğretimde Din Eğitimi", *Din Eğitimi*, ed. Hasan Dam (İstanbul: Lisans Yayıncılık, 2. Baskı, 2019), 160.

³⁰ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi*, 160-161.

³¹ Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 223.

³² Ev, "Yükseköğretimde Din Öğretimi", 279.

Tarihi 6 saat, Mantık 4 saat, Okkült Bilgisi 2 saat, Türkçe Kompozisyon 3 saat, Osmanlıca 43 saat, Devrim Tarihi 1 saat, Farsça 12 saat.

3.5. 1980 Sonrası Yüksek Din Öğretimi

Tevhid-i Tedrisat'tan itibaren İlahiyat Fakültesi, Yüksek İslam Enstitüsü ve İslami İlimler Fakültesi gibi farklı isim ve programlarla yürütülen yüksek öğretim kurumları, 1981 yılında çıkarılan 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu ile "Yükseköğretim Kurulu" altında toplanmıştır. Bu çerçevede, Yüksek İslam Enstitüleri ve İslami İlimler Fakültesi, İlahiyat Fakültesi'ne dönüştürülerek her biri bulunduğu ildeki üniversiteye bağlanmıştır.³³ Aynı kanunla tüm İlahiyat Fakülteleri'nin öğretim süresi, ilk yılı hazırlık olmak üzere, 5 yıla çıkarılmıştır. Hazırlık sınıfında 20 saat Arapça, 5 saat Kur'an-ı Kerim ve 1 saat İslam Dini Esasları isimli dersler okutulmuştur. Fakülteye kayıt için genel ve meslek lisesi mezunu olma ve üniversiteye giriş sınavından yeterli puan alma şartı getirilmiştir.³⁴

Akademik amaçlarla kurulan bu fakülteler başlangıçta Tefsir-Hadis, Kelam-İslam Felsefesi, İslam Medeniyeti ve Sosyal Bilimler olmak üzere üç bölüme ayrılmışlardır. Programda 39 farklı dersle birlikte bir de seçmeli dersler yer almıştır. Dokuz çeşit öğretmenlik bilgisi dersi dışında kalan dersleri, alan bilgisi ve genel kültür derslerinden oluşmuştur.³⁵

Fakültenin 1983 yılındaki programında şu dersler yer almıştır: Arapça, Kur'an-ı Kerim, İslâm Dini Esasları, Tefsir Usûlü, Hadis Usûlü, Tefsir, Hadis, İslâm Hukuk Usûlü, İslâm Mezhepleri Tarihi, Kelam, Tasavvuf, Türk-İslâm Edebiyatı, Türk-İslâm Sanatları Tarihi, Dinler Tarihi, Din Sosyolojisi, Din Psikolojisi, Din Eğitimi, Din Felsefesi, İslâm Kurumları Tarihi, İslâm Tarihi, Yeniçağ Felsefesi Tarihi, Mantık, İlkçağ Felsefesi Tarihi, İslam Felsefesi Tarihi, Seçmeli (Musiki- Paleografi-Farsça), Atatürk İlke ve İnkılabları, Araştırma Teknikleri, Eğitime Giriş, Eğitim Sosyolojisi, Eğitim Psikolojisi, Eğitim Yönetimi, Eğitim Programları ve Öğretim Yöntemleri, Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme, Eğitim Teknolojisi, Rehberlik, DKAB Özel Öğretim Yöntemleri, Uygulama, Türk Dili, Yabancı Dil, Beden Eğitimi ve Güzel Sanatlar.³⁶

1991 yılında İlahiyat Fakültesinde, Temel İslam Bilimleri, Felsefe ve Din Bilimleri, İslam Tarihi ve Sanatları olmak üzere üç bölüm oluşturulmuştur.³⁷ Temel İslam Bilimleri Bölümü altında, Tefsir, Hadis, İslam Hukuku, Kelam, İslam Mezhepleri Tarihi, Tasavvuf ve Arap Dili ve Belağatı olmak üzere 7 Anabilim dalı açılmıştır. Felsefe ve Din Bilimleri Bölümünde, Felsefe Tarihi, İslam Felsefesi, Din Felsefesi, Mantık, Dinler Tarihi, Din Sosyolojisi, Din Psikolojisi ve Din Eğitimi olmak üzere 8 Anabilim dalı açılmıştır. İslam Tarihi ve Sanatları Bölümünde ise İslam Tarihi, Türk İslam Sanatları Tarihi, Türk İslam Edebiyatı ve Türk Din Musikisi olmak üzere 4 Anabilim dalı açılmıştır. Böylelikle üç bölümde toplam 19 Anabilim dalı açılmıştır.³⁸

1998 yılında, bünyesinde eğitim fakülteleri bulunan üniversitelerdeki İlahiyat Fakülteleri "İlahiyat Lisans Programı" ve "İlköğretim Din Kültürü Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Programı" olmak üzere iki ayrı bölüme ayrılmıştır.³⁹ Bu program 2006 yılında "Din Kültürü Ahlak Bilgisi Eğitimi Bölümü" adıyla eğitim fakültesine aktarılmıştır. 2010 yılında "İlköğretim Din Kültürü Ahlak Bilgisi Eğitimi Bölümü" adını almıştır.⁴⁰

Yeni düzenleme ile hazırlık sınıfı kaldırılarak her iki bölüm için dört yıllık bir program öngörülmüştür. Ancak, pedagojik formasyon dersleri, İlahiyat Lisans Programı'ndan çıkarılmıştır. İlahiyat Lisans programını bitirenlerden liselerde Din Kültürü ve İmam-Hatip Liselerinde meslek dersi öğretmeni olmak isteyenler için "Alan Öğretmenliği Tezsiz Yüksek Lisans Programı"ndan mezun olma şartı getirilmiştir. 2006 yılında İDKAB programının eğitim fakültelerine aktarılmasının ardından İlahiyat Lisans Programını mezunlarının öğretmenlik eğitimi alabilmesi için Ankara Üniversitesi dışında da tezsiz yüksek lisans programları açılmıştır.⁴¹ 2010 yılında bu uygulamadan vazgeçilerek, "Formasyon Sertifika Programı" uygulaması başlamıştır.⁴² 2012'de bölüm, eğitim fakültelerinden tekrar ilahiyat fakültelerine aktarılmış, böylece ilahiyat fakülteleri 1998 yılındaki konumuna geri

³³ Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 223; Mustafa Öcal, "Türkiye'de Din Eğitimi Tarihi", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 12/6 (2008), 404.

³⁴ Öcal, "İlahiyat Fakültelerinin Tarihçesi", 120.

³⁵ Ev, "Yükseköğretimde Din Öğretimi", 281.

³⁶ Öcal, "İlahiyat Fakültelerinin Tarihçesi", 122; Ev, "Yükseköğretimde Din Öğretimi", 262.

³⁷ Nevzat Yaşar Aşkoğlu, "Yüksek Öğretimde Din Eğitimi ve Öğretimi", *Din Eğitimi El Kitabı*, ed. Recai Doğan - Remziye Ege (Ankara: Grafiker Yayınları, 2012), 220; Ev, "Yükseköğretimde Din Öğretimi", 283.

³⁸ Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 467.

³⁹ Öcal, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 439-440.

⁴⁰ Yazıbaşı, "Yükseköğretimde Din Eğitimi", 164; Nazıroğlu, "Yüksek Din Öğretimi", 154.

⁴¹ Ev, "Yükseköğretimde Din Öğretimi", 284.

⁴² Keskin, "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Bölümlerinin Değerlendirilmesi", 306.

dönüştür.⁴³ 2015 yılında ise İlahiyat fakülteleri bünyelerinde bulunan İDKAB bölümlerine öğrenci alımı durdurulmuştur.⁴⁴

Bugün ülkemizde %100 İngilizce, %100 Arapça, %30 Arapça ve %100 Türkçe İlahiyat/İslami İlimler lisans programları vardır. Türkçe lisans programı dört yıl devam etmekte diğer programlar hazırlık sınıfları ile birlikte beş yıl sürmektedir. Ayrıca Ankara, İstanbul, Marmara, Uludağ, Necmettin Erbakan, 29 Mayıs Üniversiteleri bünyesinde Uluslararası İlahiyat programı bulunmaktadır. 2021 yılı itibarıyla Yüksek Öğretim Kurumu Lisans Atlasında örgün, ikinci öğretim, burslu, uluslararası, İngilizce, Arapça, vakıf ve devlet olmak üzere 160 İslami İlimler / İlahiyat programı mevcuttur. Ayrıca Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi bünyesinde Dünya Dinleri, Uluslararası İlahiyat Yaygın Din Öğretimi ve Uygulamaları bölümü açılmıştır.

4. İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinin Akademik Yapısı

Cumhuriyet tarihinden günümüze yüksek din öğretiminin akademik yapılanma süreci, maarif tarihimize bağlı olarak birçok aşamadan geçmiştir. Bu süreci aşağıdaki tabloda görmek mümkündür.

Tablo 1: Yüksek Din Öğretiminde Akademik Yapılanmanın Tarihi Seyri

S. No.	Yüksek Din Öğretimi Kurumu	Akademik Yapı	Sonuç
1	Dâru'l-Fünûn İlahiyat Fakültesi-1924	Yapılandırılmamış	1933 yılında kapatılmıştır.
2	İslam Tetkikleri Enstitüsü-1933	Yapılandırılmamış	1936 yılında kapatılmıştır.
3	Ankara İlahiyat Fakültesi-1949	Yapılandırılmamış	1972 yılında bölümlere ayrılmış.
4	Yüksek İslam Enstitüsü-1959	Yapılandırılmamış	1979 yılında bölümlere ayrılmış.
5	İslami İlimler Fakültesi-1972	Tefsir-Hadis Kelam ve İslam Felsefesi Fıkıh ve İslam Hukuku İslam Dil ve Edebiyatı	1981 yılında, 2547 sayılı kanunla İlahiyat Fakültesine dönüştürülmüştür.
6	Ankara İlahiyat Fakültesi 1972	Tefsir ve Hadis Kelam ve İslam Felsefesi	İstihdam alanları dikkate alınmadığı için işlevsiz kalmıştır.
7	Yüksek İslam Enstitüsü-1979	Tefsir-Hadis Fıkıh-Kelam İslam Dini Esasları	İstihdam alanları dikkate alınmadığı için işlevsiz kalmıştır.
8	İlahiyat Fakültesi-1981	Tefsir-Hadis Kelam-İslam Felsefesi İslam Medeniyeti ve Sosyal Bilimler	1991 yılında yeniden yapılandırılmıştır.
9	Ankara İlahiyat Fakültesi-1991	Temel İslam Bilimleri Felsefe ve Din Bilimleri İslam Tarihi ve Sanatları	1998'de güncelleme yapmıştır. Kısmen güncelliğini korumaktadır.
10	İlahiyat Fakültesi-1998	Temel İslam Bilimleri Felsefe ve Din Bilimleri İslam Tarihi ve Sanatları İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği	2006 yılında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Bölümü olarak Eğitim Fakültelerine aktarılmıştır.
11	Eğitim Fakülteleri-2006	Programı DKAB Öğretmenliği Bölümü	2011 yılında İlahiyat Fakültelerine aktarılmıştır.
12	İlahiyat Fakülteleri-2012	Temel İslam Bilimleri Felsefe ve Din Bilimleri İslam Tarihi ve Sanatları İlköğretim Öğretmenliği	2014-2015 E-Ö döneminde İDKAB bölümüne öğrenci alımı durdurulmuştur

Halihazırda İlahiyat/İslami İlimler Lisans programı, fakültelerdeki mevcut bölümlerden dersler verilerek suretiyle öğrencilere temel ilahiyat müktesebatını kazandırmayı hedefleyen bir programdır. Akademik yapı ve

⁴³ bk. Bahçekapılı, *Türkiye'de Din Eğitimi*.

⁴⁴ Keskin, "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Bölümlerinin Değerlendirilmesi", 305.

bölümler istihdam alanına yönelik değildir ve bölümlere ilişkin farklı bir mezuniyet belgesi verilmemektedir. Ayrıca İlahiyat ve İslami İlimler Fakültelerine ilişkin yapı farkını Tablo 2 ve Tablo 3'te görmek mümkündür.

Tablo 2: İlahiyat Fakültelerinin Akademik Yapısı, Bölümler ve Anabilim Dalları

A	Temel İslam Bilimleri	B	Felsefe ve Din Bilimleri	C	İslam Tarihi ve Sanatları
1	Tefsir	1	Din Eğitimi	1	İslam Tarihi
2	Hadis	2	Din Psikolojisi	2	Türk İslam Sanatları Tarihi
3	Kelâm	3	Din Sosyolojisi	3	Türk İslam Edebiyatı
4	İslam Hukuku	4	Dinler Tarihi	4	Türk Din Musikisi
5	İslam Mezhepleri Tarihi	5	Din Felsefesi		
6	Arap Dili ve Belâgatı	6	İslam Felsefesi		
7	Tasavvuf	7	Felsefe Tarihi		
8	Kur'an-ı Kerim Okuma ve Kıraat İlimi	8	Mantık		

Tablo 3: İslami İlimler Fakültelerinin Akademik Yapısı, Bölümler ve Anabilim Dalları

A	Temel İslam Bilimleri	B	Felsefe ve Din Bilimleri	C	İslam Tarihi ve Sanatları
1	Tefsir	1	Din Bilimleri	1	Siyer-i Nebi ve İslam Tarihi
2	Hadis	2	İslam Felsefesi	2	İslam Sanatları ve Dinî Müzik
3	Kelâm			3	Osmanlı Türkçesi ve İslami Türk Edebiyatı
4	İslam Hukuku				
5	İslam Mezhepleri Tarihi				
6	Arap Dili ve Belâgatı				
7	Tasavvuf				
8	Kur'an-ı Kerim Okuma ve Kıraat İlimi				

İlahiyat fakültelerine göre İslami İlimler Fakültelerinin akademik yapısı bazı değişiklikler arz etmektedir. Özellikle İlahiyat Fakültelerinde Felsefe ve Din Bilimleri bölümü altında yer alan ana bilim dalları, İslami İlimler Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri bölümü altında yer almamaktadır. İslami İlimler Fakültesinde İslam Felsefesi ve Din Bilimleri olarak iki ana bilim dalı oluşturulmuştur. Böylelikle Din Eğitimi, Din Psikolojisi, Din Sosyolojisi, Din Felsefesi, Dinler Tarihi, İslam Felsefesi, Mantık ve Felsefe Tarihi gibi ana bilim dallarının idari ve akademik statüsü yok sayılmıştır. Bu durum söz konusu ana bilim dallarında yapılacak araştırmaları ve istihdamı olumsuz etkileyecek bir akademik yapılanmadır.

Cumhuriyet tarihi boyunca yüksek din öğretiminde yaşanan söz konusu olumsuzlukları ele alan ve önerilerde bulunan çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalarda genel olarak yer alan bölüm önerilerini aşağıdaki tabloda görmek mümkündür.

Tablo 4: Tarihi Süreçte İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerine Yönelik Bölüm Önerileri

S. No	Önerilen Bölüm	Öneride Bulunan
1	Temel İlahiyat Eğitimi sonrası: Vaizlik ve Müftülük Dini Danışmanlık ve Rehberlik İHL Meslek Dersleri Öğretmenliği Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği	Tosun ve Doğan ⁴⁵
2	Dini Araştırmalar Meslek Dersleri ve DKAB Öğretmenliği Din Hizmetleri	Buyrukçu ⁴⁶
3	İlahiyat Sosyal Hizmet Alanı	Cengil ⁴⁷
4	Hafızlık ve Müezzinlik	Kaya ⁴⁸

⁴⁵ Tosun – Doğan, “İlahiyat Fakültelerinin Yeniden Yapılanması Üzerine”, 500-501.

⁴⁶ Ramazan Buyrukçu, “İlahiyat Fakültelerinin Yeniden Yapılandırılması Problemi”, *Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*. (İsparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004), 509-520.

⁴⁷ Cengil, “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin İstihdam”, 243-276.

⁴⁸ Kaya, “İlahiyat Fakültelerinin İstihdam Alanlarına Uygun Eleman Yetiştirme Sorunu”, 211-242.

	Yurt Dışı Din Hizmetleri İmam-Hatip ve Vaizlik	
5	Din Hizmetleri	Kılavuz ⁴⁹
6	Dünya Dinleri Kültürü	Mehmedoğlu ⁵⁰
7	Din Hizmetleri	Özdemir ⁵¹
8	Din Hizmetleri İHL Meslek Dersleri Öğretmenliği Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği	Öcal ⁵²
9	Manevi Danışmanlık ve Rehberlik	Koç ⁵³

Tarihi süreçte yüksek din öğretimine yönelik bölüm önerilerini iki başlık altında sınıflandırmak mümkündür. Öte yandan bu sınıflandırma bir zorunluluktur. Çünkü önerilen bölümler bu haliyle istihdam alanlarında unvan değişikliği ve görevde yükselme durumlarına imkan tanımamaktadır. Bu durum göz önüne alındığında yukarıdaki önerileri şu şekilde sınıflandırmak mümkündür:

Tablo 5: Bölüm önerilerinin Sınıflandırılması

S. No	Örgün Din Eğitimi	Yaygın Din Eğitimi
1	İHL Meslek Dersleri Öğretmenliği Ortaöğretim DKAB Öğretmenliği İlköğretim DKAB Öğretmenliği	Vaizlik ve Müftülük Dini Danışmanlık ve Rehberlik İlahiyat Sosyal Hizmet Alanı Hafızlık ve Müezzinlik Yurt Dışı Din Hizmetleri İmam-Hatip ve Vaizlik Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dünya Dinleri Kültürü

Örgün Din Eğitimi Bölümü ve Yaygın Din Eğitimi Bölümü şeklindeki lisans düzeyindeki yapılanma ile Milli Eğitim Bakanlığı ve Diyanet İşleri Başkanlığı uhdesindeki mesleklerin her birine aday yetiştirilebilir. Böylelikle istihdam alanlarına yönelik sade, dinamik ve işlevsel bir yapılanmaya gidilebilir. Yapılanmanın dinamik özelliği sayesinde, ihtiyaçlar ve güncellemeler karşısında, yeni bölümlerin açılmasını ya da mevcut bölümlerin kapatılmasını gerektirmeden, toplumun ihtiyaçları doğrultusunda ortaya çıkan yeni meslek alanlarına yönelik güncellemeler yapılabilir.

Sonuç

Bu çalışmadaki bilgiler ışığında, 1924'ten 2020'li yıllara Yüksek Din Öğretimi meselesinin ahenkli bir işleyişe kavuşturulamadığı anlaşılmaktadır. Bu süreçte bölüm ve ana bilim dallarının oluşturulmasında, fakültelerin bilimsel-dini bilgi üretme ve istihdam alanlarına meslek elemanı yetiştirme amaçlarının/görevlerinin birlikte ele alınmadığı da anlaşılmaktadır.

Hali hazırda Türkiye'de yüksek din öğretimi kurumlarında genel olarak üç bölümden dersler ihtiva eden bir *İlahiyat Lisans Programı* uygulanmaktadır. Birbirinden nitelik, beceri ve yeterlik olarak farklılık gösteren meslek alanlarına, tek bir programla personel yetiştirilemeyeceği açıktır. Bu amaçla yüksek din öğretiminin akademik yapılanma biçimini, disiplinler arası bir yaklaşımla ele alacak çalışmalara ve söz konusu bilimsel araştırmalara dayalı yüksek din öğretimi strateji ve politikalarına ihtiyaç duyulmaktadır.

Ayrıca öğrencilerin istihdam alanlarının mesleki beceri ve uygulama ihtiyacı göz önüne alındığında, yüksek din öğretiminin mevcut akademik yapısının söz konusu ihtiyaca ne kadar cevap verebildiği de ortadadır. Bu bağlamda, Milli Eğitim Bakanlığı Öğretmenlik Uygulamalarının niteliğinin gözden geçirilmesi gerekmektedir. Ayrıca öğretmenlik uygulamalarında olduğu gibi Diyanet İşleri Başkanlığının hizmet alanlarına yönelik uygulamaların da gerçekleştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Öte yandan lisans düzeyinde istihdam odaklı bir akademik yapılanmaya ihtiyaç olduğu gibi lisansüstü düzeyde de bilimsel araştırma odaklı akademik yapılanmaya ihtiyaç hissedilmektedir.

⁴⁹ Kılavuz, "İlahiyat Fakültelerinde Din Hizmetleri Bölümü", 383-408.

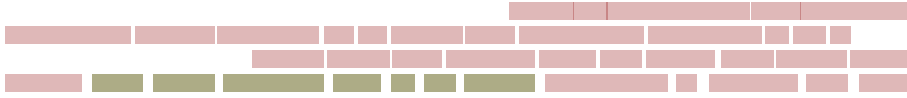
⁵⁰ Mehmedoğlu, "Dünya Dinleri Kültürü Bölümü", 521-536.

⁵¹ Özdemir, "İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinin Program Çeşitliliğinin Rolü", 537-558.

⁵² Öcal, "Bölümleşmiş Yüksek Din Öğretimi", 329-346.

⁵³ Koç, "Yüksek Din Öğretiminde Yeni Bir Paradigma", 347-398.

Akademik yapılanmaya ilişkin hukuki temelden bakıldığında, üniversitelerde Akademik Teşkilat Yönetmeliğinin 13. maddesinde bölüm, “

Bu hukuki

düzenleme çerçevesinde, yüksek din öğretimi kurumları arasında program, bölüm ve isim farklılığı sorununun ele alınması da, ülkemiz yüksek din öğretimi tartışmalarını makul bir düzeye getirecektir.

Kaynakça

- Akyürek, Süleyman. “Yüksek Din Öğretiminde Kalite Güvence Sistemi: Akreditasyon (Yeterlik Tescil) Sorunu”. *Yüksek Din Öğretimi*. ed. Z. Şeyma Altın. 241-260. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.
- Altaş, Nurullah. “Yüksek Din Öğretiminde Uzaktan Eğitim Uygulamaları: İlitam ve Sorunları”. *Türkiye’de Din Eğitimi ve Sorunları*. ed. Mustafa Köylü. 209-237. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2018.
- Arı, Asım. “Tevhid-i Tedrisat ve Laik Eğitim”. *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi* 2/22 (2002), 181-192.
- Arpağuş, Hatice Kelpetin. “Tarihsel Perspektiften Kadınların Yüksek Din eğitimi Kurumlarındaki Konum ve Durumları”. *Yüksek Din Öğretimi*. ed. Z. Şeyma Altın. 103-132. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.
- Aşkoğlu, Nevzat Yaşar. “Din Hizmetleri Personelinin Yetiştirilmesi Sorununa Öğretim Programları Açısından Yeni Bir Yaklaşım”. *Yaygın Din Eğitiminin Sorunları Sempozyumu*. 91-102. Kayseri: İBAV Yayınları, 2003.
- Aşkoğlu, Nevzat Yaşar. “Yüksek Öğretimde Din Eğitimi ve Öğretimi”. *Din Eğitimi El Kitabı*. ed. Recai Doğan - Remziye Ege. 215-231. Ankara: Grafiker Yayınları, 2012.
- Aydın, Muhammet Şevki. “İlahiyat Lisans Programının Amaç Sorunu”. *Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*. 20-25. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Aydın, Muhammet Şevki. *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı*. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 3. Baskı, 2016.
- Ayhan, Halis. *Türkiye’de Din Eğitimi (1920-1998)*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1999.
- Bahçekapılı, Mehmet. *Türkiye’de Din Eğitiminin Dönüşümü (1997-2012)*. İstanbul: İlim Kültür Derneği Nakış Ofset, 2012.
- Buyrukçu, Ramazan. İlahiyat Fakültelerinin Yeniden Yapılandırılması Problemi *Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*. 509-520. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Cebeci, Suat. “Cumhuriyet Döneminde Yüksek Din Öğretimi”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Özel Sayı (1999)*, 227-235.
- Cebeci, Suat. *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye’de Din Eğitimi*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2. Baskı, 2005.
- Cengil, Muammer. “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin İstihdam ve Bu Bağlamda Ders Programları Üzerine Bazı Öneriler”. *Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*. 243-276. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Dölen, Emre. “Osmanlıdan Cumhuriyete Darülfünûnda’da İlahiyat Öğretimi”. *Darülfünûn İlahiyat Sempozyumu Tebliğleri*. 105-123. İstanbul, 2010.
- Ergin, Osman. *Türkiye Maarif Tarihi*. Cilt I-II. İstanbul: Eser Matbaası, 1977.
- Erginli, Zafer. “İlahiyat Fakültesi Müfredatında İslam Düşüncesinin Bütünlüğü Sorunu”. *Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*. 73-82. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Ev, Halit. “Yükseköğretimde Din Öğretimi”, *Din Eğitimi*. ed. Mustafa Köylü - Nurullah Altaş. 268-306. İstanbul: Ensar Neşriyat, 6. Baskı, 2016.
- Ev, Halit. “İlahiyat Alanında Lisansüstü Eğitim ve Sorunları”. *Türkiye’de Din Eğitimi ve Sorunları*. ed. Mustafa Köylü. 238-274. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2018.
- Evkuran, Mehmet. “Yüksek Din Öğretimi ve Dini Kurumsallaşmanın Yakın Tarihi”. *Kelam Araştırmaları Dergisi* 2/X (2012), 31-54.
- Görgün, Tahsin. “İlahiyat Akademik Yapılanması, Bölümleri ve Anabilim Dalları Nasıl Olmalıdır?”. *Bugünün İlahiyatı Nasıl Olmalıdır? Sorunlar ve Çözümler*. ed. Süleyman Akyürek. 149-164. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015.

- Gözütok, Şakir. "İlahiyat Fakülteleri İçin Alternatif Program". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*. 559-566. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- İhsanoğlu, Ekmeleddin. "Osmanlı Eğitim ve Bilim Kurumları". *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi II*. ed. Ekmeleddin İhsanoğlu. 223-362. İstanbul: İslam Tarihi, Sanat ve Kültür Araştırmaları Merkezi, 1998.
- Kaya, Mevlüt. "İlahiyat Fakültelerinin İstihdam Alanlarına Uygun Eleman Yetiştirme Sorunu". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler*, 211-242. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Kaya, Zeynep. "Yükseköğretimde Din Eğitimi". *Din Eğitimi*. ed. M. Fatih Genç. 209-238. İstanbul: Lisans Yayıncılık, 2020.
- Kaymaz, Recep vd. "Öğrencilerin Gözüyle İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Bölümleri Üzerine Bir Araştırma". *Değerler Eğitimi Dergisi* 22/9 (2011), 103-138.
- Keskin, Yakup. "Yeterlilik Açısından Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Bölümlerinin Değerlendirilmesi". *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi* 5/3 (Aralık 2015), 304-315.
- Kılavuz, Mehmet Akif. "İlahiyat Fakültelerinde Din Hizmetleri Bölümü Oluşturulmasına Duyulan İhtiyaç". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler*. 383-408. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Koç, Ahmet. "İlahiyat Fakültesi (İlahiyat Lisans Programı) Öğrencilerinin Sorunları ve Beklentileri". *M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 25 (2003), 25-64.
- Koç, Mustafa. "Yüksek Din Öğretiminde Yeni Bir Paradigma Olarak Bölümleşme: 'Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü' Önerisi". *Yüksek Din Öğretimi*. ed. Z. Şeyma Altın. 347-398. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.
- Korkmaz, Mehmet. "İlahiyat Fakültelerinin Yaygın Din Eğitimi Yeterlikleri: Eğitim-Öğretim Alanı". *Değerler Eğitimi Dergisi* 24/10 (2012), 127-146.
- Koştaş, Münir. "Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 31 (1989), 1-27.
- Köylü, Mustafa. "Öğretim Elemanlarının Niteliğini Artırmak İçin Neler Yapılabilir?". *Bugünün İlahiyatı Nasıl Olmalıdır? Sorunlar ve Çözümler*. ed. Süleyman Akyürek. 311-325. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015.
- Mehmedoğlu, Yurdağül. *Tanzimat Sonrasında Okullarda Din Eğitimi (1838-1920)*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2001.
- Mehmedoğlu, Yurdağül. "Dünya Dinleri Kültürü Bölümü Çok Kültürlü Din Eğitimi Ana Bilim Dalı". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler*. 521-536. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Meydan, Hasan. "İlahiyat Fakültelerinde Kalite Güvence Sisteminin İmkânı Üzerine Bir Değerlendirme". *Yüksek Din Öğretimi*. ed. Z. Şeyma Altın, 271-296. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.
- Naziroğlu, Bayramali. "Yüksek Din Öğretimi". *Din Eğitimi*. ed. İbrahim Turan - Bayramali Naziroğlu, 143-166. Ankara: Bilimsel Araştırma Yayınları, 2020.
- Okumuş, Ejder. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Problemleri –Dicle Üniversitesi Örneği–". *Değerler Eğitimi Dergisi* 5/13 (2007), 59-94.
- Onay, Ahmet. "Yüksek Din Öğretiminde Nitelik veya Amaç Sorunu". *Yüksek Din Öğretimi*. ed. Z. Şeyma Altın. 95-101. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.
- Osmanoğlu, Cemil. "Öğrencilerine Göre İdeal İlahiyat Fakültesi Öğrencisinin Nitelikleri ve Bunun İlahiyat Eğitimiyle İlişkisi". *Değerler Eğitimi Dergisi* 36/16 (2018), 119-178.
- Öcal, Mustafa. "İlahiyat Fakültelerinin Tarihçesi", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (1986), 111-123.
- Öcal, Mustafa. "Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Din Eğitimi- Öğretimi". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/7 (1998), 241-268.
- Öcal, Mustafa. "Türkiye'de Din Eğitimi Tarihi". *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 12/6 (2008), 399-430.
- Öcal, Mustafa. *Tanıkların Dilinden Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi ve Dini Hayat I*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2008.
- Öcal, Mustafa. *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi*. İstanbul: Düşünce Kitabevi, 2011.
- Öcal, Mustafa. "Yüksek İslam Enstitüsü" maddesi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* Cilt 44, 48-52. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Öcal, Mustafa. "Bölümleşmiş Yüksek Din Öğretimi Uluslararası İslâmî İlimler Üniversitesi ve Uluslararası İslâm Kültür ve Medeniyeti Üniversitesi". *Yüksek Din Öğretimi*. ed. Z. Şeyma Altın. 329-346. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.
- Öz, Ayhan. "İlahiyat Fakültelerinde Program Çeşitliliği Açısından Seçmeli Dersler Üzerine Bir Değerlendirme". *Yüksek Din Öğretimi*. ed. Z. Şeyma Altın. 423-451. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.

- Özdemir, Sadettin. "İstihdam Alanlarına Göre İlahiyat Fakültelerinin Yeniden Yapılandırılması: Din Hizmetleri Bölümü Önerisi". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler*. 537-558. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Özdemir, Sadettin. "Din Hizmetleri Alanındaki Hizmet Kalitesinin Artmasında İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinin Program Çeşitliliğinin Rolü". *Yüksek Din Öğretimi*. ed. Z. Şeyma Altın. 399-422. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.
- Özdemir, Şuayip. "Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde İlahiyat Fakültesi Mezunlarının Çalışma Alanları ve Bu Alanlara Eleman Yetiştirmek Üzere İlahiyat Lisans Programında Yapılması Gerekli Düzenlemeler". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler*, 193-210. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Öztürk, Mustafa. "İlahiyatın Adı ve Amaçları Ne Olmalıdır?". *Bugünün İlahiyatı Nasıl Olmalıdır? Sorunlar ve Çözümler*. ed. Süleyman Akyürek. 29-59. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015.
- Parmaksızoğlu, İsmet. *Türkiye'de Din Eğitimi*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1966.
- Sarıkaya, Mehmet Saffet. "Alevilerin Din Eğitimi Sorunları Bağlamında Yüksek Din Öğretiminde Aleviliğin Öğretimi İmkânı". *Yüksek Din Öğretimi*. ed. Z. Şeyma Altın. 133-145. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.
- Sarıkçıoğlu, Ekrem. "İlahiyat Tezsiz Yüksek Lisans Programı Üzerine Bazı Mülâhazalar". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler*. 479-486. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Taşkıran, Ayşe. "İlahiyat Fakültesi Müfredatında Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Derslerinin Yeri ve Fonksiyonlarına Dair Bir Araştırma (İlahiyat Fakültesi Öğrencileri Örneği)". *KSU İlahiyat Fakültesi Dergisi* 22 (2013), 238-266.
- Tosun, Cemal - Doğan, Recai. "İlahiyat Fakültelerinin Yeniden Yapılanması Üzerine". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu Bildiriler-Müzakereler*. 487-508. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Turan, Gönül. "İlahiyat Fakültesi Yüksek Lisans Öğrencilerinin Aldıkları Eğitime İlişkin Görüşleri Üzerine Nitel Bir Çalışma: Batı Karadeniz Üniversiteleri Örneği", *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi* 1/1 (2017), 86-117.
- Turan, İbrahim - Nazıroğlu, Bayramali. "İlahiyat Fakültesine Yeni Gelen Öğrencilerin Sorun ve Beklentileri: Omü İlahiyat Fakültesi Örneği". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 36/8 (2015), 466-479.
- Uluslararası Yüksek Din Öğretimi Kongresi Özet Kitapçığı*. İstanbul: 2017.
- Usta, Mustafa. *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Kurumsallaşma ve Ekolleşme Sorunları*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2001.
- Ülken, Hilmi. Ziya. "İlahiyat Fakültesinin Geçirdiği Safhalar". *AÜ İlahiyat Fakültesi Albümü (1949-1960)*. Ankara, 1961.
- Üzümcü, Muzaffer. "İlahiyat Fakülteleri Felsefe ve Din Bilimleri Bölümlerinde Akademik Yapılanma ve Lisansüstü Eğitim Üzerine Bir Değerlendirme". *Mevzu Sosyal Bilimler Dergisi* 3 (2020), 167-192.
- Yazıbaşı, Muhammed Ali. "Yükseköğretimde Din Eğitimi". *Din Eğitimi*, ed. Hasan Dam. 151-168. İstanbul: Lisans Yayıncılık, 2. Baskı, 2019.
- Yılmaz, Macid. "İlahiyat Fakültesi Mezunlarına Verilen Pedagojik Formasyon Eğitiminin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutum ve Kaygı Düzeyleri Üzerindeki Etkileri". *Bilimname* 28/2015/1 (2015), 287-301.
- Zengin, Zeki Salih. "Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun Hazırlanmasından Sonraki İlk Dönemde Uygulanışı ve Din Eğitimi". *Dini Araştırmalar* 5/13 (2002), 81-106.
- Zengin, Zeki Salih. "Eğitimde Yenileşme Döneminde Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Gelişmesi (Amaç-Akademik Yapı-Program)". *Yüksek Din Öğretimi*. ed. Z. Şeyma Altın. 173-182. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.

Dâru'l-Fünun'dan Günümüze Türkiye'de İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinin Akademik Yapılanma Sorunu

Yazar : Mustafa Bayraktar Sayfa Sayısı : 14 Kelime Sayısı : 6142 Karakter Sayısı : 47177

ORJİNALLİK RAPORU

BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ
%29	-	-	-

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	Wiley - Promoting happiness: The malleability of individual and societal subjective wellbeing	%2
2	İstanbul Üniversitesi - İmam hatip lisesi öğrencilerinin yüksek din öğretimi algısı (İstanbul örneği)	<%1
3	İslam Araştırmaları Dergisi - Yükseköğretimde Din Eğitimi	%5
4	Ondokuz Mayıs Üniversitesi - 1997-2019 yılları arasında Türkiye'de yüksek din öğretimi	%6
5	Marmara Üniversitesi - Türkiye'de 2002 sonrası din eğitimi tartışmaları	<%1
6	Ondokuz Mayıs Üniversitesi - İlahiyat fakültesi öğretim üyelerinin Türkiye'de yüksek din öğretimi programları hakkındaki görüşleri	%2
7	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi - Öğrencileri Gözüyle İlahiyat Eğitimi (Tekirdağ Örneği)	<%1
8	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi - Yüksek Din Eğitiminin Geleceği ve İstihdam Alanlarına Yönlil Program Önerileri	<%1
9	Ondokuz Mayıs Üniversitesi - Diyanet İşleri Başkanlığı mesleğe hazırlık ve tashih-i huruf hizmet içi eğitim programlarının etkililiğinin değerlendirilmesi	<%1
10	0 - Türkiye'de Yüksek Din Eğitimi ve Kurumsal Yabancılaşma: İlahiyat Fakültesi Örneği	<%1
11	[ÇIKARILAN KAYNAK] # Ebook- İslam – Bibliographie	<%1
12	Ankara Üniversitesi - İlköğretim din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin kavram ve kavram öğretimi sürecine ilişkin görüşleri	<%1
13	Antakiyat (Dergipark) - "KARN" Kavramının Anlamı Üzerine Semantik Bir İnceleme	<%1

14	{ÇIKARILAN KAYNAK} # Erciyes Üniversitesi - Kur'an kursu öğretmenlerinin eğitim-öğretim yeterlikleri açısından kendilerini değerlendirmeleri	<%1
15	Balıkesir İlahiyat Dergisi - Yüksek Din Öğretiminde Yeni Bir Paradigma Olarak Bölümleşme: 'Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü' Önerisi	<%1
16	{ÇIKARILAN KAYNAK} # θ - Değerler Eğitimi Dergisi Cilt: 8 - Sayı: 20 Sayı Tam Dosyası:	<%1
17	Harran Üniversitesi - Dini çoğulculuğun imkanı: Din kültürü ve ahlak bilgisi kitapları örneği	%1
18	{ÇIKARILAN KAYNAK} # Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi - 1938-1960 yılları arasında Türkiye'de din eğitim politikaları	<%1
19	Akdeniz Üniversitesi - Yükseköğretimde alınan din eğitiminin öğrencilerin dindarlıklarına etkisine ilişkin algıları (Akdeniz Üniversitesi İlahiyat Fakültesi örneği)	<%1
20	Süleyman Demirel Üniversitesi - Akademik örgüt kültürü çerçevesinde ast-üst ilişkilerinin incelenmesi	<%1
21	{ÇIKARILAN KAYNAK} # θ - Internet Source	<%1
22	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi - Tevhid-i Tedrisat'tan Günümüze Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Kurumsallaşma Süreci	<%1
23	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi - Yüksek Din Öğretimi Kurumlarında Bölümleşme Sorunu = The Problem of Departmentalization in Higher Religious Education Institutions	<%1
24	Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi - ROGER GARAUDY'NİN TEVHİD YORUMU	<%1
25	Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi - Problems of Program in Curriculum Development and Instruction According to the Field Experts and Suggestions for the Problems	<%1
26	{ÇIKARILAN KAYNAK} # Kuramsal Eğitimbilim Dergisi - An Evaluation of One Day Science Activities at a Natural History Museum	<%1
27	{ÇIKARILAN KAYNAK} # Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (Dergipark) - Prospective Mathematics Teachers' Strategies for Evaluating the Accuracy of Proofs in the Field of Analysis	<%1
28	Afyon Kocatepe Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi - Sekülerleşme: Soykütüksel Bir İnceleme	<%1
29	{ÇIKARILAN KAYNAK} # Elsevier BV - Mechanical and microstructural properties of calcined diatomite powder modified high strength mortars at ambient and high temperatures	<%1
30	{ÇIKARILAN KAYNAK} # ÖPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi - Yöresel Yiyeceklerin Pazarlanması Hususunda Yönetici Tutumlarının İncelenmesi	<%1

31	Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi - Liselerde Okutulan Biyoloji Kitaplarındaki Kavramların, İnternet Ortamında Biyoloji Eğitime Kazandırılışı Üzerine Bir Çalışma	<%1
32	{ÇIKARILAN KAYNAK} # İlahiyat Tetkikleri Dergisi- Erdemler Arası İrtibat Problemine Bir Çözüm Olarak Râgıb el-İsfahânî'de Erdemlerin Birliği Öğretisi	<%1
33	{ÇIKARILAN KAYNAK} # Savunma Bilimleri Dergisi- Hoş Geldin Kültüründen Popülizme	<%1
34	{ÇIKARILAN KAYNAK} # Turkish Studies (Elektronik)- A SCALE DEVELOPMENT STUDY: SUCCESSFUL UNIVERSITY ACADEMIGIANS PERCEIVED BY STUDENTS	<%1
35	{ÇIKARILAN KAYNAK} # Participatory Educational Research- - Impact of Stem Integrated Argumentation-Based Inquiry Applications on Students' Academic Success, Reflective Thinking and Creative Thinking Skills	<%1
36	{ÇIKARILAN KAYNAK} # Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi- Grafik Tasarım Eğitimi Alan Üniversite Öğrencilerinin Genel ve Akademik Öz-yeterlik Algıları	<%1
37	{ÇIKARILAN KAYNAK} # International Journal of Contemporary Educational Research- - A Structural Equation Modelling of Middle School Students' Metacognitive Awareness, Self-efficacy Beliefs and Foreign Language Learning Anxiety	<%1
38	Eskiyeni - . İlahiyat Fakültelerinde Okul Terki: İlahiyat Fakültesinden Kayıt Sildirenler Üzerine Fenomenolojik Bir Araştırma	<%1
39	0 - Internet Source	<%1
40	{ÇIKARILAN KAYNAK} # 0- Đin kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin seçmeli Kur'anı Kerim, Hz. Muhammed'in hayatı ve temel dini bilgiler derslerine ilişkin öz algıları	<%1
41	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi - İlahiyat Eğitimi Dindarlığı Etkiliyor mu? İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Deneyimleri = Does Theology Education Affect Religiosity? A Phenomenological Research within the Framework of the Experiences of the Students of the Faculty of Theology	<%1
42	{ÇIKARILAN KAYNAK} # Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi- İlahiyat fakültesi (İlahiyat lisans programı) öğrencilerinin sorunları ve beklentileri İlahiyat fakültesi (İlahiyat lisans programı) öğrencilerinin sorunları ve beklentileri	<%1
43	{ÇIKARILAN KAYNAK} # Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi- Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Kurum Yöneticilerinin İlahiyat Fakültesi Mezunlarından Beklentileri: Erzincan İli Örneği = Expectations of Institutional Administrators Working in the Ministry of National Education from the Graduates of the Faculty of Theology: The Sample of Erzincan	<%1
44	{ÇIKARILAN KAYNAK} # Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi- Yüksek din öğretiminin öğrencilerin dini uzlaşma kültürlerine etkisi -RTEÜ İlahiyat Fakültesi Örneği-	<%1

45	{ÇIKARILAN KAYNAK} # 0- Çok Partili Dönemde Yeniden Din Eğitimi ve Öğretimine Dönüş Süreci (1946-1960)	<%1
46	{ÇIKARILAN KAYNAK} # Bursa Uludağ Üniversitesi - Uluslararası Anadolu İmam Hatip Liselerinde eğitim	<%1
47	Sakarya Üniversitesi - Pakistan medreselerine model olarak imam hatip liseleri	<%1
48	{ÇIKARILAN KAYNAK} # Uludağ Üniversitesi - Katsayı uygulamasının kaldırılması sonrasında İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin davranış, tutum ve özellikleri (Gaziantep örneği)	<%1
49	{ÇIKARILAN KAYNAK} # Marmara Üniversitesi - Türkiye'de din eğitiminde geç kalmışlık ve yeni yönelimler: Sosyolojik bir analiz	<%1
50	{ÇIKARILAN KAYNAK} # İslam Araştırmaları Dergisi - Cumhuriyet Sonrası Arap Dili Çalışmaları (1923-1982)	<%1
51	{ÇIKARILAN KAYNAK} # Öndokuz Mayıs Üniversitesi - Afganistan'da ve Türkiye'de yükseköğretimde din eğitimi	<%1
52	{ÇIKARILAN KAYNAK} # Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü - Öğrencilerde İmam Hatip Lisesi algısı (Batman örneği)	<%1
53	{ÇIKARILAN KAYNAK} # Marmara Üniversitesi - Darülfünun'da ahlak dersleri programları-ders notları-hocalar	<%1
54	{ÇIKARILAN KAYNAK} # İslam Araştırmaları Dergisi - İslah Çalışmalarından İlgasına Medreselere İslamcı Bir Bakış; Sebülür-Reşad'da Tevhid-i Tedrisad Kanunu ve Uygulamaları	<%1
55	İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi - II. Meşrutiyet Dönemi eğitimcilerinin modern birey tasavvuru ve dönemin eğitim politikalarına yansımaları	<%1
56	{ÇIKARILAN KAYNAK} # Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi - Din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinden beklenen yeterlikler üzerine yeni öğretmen yetiştirme modeli bağlamında bir araştırma	<%1
57	Toplum Bilimleri Dergisi - Felsefe-Mantık Öğretimi Üzerine eleştirel Bir Değerlendirme: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği	<%1
58	İzmir Katip Çelebi Üniversitesi - Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze ilahiyat fakültelerinde Arap dili belagati eğitimi	<%1
59	{ÇIKARILAN KAYNAK} # İslam Araştırmaları Dergisi - Cumhuriyet Dönemi İlahiyat Fakülteleri/ Dini Yükseköğretim: Tarihsel Gelişim, Problemleri ve Geleceği	<%1
60	0 - InternetSource	<%1

61	{ÇIKARILAN KAYNAK} # Ebook- Türkiye ve Avrupa'da Çok Dinli Yaşam - Konrad Adenaur	<%1
62	{ÇIKARILAN KAYNAK} # Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi- Din-Siyaset-Laiklik Ekseninde Türkiye'de Din Öğretimi	<%1
63	{ÇIKARILAN KAYNAK} # Akdeniz Üniversitesi- Hamdi Mert'in hayatı, eserleri ve din eğitim-öğretim görüşleri	<%1
64	{ÇIKARILAN KAYNAK} # Marmara Üniversitesi- Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde düzenlenen hizmet içi eğitimlerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerinin mesleki gelişimine katkısı (İstanbul ili örneği)	<%1
65	www.ktp.isam.org.tr - İlahiyat Fakültelerinin İstihdam Alanlarına Uygun Eleman Yetiştirme Sorunu	<%1
66	islamansiklopedisi.org.tr - Internet Source	<%1
67	Mersin Üniversitesi - Öğretmen adaylarının Cumhuriyet'in kuruluşundan günümüze öğretmenlik mesleğinin tarihsel gelişimi konusundaki bilgi düzeyleri ve bir ders programı önerisi (Türkiye'de öğretmen yetiştirme)	<%1
68	Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi - İki darbe arası dönemde Türk eğitim tarihi (1960-1980)	<%1
69	Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (Dergipark) - Yüksek Din Öğretiminde Karma ya da Tek Cinsiyete Dayalı Eğitim Üzerine Nitel Bir Araştırma	<%1
70	{ÇIKARILAN KAYNAK} # www.ktp.isam.org.tr- İlahiyat Fakültelerinde Pedagojik Formasyon Derslerinin Tarihi Gelişimi	<%1
71	{ÇIKARILAN KAYNAK} # Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi- Akademisyen Annelerin Gözüyle Ailede Çocuğun Din Eğitimi	<%1
72	{ÇIKARILAN KAYNAK} # Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi- Öğreticilerin ve kursiyerlerin bakış açısı ile camilerde Kur'an öğretimi programı	<%1
73	{ÇIKARILAN KAYNAK} # Hitit Üniversitesi- Vaazların niteliği ve katılımı etkileyen faktörler (kadınlara yönelik cami vaazları- Ankara-Yenimahalle örneği)	<%1
74	{ÇIKARILAN KAYNAK} # İlahiyat- 2010-2019 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE'DE YÜKSEK DİN ÖĞRETİMİ -SAYISAL DEĞİŞİMLER VE SONUÇLARI-	<%1
75	Marmara Üniversitesi - Online İslami eğitim: Qıbla.com örneği	<%1
76	{ÇIKARILAN KAYNAK} # ilahiyat.erdogan.edu.tr- Internet Source	<%1
77	www.ktp.isam.org.tr - Hadis/Sünnet Işığında Kız Çocuklarına Verilen Değer	<%1

78	[ÇIKARILAN KAYNAK] # Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi- İlahiyat Alanında Yapılan Doktora Çalışmalarının Metodolojik Olarak Değerlendirilmesi	<%1
79	[ÇIKARILAN KAYNAK] # www.divinity.ankara.edu.tr- Internet Source	<%1
80	[ÇIKARILAN KAYNAK] # ilahiyat.ibu.edu.tr- Internet Source	<%1
81	Erciyes Üniversitesi - Öğrenci ve öğretim elemanlarının görüşlerine göre ilahiyat lisans programının amaçlarının değerlendirilmesi	<%1
82	http://arxiv.org - Internet Source	<%1
83	- Türkler CILT 17 CUMHURİYET - Kolektif	<%1
84	İslam Araştırmaları Dergisi - Kelamın Dinî Meşrûyeti ve Öğretimi Üzerine Bir Değerlendirme	<%1
85	[ÇIKARILAN KAYNAK] # Erciyes Üniversitesi- İlköğretim ve ortaöğretime din eğitimi öğretmeni yetiştirme ve istihdamı (2006-2011 yılları arası)	<%1
86	[ÇIKARILAN KAYNAK] # Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi- İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin İlahiyat Programı ile İlgili Görüşleri: SDÜ İlahiyat Örneği	<%1
87	www.tilkikitap.com - Internet Source	<%1
88	[ÇIKARILAN KAYNAK] # İslam Araştırmaları Dergisi- İlahiyat Fakültelerinin Yeniden Yapılandırılması Problemi	<%1
89	[ÇIKARILAN KAYNAK] # Gazi Üniversitesi - Babalık Gazetesinde eğitim alanındaki gelişmeler (1923-1952)	<%1
90	Yıldız Teknik Üniversitesi - Türkiye'de din ve devlet ilişkilerinin kurumsallaşması bağlamında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nin kuruluş süreci (1949-1960)	<%1
91	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi - İmam hatip liselerini tercih eden öğrenci ve velilerin beklentileri ve bu beklentilerin karşılanma düzeyi (İstanbul/Pendik örneği)	<%1
92	İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi - TÜRKİYE'DE İLAHİYAT EĞİTİMİ: İSTİHDAM ALANI-PROGRAM İLİŞKİSİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME	<%1
93	İstanbul Üniversitesi - Tanzimat'tan günümüze Türkiye'de Farsça öğretimi	<%1
94	www.ktp.isam.org.tr - 25. Yılında Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	<%1
95	Kilis 7 Aralık Üniversitesi - İlahiyat ve İDKAB programlarından mezun ilköğretim din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin mesleki yeterliklerinedair bir araştırma (Gaziantep ili örneği)	<%1

96	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi - İslam Dünyasında Yükseköğretime Genel Bir Bakış	<%1
97	Erciyes Üniversitesi - İlahiyat fakülteleri hazırlık sınıflarında Arapça öğretiminde kullanılan yöntemler: Erciyes Üniversitesi, Fırat Üniversitesi ve Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakülteleri örneği	<%1
98	Erciyes Üniversitesi - Din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenliği lisans programının değerlendirilmesi	<%1
99	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi - Dinî Uzlaşma Kültürü Bağlamında İlahiyat Eğitimi = Theology Education in Terms of Religious Reconciliation Culture	<%1
100	0 - Internet Source	<%1

Editörün Ön İnceleme Notu: Makale metni, Dergi Yazım İlkeleri ve İSNAD Atıf Sistemi'ne uygunluk açısından incelenmiştir. Eksik veya hatalar var ise metinde belirtilmiş ve her bir hata türünde hatalı yazım **SARI** ile doğrusu **YEŞİL** metin vurgu rengi ile işaretlenmiştir. Metinde olabilecek diğer hatalar veya eksikliklerin tarafınızdan tashih edilebilmesi metni güçlendirecektir.

NOT:

Dâru'l-Fünun'dan Günümüze Türkiye'de İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinin Akademik Yapılanma Sorunu

Muhammet Mustafa Bayraktar

Dr. Öğr. Üyesi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi

İslami İlimler Fakültesi, Din Bilimleri Ana Bilim Dalı

Assr. Prof. Dr., Kırşehir Ahi Evran University, Faculty of Islamic Sciences, Department of Religious Studies

Kırşehir/Turkey

mmustafabayraktar@gmail.com

ORCID: 0000-0002-1288-1517

The Problem of Academic Structuring of Faculties of Theology/Islamic Sciences in Turkey from Daru'l-Fünun to the Present

Abstract

Higher religious education institutions in Turkey were established for purposes such as religious-scientific research or vocational training. Higher religious education institutions have preserved their existence by transforming/diversifying under the influence of formal/informal elements in the historical context. In this context, the quality, purpose and institutionalization problems of the faculty, the employment and qualification problems of the faculty members and students, and the academic structuring problems of the faculties were also discussed. The discussion point of methodological problems related to higher religious education starts from the academic structuring form of faculties. Due to the fact that the Faculties of Theology/Islamic Sciences continue their education and their graduates are employed, the problems are thought to have been solved or not. In this framework, the problem of academic structuring of the Faculties of Theology/Islamic Sciences stands out as a problem that remains off the agenda but does not lose its depth. In this context, the main problem of the study is the course of the academic structuring process of higher religious education throughout the history of the Republic. The sub-problems of the study are which factors come to the fore in the creation of departments and branches of Theology/Islamic Sciences Faculties, and for what process and purpose the departments in the faculty were established. In addition, whether the academic structuring form of higher religious education is compatible with the mission of producing scientific knowledge of the faculties has been accepted as a sub-problem. Again, it has been accepted as a problem how the departments can be structured in the field of scientific knowledge production and employment around the aforementioned problems. In this study, which deals with the problem of academic structuring of higher religious education, literature review method was used. As a result of scanning and interpreting the literature, new evaluations were tried to be reached. In this context, studies on Higher Religious Education have been scanned. The obtained studies were tried to be described in the context of the history and problems of higher religious education. Among the studies on higher religious education, studies on the

academic structuring of the faculty were tried to be interpreted based on document analysis. As a result of these evaluations, the department proposals brought to the problem of academic structuring in Higher Religious Education from 1924 to the 2020s in Turkey were classified under the headings of Non-formal and Formal Religious Education. In the context of non-formal religious education, it has been determined that the departments of Ministership and Mufti, Religious Counseling and Guidance, Theology and Social Service, Hafiz and Muezzin, Foreign Religious Services, Imam-Hatip and Preacher, World Religions Culture, Spiritual Counseling and Guidance are recommended. In the context of formal religious education, it has been determined that Imam Hatip Schools Vocational Courses Teaching, Secondary Education Religious Culture and Moral Education Teaching, Primary Education Religious Culture and Moral Education Departments are recommended. When the studies in the literature are examined, it is understood that legal arrangements should be made for an academic structure aimed at producing knowledge and training professional staff in higher religious education. In this context, the research is expected to contribute to studies on higher religious education in Turkey and to shed light on higher religious education policies.

Keywords: Religious Education, Higher Religious Education, Faculty of Theology, Faculty of Islamic Sciences. History of Religious Education.

Öz

Türkiye’de yüksek din öğretimi kurumları, dini-bilimsel araştırmalar ya da meslek eğitimi gibi amaçlara matuf olarak kurulmuşlardır. Tarihsel bağlam içerisinde resmi/gayri resmi unsurların etkisi altında yüksek din öğretimi kurumları dönüşerek/çeşitlenerek varlıklarını korumuşlardır. Bu çerçevede fakültelerin nitelik, amaç ve kurumsallaşma sorunları, öğretim elemanlarının ve öğrencilerin istihdam ve nitelik sorunları ayrıca fakültelerin akademik yapılanma sorunları da müzakere konusu olmuştur. Yüksek din öğretimine ilişkin metodolojik problemlerin tartışma noktası, fakültelerin akademik yapılanma formundan başlamaktadır. Halihazırda İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinin eğitim-öğretime devam etmeleri ve mezunlarının istihdam edilmeleri nedeniyle fiilen sorunlar çözülmüş ya da yokmuş gibi düşünülmektedir. Bu çerçevede İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinin akademik yapılanma sorunu gündem dışı kalan ancak derinliğini kaybetmeyen bir sorun olarak durmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın temel problemi, Cumhuriyet tarihi boyunca yüksek din öğretiminin akademik yapılanma sürecinin nasıl bir seyir izlediğidir. Çalışmanın alt problemleri ise İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinin, bölüm ve ana bilim dallarının oluşturulmasında hangi etmenlerin öne çıktığı, fakültedeki bölümlerin hangi süreç ve amaçla kurulduğudur. Ayrıca yüksek din öğretiminin akademik yapılanma formunun, fakültelerin bilimsel bilgi üretme misyonu ile uyumlu olup olmadığı birer alt problem olarak kabul edilmiştir. Yine söz konusu problemler etrafında bölümlerin bilimsel bilgi üretme ve istihdam alanına yönelik yapılanma biçimlerinin nasıl olabileceği bir problem olarak kabul edilmiştir. Yüksek din öğretiminin akademik yapılanma sorununu konu alan bu çalışmada, literatür taraması yöntemi kullanılmıştır. Alan yazınların taranması ve yorumlanması sonucu yeni değerlendirmelere ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda Yüksek Din Öğretimi konu alan çalışmalar taranmıştır. Elde edilen çalışmalar yüksek din öğretimi tarihi ve sorunları bağlamında betimlenmeye çalışılmıştır. Yüksek din öğretimi konu alan çalışmalar içerisinde fakültenin akademik yapılanmasını konu alan çalışmalar doküman incelemesine dayalı olarak yorumlanmaya çalışılmıştır. Bu değerlendirmeler sonucu, Türkiye’de 1924’ten 2020’li yıllara, Yüksek Din Öğretiminde akademik yapılanma sorununa getirilen bölüm önerileri, Yaygın ve Örgün Din Eğitimi başlıkları altında sınıflandırılmıştır. Yaygın din eğitimi bağlamında Vaizlik ve Müftülük, Dini Danışmanlık ve Rehberlik, İlahiyat Sosyal Hizmet Alanı, Hafızlık ve Muezzinlik, Yurt Dışı Din Hizmetleri, İmam-Hatip ve Vaizlik, Dünya Dinleri Kültürü, Manevi Danışmanlık ve Rehberlik bölümlerinin önerildiği tespit edilmiştir. Örgün din eğitimi bağlamında ise İmam Hatip Okulları Meslek Dersleri Öğretmenliği, Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği bölümlerinin önerildiği tespit edilmiştir. Literatürde yer alan çalışmalar incelendiğinde yüksek din öğretiminde bilgi üretme ve meslek elemanı yetiştirme amacına matuf bir akademik yapılanma için hukuki düzenlemeler yapılması gerektiği anlaşılmıştır. Bu bağlamda araştırmanın,

Türkiye’de yüksek din öğretimi konu alan çalışmalara katkı sağlaması ve yüksek din öğretimi politikalarına ışık tutması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler

Din Eğitimi, Yüksek Din Öğretimi, İlahiyat Fakültesi, İslami İlimler Fakültesi.

Giriş

Türkiye’de Cumhuriyet tarihi boyunca toplumsal değişimi zorunlu kılan resmi/gayri resmi unsurların etkisi altında yüksek din öğretimi kurumları üzerine yürütülen tartışmalar her zaman var olmuştur. Söz konusu tartışmalar ve politikalar etrafında kimi zaman yüksek din öğretimi kesintiye uğramış, kimi zaman da dönüşerek/çeşitlenerek varlığını korumuştur. Bu varlık sorunu etrafında İlahiyat fakülteleri bir yüksek din öğretimi kurumu olarak bilimsel bilgi üretme görevini üstlendiği kadar din hizmetleri ve din öğretimi alanlarına meslek elemanı yetiştirme görevini de üstlenmiştir.

Siyasal/toplumsal yapıdan etkilenme ve aynı zamanda gündelik hayatı değiştirme gücüne de sahip olması nedeniyle İlahiyat fakülteleri, her mecrada sürekli tartışma konusu olmuştur. İlahiyat fakültesinin yeni devlet sisteminde var olup olamayacağına ilişkin tartışmalar devam ederken İlahiyat Fakültelerinin yüksek öğretim kurumları içinde ne tür bir fakülte olduğuna ya da olabileceğine ilişkin tartışmalar başlamıştır. Bu tartışmalar etrafında “İlahiyat nedir?” ve “İlahiyatçı kimdir?” şeklindeki soruların cevabı aranmıştır. İlahiyat fakültelerinin kuruluş amaçları da tartışılan konulardan biri olmuştur. İlahiyat fakültelerinin kuruluş amaçlarını gerçekleştirmek üzere ne tür bir programa sahip olması gerektiği, söz konusu müfredattaki dersleri hangi nitelikteki öğretim elemanlarının okutması gerektiği, öğrencilerin yetkinlik, yeterlik ve becerilerin nitelikleri ayrıca fakültelerde yapılan yayınların nitelikleri gibi konular tartışılmıştır.

Bu bağlamda, İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinin akademik yapılanma sorunlarını ele almadan önce bütüncül olarak fakültenin problem alanlarının neler olduğu ve bu konuda belli başlı hangi çalışmaların yapıldığı ve söz konusu problem alanları içerisinde akademik yapılanma sorununun nerede durduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Söz konusu tarihsel bağlam içerisinde yüksek din öğretiminin sorun alanları çeşitlenerek derinleşmiştir. Bu çerçevede, fakültenin nitelik, amaç ve kurumsallaşma sorunları¹, öğrencilerin istihdam, mesleki tutum, beklenti ve nitelik sorunları², öğretim

¹ bk. Mustafa Usta, *Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Kurumsallaşma ve Ekolleşme Sorunları* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2001); bk. Muhammet Şevki Aydın, “İlahiyat Lisans Programının Amaç Sorunu”, *Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*, (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); bk. Cemal Tosun - Recai Doğan, “İlahiyat Fakültelerinin Yeniden Yapılanması Üzerine”, *Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu Bildiriler-Müzakereler*, (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); bk. Mehmet Bahçekapılı, *Türkiye’de Din Eğitiminin Dönüşümü (1997-2012)* (İstanbul: İlim Kültür Derneği Nakış Ofset, 2012); bk. Mustafa Öztürk, “İlahiyatın Adı ve Amaçları Ne Olmalıdır?”, *Bugünün İlahiyatı Nasıl Olmalıdır? Sorunlar ve Çözümler*, ed. Süleyman Akyürek (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015); bk. Ahmet Onay, “Yüksek Din Öğretiminde Nitelik veya Amaç Sorunu”, *Yüksek Din Öğretimi*, ed. Z. Şeyma Altın (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020); bk. Süleyman Akyürek, “Yüksek Din Öğretiminde Kalite Güvence Sistemi: Akreditasyon (Yeterlik Tescil) Sorunu”, *Yüksek Din Öğretimi*, ed. Z. Şeyma Altın, (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020); bk. Hasan Meydan, “İlahiyat Fakültelerinde Kalite Güvence Sisteminin İmkânı Üzerine Bir Değerlendirme”, *Yüksek Din Öğretimi*, ed. Z. Şeyma Altın, (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020).

Makale dipnot gösterimi için İSNAD’a bakmanız önerilmektedir. Örnek: Adem Çiftci, “İslam Ceza Hukukunda Suça Teşebbüsten Vazgeçme”, *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 19/1 (Haziran 2015), 23.

Kitap dipnot gösterimi için İSNAD’ı esas almanız önerilmektedir. Örnek: Afet İnan, *Piri Reis’in Hayatı ve Eserleri* (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2018), 22.

Editörlü örnek: John D. Kelly, “Seeing Red: Mao Fetishism, Pax Americana and the Moral Economy of War”, *Anthropology and Global Counterinsurgency*, ed. John D. Kelly (Chicago: University of Chicago Press, 2010), 77.

elemanlarının nitelik sorunları³, yüksek din öğretiminin uzaktan eğitim sorunları⁴, yüksek din öğretiminde lisansüstü eğitim sorunları⁵, kadınların yüksek din öğretimi sorunları⁶, farklı inanç gruplarının yüksek din öğretimi sorunları⁷ üzerine çalışmalar yapılmıştır.

Bununla birlikte yüksek din öğretiminde bölüm, program ve müfredat sorunları da bazı çalışmalarda⁸ ele alınmıştır. Nazıroğlu çalışmasında⁹ yüksek din öğretimi kurumu olarak ilahiyat fakültelerinin sorun alanlarını: işlevsellik ve amaç sorunu, yapısal ve kurumsal sorunlar, idari özerklik ve akademik özgürlük sorunu, meşruiyet sorunu, kalite ve verimlilik sorunu olarak sınıflandırmıştır.

Halihazırda İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinin eğitim-öğretime devam etmeleri ve mezunlarının istihdam edilmeleri nedeniyle filen sorunlar çözülmüş ya da yokmuş gibi düşünülmektedir. Bu çerçevede İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinin akademik yapılanma sorunu gündem dışı kalan ancak derinliğini kaybetmeyen bir sorun olarak durmaktadır. Çünkü fakültelerin kuruluş amaçları ancak akademik yapılanma ile gerçekleşebilir. Lisans

Makalenin geriye kalanı yeniden gözden geçirilerek İSNAD'a göre dipnotun yazılması önerilmektedir.

² bk. Muammer Cengil, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin İstihdam ve Bu Bağlamda Ders Programları Üzerine Bazı Öneriler", *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*, (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); bk. Mevlüt Kaya, "İlahiyat Fakültelerinin İstihdam Alanlarına Uygun Eleman Yetiştirme Sorunu", *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler*, (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); bk. Ahmet Koç, "İlahiyat Fakültesi (İlahiyat Lisans Programı) Öğrencilerinin Sorunları ve Beklentileri", *M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 25 (2003); bk. Şuayip Özdemir, "Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde İlahiyat Fakültesi Mezunlarının Çalışma Alanları ve Bu Alanlara Eleman Yetiştirmek Üzere İlahiyat Lisans Programında Yapılması Gerekli Düzenlemeler", *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler*, (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); bk. Ejder Okumuş, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Problemleri -Dicle Üniversitesi Örneği-", *Değerler Eğitimi Dergisi* 5/13 (2007); bk. Yakup Keskin, "Yeterlilik Açısından Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Bölümlerinin Değerlendirilmesi", *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi* 5/3 (Aralık 2015); bk. İbrahim Turan - Bayramalı Nazıroğlu, "İlahiyat Fakültesine Yeni Gelen Öğrencilerin Sorun ve Beklentileri: Omü İlahiyat Fakültesi Örneği", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 36/8 (2015); bk. Macid Yılmaz, "İlahiyat Fakültesi Mezunlarına Verilen Pedagojik Formasyon Eğitiminin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutum ve Kaygı Düzeyleri Üzerindeki Etkileri", *Bilimname* 28/2015/1 (2015); bk. Cemil Osmanoğlu, "Öğrencilerine Göre İdeal İlahiyat Fakültesi Öğrencisinin Nitelikleri ve Bunun İlahiyat Eğitimiyle İlişkisi", *Değerler Eğitimi Dergisi* 36/16 (2018); bk. Mehmet Korkmaz, "İlahiyat Fakültelerinin Yaygın Din Eğitimi Yeterlikleri: Eğitim-Öğretim Alanı", *Değerler Eğitimi Dergisi* 24/10 (2012).

³ bk. Mustafa Köylü, "Öğretim Elemanlarının Niteliğini Artırmak İçin Neler Yapılabilir?", *Bugünün İlahiyatı Nasıl Olmalıdır? Sorunlar ve Çözümler*, ed. Süleyman Akyürek (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015).

⁴ bk. Nurullah Altaş, "Yüksek Din Öğretiminde Uzaktan Eğitim Uygulamaları: İltam ve Sorunları", *Türkiye'de Din Eğitimi ve Sorunları*, ed. Mustafa Köylü (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2018).

⁵ bk. Gönül Turan, "İlahiyat Fakültesi Yüksek Lisans Öğrencilerinin Aldıkları Eğitime İlişkin Görüşleri Üzerine Nitel Bir Çalışma: Batı Karadeniz Üniversiteleri Örneği", *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi* 1/1 (2017); bk. Halit Ev, "İlahiyat Alanında Lisansüstü Eğitim ve Sorunları", *Türkiye'de Din Eğitimi ve Sorunları*, ed. Mustafa Köylü (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2018), 238-274.

⁶ bk. Hatice Kelpetin Arpaguş, "Tarihsel Perspektiften Kadınların Yüksek Din eğitimi Kurumlarındaki Konum ve Durumları", *Yüksek Din Öğretimi*, ed. Z. Şeyma Altın (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020).

⁷ bk. Mehmet Saffet Sarıkaya, "Alevilerin Din Eğitimi Sorunları Bağlamında Yüksek Din Öğretiminde Aleviliğin Öğretimi İmkânı", *Yüksek Din Öğretimi*, ed. Z. Şeyma Altın. (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020).

⁸ bk. Nevzat Yaşar Aşıkoğlu, "Din Hizmetleri Personelinin Yetiştirilmesi Sorununa Öğretim Programları Açısından Yeni Bir Yaklaşım", *Yaygın Din Eğitiminin Sorunları Sempozyumu* (Kayseri: İBAV Yayınları, 2003); bk. Zafer Erginli, "İlahiyat Fakültesi Müfredatında İslam Düşüncesinin Bütünlüğü Sorunu", *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu* (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); bk. Şakir Gözütok, "İlahiyat Fakülteleri İçin Alternatif Program", *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu* (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); bk. Mehmet Akif Kılavuz, "İlahiyat Fakültelerinde Din Hizmetleri Bölümü Oluşturulmasına Duyulan İhtiyaç", *Türkiye'de Yüksek Din*

ve lisansüstü programlar ve ders içerikleri de akademik yapılanma ile işlerlik kazanabilir. Akademisyen istihdamı, akademik yapılanmaya bağlı olduğu gibi mezunların yeterlik ve yetkinlikleri de fakültenin akademik yapılanma biçimine bağlıdır. Bu çerçevede, İlahiyata ilişkin metodolojik problemlerin tartışma noktası fakültelerin akademik yapılanma formundan başlamaktadır.

1. Konu ve Problem

Literatürde yer alan çalışmalara bakıldığında, Türkiye'nin Cumhuriyet tecrübesi içinde yüksek din öğretiminin kavramsallaşma ve kurumsallaşma sorunu yaşadığı anlaşılmaktadır. Yükseköğretimde İlahiyat fakültelerinin yerine ve kuruluş amaçlarına, bu fakültelerinin hangi mesleğin bilgi ve becerisine sahip ilahiyatçılar yetiştireceğine ve mezunlarının istihdam alanının çeşitliliğine ilişkin sorunların da akademik yapılanma sorunuyla birlikte ele alınmasını gerektirmektedir.

Bu bağlamda çalışmanın temel problemi şudur: Cumhuriyet tarihi boyunca yüksek din öğretiminin akademik yapılanma süreci nasıl bir seyir izlemiştir?

Çalışmanın alt problemleri ise şunlardır:

İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinin, bölüm ve ana bilim dallarının oluşturulmasında hangi etmenlerin öne çıkmıştır?

Fakülteadaki bölümler, öğrencilerin istihdam alanına yönelik midir?

İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinin akademik yapılanması, fakültelerin bilimsel bilgi üretme misyonu ile uyumlu mudur?

Bölümler istihdam alanına yönelik olursa nasıl olmalıdır?

Söz konusu problemler etrafında yapılacak değerlendirmelerin, Cumhuriyetten günümüze Türkiye'de Yüksek Din Öğretiminin akademik yapılanma sorununa ışık tutması böylelikle İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinin akademik yapılanma sorununu ele alan çalışmalara katkı sağlaması beklenmektedir.

Bu amaçla çalışmada, ülkemiz yüksek din öğretiminin kısa bir tarihçesi verildikten sonra yüksek din öğretimi kurumlarındaki akademik yapısal dönüşümlere değinilmiş ve ardından İlahiyat/İslami İlimler fakültelerinin akademik yapılanma sorunu üzerinde durulmuştur.

Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); bk. Yurdağül Mehmedoğlu, "Dünya Dinleri Kültürü Bölümü Çok Kültürlü Din Eğitimi Ana Bilim Dalı", *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler* (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); bk. Sadettin Özdemir, "İstihdam Alanlarına Göre İlahiyat Fakültelerinin Yeniden Yapılandırılması: Din Hizmetleri Bölümü Önerisi", *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler* (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); bk. Ekrem Sarıçioğlu, "İlahiyat Tezsiz Yüksek Lisans Programı Üzerine Bazı Mülâhazalar", *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler* (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); bk. Recep Kaymakcan vd., "Öğrencilerin Gözüyle İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Bölümleri Üzerine Bir Araştırma", *Değerler Eğitimi Dergisi* 22/9 (2011); bk. Ayşe Taşkıran, "İlahiyat Fakültesi Müfredatında Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Derslerinin Yeri ve Fonksiyonlarına Dair Bir Araştırma (İlahiyat Fakültesi Öğrencileri Örneği)", *KSU İlahiyat Fakültesi Dergisi* 22 (2013); bk. Tahsin Görgün, "İlahiyat Akademik Yapılanması, Bölümleri ve Anabilim Dalları Nasıl Olmalıdır?", *Bugünün İlahiyatı Nasıl Olmalıdır? Sorunlar ve Çözümler*, ed. Süleyman Akyürek, (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015); bk. Muzaffer Üzümcü, "İlahiyat Fakülteleri Felsefe ve Din Bilimleri Bölümlerinde Akademik Yapılanma ve Lisansüstü Eğitim Üzerine Bir Değerlendirme", *Mevzu Sosyal Bilimler Dergisi* 3 (2020); bk. Zeki Salih Zengin, "Eğitimde Yenileşme Döneminde Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Gelişmesi (Amaç-Akademik Yapı-Program)", *Yüksek Din Öğretimi*, ed. Z. Şeyma Altın, (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020); bk. Mustafa Öcal, "Bölümleşmiş Yüksek Din Öğretimi Uluslararası İslâmî İlimler Üniversitesi ve Uluslararası İslâm Kültür ve Medeniyeti Üniversitesi", *Yüksek Din Öğretimi*, ed. Z. Şeyma Altın (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020); bk. Mustafa Koç, "Yüksek Din Öğretiminde Yeni Bir Paradigma Olarak Bölümleşme: 'Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü' Önerisi", *Yüksek Din Öğretimi*, ed. Z. Şeyma Altın (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020); bk. Sadettin Özdemir, "Din Hizmetleri Alanındaki Hizmet Kalitesinin Artmasında İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinin Program Çeşitliliğinin Rolü". *Yüksek Din Öğretimi*, ed. Z. Şeyma Altın (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020); bk. Ayhan Öz, "İlahiyat Fakültelerinde Program Çeşitliliği Açısından Seçmeli Dersler Üzerine Bir Değerlendirme", *Yüksek Din Öğretimi*, ed. Z. Şeyma Altın (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020).

° Bayramali Nazıroğlu. "Yüksek Din Öğretimi", *Din Eğitimi*, ed. İbrahim Turan - Bayramali Nazıroğlu (Ankara: Bilimsel Araştırma Yayınları, 2020), 162-164.

2. Yöntem

Yüksek din öğretiminin akademik yapılanma sorununu konu alan bu çalışmada, literatür taraması yöntemi kullanılmıştır. Alan yazınların taranması ve yorumlanması sonucu yeni değerlendirmelere ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda Yüksek Din Öğretimi konu alan çalışmalar taranmıştır. Elde edilen çalışmalar yüksek din öğretimi tarihi ve sorunları bağlamında betimlenmeye çalışılmıştır. Yüksek din öğretiminin konu alan çalışmalar içerisinde fakültenin akademik yapılanmasını konu alan çalışmalar doküman incelemesine dayalı olarak yorumlanmaya çalışılmıştır.

Türkiye’de yüksek din öğretiminin akademik yapılanma formları üzerine değerlendirme yapmadan önce söz konusu kurumların tarihine kısaca değinmekte yarar vardır.

3. Yüksek Din Öğretiminin Kısa Tarihi

İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinin akademik yapılanmaları, yüksek din öğretiminin tarihinden bağımsız ele alınamaz. Bu nedenle Dârul-Fünûn İlahiyat Fakültesi, Ankara İlahiyat Fakültesi, Yüksek İslam Enstitüsü ve İslami İlimler Fakültesinin tarihi gelişimine bu bölümde kısaca yer verilmiştir.

3.1. Dârul-Fünûn İlahiyat Fakültesi

1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasıyla birlikte pek çok alanda kurumsal/yapısal değişikliğe gidilmiş ve bu doğrultuda hukuki düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemelerden biri de Tevhîd-i Tedrîsât Kanunudur. 3 Mart 1924 (1340) tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi’nce kabul edilmiş, 6 Mart 1924 tarihinde Resmi Ceride’de 430 sayılı kanun olarak yayınlanmış ve yürürlüğe girmiştir. Bu kanunun ilk üç maddesi gereği mektep ve medreseler Maarif Vekaletine bağlanmıştır.¹⁰

Bu kanunun “Maarif Vekâleti yüksek diniyat mütehassısları yetiştirmek üzere Dârul-Fünûn’da bir İlahiyat Fakültesi tesis ve imamet ve hitabet gibi hıdemât-ı dîniyyenin ifası vazifesi ile mükellef memurların yetişmesi için ayrı mektepler küşat edecektir” şeklindeki 4. maddesi ile Dârul-Fünûn’da bir İlahiyat Fakültesi kurulması kararlaştırılmıştır.¹¹ Bu karara dayanarak 21 Nisan 1924 tarihinde kabul edilen İstanbul Dârul-Fünûn Talimatnamesiyle Tıp, Hukuk, Edebiyat ve İlahiyat fakülteleri kurulmuştur. Öğretim süresi üç yıl olan İlahiyat Fakültesi için İstanbul Üniversitesi Eski Kütüphanesi olarak kullanılmış olan Medresetü’l Kûzat binası tahsis edilmiştir.¹² 1924 yılı sonbaharında 284 öğrenci ile öğretime başlamıştır.¹³

21 Nisan 1924 İstanbul Dârul-Fünûnu Talimatnamesinin 8. maddesinde İlahiyat Fakültesinde okutulacak dersler şöyle sıralanmıştır: Tefsir ve Tefsir Tarihi, Hadis ve Hadis Tarihi, Fıkıh Tarihi, Kelam Tarihi, Mâbadüttabiiyât, (düzeltme “Mabe’de’t-Tabia”)¹⁴, Tasavvuf Tarihi, İçtimaiyyat, Ruhîyyat, İslam Felsefesi Tarihi, İçtimai Ruhîyyat, Tarih-i Felsefe, Türk Tarih-i Diniyyesi.¹⁵

27 Eylül 1925 tarihinde, Talimatnamenin 8. maddesi değiştirilerek programda şu düzenleme yapılmıştır: Mabe’de’t-Tabia, Ruhîyyat, İslam Felsefesi Tarihi, İçtimai Ruhîyyat dersleri programdan çıkarılmış yerine Felsefe Tarihi, Arap Edebiyatı, Felsefe-i Din, İslam Filozofları, İslam Bediyyatı, Hal-i Hazırda İslâm Mezhepleri, Akvam-ı İslâmiyye Etnografyası isimli dersler getirilmiştir.¹⁶

¹⁰ bk. Osman Ergin, *Türkiye Maarif Tarihi I-II* (İstanbul: Eser Matbaası, 1977); Mustafa Öcal, *Tanıkların Dilinden Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi ve Dini Hayat I* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2008), 21; bk. Asım Arı, “Tevhid-i Tedrisat ve Laik Eğitim”, *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi* 2/22 (2002); bk. Zeki Salih Zengin, “Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nun Hazırlanmasından Sonraki İlk Dönemde Uygulanışı ve Din Eğitimi”, *Dini Araştırmalar* 5/13 (2002).

¹¹ Halis Ayhan, *Türkiye’de Din Eğitimi (1920-1998)* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1999), 38; bk. Muhammet Şevki Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı* (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 3. Baskı, 2016), 80.

¹² Zengin, “Tevhid-i Tedrisat ve Din Eğitimi”, 98.

¹³ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi*, 80.

¹⁴ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi*, 81.

¹⁵ Yurdağül Mehmedoğlu, *Tanzimat Sonrasında Okullarda Din Eğitimi (1838-1920)* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2001), 213; Zengin, “Tevhid-i Tedrisat ve Din Eğitimi”, 98.

31.05.1933'de çıkarılan 2252 sayılı kanunla İstanbul Üniversitesi açılmıştır. Böylelikle İlahiyat Fakültesi kapatılarak yerine Edebiyat Fakültesinin Şarkiyat Enstitüsüne bağlı *İslam Tetkikleri Enstitüsü* açılmıştır. Bu enstitü yalnızca araştırma amacı taşımış ve öğrenci almamıştır. 1936 yılında kapatılmıştır.¹⁷

3.2. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Fakültenin kuruluşuna ilişkin kanun 3 Mayıs 1949 tarihinde meclis gündemine gelmiştir. Genel kurul görüşmeleri sonucu, 4 Haziran 1949 tarihinde 5424 sayılı kadro kanunuyla Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinin kuruluş kanunu kabul edilmiştir. Böylelikle 21 Kasım 1949 tarihinde 85 öğrenciyle öğretime başlamıştır. Fakültenin kurulmasında, din meselesinin ilmi esaslara göre incelenmesi ve alanında yetkin din adamlarının yetiştirilmesi gibi amaçlar yer almıştır.¹⁸

Fakülte programında yer alan dersler şu şekilde belirlenmiştir: Arapça, Farsça, Yabancı Dil (İngilizce, Almanca, Fransızca), Sosyoloji, Mantık ve İlimler Felsefesi, İslam Dini ve Mezhepleri Tarihi, İslam Sanatı Tarihi, Mukayeseli Dinler Tarihi.¹⁹

Fakültenin 1953 yılındaki programında yer alan dersler şöyledir: Arapça, Farsça, Batı Dili, Klasik Dini Türkçe Metinler, Kur'an ve İslam Dini Esasları, İslam Tarihi, Din Psikolojisi, Din Sosyolojisi, Felsefe ve Mantık, Tefsir, Hadis, İslam Mezhepleri Tarihi, Kelam, İslam Felsefesi, Dinler Tarihi, İslam Hukuku, İslam Sanatları Tarihi, Tezyini Sanatlar ve Paleografisi, Pedagoji, Tasavvuf Tarihi, Türk İslam Tezyini Sanatları, İnkılap Tarihi.²⁰

1972 yılında öğretim süresi 5 yıla çıkarılmıştır. Programa, pedagojik formasyon dersleri getirilmiş ve öğretmenlik uygulaması başlatılmıştır.²¹ Tefsir ve Hadis Bölümü ile Kelam ve İslam Felsefesi bölümü oluşturulmuştur. 4 ve 5. Sınıfta öğrencilere bölüm seçme hakkı verilmiştir. Öğrenciler, mezun oldukları bölüm dikkate alınmaksızın, Din Bilgisi ve Meslek dersi öğretmeni olarak atanabilmişlerdir. Öğrenciler ayrıca, Diyanet İşleri Başkanlığı'nda da görev alabilmişlerdir.²² Öğrencilerin öğretmen olabilmeleri için almaları gereken program dışı dersler ise şunlardır: Eğitime Giriş, Türk Eğitim Tarihi, Türk Milli Eğitim Teşkilatı, Mukayeseli Eğitim, Eğitim Psikolojisi, Eğitim Sosyolojisi, Genel Öğretim Bilgisi. Fakültenin 1972 yılındaki programında yer alan dersler ise şöyledir: Kur'an, İslam Dini Esasları, Felsefeye Giriş, Arapça, Batı Dili, İslam Tarihi, Felsefe Tarihi, Mantık, Türk İslam Edebiyatı, Din Sosyolojisi, Din Psikolojisi, Farsça, Tefsir, Hadis, İslam Hukuku, İslam Mezhepleri Tarihi, Dinler Tarihi, Sistemik Kelam, Türk İslam Sanatları Tarihi, İslam Felsefesi ve Filozofları, Kelam, İslam Kurumları Tarihi, Dini Türk Musikisi, Pedagoji, Türk Devrim Tarihi, Bilimler Tarihi, Din Felsefesi, Felsefe Tarihi,²³

3.3. Yüksek İslam Enstitüleri

Yüksek İslam Enstitüsü ilk olarak 1959 yılında, 7344 sayılı kanunla Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bir yüksekokul statüsünde İstanbul'da açılmıştır, 19.11.1959 tarihinde eğitim öğretime başlanmıştır. Öğrenim süresi 4 yıl olarak belirlenmiştir. Yalnızca İmam-Hatip Okulu mezunları kayıt yaptırma hakkına sahip olmuştur.²⁴ İstanbul'un ardından sırasıyla (24 Kasım 1962) Konya, (12 Aralık 1965) Kayseri, (25 Ağustos 1966) İzmir, (30

¹⁶ Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 40-41; Zengin, "Tevhid-i Tedrisat ve Din Eğitimi", 98-99; Emre Dölen, "Osmanlıdan Cumhuriyete Darülfünûnda'da İlahiyat Öğretimi", *Dârülfünûn İlahiyat Sempozyumu Tebliğleri*. (İstanbul, 2010), 120.

¹⁷ Mustafa Öcal, "İlahiyat Fakültelerinin Tarihçesi", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (1986), 114; Ekmeleddin İhsanoğlu, "Osmanlı Eğitim ve Bilim Kurumları", *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi II*. ed. Ekmeleddin İhsanoğlu. (İstanbul: İslam Tarihi, Sanat ve Kültür Araştırmaları Merkezi, 1998), 330; Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 50; Zeynep Kaya. "Yükseköğretimde Din Eğitimi", *Din Eğitimi*, ed. M. Fatih Genç (İstanbul: Lisans Yayıncılık, 2020), 212.

¹⁸ Hilmi Ziya Ülken, "İlahiyat Fakültesinin Geçirdiği Safhalar", *AÜ İlahiyat Fakültesi Albümü (1949-1960)* (Ankara, 1961), 8-10; Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 218; İsmet Parmaksızoğlu, *Türkiye'de Din Eğitimi* (Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1966), 29.

¹⁹ Münir Koştaş, "Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 31 (1989), 8-11.

²⁰ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi*, 135.

²¹ Suat Cebeci, "Cumhuriyet Döneminde Yüksek Din Öğretimi". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* Özel Sayı (1999), 299.

²² Mustafa Öcal, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi* (İstanbul: Düşünce Kitabevi, 2011), 404.

²³ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi*, 140-143.

Temmuz 1969) Erzurum, (28 Kasım 1975) Bursa, (1976) Samsun ve (1980) Yozgat illerinde İslam Enstitüleri açılmıştır.²⁵

Yüksek İslam Enstitüsünün 1959 yılı programında yer alan derler şöyledir: Kur'ân-ı Kerîm, Vücûh İlmi, Tefsir, Belâgat-ı Kur'âniyye, Hadis, Siyer, İlm-i Tevhid, Kelam, İslam Hukuku, Fıkıh, Usûl-i Fıkıh, İslâm Dini ve Mezhepleri Tarihi, Mukayeseli Dinler Tarihi, İslâmî Türk Edebiyatı Tarihi, Tasavvuf Tarihi, Ahlak, Mantık, İslam Tarihi, İslam Felsefesi, Muasır İslâm Ülkeleri Tarih ve Coğrafyası, Arap Dili ve Edebiyatı, Din Psikolojisi, İslâm Sanatları Tarihi, Hitabet ve İrşad, Dinî Mûsiki, Yabancı Dil (Almanca, Fransızca, İngilizce), İnkılâp Tarihi.²⁶

19 Ocak 1972'de Resmi Gazetede yayınlanıp yürürlüğe giren yönetmelik doğrultusunda, 1972-1973 öğretim yılından itibaren enstitünün programlarında, öğretmenlik meslek dersleri ile birlikte din hizmetleri alanına yönelik bazı yeni dersler de yer almıştır.²⁷

Yüksek İslam Enstitüsünün 1972 yılı programında yer alan derler şöyledir: Kur'ân-ı Kerîm, Tefsir, Hadis, Fıkıh, Kelam ve İslam Düşüncesi, İslam ve Ahlakı, Siyer ve İslam Tarihi, İslâm Mezhepleri Tarihi, Tasavvuf ve Tarihi, İslâmî Türk Edebiyatı Tarihi, Hitabet ve İrşad, Mesleki Türk Musikisi, Arap Dili Edebiyatı, Farsça, İslam Türk Medeniyeti Tarihi, Din Psikolojisi, Din Sosyolojisi, Dinler Tarihi, Sistematik Felsefe ve Mantık, Teşkilat ve İdare, Seminer, Halk Eğitimi ve Toplum Kalkınması, Türk İnkılâp Tarihi, Yabancı Dil. Yine bu yıla ait pedagojik formasyon dersleri şöyle sıralanmaktadır: Ruh Sağlığı ve Rehberlik, Ölçme ve Değerlendirme, Eğitim Sosyolojisi, Öğretim Bilgisi.²⁸

1979 yılında bir değişikliğe daha gidilerek ilk iki yılda genel eğitim verilmesi, üçüncü sınıfta ise öğrencilerin Tefsir-Hadis, Fıkıh-Kelam ve İslam Dini Esasları olmak üzere üç ayrı bölüme ayrılması kararlaştırılmıştır.²⁹

1979 yılı programında yer alan derler şöyledir: Türkçe Kompozisyon, Edebiyat, Osmanlıca, İslam Türk Medeniyeti Tarihi, Mantık-Felsefe, Türk Devrim Tarihi, Yabancı Dil, Seçmeli Dersler, (Mesleki Türk Musikisi, Hüsn-i Hat, Kütüphanecilik, Paleografi, Mezhepler Tarihi), Kur'ân-ı Kerîm, Arap Dili ve Edebiyatı, Tefsir, Hadis, Fıkıh, Kelam, İslam Dini ve Esasları, Siyer ve İslam Tarihi, İslam Ahlakı, İslam Mezhepleri Tarihi, Dinler Tarihi, Tasavvuf ve İrşad, Din Psikolojisi, Din Sosyolojisi, Eğitime Giriş, Eğitim Psikolojisi, Genel Öğretim Metotları, Ölçme ve Değerlendirme, Eğitim İdareciliği, Eğitim Sosyolojisi, Araştırma Teknikleri.³⁰

3.4. İslami İlimler Fakültesi

İlk olarak 12 Mart 1971 yılında, beş yıllık bir fakülte olarak Erzurum'da kurulmuştur. İlahiyat Fakültelerinin ve Yüksek İslam Enstitülerinin kuruluş amaçlarına benzer bir gaye ile açılmıştır. İslami İlimler Fakültesi, imam-hatip okulu mezunlarına üniversiteye girme imkânı ayrıca Yüksek İslam Enstitüsü mezunlarına da doktora yapma imkânları sağlamıştır.³¹

Halit Ev³² tarafından tablo haline getirilen programa göre derslerin bölümlere göre dağılımları ve haftalık ders saatleri şöyledir:

Tefsir-Hadis Bölümü: Arapça 13 saat, Kur'ân-ı Kerim 10 saat, Retorik 3 saat, İslam Dini Esasları 5 saat, Tefsir ve Usûlü 16 saat, Hadis ve Usûlü 15 saat, İslâm Hukuku 55 saat, İslâm Felsefesi ve Kelâm 2 saat, Paleografi 10 saat, İslâm Sanatları Tarihi 3 saat,

²⁴ Mustafa Öcal, "Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Din Eğitimi-Öğretimi", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/7 (1998), 252; Suat Cebeci, *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye'de Din Eğitimi* (Ankara: Akçağ Yayınları, 2. Baskı, 2005), 195.

²⁵ Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 235; Öcal, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 415.

²⁶ Mustafa Öcal, "Yüksek İslam Enstitüsü" maddesi, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 48-52.

²⁷ Halit Ev, "Yükseköğretimde Din Öğretimi", *Din Eğitimi*, ed. Mustafa Köylü - Nurullah Altaş (İstanbul: Ensar Neşriyat, 6. Baskı, 2016), 272.

²⁸ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi*, 159.

²⁹ Muhammed Ali Yazıbaşı, "Yükseköğretimde Din Eğitimi", *Din Eğitimi*, ed. Hasan Dam (İstanbul: Lisans Yayıncılık, 2. Baskı, 2019), 160.

³⁰ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi*, 160-161.

³¹ Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 223.

³² Ev, "Yükseköğretimde Din Öğretimi", 279.

İslâm Tarihi ve Siyer 2, Dinler Tarihi 4, Pedagoji 2, Türkçe Kompozisyon 5 saat, Türkçe Dil Bilgisi 5 saat, Osmanlıca 40 saat, Devrim Tarihi 1 saat, Yabancı Dil 13 saat, Farsça 5 saat.

Kelam ve İslam Felsefesi Bölümü: Arapça 10 saat, Kur'an-ı Kerim 2 saat, Tefsir ve Usûlü 2 saat, Hadis ve Usûlü 2 saat, İslâm Hukuku 43 saat, Tevhid ve Kelâm 15 saat, Tasavvuf ve Tarihi 6 saat, Paleografi 10 saat, Dinler Tarihi 3, Pedagoji 1, Mantık ve Cedel 5 saat, Sistematik Felsefe 4 saat, Felsefe Tarihi 20 saat, Okkült Bilgisi 5 saat, Türkçe Kompozisyon 3 saat, Osmanlıca 42 saat, Devrim Tarihi 9 saat, Yabancı Dil 3 saat.

Fıkıh ve İslam Hukuku Bölümü: Arapça 13 saat, Kur'an-ı Kerim 6 saat, Tefsir ve Usûlü 3 saat, Hadis ve Usûlü 2 saat, İslâm Hukuku 53 saat, Fıkıh 18 saat, Fıkıh Usulü 4 saat, Mukayeseli İslam Hukuku 4 saat, İslâm Felsefesi ve Kelâm 2 saat, İslâm Medeniyeti ve Müesseseleri Tarihi 7 saat, Paleografi 17 saat, Dinler Tarihi 4, Pedagoji 2, Türkçe Kompozisyon 3 saat, Osmanlıca 40 saat, Devrim Tarihi 1 saat, Yabancı Dil 9 saat.

İslam Dil ve Edebiyatı Bölümü: Arapça 16 saat, Kur'an-ı Kerim 6 saat, Tefsir ve Usûlü 2 saat, Hadis ve Usûlü 2 saat, İslâm Hukuku 26 saat, İslâm Felsefesi ve Tasavvuf 2 saat, İslâm - Türk Edebiyatı 15 saat, İslâm Medeniyeti ve Müesseseleri Tarihi 3 saat, Paleografi 31 saat, İslâm Sanatları Tarihi 3 saat, Dinler Tarihi 2, Felsefe Tarihi 6 saat, Mantık 4 saat, Okkült Bilgisi 2 saat, Türkçe Kompozisyon 3 saat, Osmanlıca 43 saat, Devrim Tarihi 1 saat, Farsça 12 saat.

3.5. 1980 Sonrası Yüksek Din Öğretimi

Tevhid-i Tedrisat'tan itibaren İlahiyat Fakültesi, Yüksek İslam Enstitüsü ve İslami İlimler Fakültesi gibi farklı isim ve programlarla yürütülen yüksek öğretim kurumları, 1981 yılında çıkarılan 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu ile "Yükseköğretim Kurulu" altında toplanmıştır. Bu çerçevede, Yüksek İslam Enstitüleri ve İslami İlimler Fakültesi, İlahiyat Fakültesi'ne dönüştürülerek her biri bulunduğu ildeki üniversiteye bağlanmıştır.³³ Aynı kanunla tüm İlahiyat Fakülteleri'nin öğretim süresi, ilk yılı hazırlık olmak üzere, 5 yıla çıkarılmıştır. Hazırlık sınıfında 20 saat Arapça, 5 saat Kur'an-ı Kerim ve 1 saat İslam Dini Esasları isimli dersler okutulmuştur. Fakülteye kayıt için genel ve meslek lisesi mezunu olma ve üniversiteye giriş sınavından yeterli puan alma şartı getirilmiştir.³⁴

Akademik amaçlarla kurulan bu fakülteler başlangıçta Tefsir-Hadis, Kelam-İslam Felsefesi, İslam Medeniyeti ve Sosyal Bilimler olmak üzere üç bölüme ayrılmışlardır. Programda 39 farklı dersle birlikte bir de seçmeli dersler yer almıştır. Dokuz çeşit öğretmenlik bilgisi dersi dışında kalan dersleri, alan bilgisi ve genel kültür derslerinden oluşmuştur.³⁵

Fakültenin 1983 yılındaki programında şu dersler yer almıştır: Arapça, Kur'an-ı Kerim, İslâm Dini Esasları, Tefsir Usûlü, Hadis Usûlü, Tefsir, Hadis, İslâm Hukuk Usûlü, İslâm Hukuku, İslâm Mezhepleri Tarihi, Kelam, Tasavvuf, Türk-İslâm Edebiyatı, Türk-İslâm Sanatları Tarihi, Dinler Tarihi, Din Sosyolojisi, Din Psikolojisi, Din Eğitimi, Din Felsefesi, İslâm Kurumları Tarihi, İslâm Tarihi, Yeniçağ Felsefesi Tarihi, Mantık, İlkçağ Felsefesi Tarihi, İslam Felsefesi Tarihi, Seçmeli (Musiki- Paleografi-Farsça), Atatürk İlke ve İnkılapları, Araştırma Teknikleri, Eğitime Giriş, Eğitim Sosyolojisi, Eğitim Psikolojisi, Eğitim Yönetimi, Eğitim Programları ve Öğretim Yöntemleri, Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme, Eğitim Teknolojisi, Rehberlik, DKAB Özel Öğretim Yöntemleri, Uygulama, Türk Dili, Yabancı Dil, Beden Eğitimi ve Güzel Sanatlar.³⁶

1991 yılında İlahiyat Fakültesinde, Temel İslam Bilimleri, Felsefe ve Din Bilimleri, İslam Tarihi ve Sanatları olmak üzere üç bölüm oluşturulmuştur.³⁷ Temel İslam Bilimleri Bölümü altında, Tefsir, Hadis, İslam Hukuku, Kelam, İslam Mezhepleri Tarihi, Tasavvuf ve Arap Dili ve Belağatı olmak üzere 7 Anabilim dalı açılmıştır. Felsefe ve Din Bilimleri Bölümünde, Felsefe Tarihi, İslam Felsefesi, Din Felsefesi, Mantık, Dinler Tarihi, Din Sosyolojisi, Din Psikolojisi ve Din Eğitimi olmak üzere 8 Anabilim dalı açılmıştır. İslam Tarihi ve Sanatları Bölümünde ise İslam Tarihi, Türk İslam Sanatları Tarihi, Türk İslam

³³ Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 223; Mustafa Öcal, "Türkiye'de Din Eğitimi Tarihi", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 12/6 (2008), 404.

³⁴ Öcal, "İlahiyat Fakültelerinin Tarihçesi", 120.

³⁵ Ev, "Yükseköğretimde Din Öğretimi", 281.

³⁶ Öcal, "İlahiyat Fakültelerinin Tarihçesi", 122; Ev, "Yükseköğretimde Din Öğretimi", 262.

³⁷ Nevzat Yaşar Aşıkoğlu, "Yüksek Öğretimde Din Eğitimi ve Öğretimi", *Din Eğitimi El Kitabı*. ed. Recai Doğan - Remziye Ege (Ankara: Grafiker Yayınları, 2012), 220; Ev, "Yükseköğretimde Din Öğretimi", 283.

Edebiyatı ve Türk Din Musikisi olmak üzere 4 Anabilim dalı açılmıştır. Böylelikle üç bölümde toplam 19 Anabilim dalı açılmıştır.³⁸

1998 yılında, bünyesinde eğitim fakülteleri bulunan üniversitelerdeki İlahiyat Fakülteleri “İlahiyat Lisans Programı” ve “İlköğretim Din Kültürü Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Programı” olmak üzere iki ayrı bölüme ayrılmıştır.³⁹ Bu program 2006 yılında “Din Kültürü Ahlak Bilgisi Eğitimi Bölümü” adıyla eğitim fakültesine aktarılmıştır. 2010 yılında “İlköğretim Din Kültürü Ahlak Bilgisi Eğitimi Bölümü” adını almıştır.⁴⁰

Yeni düzenleme ile hazırlık sınıfı kaldırılarak her iki bölüm için dört yıllık bir program öngörülmüştür. Ancak, pedagojik formasyon dersleri, İlahiyat Lisans Programı’ndan çıkarılmıştır. İlahiyat Lisans programını bitirenlerden liselerde Din Kültürü ve İmam-Hatip Liselerinde meslek dersi öğretmeni olmak isteyenler için “Alan Öğretmenliği Tezsiz Yüksek Lisans Programı”ndan mezun olma şartı getirilmiştir. 2006 yılında İDKAB programının eğitim fakültelerine aktarılmasının ardından İlahiyat Lisans Programını mezunlarının öğretmenlik eğitimi alabilmesi için Ankara Üniversitesi dışında da tezsiz yüksek lisans programları açılmıştır.⁴¹ 2010 yılında bu uygulamadan vazgeçilerek, “Formasyon Sertifika Programı” uygulaması başlamıştır.⁴² 2012’de bölüm, eğitim fakültelerinden tekrar ilahiyat fakültelerine aktarılmış, böylece ilahiyat fakülteleri 1998 yılındaki konumuna geri dönmüştür.⁴³ 2015 yılında ise ilahiyat fakülteleri bünyelerinde bulunan İDKAB bölümlerine öğrenci alımı durdurulmuştur.⁴⁴

Bugün ülkemizde %100 İngilizce, %100 Arapça, %30 Arapça ve %100 Türkçe İlahiyat/İslami İlimler lisans programları vardır. Türkçe lisans programı dört yıl devam etmekte diğer programlar hazırlık sınıfları ile birlikte beş yıl sürmektedir. Ayrıca Ankara, İstanbul, Marmara, Uludağ, Necmettin Erbakan, 29 Mayıs Üniversiteleri bünyesinde Uluslararası İlahiyat programı bulunmaktadır. 2021 yılı itibarıyla Yüksek Öğretim Kurumu Lisans Atlasında örgün, ikinci öğretim, burslu, uluslararası, İngilizce, Arapça, vakıf ve devlet olmak üzere 160 İslami İlimler / İlahiyat programı mevcuttur. Ayrıca Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi bünyesinde Dünya Dinleri, Uluslararası İlahiyat Yaygın Din Öğretimi ve Uygulamaları bölümü açılmıştır.

4. İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinin Akademik Yapısı

Cumhuriyet tarihinden günümüze yüksek din öğretiminin akademik yapılanma süreci, maarif tarihimize bağlı olarak birçok aşamadan geçmiştir. Bu süreci aşağıdaki tabloda görmek mümkündür.

Tablo 1: Yüksek Din Öğretiminde Akademik Yapılanmanın Tarihi Seyri

S. No.	Yüksek Din Öğretimi Kurumu	Akademik Yapı	Sonuç
1	Dâru'l-Fünûn İlahiyat Fakültesi-1924	Yapılandırılmamış	1933 yılında kapatılmıştır.
2	İslam Tetkikleri Enstitüsü-1933	Yapılandırılmamış	1936 yılında kapatılmıştır.
3	Ankara İlahiyat Fakültesi-1949	Yapılandırılmamış	1972 yılında bölümlere ayrılmış.
4	Yüksek İslam Enstitüsü-1959	Yapılandırılmamış	1979 yılında bölümlere ayrılmış.
5	İslami İlimler Fakültesi-1972	Tefsir-Hadis Kelam ve İslam Felsefesi Fıkıh ve İslam Hukuku İslam Dil ve Edebiyatı	1981 yılında, 2547 sayılı kanunla İlahiyat Fakültesine dönüştürülmüştür.
6	Ankara İlahiyat Fakültesi 1972	Tefsir ve Hadis Kelam ve İslam	İstihdam alanları dikkate alınmadığı için işlevsiz

³⁸ Ayhan, *Türkiye’de Din Eğitimi*, 467.

³⁹ Öcal, *Türkiye’de Din Eğitimi*, 439-440.

⁴⁰ Yazıbaşı. “Yükseköğretimde Din Eğitimi”, 164; Nazıroğlu, “Yüksek Din Öğretimi”, 154.

⁴¹ Ev, “Yükseköğretimde Din Öğretimi”, 284.

⁴² Keskin, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Bölümlerinin Değerlendirilmesi”, 306.

⁴³ bk. Bahçekapılı, *Türkiye’de Din Eğitimi*.

⁴⁴ Keskin, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Bölümlerinin Değerlendirilmesi”, 305.

7	Yüksek İslam Enstitüsü-1979	Felsefesi Tefsir-Hadis Fıkıh-Kelam İslam Dini Esasları	kalmıştır. İstihdam alanları dikkate alınmadığı için işlevsiz kalmıştır.
8	İlahiyat Fakültesi-1981	Tefsir-Hadis Kelam-İslam Felsefesi İslam Medeniyeti ve Sosyal Bilimler	1991 yılında yeniden yapılandırılmıştır.
9	Ankara İlahiyat Fakültesi-1991	Temel İslam Bilimleri Felsefe ve Din Bilimleri İslam Tarihi ve Sanatları	1998'de güncelleme yapılmıştır. Kısım güncelliğini korumaktadır.
10	İlahiyat Fakültesi-1998	Temel İslam Bilimleri Felsefe ve Din Bilimleri İslam Tarihi ve Sanatları İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Programı	2006 yılında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Bölümü olarak Eğitim Fakültelerine aktarılmıştır.
11	Eğitim Fakülteleri-2006	DKAB Öğretmenliği Bölümü	2011 yılında İlahiyat Fakültelerine aktarılmıştır.
12	İlahiyat Fakülteleri-2012	Temel İslam Bilimleri Felsefe ve Din Bilimleri İslam Tarihi ve Sanatları İlköğretim DKAB Öğretmenliği	2014-2015 döneminde İDKAB bölümüne öğrenci alımı durdurulmuştur

Halihazırda İlahiyat/İslami İlimler Lisans programı, fakültelerdeki mevcut bölümlerden dersler verilmek suretiyle öğrencilere temel ilahiyat müktesebatını kazandırmayı hedefleyen bir programdır. Akademik yapı ve bölümler istihdam alanına yönelik değildir ve bölümlere ilişkin farklı bir mezuniyet belgesi verilmemektedir. Ayrıca İlahiyat ve İslami İlimler Fakültelerine ilişkin yapı farkını Tablo 2 ve Tablo 3'te görmek mümkündür.

Tablo 2: İlahiyat Fakültelerinin Akademik Yapısı, Bölümler ve Anabilim Dalları

A	Temel İslam Bilimleri	B	Felsefe ve Din Bilimleri	C	İslam Tarihi ve Sanatları
1	Tefsir	1	Din Eğitimi	1	İslam Tarihi
2	Hadis	2	Din Psikolojisi	2	Türk İslam Sanatları Tarihi
3	Kelâm	3	Din Sosyolojisi	3	Türk İslam Edebiyatı
4	İslam Hukuku	4	Dinler Tarihi	4	Türk Din Musikisi
5	İslam Mezhepleri Tarihi	5	Din Felsefesi		
6	Arap Dili ve Belâgatı	6	İslam Felsefesi		
7	Tasavvuf	7	Felsefe Tarihi		
8	Kur'an-ı Kerim Okuma ve Kıraat İlmi	8	Mantık		

Tablo 3: İslami İlimler Fakültelerinin Akademik Yapısı, Bölümler ve Anabilim Dalları

A	Temel İslam Bilimleri	B	Felsefe ve Din Bilimleri	C	İslam Tarihi ve Sanatları
1	Tefsir	1	Din Bilimleri	1	Siyer-i Nebi ve İslam Tarihi
2	Hadis	2	İslam Felsefesi	2	İslam Sanatları ve Dini Musikisi
3	Kelâm			3	Osmanlı Türkçesi ve

İslami Türk Edebiyatı

- 4 İslam Hukuku
- 5 İslam Mezhepleri Tarihi
- 6 Arap Dili ve Belâgatı
- 7 Tasavvuf
- 8 Kur'an-ı Kerim Okuma ve Kıraat İlmî

İlahiyat fakültelerine göre İslami İlimler Fakültelerinin akademik yapısı bazı değişiklikler arz etmektedir. Özellikle İlahiyat Fakültelerinde Felsefe ve Din Bilimleri bölümü altında yer alan ana bilim dalları, İslami İlimler Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri bölümü altında yer almamaktadır. İslami İlimler Fakültesinde *İslam Felsefesi* ve *Din Bilimleri* olarak iki ana bilim dalı oluşturulmuştur. Böylelikle Din Eğitimi, Din Psikolojisi, Din Sosyolojisi, Din Felsefesi, Dinler Tarihi, İslam Felsefesi, Mantık ve Felsefe Tarihi gibi ana bilim dallarının idari ve akademik statüsü yok sayılmıştır. Bu durum söz konusu ana bilim dallarında yapılacak araştırmaları ve istihdamı olumsuz etkileyecek bir akademik yapılanmadır.

Cumhuriyet tarihi boyunca yüksek din öğretiminde yaşanan söz konusu olumsuzlukları ele alan ve önerilerde bulunan çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalarda genel olarak yer alan bölüm önerilerini aşağıdaki tabloda görmek mümkündür.

Tablo 4: Tarihi Süreçte İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerine Yönelik Bölüm Önerileri

S. No	Önerilen Bölüm	Öneride Bulunan
1	Temel İlahiyat Eğitimi sonrası: Vaizlik ve Müftülük Dini Danışmanlık ve Rehberlik İHL Meslek Dersleri Öğretmenliği Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği	Tosun ve Doğan ⁴⁵
2	Dini Araştırmalar Meslek Dersleri ve DKAB Öğretmenliği Din Hizmetleri	Buyrukçu ⁴⁶
3	İlahiyat Sosyal Hizmet Alanı	Cengil ⁴⁷
4	Hafızlık ve Müezzinlik Yurt Dışı Din Hizmetleri İmam-Hatip ve Vaizlik	Kaya ⁴⁸
5	Din Hizmetleri	Kılavuz ⁴⁹
6	Dünya Dinleri Kültürü	Mehmedoğlu ⁵⁰
7	Din Hizmetleri	Özdemir ⁵¹
8	Din Hizmetleri İHL Meslek Dersleri Öğretmenliği Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği	Öcal ⁵²
9	Manevi Danışmanlık ve Rehberlik	Koç ⁵³

Tarihi süreçte yüksek din öğretimine yönelik bölüm önerilerini iki başlık altında sınıflandırmak mümkündür. Öte yandan bu sınıflandırma bir zorunluluktur. Çünkü önerilen

⁴⁵ Tosun - Doğan, "İlahiyat Fakültelerinin Yeniden Yapılanması Üzerine", 500-501.

⁴⁶ Ramazan Buyrukçu, "İlahiyat Fakültelerinin Yeniden Yapılandırılması Problemi", *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*. (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004), 509-520.

⁴⁷ Cengil, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin İstihdam", 243-276.

⁴⁸ Kaya, "İlahiyat Fakültelerinin İstihdam Alanlarına Uygun Eleman Yetiştirme Sorunu", 211-242.

⁴⁹ Kılavuz, "İlahiyat Fakültelerinde Din Hizmetleri Bölümü", 383-408.

⁵⁰ Mehmedoğlu, "Dünya Dinleri Kültürü Bölümü", 521-536.

⁵¹ Özdemir, "İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinin Program Çeşitliliğinin Rolü", 537-558.

⁵² Öcal, "Bölümleşmiş Yüksek Din Öğretimi", 329-346.

⁵³ Koç, "Yüksek Din Öğretiminde Yeni Bir Paradigma", 347-398.

bölümler bu haliyle istihdam alanlarında unvan değişikliği ve görevde yükselme durumlarına imkan tanımamaktadır. Bu durum göz önüne alındığında yukarıdaki önerileri şu şekilde sınıflandırmak mümkündür:

Tablo 5: Bölüm önerilerinin Sınıflandırılması

S. No	Örgün Din Eğitimi	Yaygın Din Eğitimi
1	İHL Meslek Dersleri Öğretmenliği Ortaöğretim DKAB Öğretmenliği İlköğretim DKAB Öğretmenliği	Vaizlik ve Müftülük Dini Danışmanlık ve Rehberlik İlahiyat Sosyal Hizmet Alanı Hafızlık ve Müezzinlik Yurt Dışı Din Hizmetleri İmam-Hatip ve Vaizlik Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dünya Dinleri Kültürü

Örgün Din Eğitimi Bölümü ve Yaygın Din Eğitimi Bölümü şeklindeki lisans düzeyindeki yapılanma ile Milli Eğitim Bakanlığı ve Diyanet İşleri Başkanlığı uhdesindeki mesleklerin her birine aday yetiştirilebilir. Böylelikle istihdam alanlarına yönelik sade, dinamik ve işlevsel bir yapılanmaya gidilebilir. Yapılanmanın dinamik özelliği sayesinde, ihtiyaçlar ve güncellemeler karşısında, yeni bölümlerin açılmasını ya da mevcut bölümlerin kapatılmasını gerektirmeden, toplumun ihtiyaçları doğrultusunda ortaya çıkan yeni meslek alanlarına yönelik güncellemeler yapılabilir.

Sonuç

Bu çalışmadaki bilgiler ışığında, 1924'ten 2020'li yıllara Yüksek Din Öğretimi meselesinin ahenkli bir işleyişe kavuşturulamadığı anlaşılmaktadır. Bu süreçte bölüm ve ana bilim dallarının oluşturulmasında, fakültelerin bilimsel-dini bilgi üretme ve istihdam alanlarına meslek elemanı yetiştirme amaçlarının/görevlerinin birlikte ele alınmadığı da anlaşılmaktadır.

Halihazırda Türkiye'de yüksek din öğretimi kurumlarında genel olarak üç bölümden dersler ihtiva eden bir *İlahiyat Lisans Programı* uygulanmaktadır. Birbirinden nitelik, beceri ve yeterlik olarak farklılık gösteren meslek alanlarına, tek bir programla personel yetiştirilemeyeceği açıktır. Bu amaçla yüksek din öğretiminin akademik yapılanma biçimini, disiplinler arası bir yaklaşımla ele alacak çalışmalara ve söz konusu bilimsel araştırmalara dayalı yüksek din öğretimi strateji ve politikalarına ihtiyaç duyulmaktadır.

Ayrıca öğrencilerin istihdam alanlarının mesleki beceri ve uygulama ihtiyacı göz önüne alındığında, yüksek din öğretiminin mevcut akademik yapısının söz konusu ihtiyaca ne kadar cevap verebildiği de ortadadır. Bu bağlamda, Milli Eğitim Bakanlığı Öğretmenlik Uygulamalarının niteliğinin gözden geçirilmesi gerekmektedir. Ayrıca öğretmenlik uygulamalarında olduğu gibi Diyanet İşleri Başkanlığının hizmet alanlarına yönelik uygulamaların da gerçekleştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Öte yandan lisans düzeyinde istihdam odaklı bir akademik yapılanmaya ihtiyaç olduğu gibi lisansüstü düzeyde de bilimsel araştırma odaklı akademik yapılanmaya ihtiyaç hissedilmektedir.

Akademik yapılanmaya ilişkin hukuki temelden bakıldığında, üniversitelerde Akademik Teşkilat Yönetmeliğinin 13. maddesinde bölüm, "fakülte ve yükseköğretim amaç, kapsam ve nitelik yönünden bir bütün oluşturan ve lisans düzeyini de içeren en az bir eğitim-öğretim, bilim ve sanat dallarında araştırma ve uygulama yapan birim" olarak tanımlanmaktadır. Maddenin devamında, İlahiyat gibi geleneksel olarak lisans düzeyinde bir eğitim-öğretim programı uygulayarak tek tür diploma veren yükseköğretim kurumlarında en çok üç bölüm açılacağı bildirilmektedir. Bununla birlikte lisans düzeyinde birden fazla diploma veren İlahiyat, İlahiyat Bilimleri, İslami İlimler, Uluslararası İslam ve Din Bilimleri Fakültelerinde üç bölümden fazla bölüm oluşturulabileceği ifade edilmektedir. Bu anlamda yüksek din öğretiminin lisans ve lisansüstü düzeylerinde söz konusu akademik yapılanma için gerekli hukuki düzenlemelerin de yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu hukuki düzenleme çerçevesinde, yüksek din öğretimi kurumları arasında program, bölüm ve isim farklılığı sorununun ele alınması da, ülkemiz yüksek din öğretimi tartışmalarını makul bir düzeye getirecektir.

Kaynakça

- Akyürek, Süleyman. "Yüksek Din Öğretiminde Kalite Güvence Sistemi: Akreditasyon (Yeterlik Tescil) Sorunu". *Yüksek Din Öğretimi*. ed. Z. Şeyma Altın. 241-260. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.
- Altaş, Nurullah. "Yüksek Din Öğretiminde Uzaktan Eğitim Uygulamaları: İlitam ve Sorunları". *Türkiye'de Din Eğitimi ve Sorunları*. ed. Mustafa Köylü. 209-237. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2018.
- Arı, Asım. "Tevhid-i Tedrisat ve Laik Eğitim". *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi 2/22* (2002), 181-192.
- Arpaguş, Hatice Kelpetin. "Tarihsel Perspektiften Kadınların Yüksek Din eğitimi Kurumlarındaki Konum ve Durumları". *Yüksek Din Öğretimi*. ed. Z. Şeyma Altın. 103-132. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.
- Aşıkoğlu, Nevzat Yaşar. "Din Hizmetleri Personelinin Yetiştirilmesi Sorununa Öğretim Programları Açısından Yeni Bir Yaklaşım". *Yaygın Din Eğitiminin Sorunları Sempozyumu*. 91-102. Kayseri: İBAV Yayınları, 2003.
- Aşıkoğlu, Nevzat Yaşar. "Yüksek Öğretimde Din Eğitimi ve Öğretimi". *Din Eğitimi El Kitabı*. ed. Recai Doğan - Remziye Ege. 215-231. Ankara: Grafiker Yayınları, 2012.
- Aydın, Muhammet Şevki. "İlahiyat Lisans Programının Amaç Sorunu". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*. 20-25. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Aydın, Muhammet Şevki. *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı*. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 3. Baskı, 2016.
- Ayhan, Halis. *Türkiye'de Din Eğitimi (1920-1998)*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1999.
- Bahçekapılı, Mehmet. *Türkiye'de Din Eğitiminin Dönüşümü (1997-2012)*. İstanbul: İlim Kültür Derneği Nakış Ofset, 2012.
- Buyrukçu, Ramazan. "İlahiyat Fakültelerinin Yeniden Yapılandırılması Problemi". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*. 509-520. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Cebeci, Suat. "Cumhuriyet Döneminde Yüksek Din Öğretimi". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Özel Sayı* (1999), 227-235.
- Cebeci, Suat. *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye'de Din Eğitimi*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2. Baskı, 2005.
- Cengil, Muammer. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin İstihdam ve Bu Bağlamda Ders Programları Üzerine Bazı Öneriler". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*. 243-276. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Dölen, Emre. "Osmanlıdan Cumhuriyete Darülfünûnda'da İlâhiyat Öğretimi". *Dârülfünûn İlâhiyat Sempozyumu Tebliğleri*. 105-123. İstanbul, 2010.
- Ergin, Osman. *Türkiye Maarif Tarihi*. Cilt I-II. İstanbul: Eser Matbaası, 1977.
- Erginli, Zafer. "İlahiyat Fakültesi Müfredatında İslam Düşüncesinin Bütünlüğü Sorunu". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*. 73-82. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Ev, Halit. "Yükseköğretimde Din Öğretimi", *Din Eğitimi*. ed. Mustafa Köylü - Nurullah Altaş. 268-306. İstanbul: Ensar Neşriyat, 6. Baskı, 2016.
- Ev, Halit. "İlahiyat Alanında Lisansüstü Eğitim ve Sorunları". *Türkiye'de Din Eğitimi ve Sorunları*. ed. Mustafa Köylü. 238-274. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2018.
- Evkuran, Mehmet. "Yüksek Din Öğretimi ve Dini Kurumsallaşmanın Yakın Tarihi". *Kelam Araştırmaları Dergisi 2/X* (2012), 31-54.
- Görgün, Tahsin. "İlahiyat Akademik Yapılanması, Bölümleri ve Anabilim Dalları Nasıl Olmalıdır?". *Bugünün İlahiyatı Nasıl Olmalıdır? Sorunlar ve Çözümler*. ed. Süleyman Akyürek. 149-164. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015.
- Gözütok, Şakir. "İlahiyat Fakülteleri İçin Alternatif Program". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*. 559-566. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- İhsanoğlu, Ekmeleddin. "Osmanlı Eğitim ve Bilim Kurumları". *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi II*. ed. Ekmeleddin İhsanoğlu. 223-362. İstanbul: İslam Tarihi, Sanat ve Kültür Araştırmaları Merkezi, 1998.
- Kaya, Mevlüt. "İlahiyat Fakültelerinin İstihdam Alanlarına Uygun Eleman Yetiştirme Sorunu". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve*

- Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler*, 211-242. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Kaya, Zeynep. "Yükseköğretimde Din Eğitimi". *Din Eğitimi*. ed. M. Fatih Genç. 209-238. İstanbul: Lisans Yayıncılık, 2020.
- Kaymakcan, Recep vd. "Öğrencilerin Gözüyle İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Bölümleri Üzerine Bir Araştırma". *Değerler Eğitimi Dergisi* 22/9 (2011), 103-138.
- Keskin, Yakup. "Yeterlilik Açısından Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Bölümlerinin Değerlendirilmesi". *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi* 5/3 (Aralık 2015), 304-315.
- Kılavuz, Mehmet Akif. "İlahiyat Fakültelerinde Din Hizmetleri Bölümü Oluşturulmasına Duyulan İhtiyaç". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler*. 383-408. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Koç, Ahmet. "İlahiyat Fakültesi (İlahiyat Lisans Programı) Öğrencilerinin Sorunları ve Beklentileri". *M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 25 (2003), 25-64.
- Koç, Mustafa. "Yüksek Din Öğretiminde Yeni Bir Paradigma Olarak Bölümleşme: 'Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü' Önerisi". *Yüksek Din Öğretimi*. ed. Z. Şeyma Altın. 347-398. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.
- Korkmaz, Mehmet. "İlahiyat Fakültelerinin Yaygın Din Eğitimi Yeterlikleri: Eğitim-Öğretim Alanı". *Değerler Eğitimi Dergisi* 24/10 (2012), 127-146.
- Koştaş, Münir. "Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 31 (1989). 1-27.
- Köylü, Mustafa. "Öğretim Elemanlarının Niteliğini Artırmak İçin Neler Yapılabilir?". *Bugünün İlahiyatı Nasıl Olmalıdır? Sorunlar ve Çözümler*. ed. Süleyman Akyürek. 311-325. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015.
- Mehmedoğlu, Yurdağül. *Tanzimat Sonrasında Okullarda Din Eğitimi (1838-1920)*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2001.
- Mehmedoğlu, Yurdağül. "Dünya Dinleri Kültürü Bölümü Çok Kültürlü Din Eğitimi Ana Bilim Dalı". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler*. 521-536. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Meydan, Hasan. "İlahiyat Fakültelerinde Kalite Güvence Sisteminin İmkânı Üzerine Bir Değerlendirme". *Yüksek Din Öğretimi*. ed. Z. Şeyma Altın, 271-296. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.
- Nazıroğlu, Bayramali. "Yüksek Din Öğretimi". *Din Eğitimi*. ed. İbrahim Turan - Bayramali Nazıroğlu, 143-166. Ankara: Bilimsel Araştırma Yayınları, 2020.
- Okumuş, Ejder. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Problemleri -Dicle Üniversitesi Örneği-". *Değerler Eğitimi Dergisi* 5/13 (2007), 59-94.
- Onay, Ahmet. "Yüksek Din Öğretiminde Nitelik veya Amaç Sorunu". *Yüksek Din Öğretimi*. ed. Z. Şeyma Altın. 95-101. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.
- Osmanoğlu, Cemil. "Öğrencilerine Göre İdeal İlahiyat Fakültesi Öğrencisinin Nitelikleri ve Bunun İlahiyat Eğitimiyle İlişkisi". *Değerler Eğitimi Dergisi* 36/16 (2018). 119-178.
- Öcal, Mustafa. "İlahiyat Fakültelerinin Tarihçesi", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (1986), 111-123.
- Öcal, Mustafa. "Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Din Eğitimi- Öğretimi". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/7 (1998), 241-268.
- Öcal, Mustafa. "Türkiye'de Din Eğitimi Tarihi". *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 12/6 (2008), 399-430.
- Öcal, Mustafa. *Tanıkların Dilinden Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi ve Dini Hayat I*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2008.
- Öcal, Mustafa. *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi*. İstanbul: Düşünce Kitabevi, 2011.
- Öcal, Mustafa. "Yüksek İslam Enstitüsü" **maddesi**. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 44, 48-52. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Öcal, Mustafa. "Bölümleşmiş Yüksek Din Öğretimi Uluslararası İslâmî İlimler Üniversitesi ve Uluslararası İslâm Kültür ve Medeniyeti Üniversitesi". *Yüksek Din Öğretimi*. ed. Z. Şeyma Altın. 329-346. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.
- Öz, Ayhan. "İlahiyat Fakültelerinde Program Çeşitliliği Açısından Seçmeli Dersler Üzerine Bir Değerlendirme". *Yüksek Din Öğretimi*. ed. Z. Şeyma Altın. 423-451. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.

- Özdemir, Sadettin. "İstihdam Alanlarına Göre İlahiyat Fakültelerinin Yeniden Yapılandırılması: Din Hizmetleri Bölümü Önerisi". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler*. 537-558. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Özdemir, Sadettin. "Din Hizmetleri Alanındaki Hizmet Kalitesinin Artmasında İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinin Program Çeşitliliğinin Rolü". *Yüksek Din Öğretimi*. ed. Z. Şeyma Altın. 399-422. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.
- Özdemir, Şuayip. "Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde İlahiyat Fakültesi Mezunlarının Çalışma Alanları ve Bu Alanlara Eleman Yetiştirmek Üzere İlahiyat Lisans Programında Yapılması Gerekli Düzenlemeler". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler*, 193-210. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Öztürk, Mustafa. "İlahiyatın Adı ve Amaçları Ne Olmalıdır?". *Bugünün İlahiyatı Nasıl Olmalıdır? Sorunlar ve Çözümler*. ed. Süleyman Akyürek. 29-59. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015.
- Parmaksızoğlu, İsmet. *Türkiye'de Din Eğitimi*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1966.
- Sarıkaya, Mehmet Saffet. "Alevilerin Din Eğitimi Sorunları Bağlamında Yüksek Din Öğretiminde Aleviliğin Öğretimi İmkânı". *Yüksek Din Öğretimi*. ed. Z. Şeyma Altın. 133-145. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.
- Sarıkçıoğlu, Ekrem. "İlahiyat Tezsiz Yüksek Lisans Programı Üzerine Bazı Mülâhazalar". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler*. 479-486. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Taşkıran, Ayşe. "İlahiyat Fakültesi Müfredatında Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Derslerinin Yeri ve Fonksiyonlarına Dair Bir Araştırma (İlahiyat Fakültesi Öğrencileri Örneği)". *KSU İlahiyat Fakültesi Dergisi* 22 (2013), 238-266.
- Tosun, Cemal - Doğan, Recai. "İlahiyat Fakültelerinin Yeniden Yapılanması Üzerine". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu Bildiriler-Müzakereler*. 487-508. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Turan, Gönül. "İlahiyat Fakültesi Yüksek Lisans Öğrencilerinin Aldıkları Eğitime İlişkin Görüşleri Üzerine Nitel Bir Çalışma: Batı Karadeniz Üniversiteleri Örneği", *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi* 1/1 (2017), 86-117.
- Turan, İbrahim - Nazıroğlu, Bayramali. "İlahiyat Fakültesine Yeni Gelen Öğrencilerin Sorun ve Beklentileri: Omü İlahiyat Fakültesi Örneği". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 36/8 (2015), 466-479.
- Uluslararası Yüksek Din Öğretimi Kongresi Özet Kitapçığı*. İstanbul: 2017.
- Usta, Mustafa. *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Kurumsallaşma ve Ekolleşme Sorunları*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2001.
- Ülken, Hilmi. Ziya. "İlahiyat Fakültesinin Geçirdiği Safhalar". *AÜ İlahiyat Fakültesi Albümü (1949-1960)*. Ankara, 1961.
- Üzümcü, Muzaffer. "İlahiyat Fakülteleri Felsefe ve Din Bilimleri Bölümlerinde Akademik Yapılanma ve Lisansüstü Eğitim Üzerine Bir Değerlendirme". *Mevzu Sosyal Bilimler Dergisi* 3 (2020), 167-192.
- Yazıbaşı, Muhammed Ali. "Yükseköğretimde Din Eğitimi". *Din Eğitimi*, ed. Hasan Dam. 151-168. İstanbul: Lisans Yayıncılık, 2. Baskı, 2019.
- Yılmaz, Macid. "İlahiyat Fakültesi Mezunlarına Verilen Pedagojik Formasyon Eğitiminin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutum ve Kaygı Düzeyleri Üzerindeki Etkileri". *Bilimname* 28/2015/1 (2015), 287-301.
- Zengin, Zeki Salih. "Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun Hazırlanmasından Sonraki İlk Dönemde Uygulanışı ve Din Eğitimi". *Dini Araştırmalar* 5/13 (2002), 81-106.
- Zengin, Zeki Salih. "Eğitimde Yenileşme Döneminde Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Gelişmesi (Amaç-Akademik Yapı-Program)". *Yüksek Din Öğretimi*. ed. Z. Şeyma Altın. 173-182. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.

Editörlük Kararı

Ad Soyad: Abdullah Demir

Rol: Editör

E-posta: abduillahdemir@hotmail.com

Kurum: ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ, İSLAMİ İLİMLER
FAKÜLTESİ, TEMEL İSLAM BİLİMLERİ BÖLÜMÜ, KELAM VE İSLAM
MEZHEPLERİ TARİHİ ANABİLİM DALI

Karar Tarihi: 16-07-2022

Yazara Not: Sayın Yazar, Çalışmanızın ön incelemesi ve intihal benzerlik taraması yapılmıştır. Rapor eklerini dosyalar sekmesinde görebilirsiniz. Çalışmanızın en kısa sürede ön inceleme raporu çerçevesinde tashih ederek sisteme yüklemenizi istirham ederiz. Eskiye Dergisi Ön İnceleme ve İntihal Taraması Ekibi

Karar: Minör Revizyon

Yazardan Gelen Revizyon Dosyaları

Tam Metin

Başlık: REVİZYON 3.docx

Tarih:21-07-2022

Dârü'l-Fünûn'dan Günümüze Türkiye'de İlahiyat/İslâmi İlimler Fakültelerinin Akademik Yapılanma Sorunu

Muhammet Mustafa Bayraktar

Dr. Öğr. Üyesi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi

İslâmi İlimler Fakültesi, Din Bilimleri Ana Bilim Dalı

Assr. Prof. Dr., Kırşehir Ahi Evran University, Faculty of Islamic Sciences, Department of Religious Studies

Kırşehir/Turkey

mmustafabayraktar@gmail.com

ORCID: 0000-0002-1288-1517

The Problem of Academic Structuring of Faculties of Theology/Islamic Sciences in Turkey from Daru'l-Fünun to the Present

Abstract

Higher religious education institutions in Turkey were established for purposes such as religious-scientific research or vocational training. Higher religious education institutions have preserved their existence by transforming/diversifying under the influence of formal/informal elements in the historical context. In this context, the quality, purpose and institutionalization problems of the faculty, the employment and qualification problems of the faculty members and students, and the academic structuring problems of the faculties were also discussed. The discussion point of methodological problems related to higher religious education starts from the academic structuring form of faculties. Due to the fact that the Faculties of Theology/Islamic Sciences continue their education and their graduates are employed, the problems are thought to have been solved or not. In this framework, the problem of academic structuring of the Faculties of Theology/Islamic Sciences stands out as a problem that remains off the agenda but does not lose its depth. In this context, the main problem of the study is the course of the academic structuring process of higher religious education throughout the history of the Republic. The sub-problems of the study are which factors come to the fore in the creation of departments and branches of Theology/Islamic Sciences Faculties, and for what process and purpose the departments in the faculty were established. In addition, whether the academic structuring form of higher religious education is compatible with the mission of producing scientific knowledge of the faculties has been accepted as a sub-problem. Again, it has been accepted as a problem how the departments can be structured in the field of scientific knowledge production and employment around the aforementioned problems. In this study, which deals with the problem of academic structuring of higher religious education, literature review method was used. As a result of scanning and interpreting the literature, new evaluations were tried to be reached. In this context, studies on Higher Religious Education have been scanned. The obtained studies were tried to be described in the context of the history and problems of higher religious education. Among the studies on higher religious education, studies on the academic structuring of the faculty were tried to be interpreted based on document analysis. As a result of these evaluations, the department proposals brought to the problem of academic structuring in Higher Religious Education from 1924 to the 2020s in Turkey were classified under the headings of Non-formal and Formal Religious Education. In the context of non-formal religious education, it has been determined that the departments of Ministership and Mufti, Religious Counseling and Guidance, Theology and Social Service, Hafiz and Muezzin, Foreign Religious Services, Imam-Hatip and Preacher, World Religions Culture, Spiritual Counseling and Guidance are recommended. In the context of formal religious education, it has been determined that Imam Hatip Schools

Vocational Courses Teaching, Secondary Education Religious Culture and Moral Education Teaching, Primary Education Religious Culture and Moral Education Departments are recommended. When the studies in the literature are examined, it is understood that legal arrangements should be made for an academic structure aimed at producing knowledge and training professional staff in higher religious education. In this context, the research is expected to contribute to studies on higher religious education in Turkey and to shed light on higher religious education policies.

Keywords: Religious Education, History of Religious Education, Higher Religious Education, Faculty of Theology, Faculty of Islamic Sciences. History of Religious Education.

Öz

Türkiye’de yüksek din öğretimi kurumları, dini-bilimsel araştırmalar ya da meslek eğitimi gibi amaçlara matuf olarak kurulmuşlardır. Tarihsel bağlam içerisinde resmi/gayri resmi unsurların etkisi altında yüksek din öğretimi kurumları dönüşerek/çeşitlenerek varlıklarını korumuşlardır. Bu çerçevede fakültelerin nitelik, amaç ve kurumsallaşma sorunları, öğretim elemanlarının ve öğrencilerin istihdam ve nitelik sorunları ayrıca fakültelerin akademik yapılanma sorunları da müzakere konusu olmuştur. Yüksek din öğretimine ilişkin metodolojik problemlerin tartışma noktası, fakültelerin akademik yapılanma formundan başlamaktadır. Halihazırda İlahiyat/İslâmi İlimler Fakültelerinin eğitim-öğretime devam etmeleri ve mezunlarının istihdam edilmeleri nedeniyle fiilen sorunlar çözülmüş ya da yokmuş gibi düşünülmektedir. Bu çerçevede İlahiyat/İslâmi İlimler Fakültelerinin akademik yapılanma sorunu gündem dışı kalan ancak derinliğini kaybetmeyen bir sorun olarak durmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın temel problemi, Cumhuriyet tarihi boyunca yüksek din öğretiminin akademik yapılanma sürecinin nasıl bir seyir izlediğidir. Çalışmanın alt problemleri ise İlahiyat/İslâmi İlimler Fakültelerinin, bölüm ve ana bilim dallarının oluşturulmasında hangi etmenlerin öne çıktığı, fakülteadaki bölümlerin hangi süreç ve amaçla kurulduğudur. Ayrıca yüksek din öğretiminin akademik yapılanma formunun, fakültelerin bilimsel bilgi üretme misyonu ile uyumlu olup olmadığı birer alt problem olarak kabul edilmiştir. Yine söz konusu problemler etrafında bölümlerin bilimsel bilgi üretme ve istihdam alanına yönelik yapılanma biçimlerinin nasıl olabileceği bir problem olarak kabul edilmiştir. Yüksek din öğretiminin akademik yapılanma sorununu konu alan bu çalışmada, literatür taraması yöntemi kullanılmıştır. Alan yazınların taranması ve yorumlanması sonucu yeni değerlendirmelere ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda Yüksek Din Öğretimi konu alan çalışmalar taranmıştır. Elde edilen çalışmalar yüksek din öğretimi tarihi ve sorunları bağlamında betimlenmeye çalışılmıştır. Yüksek din öğretimi konu alan çalışmalar içerisinde fakültenin akademik yapılanmasını konu alan çalışmalar doküman incelemesine dayalı olarak yorumlanmaya çalışılmıştır. Bu değerlendirmeler sonucu, Türkiye’de 1924’ten 2020’li yıllara, Yüksek Din Öğretiminde akademik yapılanma sorununa getirilen bölüm önerileri, Yaygın ve Örgün Din Eğitimi başlıkları altında sınıflandırılmıştır. Yaygın din eğitimi bağlamında Vaizlik ve Müftülük, Dini Danışmanlık ve Rehberlik, İlahiyat Sosyal Hizmet Alanı, Hafızlık ve Müezzinlik, Yurt Dışı Din Hizmetleri, İmam-Hatip ve Vaizlik, Dünya Dinleri Kültürü, Manevi Danışmanlık ve Rehberlik bölümlerinin önerildiği tespit edilmiştir. Örgün din eğitimi bağlamında ise İmam Hatip Okulları Meslek Dersleri Öğretmenliği, Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği bölümlerinin önerildiği tespit edilmiştir. Literatürde yer alan çalışmalar incelendiğinde yüksek din öğretiminde bilgi üretme ve meslek elemanı yetiştirme amacına matuf bir akademik yapılanma için hukuki düzenlemeler yapılması gerektiği anlaşılmıştır. Bu bağlamda araştırmanın, Türkiye’de yüksek din öğretimi konu alan çalışmalara katkı sağlaması ve yüksek din öğretimi politikalarına ışık tutması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Din Öğretimi Tarihi, Yüksek Din Öğretimi, İlahiyat Fakültesi, İslâmi İlimler Fakültesi.

Giriş

Türkiye’de Cumhuriyet tarihi boyunca toplumsal değişimi zorunlu kılan resmi/gayri resmi unsurların etkisi altında yüksek din öğretimi kurumları üzerine yürütülen tartışmalar her zaman var olmuştur. Söz konusu tartışmalar ve politikalar etrafında kimi zaman yüksek din öğretimi kesintiye uğramış, kimi zaman da dönüşerek/çeşitlenerek varlığını korumuştur. Bu varlık sorunu etrafında İlahiyat fakülteleri bir yüksek din öğretimi kurumu

olarak bilimsel bilgi üretme görevini üstlendiği kadar din hizmetleri ve din öğretimi alanlarına meslek elemanı yetiştirme görevini de üstlenmiştir.

Siyasal/toplumsal yapıdan etkilenme ve aynı zamanda gündelik hayatı değiştirme gücüne de sahip olması nedeniyle İlahiyat fakülteleri, her mecrada sürekli tartışma konusu olmuştur. İlahiyat fakültesinin yeni devlet sisteminde var olup olamayacağına ilişkin tartışmalar devam ederken İlahiyat Fakültelerinin yüksek öğretim kurumları içinde ne tür bir fakülte olduğuna ya da olabileceğine ilişkin tartışmalar başlamıştır. Bu tartışmalar etrafında “İlahiyat nedir?” ve “İlahiyatçı kimdir?” şeklindeki soruların cevabı aranmıştır. İlahiyat fakültelerinin kuruluş amaçları da tartışılan konulardan biri olmuştur. İlahiyat fakültelerinin kuruluş amaçlarını gerçekleştirmek üzere ne tür bir programa sahip olması gerektiği, söz konusu müfredattaki dersleri hangi nitelikteki öğretim elemanlarının okutması gerektiği, öğrencilerin yetkinlik, yeterlik ve becerilerin nitelikleri ayrıca fakültelerde yapılan yayınların nitelikleri gibi konular tartışılmıştır.

Bu bağlamda, İlahiyat/İslâmi İlimler Fakültelerinin akademik yapılanma sorunlarını ele almadan önce bütüncül olarak fakültenin problem alanlarının neler olduğu ve bu konuda belli başlı hangi çalışmaların yapıldığı ve söz konusu problem alanları içerisinde akademik yapılanma sorununun nerede durduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Söz konusu tarihsel bağlam içerisinde yüksek din öğretiminin sorun alanları çeşitlenerek derinleşmiştir. Bu çerçevede, fakültenin nitelik, amaç ve kurumsallaşma sorunları¹, öğrencilerin istihdam, mesleki tutum, beklenti ve nitelik sorunları², öğretim elemanlarının nitelik sorunları³, yüksek din öğretiminin uzaktan eğitim sorunları⁴, yüksek

¹ bk. Mustafa Usta, *Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Kurumsallaşma ve Ekolleşme Sorunları* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2001); Muhammet Şevki Aydın, “İlahiyat Lisans Programının Amaç Sorunu”, *Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu* (İsparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); Cemal Tosun - Recai Doğan, “İlahiyat Fakültelerinin Yeniden Yapılanması Üzerine”, *Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu Bildiriler-Müzakereler* (İsparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); Mehmet Bahçekapılı, *Türkiye’de Din Eğitiminin Dönüşümü (1997-2012)* (İstanbul: İlim Kültür Derneği Nakış Ofset, 2012); Mustafa Öztürk, “İlahiyatın Adı ve Amaçları Ne Olmalıdır?”, *Bugünün İlahiyatı Nasıl Olmalıdır? Sorunlar ve Çözümler*, ed. Süleyman Akyürek (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015); Ahmet Onay, “Yüksek Din Öğretiminde Nitelik veya Amaç Sorunu”, *Yüksek Din Öğretimi*, ed. Z. Şeyma Altın (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020); Süleyman Akyürek, “Yüksek Din Öğretiminde Kalite Güvence Sistemi: Akreditasyon (Yeterlik Tescil) Sorunu”, *Yüksek Din Öğretimi*, ed. Z. Şeyma Altın (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020); Hasan Meydan, “İlahiyat Fakültelerinde Kalite Güvence Sisteminin İmkânı Üzerine Bir Değerlendirme”, *Yüksek Din Öğretimi*, ed. Z. Şeyma Altın (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020).

² bk. Muammer Cengil, “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin İstihdam ve Bu Bağlamda Ders Programları Üzerine Bazı Öneriler”, *Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu* (İsparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); Mevlüt Kaya, “İlahiyat Fakültelerinin İstihdam Alanlarına Uygun Eleman Yetiştirme Sorunu”, *Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler* (İsparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); Ahmet Koç, “İlahiyat Fakültesi (İlahiyat Lisans Programı) Öğrencilerinin Sorunları ve Beklentileri”, *M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 25 (Ocak 2003); Şuayip Özdemir, “Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde İlahiyat Fakültesi Mezunlarının Çalışma Alanları ve Bu Alanlara Eleman Yetiştirmek Üzere İlahiyat Lisans Programında Yapılması Gerekli Düzenlemeler”, *Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler* (İsparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); Ejder Okumuş, “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Problemleri -Dicle Üniversitesi Örneği-”, *Değerler Eğitimi Dergisi* 5/13 (Haziran 2007); Yakup Keskin, “Yeterlilik Açısından Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Bölümlerinin Değerlendirilmesi”, *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi* 5/3 (Aralık 2015); İbrahim Turan - Bayramali Nazıroğlu, “İlahiyat Fakültesine Yeni Gelen Öğrencilerin Sorun ve Beklentileri: Omü İlahiyat Fakültesi Örneği”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 8/36 (Nisan 2015); Macid Yılmaz, “İlahiyat Fakültesi Mezunlarına Verilen Pedagojik Formasyon Eğitiminin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutum ve Kaygı Düzeyleri Üzerindeki Etkileri”, *Bilimname* 28/1 (2015); Cemil Osmanoğlu, “Öğrencilerine Göre İdeal İlahiyat Fakültesi Öğrencisinin Nitelikleri ve Bunun İlahiyat Eğitimiyle İlişkisi”, *Değerler Eğitimi Dergisi* 36/16 (Aralık 2018); Mehmet Korkmaz, “İlahiyat Fakültelerinin Yaygın Din Eğitimi Yeterlikleri: Eğitim-Öğretim Alanı”, *Değerler Eğitimi Dergisi* 24/10 (Aralık 2012).

³ bk. Mustafa Köylü, “Öğretim Elemanlarının Niteliğini Artırmak İçin Neler Yapılabilir?”, *Bugünün İlahiyatı Nasıl Olmalıdır? Sorunlar ve Çözümler*, ed. Süleyman Akyürek (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015).

din öğretiminde lisansüstü eğitim sorunları⁵, kadınların yüksek din eğitimi sorunları⁶, farklı inanç gruplarının yüksek din eğitimi sorunları⁷ üzerine çalışmalar yapılmıştır.

Bununla birlikte yüksek din öğretiminde bölüm, program ve müfredat sorunları da bazı çalışmalarda⁸ ele alınmıştır. Nazıroğlu çalışmasında⁹ yüksek din eğitimi kurumu olarak ilahiyat fakültelerinin sorun alanlarını: işlevsellik ve amaç sorunu, yapısal ve kurumsal sorunlar, idari özerklik ve akademik özgürlük sorunu, meşruiyet sorunu, kalite ve verimlilik sorunu olarak sınıflandırmıştır.

Hali hazırda İlahiyat/İslâmi İlimler Fakültelerinin eğitim-öğretime devam etmeleri ve mezunlarının istihdam edilmeleri nedeniyle filen sorunlar çözülmüş ya da yokmuş gibi düşünülmektedir. Bu çerçevede İlahiyat/İslâmi İlimler Fakültelerinin akademik yapılanma sorunu gündem dışı kalan ancak derinliğini kaybetmeyen bir sorun olarak durmaktadır. Çünkü fakültelerin kuruluş amaçları ancak akademik yapılanma ile gerçekleşebilir. Lisans

⁴ bk. Nurullah Altaş, "Yüksek Din Öğretiminde Uzaktan Eğitim Uygulamaları: İlitam ve Sorunları", *Türkiye'de Din Eğitimi ve Sorunları*, ed. Mustafa Köylü (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2018).

⁵ bk. Gönül Turan, "İlahiyat Fakültesi Yüksek Lisans Öğrencilerinin Aldıkları Eğitime İlişkin Görüşleri Üzerine Nitel Bir Çalışma: Batı Karadeniz Üniversiteleri Örneği", *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi* 1/1 (Aralık 2017); Halit Ev, "İlahiyat Alanında Lisansüstü Eğitim ve Sorunları", *Türkiye'de Din Eğitimi ve Sorunları*, ed. Mustafa Köylü (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2018), 238-274.

⁶ bk. Hatice Kelpetin Arpaguş, "Tarihsel Perspektiften Kadınların Yüksek Din Eğitimi Kurumlarındaki Konum ve Durumları", *Yüksek Din Öğretimi*, ed. Z. Şeyma Altın (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020).

⁷ bk. Mehmet Saffet Sarıkaya, "Alevilerin Din Eğitimi Sorunları Bağlamında Yüksek Din Öğretiminde Aleviliğin Öğretimi İmkânı", *Yüksek Din Öğretimi*, ed. Z. Şeyma Altın (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020).

⁸ bk. Nevzat Yaşar Aşıkoğlu, "Din Hizmetleri Personelinin Yetiştirilmesi Sorununa Öğretim Programları Açısından Yeni Bir Yaklaşım", *Yaygın Din Eğitiminin Sorunları Sempozyumu* (Kayseri: İBAV Yayınları, 2003); Zafer Erginli, "İlahiyat Fakültesi Müfredatında İslâm Düşüncesinin Bütünlüğü Sorunu", *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu* (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); Şakir Gözütok, "İlahiyat Fakülteleri İçin Alternatif Program", *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu* (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); Mehmet Akif Kılavuz, "İlahiyat Fakültelerinde Din Hizmetleri Bölümü Oluşturulmasına Duyulan İhtiyaç", *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler* (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); Yurdagül Mehmedoğlu, "Dünya Dinleri Kültürü Bölümü Çok Kültürlü Din Eğitimi Ana Bilim Dalı", *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler* (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); Sadettin Özdemir, "İstihdam Alanlarına Göre İlahiyat Fakültelerinin Yeniden Yapılandırılması: Din Hizmetleri Bölümü Önerisi". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler* (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); Ekrem Sarıkçıoğlu, "İlahiyat Tezsiz Yüksek Lisans Programı Üzerine Bazı Mülahazalar", *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler* (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); Recep Kaymakcan vd., "Öğrencilerin Gözüyle İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Bölümleri Üzerine Bir Araştırma", *Değerler Eğitimi Dergisi* 22/9 (Aralık 2011); Ayşe Taşkıran, "İlahiyat Fakültesi Müfredatında Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Derslerinin Yeri ve Fonksiyonlarına Dair Bir Araştırma (İlahiyat Fakültesi Öğrencileri Örneği)", *KSU İlahiyat Fakültesi Dergisi* 22 (Aralık 2013); Tahsin Görgün, "İlahiyat Akademik Yapılanması, Bölümleri ve Anabilim Dalları Nasıl Olmalıdır?", *Bugünün İlahiyatı Nasıl Olmalıdır? Sorunlar ve Çözümler*, ed. Süleyman Akyürek (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015); Muzaffer Üzümcü, "İlahiyat Fakülteleri Felsefe ve Din Bilimleri Bölümlerinde Akademik Yapılanma ve Lisansüstü Eğitim Üzerine Bir Değerlendirme", *Mevzu Sosyal Bilimler Dergisi* 3 (Mart 2020); Zeki Salih Zengin, "Eğitimde Yenileşme Döneminde Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Gelişmesi (Amaç-Akademik Yapı-Program)", *Yüksek Din Öğretimi*, ed. Z. Şeyma Altın (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020); Mustafa Öcal, "Bölümleşmiş Yüksek Din Öğretimi Uluslararası İslâmî İlimler Üniversitesi ve Uluslararası İslâm Kültür ve Medeniyeti Üniversitesi", *Yüksek Din Öğretimi*, ed. Z. Şeyma Altın (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020); Mustafa Koç, "Yüksek Din Öğretiminde Yeni Bir Paradigma Olarak Bölümleşme: 'Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü' Önerisi", *Yüksek Din Öğretimi*, ed. Z. Şeyma Altın (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020); Sadettin Özdemir, "Din Hizmetleri Alanındaki Hizmet Kalitesinin Artmasında İlahiyat/İslâmi İlimler Fakültelerinin Program Çeşitliliğinin Rolü". *Yüksek Din Öğretimi*, ed. Z. Şeyma Altın (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020); Ayhan Öz, "İlahiyat Fakültelerinde Program Çeşitliliği Açısından Seçmeli Dersler Üzerine Bir Değerlendirme", *Yüksek Din Öğretimi*, ed. Z. Şeyma Altın (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020).

ve lisansüstü programlar ve ders içerikleri de akademik yapılanma ile işlerlik kazanabilir. Akademisyen istihdamı, akademik yapılanmaya bağlı olduğu gibi mezunların yeterlik ve yetkinlikleri de fakültenin akademik yapılanma biçimine bağlıdır. Bu çerçevede, İlahiyata ilişkin metodolojik problemlerin tartışma noktası fakültelerin akademik yapılanma formundan başlamaktadır.

1. Konu ve Problem

Literatürde yer alan çalışmalara bakıldığında, Türkiye'nin Cumhuriyet tecrübesi içinde yüksek din öğretiminin kavramsallaşma ve kurumsallaşma sorunu yaşadığı anlaşılmaktadır. Yükseköğretimde İlahiyat fakültelerinin yerine ve kuruluş amaçlarına, bu fakültelerinin hangi mesleğin bilgi ve becerisine sahip ilahiyatçılar yetiştireceğine ve mezunlarının istihdam alanının çeşitliliğine ilişkin sorunların da akademik yapılanma sorunuyla birlikte ele alınmasını gerektirmektedir.

Bu bağlamda çalışmanın temel problemi şudur: Cumhuriyet tarihi boyunca yüksek din öğretiminin akademik yapılanma süreci nasıl bir seyir izlemiştir?

Çalışmanın alt problemleri ise şunlardır:

İlahiyat/İslâmi İlimler Fakültelerinin, bölüm ve ana bilim dallarının oluşturulmasında hangi etmenlerin öne çıkmıştır?

Fakülteadaki bölümler, öğrencilerin istihdam alanına yönelik midir?

İlahiyat/İslâmi İlimler Fakültelerinin akademik yapılanması, fakültelerin bilimsel bilgi üretme misyonu ile uyumlu mudur?

Bölümler istihdam alanına yönelik olursa nasıl olmalıdır?

Söz konusu problemler etrafında yapılacak değerlendirmelerin, Cumhuriyetten günümüze Türkiye'de Yüksek Din Öğretiminin akademik yapılanma sorununa ışık tutması böylelikle İlahiyat/İslâmi İlimler Fakültelerinin akademik yapılanma sorununu ele alan çalışmalara katkı sağlaması beklenmektedir.

Bu amaçla çalışmada, ülkemiz yüksek din öğretiminin kısa bir tarihçesi verildikten sonra yüksek din öğretimi kurumlarındaki akademik yapısal dönüşümlere değinilmiş ve ardından İlahiyat/İslâmi İlimler fakültelerinin akademik yapılanma sorunu üzerinde durulmuştur.

2. Yöntem

Yüksek din öğretiminin akademik yapılanma sorununu konu alan bu çalışmada, literatür taraması yöntemi kullanılmıştır. Alan yazınların taranması ve yorumlanması sonucu yeni değerlendirmelere ulaşmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda Yüksek Din Öğretimini konu alan çalışmalar taranmıştır. Elde edilen çalışmalar yüksek din öğretimi tarihi ve sorunları bağlamında betimlenmeye çalışılmıştır. Yüksek din öğretimini konu alan çalışmalar içerisinde fakültenin akademik yapılanmasını konu alan çalışmalar doküman incelemesine dayalı olarak yorumlanmaya çalışılmıştır.

Türkiye'de yüksek din öğretiminin akademik yapılanma formları üzerine değerlendirme yapmadan önce söz konusu kurumların tarihine kısaca değinmekte yarar vardır.

3. Yüksek Din Öğretiminin Kısa Tarihi

İlahiyat/İslâmi İlimler Fakültelerinin akademik yapılanmaları, yüksek din öğretimin tarihinden bağımsız ele alınamaz. Bu nedenle Dârül-Fünûn İlahiyat Fakültesi, Ankara İlahiyat Fakültesi, Yüksek İslâm Enstitüsü ve İslâmi İlimler Fakültesinin tarihi gelişimine bu bölümde kısaca yer verilmiştir.

3.1. Dârül-Fünûn İlahiyat Fakültesi

1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte pek çok alanda kurumsal/yapısal değişikliğe gidilmiş ve bu doğrultuda hukuki düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemelerden biri de Tevhîd-i Tedrîsât Kanunudur. 3 Mart 1924 (1340) tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nce kabul edilmiş, 6 Mart 1924 tarihinde Resmi Ceride'de 430 sayılı kanun olarak yayınlanmış ve yürürlüğe girmiştir. Bu kanunun ilk üç maddesi gereği mektep ve medreseler Maarif Vekaletine bağlanmıştır.¹⁰

⁹ Bayramali Nazıroğlu, "Yüksek Din Öğretimi", *Din Eğitimi*, ed. İbrahim Turan - Bayramali Nazıroğlu (Ankara: Bilimsel Araştırma Yayınları, 2020), 162-164.

Bu kanunun “Maarif Vekâleti yüksek diniyat mütehassısları yetiştirmek üzere Dârü'l-Fünûn'da bir İlahiyat Fakültesi tesis ve imamet ve hitabet gibi hıdemât-ı dîniyyenin ifası vazifesi ile mükellef memurların yetişmesi için ayrı mektepler küşat edecektir” şeklindeki 4. maddesi ile Dârü'l-Fünûn'da bir İlahiyat Fakültesi kurulması kararlaştırılmıştır.¹¹ Bu karara dayanarak 21 Nisan 1924 tarihinde kabul edilen İstanbul Dârü'l-Fünûn Talimatnamesiyle Tıp, Hukuk, Edebiyat ve İlahiyat fakülteleri kurulmuştur. Öğretim süresi üç yıl olan İlahiyat Fakültesi için İstanbul Üniversitesi Eski Kütüphanesi olarak kullanılmış olan Medresetü'l-Kûzat binası tahsis edilmiştir.¹² 1924 yılı sonbaharında 284 öğrenci ile öğretime başlamıştır.¹³

21 Nisan 1924 İstanbul Dârü'l-Fünûnu Talimatnamesinin 8. maddesinde İlahiyat Fakültesinde okutulacak dersler şöyle sıralanmıştır: Tefsir ve Tefsir Tarihi, Hadis ve Hadis Tarihi, Fıkıh Tarihi, Kelâm Tarihi, Mâbadü'ttabiiyât, (düzeltme “Mabe'de't-Tabia”)¹⁴, Tasavvuf Tarihi, İçtimaiyyat, Ruhîyyât, İslâm Felsefesi Tarihi, İçtimâî Ruhîyât, Tarih-i Felsefe, Türk Tarih-i Diniyesi.¹⁵

27 Eylül 1925 tarihinde, Talimatnamenin 8. maddesi değiştirilerek programda şu düzenleme yapılmıştır: Mabe'de't-Tabia, Ruhîyât, İslâm Felsefesi Tarihi, İçtimâî Ruhîyât dersleri programdan çıkarılmış yerine Felsefe Tarihi, Arap Edebiyatı, Felsefe-i Din, İslâm Filozofları, İslâm Bediyyatı, Hal-i Hazırda İslâm Mezhepleri, Akvam-ı İslâmiyye Etnografyası isimli dersler getirilmiştir.¹⁶

31.05.1933'de çıkarılan 2252 sayılı kanunla İstanbul Üniversitesi açılmıştır. Böylelikle İlahiyat Fakültesi kapatılarak yerine Edebiyat Fakültesinin Şarkiyat Enstitüsüne bağlı *İslâm Tetkikleri Enstitüsü* açılmıştır. Bu enstitü yalnızca araştırma amacı taşımış ve öğrenci almamıştır. 1936 yılında kapatılmıştır.¹⁷

3.2. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Fakültenin kuruluşuna ilişkin kanun 3 Mayıs 1949 tarihinde meclis gündemine gelmiştir. Genel kurul görüşmeleri sonucu, 4 Haziran 1949 tarihinde 5424 sayılı kadro kanunuyla Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinin kuruluş kanunu kabul edilmiştir. Böylelikle 21 Kasım 1949 tarihinde 85 öğrenciyle öğretime başlamıştır. Fakültenin kurulmasında, din meselesinin ilmi esaslara göre incelenmesi ve alanında yetkin din adamlarının yetiştirilmesi gibi amaçlar yer almıştır.¹⁸

Fakülte programında yer alan dersler şu şekilde belirlenmiştir: Arapça, Farsça, Yabancı Dil (İngilizce, Almanca, Fransızca), Sosyoloji, Mantık ve İlimler Felsefesi, İslâm Dini ve Mezhepleri Tarihi, İslâm Sanatı Tarihi, Mukayeseli Dinler Tarihi.¹⁹

¹⁰ bk. Osman Ergin, *Türkiye Maarif Tarihi I-II* (İstanbul: Eser Matbaası, 1977); Mustafa Öcal, *Tanıkların Dilinden Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi ve Dini Hayat I* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2008), 21; Asım Arı, “Tevhid-i Tedrisat ve Laik Eğitim”, *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi* 2/22 (Haziran 2002); Zeki Salih Zengin, “Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun Hazırlanmasından Sonraki İlk Dönemde Uygulanışı ve Din Eğitimi”, *Dini Araştırmalar* 5/13 (Haziran 2002).

¹¹ Halis Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi (1920-1998)* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1999), 38; Muhammet Şevki Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı* (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 3. Baskı, 2016), 80.

¹² Zengin, “Tevhid-i Tedrisat ve Din Eğitimi”, 98.

¹³ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi*, 80.

¹⁴ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi*, 81.

¹⁵ Yurdağül Mehmedoğlu, *Tanzimat Sonrasında Okullarda Din Eğitimi (1838-1920)* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2001), 213; Zengin, “Tevhid-i Tedrisat ve Din Eğitimi”, 98.

¹⁶ Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 40-41; Zengin, “Tevhid-i Tedrisat ve Din Eğitimi”, 98-99; Emre Dölen, “Osmanlıdan Cumhuriyete Darülfünûnda'da İlahiyat Öğretimi”, *Dârülfünûn İlahiyat Sempozyumu Tebliğleri* (İstanbul, 2010), 120.

¹⁷ Mustafa Öcal, “İlahiyat Fakültelerinin Tarihçesi”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (Ocak 1986), 114; Ekmeleddin İhsanoğlu, “Osmanlı Eğitim ve Bilim Kurumları”, *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi II*, ed. Ekmeleddin İhsanoğlu (İstanbul: İslâm Tarihi, Sanat ve Kültür Araştırmaları Merkezi, 1998), 330; Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 50; Zeynep Kaya, “Yükseköğretimde Din Eğitimi”, *Din Eğitimi*, ed. M. Fatih Genç (İstanbul: Lisans Yayıncılık, 2020), 212.

¹⁸ Hilmi Ziya Ülken, “İlahiyat Fakültesinin Geçirdiği Safhalar”, *AÜ İlahiyat Fakültesi Albümü (1949-1960)* (Ankara, 1961), 8-10; Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 218; İsmet Parmaksızoğlu, *Türkiye'de Din Eğitimi* (Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1966), 29.

Fakültenin 1953 yılındaki programında yer alan dersler şöyledir: Arapça, Farsça, Batı Dili, Klasik Dini Türkçe Metinler, Kur'ân ve İslâm Dini Esasları, İslâm Tarihi, Din Psikolojisi, Din Sosyolojisi, Felsefe ve Mantık, Tefsir, Hadis, İslâm Mezhepleri Tarihi, Kelâm, İslâm Felsefesi, Dinler Tarihi, İslâm Hukuku, İslâm Sanatları Tarihi, Tezyini Sanatlar ve Paleografi, Pedagoji, Tasavvuf Tarihi, Türk İslâm Tezyini Sanatları, İnkılap Tarihi.²⁰

1972 yılında öğretim süresi 5 yıla çıkarılmıştır. Programa, pedagojik formasyon dersleri getirilmiş ve öğretmenlik uygulaması başlatılmıştır.²¹ Tefsir ve Hadis Bölümü ile Kelâm ve İslâm Felsefesi bölümü oluşturulmuştur. 4 ve 5. Sınıfta öğrencilere bölüm seçme hakkı verilmiştir. Öğrenciler, mezun oldukları bölüm dikkate alınmaksızın, Din Bilgisi ve Meslek dersi öğretmeni olarak atanabilmişlerdir. Öğrenciler ayrıca, Diyanet İşleri Başkanlığı'nda da görev alabilmişlerdir.²² Öğrencilerin öğretmen olabilmeleri için almaları gereken program dışı dersler ise şunlardır: Eğitime Giriş, Türk Eğitim Tarihi, Türk Milli Eğitim Teşkilatı, Mukayeseli Eğitim, Eğitim Psikolojisi, Eğitim Sosyolojisi, Genel Öğretim Bilgisi. Fakültenin 1972 yılındaki programında yer alan dersler ise şöyledir: Kur'ân, İslâm Dini Esasları, Felsefeye Giriş, Arapça, Batı Dili, İslâm Tarihi, Felsefe Tarihi, Mantık, Türk İslâm Edebiyatı, Din Sosyolojisi, Din Psikolojisi, Farsça, Tefsir, Hadis, İslâm Hukuku, İslâm Mezhepleri Tarihi, Dinler Tarihi, Sistemik Kelâm, Türk İslâm Sanatları Tarihi, İslâm Felsefesi ve Filozofları, Kelâm, İslâm Kurumları Tarihi, Dini Türk Musikisi, Pedagoji, Türk Devrim Tarihi, Bilimler Tarihi, Din Felsefesi, Felsefe Tarihi,²³

3.3. Yüksek İslâm Enstitüleri

Yüksek İslâm Enstitüsü ilk olarak 1959 yılında, 7344 sayılı kanunla Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bir yüksekökol statüsünde İstanbul'da açılmıştır, 19.11.1959 tarihinde eğitime başlanmıştır. Öğrenim süresi 4 yıl olarak belirlenmiştir. Yalnızca İmam-Hatip Okulu mezunları kayıt yaptırma hakkına sahip olmuştur.²⁴ İstanbul'un ardından sırasıyla (24 Kasım 1962) Konya, (12 Aralık 1965) Kayseri, (25 Ağustos 1966) İzmir, (30 Temmuz 1969) Erzurum, (28 Kasım 1975) Bursa, (1976) Samsun ve (1980) Yozgat illerinde İslâm Enstitüleri açılmıştır.²⁵

Yüksek İslâm Enstitüsünün 1959 yılı programında yer alan derler şöyledir: Kur'ân-ı Kerîm, Vücûh İlmi, Tefsir, Belâgat-ı Kur'âniyye, Hadis, Siyer, İlm-i Tevhid, Kelâm, İslâm Hukuku, Fıkıh, Usûl-i Fıkıh, İslâm Dini ve Mezhepleri Tarihi, Mukayeseli Dinler Tarihi, İslâmî Türk Edebiyatı Tarihi, Tasavvuf Tarihi, Ahlak, Mantık, İslâm Tarihi, İslâm Felsefesi, Muasır İslâm Ülkeleri Tarih ve Coğrafyası, Arap Dili ve Edebiyatı, Din Psikolojisi, İslâm Sanatları Tarihi, Hitabet ve İrşad, Dinî Mûsiki, Yabancı Dil (Almanca, Fransızca, İngilizce), İnkılâp Tarihi.²⁶

19 Ocak 1972'de Resmi Gazetede yayınlanıp yürürlüğe giren yönetmelik doğrultusunda, 1972-1973 öğretim yılından itibaren enstitünün programlarında, öğretmenlik meslek dersleri ile birlikte din hizmetleri alanına yönelik bazı yeni dersler de yer almıştır.²⁷

Yüksek İslâm Enstitüsünün 1972 yılı programında yer alan derler şöyledir: Kur'ân-ı Kerîm, Tefsir, Hadis, Fıkıh, Kelâm ve İslâm Düşüncesi, İslâm ve Ahlakı, Siyer ve İslâm Tarihi, İslâm Mezhepleri Tarihi, Tasavvuf ve Tarihi, İslâmî Türk Edebiyatı Tarihi, Hitabet ve İrşad, Mesleki Türk Musikisi, Arap Dili Edebiyatı, Farsça, İslâm Türk Medeniyeti Tarihi, Din

¹⁹ Münir Koştaş, "Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 31/1 (Nisan 1990), 8-11.

²⁰ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi*, 135.

²¹ Suat Cebeci, "Cumhuriyet Döneminde Yüksek Din Öğretimi". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* Özel Sayı 39/2 (Ağustos 1999), 299.

²² Mustafa Öcal, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi* (İstanbul: Düşünce Kitabevi, 2011), 404.

²³ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi*, 140-143.

²⁴ Mustafa Öcal, "Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Din Eğitimi-Öğretimi", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/1 (Ocak 1998), 252; Suat Cebeci, *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye'de Din Eğitimi* (Ankara: Akçağ Yayınları, 2. Baskı, 2005), 195.

²⁵ Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 235; Öcal, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 415.

²⁶ Mustafa Öcal, "Yüksek İslâm Enstitüsü", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 44/48-52.

²⁷ Halit Ev, "Yükseköğretimde Din Öğretimi", *Din Eğitimi*, ed. Mustafa Köylü - Nurullah Altaş (İstanbul: Ensar Neşriyat, 6. Baskı, 2016), 272.

Psikolojisi, Din Sosyolojisi, Dinler Tarihi, Sistemik Felsefe ve Mantık, Teşkilat ve İdare, Seminer, Halk Eğitimi ve Toplum Kalkınması, Türk İnkılâp Tarihi, Yabancı Dil. Yine bu yıla ait pedagojik formasyon dersleri şöyle sıralanmaktadır: Ruh Sağlığı ve Rehberlik, Ölçme ve Değerlendirme, Eğitim Sosyolojisi, Öğretim Bilgisi.²⁸

1979 yılında bir değişikliğe daha gidilerek ilk iki yılda genel eğitim verilmesi, üçüncü sınıfta ise öğrencilerin Tefsir-Hadis, Fıkıh-Kelâm ve İslâm Dini Esasları olmak üzere üç ayrı bölüme ayrılması kararlaştırılmıştır.²⁹

1979 yılı programında yer alan saatler şöyledir: Türkçe Kompozisyon, Edebiyat, Osmanlıca, İslâm Türk Medeniyeti Tarihi, Mantık-Felsefe, Türk Devrim Tarihi, Yabancı Dil, Seçmeli Dersler, (Mesleki Türk Musikisi, Hüsn-i Hat, Kütüphanecilik, Paleografi, Mezhepler Tarihi), Kur'ân-ı Kerîm, Arap Dili ve Edebiyatı, Tefsir, Hadis, Fıkıh, Kelâm, İslâm Dini ve Esasları, Siyer ve İslâm Tarihi, İslâm Ahlakı, İslâm Mezhepleri Tarihi, Dinler Tarihi, Tasavvuf ve İrsad, Din Psikolojisi, Din Sosyolojisi, Eğitime Giriş, Eğitim Psikolojisi, Genel Öğretim Metotları, Ölçme ve Değerlendirme, Eğitim İdareciliği, Eğitim Sosyolojisi, Araştırma Teknikleri.³⁰

3.4. İslâmi İlimler Fakültesi

İlk olarak 12 Mart 1971 yılında, beş yıllık bir fakülte olarak Erzurum'da kurulmuştur. İlahiyat Fakültelerinin ve Yüksek İslâm Enstitülerinin kuruluş amaçlarına benzer bir gaye ile açılmıştır. İslâmi İlimler Fakültesi, imam-hatip okulu mezunlarına üniversiteye girme imkânı ayrıca Yüksek İslâm Enstitüsü mezunlarına da doktora yapma imkânları sağlamıştır.³¹

Halit Ev³² tarafından tablo haline getirilen programa göre derslerin bölümlere göre dağılımları ve haftalık ders saatleri şöyledir:

Tefsir-Hadis Bölümü: Arapça 13 saat, Kur'ân-ı Kerim 10 saat, Retorik 3 saat, İslâm Dini Esasları 5 saat, Tefsir ve Usûlü 16 saat, Hadis ve Usûlü 15 saat, İslâm Hukuku 55 saat, İslâm Felsefesi ve Kelâm 2 saat, Paleografi 10 saat, İslâm Sanatları Tarihi 3 saat, İslâm Tarihi ve Siyer 2, Dinler Tarihi 4, Pedagoji 2, Türkçe Kompozisyon 5 saat, Türkçe Dil Bilgisi 5 saat, Osmanlıca 40 saat, Devrim Tarihi 1 saat, Yabancı Dil 13 saat, Farsça 5 saat.

Kelâm ve İslâm Felsefesi Bölümü: Arapça 10 saat, Kur'ân-ı Kerim 2 saat, Tefsir ve Usûlü 2 saat, Hadis ve Usûlü 2 saat, İslâm Hukuku 43 saat, Tevhid ve Kelâm 15 saat, Tasavvuf ve Tarihi 6 saat, Paleografi 10 saat, Dinler Tarihi 3, Pedagoji 1, Mantık ve Cedel 5 saat, Sistemik Felsefe 4 saat, Felsefe Tarihi 20 saat, Okkült Bilgisi 5 saat, Türkçe Kompozisyon 3 saat, Osmanlıca 42 saat, Devrim Tarihi 9 saat, Yabancı Dil 3 saat.

Fıkıh ve İslâm Hukuku Bölümü: Arapça 13 saat, Kur'ân-ı Kerim 6 saat, Tefsir ve Usûlü 3 saat, Hadis ve Usûlü 2 saat, İslâm Hukuku 53 saat, Fıkıh 18 saat, Fıkıh Usulü 4 saat, Mukayeseli İslâm Hukuku 4 saat, İslâm Felsefesi ve Kelâm 2 saat, İslâm Medeniyeti ve Müesseseleri Tarihi 7 saat, Paleografi 17 saat, Dinler Tarihi 4, Pedagoji 2, Türkçe Kompozisyon 3 saat, Osmanlıca 40 saat, Devrim Tarihi 1 saat, Yabancı Dil 9 saat.

İslâm Dil ve Edebiyatı Bölümü: Arapça 16 saat, Kur'ân-ı Kerim 6 saat, Tefsir ve Usûlü 2 saat, Hadis ve Usûlü 2 saat, İslâm Hukuku 26 saat, İslâm Felsefesi ve Tasavvuf 2 saat, İslâm - Türk Edebiyatı 15 saat, İslâm Medeniyeti ve Müesseseleri Tarihi 3 saat, Paleografi 31 saat, İslâm Sanatları Tarihi 3 saat, Dinler Tarihi 2, Felsefe Tarihi 6 saat, Mantık 4 saat, Okkült Bilgisi 2 saat, Türkçe Kompozisyon 3 saat, Osmanlıca 43 saat, Devrim Tarihi 1 saat, Farsça 12 saat.

3.5. 1980 Sonrası Yüksek Din Öğretimi

Tevhid-i Tedrisattan itibaren İlahiyat Fakültesi, Yüksek İslâm Enstitüsü ve İslâmi İlimler Fakültesi gibi farklı isim ve programlarla yürütülen yüksek öğretim kurumları, 1981 yılında çıkarılan 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu ile "Yükseköğretim Kurulu" altında toplanmıştır. Bu çerçevede, Yüksek İslâm Enstitüleri ve İslâmi İlimler Fakültesi, İlahiyat Fakültesi'ne dönüştürülerek her biri bulunduğu ildeki üniversiteye bağlanmıştır.³³ Aynı kanunla tüm İlahiyat Fakülteleri'nin öğretim süresi, ilk yılı hazırlık olmak üzere, 5 yıla

²⁸ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi*, 159.

²⁹ Muhammed Ali Yazıbaşı, "Yükseköğretimde Din Eğitimi", *Din Eğitimi*, ed. Hasan Dam (İstanbul: Lisans Yayıncılık, 2. Baskı, 2019), 160.

³⁰ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi*, 160-161.

³¹ Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 223.

³² Ev, "Yükseköğretimde Din Öğretimi", 279.

çkarılmıştır. Hazırlık sınıfında 20 saat Arapça, 5 saat Kur'ân-ı Kerim ve 1 saat İslâm Dini Esasları isimli dersler okutulmuştur. Fakülteye kayıt için genel ve meslek lisesi mezunu olma ve üniversiteye giriş sınavından yeterli puan alma şartı getirilmiştir.³⁴

Akademik amaçlarla kurulan bu fakülteler başlangıçta Tefsir-Hadis, Kelâm-İslâm Felsefesi, İslâm Medeniyeti ve Sosyal Bilimler olmak üzere üç bölüme ayrılmışlardır. Programda 39 farklı dersle birlikte bir de seçmeli dersler yer almıştır. Dokuz çeşit öğretmenlik bilgisi dersi dışında kalan dersleri, alan bilgisi ve genel kültür derslerinden oluşmuştur.³⁵

Fakültenin 1983 yılındaki programında şu dersler yer almıştır: Arapça, Kur'ân-ı Kerim, İslâm Dini Esasları, Tefsir Usûlü, Hadis Usûlü, Tefsir, Hadis, İslâm Hukuk Usûlü, İslâm Hukuku, İslâm Mezhepleri Tarihi, Kelâm, Tasavvuf, Türk-İslâm Edebiyatı, Türk-İslâm Sanatları Tarihi, Dinler Tarihi, Din Sosyolojisi, Din Psikolojisi, Din Eğitimi, Din Felsefesi, İslâm Kurumları Tarihi, İslâm Tarihi, Yeniçağ Felsefesi Tarihi, Mantık, İlkçağ Felsefesi Tarihi, İslâm Felsefesi Tarihi, Seçmeli (Musiki- Paleografi-Farsça), Atatürk İlke ve İnkılâpları, Araştırma Teknikleri, Eğitime Giriş, Eğitim Sosyolojisi, Eğitim Psikolojisi, Eğitim Yönetimi, Eğitim Programları ve Öğretim Yöntemleri, Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme, Eğitim Teknolojisi, Rehberlik, DKAB Özel Öğretim Yöntemleri, Uygulama, Türk Dili, Yabancı Dil, Beden Eğitimi ve Güzel Sanatlar.³⁶

1991 yılında İlahiyat Fakültesinde, Temel İslâm Bilimleri, Felsefe ve Din Bilimleri, İslâm Tarihi ve Sanatları olmak üzere üç bölüm oluşturulmuştur.³⁷ Temel İslâm Bilimleri Bölümü altında, Tefsir, Hadis, İslâm Hukuku, Kelâm, İslâm Mezhepleri Tarihi, Tasavvuf ve Arap Dili ve Belâgatı olmak üzere 7 Anabilim dalı açılmıştır. Felsefe ve Din Bilimleri Bölümünde, Felsefe Tarihi, İslâm Felsefesi, Din Felsefesi, Mantık, Dinler Tarihi, Din Sosyolojisi, Din Psikolojisi ve Din Eğitimi olmak üzere 8 Anabilim dalı açılmıştır. İslâm Tarihi ve Sanatları Bölümünde ise İslâm Tarihi, Türk İslâm Sanatları Tarihi, Türk İslâm Edebiyatı ve Türk Din Musikisi olmak üzere 4 Anabilim dalı açılmıştır. Böylelikle üç bölümde toplam 19 Anabilim dalı açılmıştır.³⁸

1998 yılında, bünyesinde eğitim fakülteleri bulunan üniversitelerdeki İlahiyat Fakülteleri "*İlahiyat Lisans Programı*" ve "*İlköğretim Din Kültürü Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Programı*" olmak üzere iki ayrı bölüme ayrılmıştır.³⁹ Bu program 2006 yılında "*Din Kültürü Ahlak Bilgisi Eğitimi Bölümü*" adıyla eğitim fakültesine aktarılmıştır. 2010 yılında "*İlköğretim Din Kültürü Ahlak Bilgisi Eğitimi Bölümü*" adını almıştır.⁴⁰

Yeni düzenleme ile hazırlık sınıfı kaldırılarak her iki bölüm için dört yıllık bir program öngörülmüştür. Ancak, pedagojik formasyon dersleri, İlahiyat Lisans Programı'ndan çıkarılmıştır. İlahiyat Lisans programını bitirenlerden liselerde Din Kültürü ve İmam-Hatip Liselerinde meslek dersi öğretmeni olmak isteyenler için "Alan Öğretmenliği Tezsiz Yüksek Lisans Programı"ndan mezun olma şartı getirilmiştir. 2006 yılında İDKAB programının eğitim fakültelerine aktarılmasının ardından İlahiyat Lisans Programını mezunlarının öğretmenlik eğitimi alabilmesi için Ankara Üniversitesi dışında da tezsiz yüksek lisans programları açılmıştır.⁴¹ 2010 yılında bu uygulamadan vazgeçilerek, "Formasyon Sertifika Programı" uygulaması başlamıştır.⁴² 2012'de bölüm, eğitim fakültelerinden tekrar ilahiyat fakültelerine aktarılmış, böylece ilahiyat fakülteleri 1998 yılındaki konumuna geri dönmüştür.⁴³ 2015 yılında ise ilahiyat fakülteleri bünyelerinde bulunan İDKAB bölümlerine öğrenci alımı durdurulmuştur.⁴⁴

³³ Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 223; Mustafa Öcal, "Türkiye'de Din Eğitimi Tarihi", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 12/6 (Eylül 2008), 404.

³⁴ Öcal, "İlahiyat Fakültelerinin Tarihçesi", 120.

³⁵ Ev, "Yükseköğretimde Din Öğretimi", 281.

³⁶ Öcal, "İlahiyat Fakültelerinin Tarihçesi", 122; Ev, "Yükseköğretimde Din Öğretimi", 262.

³⁷ Nevzat Yaşar Aşıkoğlu, "Yüksek Öğretimde Din Eğitimi ve Öğretimi", *Din Eğitimi El Kitabı*. ed. Recai Doğan - Remziye Ege (Ankara: Grafiker Yayınları, 2012), 220; Ev, "Yükseköğretimde Din Öğretimi", 283.

³⁸ Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 467.

³⁹ Öcal, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 439-440.

⁴⁰ Yazıbaşı, "Yükseköğretimde Din Eğitimi", 164; Nazıroğlu, "Yüksek Din Öğretimi", 154.

⁴¹ Ev, "Yükseköğretimde Din Öğretimi", 284.

⁴² Keskin, "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Bölümlerinin Değerlendirilmesi", 306.

⁴³ bk. Bahçekapılı, *Türkiye'de Din Eğitimi*.

⁴⁴ Keskin, "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Bölümlerinin Değerlendirilmesi", 305.

Bugün ülkemizde %100 İngilizce, %100 Arapça, %30 Arapça ve %100 Türkçe İlahiyat/İslâmi İlimler lisans programları vardır. Türkçe lisans programı dört yıl devam etmekte diğer programlar hazırlık sınıfları ile birlikte beş yıl sürmektedir. Ayrıca Ankara, İstanbul, Marmara, Uludağ, Necmettin Erbakan, 29 Mayıs Üniversiteleri bünyesinde Uluslararası İlahiyat programı bulunmaktadır. 2021 yılı itibariyle Yüksek Öğretim Kurumu Lisans Atlasında örgün, ikinci öğretim, burslu, uluslararası, İngilizce, Arapça, vakıf ve devlet olmak üzere 160 İslâmi İlimler / İlahiyat programı mevcuttur. Ayrıca Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi bünyesinde Dünya Dinleri, Uluslararası İlahiyat Yaygın Din Öğretimi ve Uygulamaları bölümü açılmıştır.

4. İlahiyat/İslâmi İlimler Fakültelerinin Akademik Yapısı

Cumhuriyet tarihinden günümüze yüksek din öğretiminin akademik yapılanma süreci, maarif tarihimize bağlı olarak birçok aşamadan geçmiştir. Bu süreci aşağıdaki tabloda görmek mümkündür.

Tablo 1: Yüksek Din Öğretiminde Akademik Yapılanmanın Tarihi Seyri

S. No.	Yüksek Din Öğretimi Kurumu	Akademik Yapı	Sonuç
1	Dârü'l-Fünûn İlahiyat Fakültesi-1924	Yapılandırılmamış	1933 yılında kapatılmıştır.
2	İslâm Tetkikleri Enstitüsü-1933	Yapılandırılmamış	1936 yılında kapatılmıştır.
3	Ankara İlahiyat Fakültesi-1949	Yapılandırılmamış	1972 yılında bölümlere ayrılmış.
4	Yüksek İslâm Enstitüsü-1959	Yapılandırılmamış	1979 yılında bölümlere ayrılmış.
5	İslâmi İlimler Fakültesi-1972	Tefsir-Hadis Kelâm ve İslâm Felsefesi Fıkıh ve İslâm Hukuku İslâm Dil ve Edebiyatı	1981 yılında, 2547 sayılı kanunla İlahiyat Fakültesine dönüştürülmüştür.
6	Ankara İlahiyat Fakültesi 1972	Tefsir ve Hadis Kelâm ve İslâm Felsefesi	İstihdam alanları dikkate alınmadığı için işlevsiz kalmıştır.
7	Yüksek İslâm Enstitüsü-1979	Tefsir-Hadis Fıkıh-Kelâm İslâm Dini Esasları	İstihdam alanları dikkate alınmadığı için işlevsiz kalmıştır.
8	İlahiyat Fakültesi-1981	Tefsir-Hadis Kelâm-İslâm Felsefesi İslâm Medeniyeti ve Sosyal Bilimler	1991 yılında yeniden yapılandırılmıştır.
9	Ankara İlahiyat Fakültesi-1991	Temel İslâm Bilimleri Felsefe ve Din Bilimleri İslâm Tarihi ve Sanatları	1998'de güncelleme yapılmıştır. Kısmen güncelliğini korumaktadır.
10	İlahiyat Fakültesi-1998	Temel İslâm Bilimleri Felsefe ve Din Bilimleri İslâm Tarihi ve Sanatları İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Programı	2006 yılında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Bölümü olarak Eğitim Fakültelerine aktarılmıştır.
11	Eğitim Fakülteleri-2006	DKAB Öğretmenliği Bölümü	2011 yılında İlahiyat Fakültelerine aktarılmıştır.
12	İlahiyat Fakülteleri-2012	Temel İslâm Bilimleri Felsefe ve Din Bilimleri İslâm Tarihi ve Sanatları İlköğretim DKAB	2014-2015 döneminde İDKAB bölümüne öğrenci alımı durdurulmuştur

Öğretmenliği

Halihazırda İlahiyat/İslâmi İlimler Lisans programı, fakültelerdeki mevcut bölümlerden dersler verilmek suretiyle öğrencilere temel ilahiyat müktesebatını kazandırmayı hedefleyen bir programdır. Akademik yapı ve bölümler istihdam alanına yönelik değildir ve bölümlere ilişkin farklı bir mezuniyet belgesi verilmemektedir. Ayrıca İlahiyat ve İslâmi İlimler Fakültelerine ilişkin yapı farkını Tablo 2 ve Tablo 3'te görmek mümkündür.

Tablo 2: İlahiyat Fakültelerinin Akademik Yapısı, Bölümler ve Anabilim Dalları

A	Temel İslâm Bilimleri	B	Felsefe ve Din Bilimleri	C	İslâm Tarihi ve Sanatları
1	Tefsir	1	Din Eğitimi	1	İslâm Tarihi
2	Hadis	2	Din Psikolojisi	2	Türk İslâm Sanatları Tarihi
3	Kelâm	3	Din Sosyolojisi	3	Türk İslâm Edebiyatı
4	İslâm Hukuku	4	Dinler Tarihi	4	Türk Din Musikisi
5	İslâm Mezhepleri Tarihi	5	Din Felsefesi		
6	Arap Dili ve Belâgatı	6	İslâm Felsefesi		
7	Tasavvuf	7	Felsefe Tarihi		
8	Kur'ân-ı Kerim Okuma ve Kiraat İlmi	8	Mantık		

Tablo 3: İslâmi İlimler Fakültelerinin Akademik Yapısı, Bölümler ve Anabilim Dalları

A	Temel İslâm Bilimleri	B	Felsefe ve Din Bilimleri	C	İslâm Tarihi ve Sanatları
1	Tefsir	1	Din Bilimleri	1	Siyer-i Nebi ve İslâm Tarihi
2	Hadis	2	İslâm Felsefesi	2	İslâm Sanatları ve Dini Müzik
3	Kelâm			3	Osmanlı Türkçesi ve İslâmi Türk Edebiyatı
4	İslâm Hukuku				
5	İslâm Mezhepleri Tarihi				
6	Arap Dili ve Belâgatı				
7	Tasavvuf				
8	Kur'ân-ı Kerim Okuma ve Kiraat İlmi				

İlahiyat fakültelerine göre İslâmi İlimler Fakültelerinin akademik yapısı bazı değişiklikler arz etmektedir. Özellikle İlahiyat Fakültelerinde Felsefe ve Din Bilimleri bölümü altında yer alan ana bilim dalları, İslâmi İlimler Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri bölümü altında yer almamaktadır. İslâmi İlimler Fakültesinde *İslâm Felsefesi* ve *Din Bilimleri* olarak iki ana bilim dalı oluşturulmuştur. Böylelikle Din Eğitimi, Din Psikolojisi, Din Sosyolojisi, Din Felsefesi, Dinler Tarihi, İslâm Felsefesi, Mantık ve Felsefe Tarihi gibi ana bilim dallarının idari ve akademik statüsü yok sayılmıştır. Bu durum söz konusu ana bilim dallarında yapılacak araştırmaları ve istihdamı olumsuz etkileyecek bir akademik yapılandırma olacaktır.

Cumhuriyet tarihi boyunca yüksek din öğretiminde yaşanan söz konusu olumsuzlukları ele alan ve önerilerde bulunan çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalarda genel olarak yer alan bölüm önerilerini aşağıdaki tabloda görmek mümkündür.

Tablo 4: Tarihi Süreçte İlahiyat/İslâmi İlimler Fakültelerine Yönelik Bölüm Önerileri

S. No	Önerilen Bölüm	Öneride Bulunan
-------	----------------	-----------------

1	Temel İlahiyat Eğitimi sonrası: Vaizlik ve Müftülük Dini Danışmanlık ve Rehberlik İHL Meslek Dersleri Öğretmenliği Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği	Tosun ve Doğan ⁴⁵
2	Dini Araştırmalar Meslek Dersleri ve DKAB Öğretmenliği Din Hizmetleri	Buyrukçu ⁴⁶
3	İlahiyat Sosyal Hizmet Alanı	Cengil ⁴⁷
4	Hafızlık ve Müezzinlik Yurt Dışı Din Hizmetleri İmam-Hatip ve Vaizlik	Kaya ⁴⁸
5	Din Hizmetleri	Kılavuz ⁴⁹
6	Dünya Dinleri Kültürü	Mehmedoğlu ⁵⁰
7	Din Hizmetleri	Özdemir ⁵¹
8	Din Hizmetleri İHL Meslek Dersleri Öğretmenliği Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği	Öcal ⁵²
9	Manevi Danışmanlık ve Rehberlik	Koç ⁵³

Tarihi süreçte yüksek din öğretimine yönelik bölüm önerilerini iki başlık altında sınıflandırmak mümkündür. Öte yandan bu sınıflandırma bir zorunluluktur. Çünkü önerilen bölümler bu haliyle istihdam alanlarında unvan değişikliği ve görevde yükselme durumlarına imkan tanımamaktadır. Bu durum göz önüne alındığında yukarıdaki önerileri şu şekilde sınıflandırmak mümkündür:

Tablo 5: Bölüm Önerilerinin Sınıflandırılması

S. No	Örgün Din Eğitimi	Yaygın Din Eğitimi
1	İHL Meslek Dersleri Öğretmenliği Ortaöğretim DKAB Öğretmenliği İlköğretim DKAB Öğretmenliği	Vaizlik ve Müftülük Dini Danışmanlık ve Rehberlik İlahiyat Sosyal Hizmet Alanı Hafızlık ve Müezzinlik Yurt Dışı Din Hizmetleri İmam-Hatip ve Vaizlik Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dünya Dinleri Kültürü

Örgün Din Eğitimi Bölümü ve Yaygın Din Eğitimi Bölümü şeklindeki lisans düzeyindeki yapılanma ile Milli Eğitim Bakanlığı ve Diyanet İşleri Başkanlığı uhdesindeki mesleklerin her birine aday yetiştirilebilir. Böylelikle istihdam alanlarına yönelik sade, dinamik ve işlevsel bir yapılanmaya gidilebilir. Yapılanmanın dinamik özelliği sayesinde, ihtiyaçlar ve güncellemeler karşısında, yeni bölümlerin açılmasını ya da mevcut bölümlerin kapatılmasını gerektirmeden, toplumun ihtiyaçları doğrultusunda ortaya çıkan yeni meslek alanlarına yönelik güncellemeler yapılabilir.

Sonuç

⁴⁵ Tosun - Doğan, "İlahiyat Fakültelerinin Yeniden Yapılanması Üzerine", 500-501.

⁴⁶ Ramazan Buyrukçu, "İlahiyat Fakültelerinin Yeniden Yapılandırılması Problemi", *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu* (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004), 509-520.

⁴⁷ Cengil, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin İstihdam", 243-276.

⁴⁸ Kaya, "İlahiyat Fakültelerinin İstihdam Alanlarına Uygun Eleman Yetiştirme Sorunu", 211-242.

⁴⁹ Kılavuz, "İlahiyat Fakültelerinde Din Hizmetleri Bölümü", 383-408.

⁵⁰ Mehmedoğlu, "Dünya Dinleri Kültürü Bölümü", 521-536.

⁵¹ Özdemir, "İlahiyat/İslâmi İlimler Fakültelerinin Program Çeşitliliğinin Rolü", 537-558.

⁵² Öcal, "Bölümleşmiş Yüksek Din Öğretimi", 329-346.

⁵³ Koç, "Yüksek Din Öğretiminde Yeni Bir Paradigma", 347-398.

Bu çalışmadaki bilgiler ışığında, 1924'ten 2020'li yıllara Yüksek Din Öğretimi meselesinin ahenkli bir işleyişe kavuşturulamadığı anlaşılmaktadır. Bu süreçte bölüm ve ana bilim dallarının oluşturulmasında, fakültelerin bilimsel-dini bilgi üretme ve istihdam alanlarına meslek elemanı yetiştirme amaçlarının/görevlerinin birlikte ele alınmadığı da anlaşılmaktadır.

Halihazırda Türkiye'de yüksek din öğretimi kurumlarında genel olarak üç bölümden dersler ihtiva eden bir *İlahiyat Lisans Programı* uygulanmaktadır. Birbirinden nitelik, beceri ve yeterlik olarak farklılık gösteren meslek alanlarına, tek bir programla personel yetiştirilemeyeceği açıktır. Bu amaçla yüksek din öğretiminin akademik yapılanma biçimini, disiplinler arası bir yaklaşımla ele alacak çalışmalara ve söz konusu bilimsel araştırmalara dayalı yüksek din öğretimi strateji ve politikalarına ihtiyaç duyulmaktadır.

Ayrıca öğrencilerin istihdam alanlarının mesleki beceri ve uygulama ihtiyacı göz önüne alındığında, yüksek din öğretiminin mevcut akademik yapısının söz konusu ihtiyaca ne kadar cevap verebildiği de ortadadır. Bu bağlamda, Milli Eğitim Bakanlığı Öğretmenlik Uygulamalarının niteliğinin gözden geçirilmesi gerekmektedir. Ayrıca öğretmenlik uygulamalarında olduğu gibi Diyanet İşleri Başkanlığının hizmet alanlarına yönelik uygulamaların da gerçekleştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Öte yandan lisans düzeyinde istihdam odaklı bir akademik yapılanmaya ihtiyaç olduğu gibi lisansüstü düzeyde de bilimsel araştırma odaklı akademik yapılanmaya ihtiyaç hissedilmektedir.

Akademik yapılanmaya ilişkin hukuki temelden bakıldığında, üniversitelerde Akademik Teşkilat Yönetmeliğinin 13. maddesinde bölüm, 'fakülte ve yükseköğretim amaç, kapsam ve nitelik yönünden bir bütün oluşturan ve lisans düzeyini de içeren en az bir eğitim-öğretim, bilim ve sanat dallarında araştırma ve uygulama yapan birim' olarak tanımlanmaktadır. Maddenin devamında, 'İlahiyat gibi geleneksel olarak lisans düzeyinde bir eğitim-öğretim programı uygulayarak tek tür diploma veren yükseköğretim kurumlarında en çok üç bölüm açılabilir' bildirilmektedir. Bununla birlikte 'lisans düzeyinde birden fazla diploma veren İlahiyat, İlahiyat Bilimleri, İslâmi İlimler, Uluslararası İslâm ve Din Bilimleri Fakültelerinde üç bölümden fazla bölüm oluşturulabilir' ifade edilmektedir. Bu anlamda yüksek din öğretiminin lisans ve lisansüstü düzeylerinde söz konusu akademik yapılanma için gerekli hukuki düzenlemelerin de yapılmasına ihtiyaç duyulduğu anlaşılmaktadır. Bu hukuki düzenleme çerçevesinde, yüksek din öğretimi kurumları arasında program, bölüm ve isim farklılığı sorununun ele alınması da, ülkemiz yüksek din öğretimi tartışmalarını makul bir düzeye getirecektir.

Kaynakça

- Akyürek, Süleyman. "Yüksek Din Öğretiminde Kalite Güvence Sistemi: Akreditasyon (Yeterlik Tescil) Sorunu". *Yüksek Din Öğretimi*. ed. Z. Şeyma Altın. 241-260. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.
- Altaş, Nurullah. "Yüksek Din Öğretiminde Uzaktan Eğitim Uygulamaları: İlitam ve Sorunları". *Türkiye'de Din Eğitimi ve Sorunları*. ed. Mustafa Köylü. 209-237. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2018.
- Arı, Asım. "Tevhid-i Tedrisat ve Laik Eğitim". *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi* 2/22 (Haziran 2002), 181-192.
- Arpaguş, Hatice Kelpetin. "Tarihsel Perspektiften Kadınların Yüksek Din eğitimi Kurumlarındaki Konum ve Durumları". *Yüksek Din Öğretimi*. ed. Z. Şeyma Altın. 103-132. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.
- Aşıkoğlu, Nevzat Yaşar. "Din Hizmetleri Personelinin Yetiştirilmesi Sorununa Öğretim Programları Açısından Yeni Bir Yaklaşım". *Yaygın Din Eğitiminin Sorunları Sempozyumu*. 91-102. Kayseri: İBAV Yayınları, 2003.
- Aşıkoğlu, Nevzat Yaşar. "Yüksek Öğretimde Din Eğitimi ve Öğretimi". *Din Eğitimi El Kitabı*. ed. Recai Doğan - Remziye Ege. 215-231. Ankara: Grafiker Yayınları, 2012.
- Aydın, Muhammet Şevki. "İlahiyat Lisans Programının Amaç Sorunu". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*. 20-25. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Aydın, Muhammet Şevki. *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı*. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 3. Baskı, 2016.
- Ayhan, Halis. *Türkiye'de Din Eğitimi (1920-1998)*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1999.

- Bahçekapılı, Mehmet. *Türkiye’de Din Eğitiminin Dönüşümü (1997-2012)*. İstanbul: İlim Kültür Derneği Nakış Ofset, 2012.
- Buyrukçu, Ramazan. *İlahiyat Fakültelerinin Yeniden Yapılandırılması Problemi Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*. 509-520. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Cebeci, Suat. “Cumhuriyet Döneminde Yüksek Din Öğretimi”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Özel Sayı 39/2 (Ağustos 1999)*, 227-235.
- Cebeci, Suat. *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye’de Din Eğitimi*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2. Baskı, 2005.
- Cengil, Muammer. “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin İstihdam ve Bu Bağlamda Ders Programları Üzerine Bazı Öneriler”. *Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*. 243-276. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Dölen, Emre. “Osmanlıdan Cumhuriyete Darülfünûnda’da İlâhiyat Öğretimi”. *Dârülfünûn İlâhiyat Sempozyumu Tebliğleri*. 105-123. İstanbul, 2010.
- Ergin, Osman. *Türkiye Maarif Tarihi*. Cilt I-II. İstanbul: Eser Matbaası, 1977.
- Erginli, Zafer. “İlahiyat Fakültesi Müfredatında İslâm Düşüncesinin Bütünlüğü Sorunu”. *Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*. 73-82. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Ev, Halit. “Yükseköğretimde Din Öğretimi”, *Din Eğitimi*. ed. Mustafa Köylü - Nurullah Altaş. 268-306. İstanbul: Ensar Neşriyat, 6. Baskı, 2016.
- Ev, Halit. “İlahiyat Alanında Lisansüstü Eğitim ve Sorunları”. *Türkiye’de Din Eğitimi ve Sorunları*. ed. Mustafa Köylü. 238-274. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2018.
- Görgün, Tahsin. “İlahiyat Akademik Yapılanması, Bölümleri ve Anabilim Dalları Nasıl Olmalıdır?”. *Bugünün İlahiyatı Nasıl Olmalıdır? Sorunlar ve Çözümler*. ed. Süleyman Akyürek. 149-164. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015.
- Gözütok, Şakir. “İlahiyat Fakülteleri İçin Alternatif Program”. *Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*. 559-566. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- İhsanoğlu, Ekmeleddin. “Osmanlı Eğitim ve Bilim Kurumları”. *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi II*. ed. Ekmeleddin İhsanoğlu. 223-362. İstanbul: İslâm Tarihi, Sanat ve Kültür Araştırmaları Merkezi, 1998.
- Kaya, Mevlüt. “İlahiyat Fakültelerinin İstihdam Alanlarına Uygun Eleman Yetiştirme Sorunu”. *Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler*. 211-242. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Kaya, Zeynep. “Yükseköğretimde Din Eğitimi”. *Din Eğitimi*. ed. M. Fatih Genç. 209-238. İstanbul: Lisans Yayıncılık, 2020.
- Kaymakcan, Recep vd. “Öğrencilerin Gözüyle İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Bölümleri Üzerine Bir Araştırma”. *Değerler Eğitimi Dergisi 22/9 (Aralık 2011)*, 103-138.
- Keskin, Yakup. “Yeterlilik Açısından Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Bölümlerinin Değerlendirilmesi”. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi 5/3 (Aralık 2015)*, 304-315.
- Kılavuz, Mehmet Akif. “İlahiyat Fakültelerinde Din Hizmetleri Bölümü Oluşturulmasına Duyulan İhtiyaç”. *Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler*. 383-408. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Koç, Ahmet. “İlâhiyat Fakültesi (İlâhiyat Lisans Programı) Öğrencilerinin Sorunları ve Beklentileri”. *M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi 25 (Ocak 2003)*, 25-64.
- Koç, Mustafa. “Yüksek Din Öğretiminde Yeni Bir Paradigma Olarak Bölümleşme: ‘Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü’ Önerisi”. *Yüksek Din Öğretimi*. ed. Z. Şeyma Altın. 347-398. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.
- Korkmaz, Mehmet. “İlahiyat Fakültelerinin Yaygın Din Eğitimi Yeterlikleri: Eğitim-Öğretim Alanı”. *Değerler Eğitimi Dergisi 24/10 (Aralık 2012)*, 127-146.
- Koştaş, Münir. “Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 31/1 (Nisan 1990)*. 1-27.
- Köylü, Mustafa. “Öğretim Elemanlarının Niteliğini Artırmak İçin Neler Yapılabilir?”. *Bugünün İlahiyatı Nasıl Olmalıdır? Sorunlar ve Çözümler*. ed. Süleyman Akyürek. 311-325. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015.

- Mehmedoğlu, Yurdağul. *Tanzimat Sonrasında Okullarda Din Eğitimi (1838-1920)*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2001.
- Mehmedoğlu, Yurdağul. "Dünya Dinleri Kültürü Bölümü Çok Kültürlü Din Eğitimi Ana Bilim Dalı". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler*. 521-536. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Meydan, Hasan. "İlahiyat Fakültelerinde Kalite Güvence Sisteminin İmkânı Üzerine Bir Değerlendirme". *Yüksek Din Öğretimi*. ed. Z. Şeyma Altın, 271-296. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.
- Nazıroğlu, Bayramali. "Yüksek Din Öğretimi". *Din Eğitimi*. ed. İbrahim Turan - Bayramali Nazıroğlu, 143-166. Ankara: Bilimsel Araştırma Yayınları, 2020.
- Okumuş, Ejder. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Problemleri -Dicle Üniversitesi Örneği-". *Değerler Eğitimi Dergisi* 5/13 (Haziran 2007), 59-94.
- Onay, Ahmet. "Yüksek Din Öğretiminde Nitelik veya Amaç Sorunu". *Yüksek Din Öğretimi*. ed. Z. Şeyma Altın. 95-101. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.
- Osmanoğlu, Cemil. "Öğrencilerine Göre İdeal İlahiyat Fakültesi Öğrencisinin Nitelikleri ve Bunun İlahiyat Eğitimiyle İlişkisi". *Değerler Eğitimi Dergisi* 36/16 (Aralık 2018). 119-178.
- Öcal, Mustafa. "İlahiyat Fakültelerinin Tarihçesi", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (Ocak 1986), 111-123.
- Öcal, Mustafa. "Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Din Eğitimi- Öğretimi". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/1 (Ocak 1998), 241-268.
- Öcal, Mustafa. "Türkiye'de Din Eğitimi Tarihi". *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 12/6 (Eylül 2008), 399-430.
- Öcal, Mustafa. *Tanıkların Dilinden Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi ve Dini Hayat I*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2008.
- Öcal, Mustafa. *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi*. İstanbul: Düşünce Kitabevi, 2011.
- Öcal, Mustafa. "Yüksek İslâm Enstitüsü". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Cilt 44, 48-52. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Öcal, Mustafa. "Bölümleşmiş Yüksek Din Öğretimi Uluslararası İslâmî İlimler Üniversitesi ve Uluslararası İslâm Kültür ve Medeniyeti Üniversitesi". *Yüksek Din Öğretimi*. ed. Z. Şeyma Altın. 329-346. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.
- Öz, Ayhan. "İlahiyat Fakültelerinde Program Çeşitliliği Açısından Seçmeli Dersler Üzerine Bir Değerlendirme". *Yüksek Din Öğretimi*. ed. Z. Şeyma Altın. 423-451. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.
- Özdemir, Sadettin. "İstihdam Alanlarına Göre İlahiyat Fakültelerinin Yeniden Yapılandırılması: Din Hizmetleri Bölümü Önerisi". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler*. 537-558. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Özdemir, Sadettin. "Din Hizmetleri Alanındaki Hizmet Kalitesinin Artmasında İlahiyat/İslâmî İlimler Fakültelerinin Program Çeşitliliğinin Rolü". *Yüksek Din Öğretimi*. ed. Z. Şeyma Altın. 399-422. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.
- Özdemir, Şuayip. "Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde İlahiyat Fakültesi Mezunlarının Çalışma Alanları ve Bu Alanlara Eleman Yetiştirmek Üzere İlahiyat Lisans Programında Yapılması Gereklİ Düzenlemeler". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler*, 193-210. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Öztürk, Mustafa. "İlahiyatın Adı ve Amaçları Ne Olmalıdır?". *Bugünün İlahiyatı Nasıl Olmalıdır? Sorunlar ve Çözümler*. ed. Süleyman Akyürek. 29-59. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015.
- Parmaksızoğlu, İsmet. *Türkiye'de Din Eğitimi*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1966.
- Sarıkaya, Mehmet Saffet. "Alevilerin Din Eğitimi Sorunları Bağlamında Yüksek Din Öğretiminde Aleviliğin Öğretimi İmkânı". *Yüksek Din Öğretimi*. ed. Z. Şeyma Altın. 133-145. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.
- Sarıkçıoğlu, Ekrem. "İlahiyat Tezsiz Yüksek Lisans Programı Üzerine Bazı Mülahazalar". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler*. 479-486. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.

- Taşkıran, Ayşe. "İlahiyat Fakültesi Müfredatında Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Derslerinin Yeri ve Fonksiyonlarına Dair Bir Araştırma (İlahiyat Fakültesi Öğrencileri Örneği)". *KSU İlahiyat Fakültesi Dergisi* 22 (Aralık 2013), 238-266.
- Tosun, Cemal - Doğan, Recai. "İlahiyat Fakültelerinin Yeniden Yapılanması Üzerine". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu Bildiriler-Müzakereler*. 487-508. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Turan, Gönül. "İlahiyat Fakültesi Yüksek Lisans Öğrencilerinin Aldıkları Eğitime İlişkin Görüşleri Üzerine Nitel Bir Çalışma: Batı Karadeniz Üniversiteleri Örneği", *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi* 1/1 (Aralık 2017), 86-117.
- Turan, İbrahim - Nazıroğlu, Bayramali. "İlahiyat Fakültesine Yeni Gelen Öğrencilerin Sorun ve Beklentileri: Omü İlahiyat Fakültesi Örneği". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 8/36 (Nisan 2015), 466-479.
- Uluslararası Yüksek Din Öğretimi Kongresi Özet Kitapçığı*. İstanbul: 2017.
- Usta, Mustafa. *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Kurumsallaşma ve Ekolleşme Sorunları*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2001.
- Ülken, Hilmi Ziya. "İlahiyat Fakültesinin Geçirdiği Safhalar". *AÜ İlahiyat Fakültesi Albümü (1949-1960)*. Ankara, 1961.
- Üzümçü, Muzaffer. "İlahiyat Fakülteleri Felsefe ve Din Bilimleri Bölümlerinde Akademik Yapılanma ve Lisansüstü Eğitim Üzerine Bir Değerlendirme". *Mevzu Sosyal Bilimler Dergisi* 3 (Mart 2020), 167-192.
- Yazıbaşı, Muhammed Ali. "Yükseköğretimde Din Eğitimi". *Din Eğitimi*, ed. Hasan Dam. 151-168. İstanbul: Lisans Yayıncılık, 2. Baskı, 2019.
- Yılmaz, Macid. "İlahiyat Fakültesi Mezunlarına Verilen Pedagojik Formasyon Eğitiminin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutum ve Kaygı Düzeyleri Üzerindeki Etkileri". *Bilimname* 28/1 (2015), 287-301.
- Zengin, Zeki Salih. "Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun Hazırlanmasından Sonraki İlk Dönemde Uygulanışı ve Din Eğitimi". *Dini Araştırmalar* 5/13 (Haziran 2002), 81-106.
- Zengin, Zeki Salih. "Eğitimde Yenileşme Döneminde Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Gelişmesi (Amaç-Akademik Yapı-Program)". *Yüksek Din Öğretimi*. ed. Z. Şeyma Altın. 173-182. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.

Yazardan Gelen Revizyon Dosyaları

Ek Dosya-1

Başlık: Etik Beyan 1.docx

Tür: Ek Dosya

Tarih:21-07-2022

Etik Beyan / Ethical Statement	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur / <i>It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.</i>
Yazar(lar) / Author(s)	Muhammet Mustafa Bayraktar
Finansman / Funding	Yazarlar, bu araştırmayı desteklemek için herhangi bir dış fon almadıklarını kabul ederler / The authors acknowledge that they received no external funding in support of this research.
	Çalışmanın Tasarlanması / Conceiving the Study: MMB (%100)
	Veri Toplanması / Data Collection: MMB (%100)
Yazar Katkıları / Author Contributions	Veri Analizi / Data Analysis: MMB (%100)
	Makalenin Yazımı / Writing up: MMB (%100)
	Makale Gönderimi ve Revizyonu / Submission and Revision: MMB (%100)
Çıkar Çatışması / Competing Interests	Yazarın, çıkar çatışması olmadığını beyan ederler / The author declare that they have no competing interests.

3. DEĞERLENDİRME SÜRECİ

3. Değerlendirme

Hakem Değerlendirmesi-1

Hakem: [REDACTED]
E-posta: [REDACTED]
Kurum: [REDACTED] Üniversitesi
Değerlendirme Tarihi: 31-07-2022
Değerlendirdiği Dosya: Revizyon-2

Form Cevabı:

Eski yeni dergisi Yayın Kurulu, Mart 2022 tarihinde yayımlanacak sayısından itibaren, yayımlanan tüm makalelerin hakem raporlarını da hakem isimlerini gizli tutarak yayımlama kararı almıştır.: Anladım, değerlendirmeyi kabul ediyorum. / I understand, I accept the review. (Yazara Açık)

Başlıklar yazının konusunu kısa açık ve yeterli ölçüde yansıtıyor mu? / Does the title reflect the subject matter of the article clearly and exactly?: Kısmen, düzeltilmelidir / Partially, should be revised (Yazara Açık)
Özet yazının amacını kapsamını ve sonuçlarını yansıtıyor mu? / Does the Turkish abstract reflect the aim scope and conclusions of the article?: Evet / Yes (Yazara Açık)

Abstract yazının amacını kapsamını ve sonuçlarını yansıtıyor mu? / Does the abstract reflect the aim scope and conclusions of the article?: Evet / Yes (Yazara Açık)

Makale dil bilgisi kurallarına uygun açık ve yalın bir anlatım yolu izlenmiş mi? / Is the text of the article clear and flawless as per the grammar rules?: Evet / Yes (Yazara Açık)

Çalışmanın konusu yeterli ölçüde ele alınabilmiş mi? / Has the author presented the subject of the article in a proper methodological perspective?: Kısmen / Partially (Yazara Açık)

Çalışmanın amacı yeterli ölçüde belirtilmiş mi? / Has the author presented the aim of the article?: Evet / Yes (Yazara Açık)

Araştırmada kullanılan yöntem uygun mu? / Is the method used in the research appropriate?: Evet / Yes (Yazara Açık)

Çalışma neticesinde ulaşılan sonuçlar yeterli mi? / Has the author presented the result of the article sufficiently?: Evet / Yes (Yazara Açık)

Yazarın ele aldığı konu hakkındaki yorum ve analizleri yeterli mi? / Are the comments and analysis of the subject covered by the author sufficient?: Kısmen / Partially (Yazara Açık)

Makalede kullanılan kaynaklar makale yazım kurallarına uygun olarak düzenlenmiş mi? /Are the resources which are referred in the article shown in accordance with the rules of the Journal?: *Evet / Yes (Yazara Açık)*

Kullanılan eserlere kaynakça kısmında yer verilmiş mi? / Are the resources which are referred in the article shown properly in the bibliography?: *Evet / Yes (Yazara Açık)*

Çalışma bilimsel yayın etiğine uygun hazırlanmış mı? /Is the study prepared in accordance with scientific publication ethics?: *Evet / Yes (Yazara Açık)*

İncelediğiniz makale bilime katkısı olan özgün bir çalışma mıdır? /Does the article have an original contribution to knowledge and the field?: *Evet / Yes (Yazara Açık)*

Görüş ve önerilerinizi belirttiğiniz makale metnini WORD veya PDF formatında Dosya olarak eklediniz mi? / Have you attached the article text containing your comments and suggestions to your report in MS Word or Pdf format?: *Hayır / No (Yazara Açık)*

Düzeltilmeler yapıldıktan sonra tarafınızdan tekrar incelenmesi gerekir mi?: *Hayır / No (Yazara Açık)*

Yazara Not: 1. Başlık, 'Dâru'l-Fünun'dan Günümüze Türkiye'de İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinin Akademik Yapılanması Üzerine Bir İnceleme' şeklinde olması uygun olur Çünkü sorun olarak ele almaktan çok tarihi süreçte geçirilen aşamalar özetlenmiştir. 2. Konu ve Problem başlığı altındaki 2. ve 3. sorular cevapsız kalmıştır. Bölümlerin oluşmasındaki etmenler veya istihdam alanına yönelik nasıl olması gerektiğine yönelik yazarın bir değerlendirmesi ve önerisi yoktur. Dolayısıyla Konu ve Problem kısmındaki sorular revize edilmelidir. Amaç ve ulaşılan sonuçlar, yorum ve öneri soruları da bu bağlamda değerlendirilmelidir. 3. Arzu edilirse Program önerileriyle ilgili çalışmalar listesine (Değişen Dünyada Değişmeyen Kurumlar İlahiyat Fakülteleri, IV. Din Şurası, DİB yay. Ank. 2009, s 887-898) da yer alan ve program önerileri içeren çalışmanın da eklenmesi yapılan çalışmalarla ilgili verilen bilgilerdeki eksikliği giderecektir. (Yazara Açık)

Editöre Not: 1. Başlık, 'Dâru'l-Fünun'dan Günümüze Türkiye'de İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinin Akademik Yapılanması Üzerine Bir İnceleme' şeklinde olması uygun olur Çünkü sorun olarak ele almaktan çok tarihi süreçte geçirilen aşamalar özetlenmiştir. 2. Konu ve Problem başlığı altındaki 2. ve 3. sorular cevapsız kalmıştır. Bölümlerin oluşmasındaki etmenler veya istihdam alanına yönelik nasıl olması gerektiğine yönelik yazarın bir değerlendirmesi ve önerisi yoktur. Dolayısıyla Konu ve Problem kısmındaki sorular revize edilmelidir. Amaç ve ulaşılan sonuçlar, yorum ve öneri soruları da bu bağlamda değerlendirilmelidir. 3. Arzu edilirse Program önerileriyle ilgili çalışmalar listesine (Değişen Dünyada Değişmeyen Kurumlar İlahiyat Fakülteleri, IV. Din Şurası, DİB yay. Ank. 2009, s 887-898) da yer alan ve program önerileri içeren çalışmanın da eklenmesi yapılan çalışmalarla ilgili verilen bilgilerdeki eksikliği giderecektir.

Öneri: Minör Revizyon (Yazara Açık)

Hakemin yüklediği değerlendirme dosyası bulunmamaktadır.

Hakem Değerlendirmesi-2

Hakem: [REDACTED]

E-posta: [REDACTED]

Kurum: [REDACTED]

Değerlendirme Tarihi: 18-08-2022

Değerlendirdiği Dosya: Revizyon-2

Form Cevabı:

Eskiye dergisi Yayın Kurulu, Mart 2022 tarihinde yayımlanacak sayısından itibaren, yayımlanan tüm makalelerin hakem raporlarını da hakem isimlerini gizli tutarak yayımlama kararı almıştır.: Anladım, değerlendirmeyi kabul ediyorum. / I understand, I accept the review. (Yazara Açık)

Başlıklar yazının konusunu kısa açık ve yeterli ölçüde yansıtıyor mu? / Does the title reflect the subject matter of the article clearly and exactly?: Evet / Yes (Yazara Açık)

Özet yazının amacını kapsamını ve sonuçlarını yansıtıyor mu? / Does the Turkish abstract reflect the aim scope and conclusions of the article?: Evet / Yes (Yazara Açık)

Abstract yazının amacını kapsamını ve sonuçlarını yansıtıyor mu? / Does the abstract reflect the aim scope and conclusions of the article?: *Evet / Yes (Yazara Açık)*

Makale dilbilgisi kurallarına uygun açık ve yalın bir anlatım yolu izlenmiş mi? / Is the text of the article clear and flawless as per the grammar rules?: *Evet / Yes (Yazara Açık)*

Çalışmanın konusu yeterli ölçüde ele alınabilmiş mi? / Has the author presented the subject of the article in a proper methodological perspective?: *Kısmen / Partially (Yazara Açık)*

Çalışmanın amacı yeterli ölçüde belirtilmiş mi? / Has the author presented the aim of the article?: *Kısmen / Partially (Yazara Açık)*

Araştırmada kullanılan yöntem uygun mu? / Is the method used in the research appropriate?: *Evet / Yes (Yazara Açık)*

Çalışma neticesinde ulaşılan sonuçlar yeterli mi? / Has the author presented the result of the article sufficiently?: *Kısmen / Partially (Yazara Açık)*

Yazarın ele aldığı konu hakkındaki yorum ve analizleri yeterli mi? / Are the comments and analysis of the subject covered by the author sufficient?: *Kısmen / Partially (Yazara Açık)*

Makalede kullanılan kaynaklar makale yazım kurallarına uygun olarak düzenlenmiş mi? / Are the resources which are referred in the article shown in accordance with the rules of the Journal?: *Evet / Yes (Yazara Açık)*

Kullanılan eserlere kaynakça kısmında yer verilmiş mi? / Are the resources which are referred in the article shown properly in the bibliography?: *Evet / Yes (Yazara Açık)*

Çalışma bilimsel yayın etiğine uygun hazırlanmış mı? / Is the study prepared in accordance with scientific publication ethics?: *Evet / Yes (Yazara Açık)*

İncelediğiniz makale bilime katkısı olan özgün bir çalışma mıdır? / Does the article have an original contribution to knowledge and the field?: *Kısmen / Partially (Yazara Açık)*

Görüş ve önerilerinizi belirttiğiniz makale metnini WORD veya PDF formatında Dosya olarak eklediniz mi? / Have you attached the article text containing your comments and suggestions to your report in MS Word or Pdf format?: *Evet / Yes (Yazara Açık)*

Düzeltilmeler yapıldıktan sonra tarafınızdan tekrar incelenmesi gerekir mi?: *Evet / Yes (Yazara Açık)*

Yazara Not: *Özgün bir makale ancak problemiği ve temel kavramlar netleştirilirse daha özgün bir çalışma olabilir. (Yazara Açık)*

Editöre Not: *Makale geliştirilebilir.*

Öneri: *Major Revizyon (Yazara Açık)*

Hakemin Yükleği Değerlendirme Dosyaları

Dârü'l-Fünûn'dan Günümüze Türkiye'de İlahiyat/İslâmi İlimler Fakültelerinin Akademik Yapılanma Sorunu

Öz

Türkiye'de yüksek din öğretimi kurumları, dini-bilimsel araştırmalar ya da meslek eğitimi gibi amaçlara matuf olarak kurulmuşlardır. Tarihsel bağlam içerisinde resmi/gayri resmi unsurların etkisi altında yüksek din öğretimi kurumları dönüşerek/çeşitlenerek varlıklarını korumuşlardır. **Bu çerçevede fakültelerin nitelik, amaç ve kurumsallaşma sorunları, öğretim elemanlarının ve öğrencilerin istihdam ve nitelik sorunları ayrıca fakültelerin akademik yapılanma sorunları da müzakere konusu olmuştur. (cümle karışık)** Yüksek din öğretimine ilişkin metodolojik problemlerin tartışma noktası, fakültelerin akademik yapılanma **formu**ndan başlamaktadır. Halihazırda İlahiyat/İslâmi İlimler Fakültelerinin eğitim-öğretime devam etmeleri ve mezunlarının istihdam edilmeleri nedeniyle fiilen sorunlar çözülmüş ya da yokmuş gibi düşünülmektedir. Bu çerçevede İlahiyat/İslâmi İlimler Fakültelerinin akademik yapılanma sorunu, gündem dışı kalan ancak derinliğini kaybetmeyen bir sorun olarak durmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın temel problemi, Cumhuriyet tarihi boyunca yüksek din öğretiminin akademik yapılanma sürecinin nasıl bir seyir izlediğidir. Çalışmanın alt problemleri ise İlahiyat/İslâmi İlimler Fakültelerinin, bölüm ve ana bilim dallarının oluşturulmasında hangi etmenlerin öne çıktığı, fakültedeki bölümlerin hangi süreç ve amaçla kurulduğudur. Ayrıca yüksek din öğretiminin akademik yapılanma formunun, fakültelerin bilimsel bilgi üretme misyonu ile uyumlu olup olmadığı birer alt problem olarak kabul edilmiştir. Yine söz konusu problemler etrafında bölümlerin bilimsel bilgi üretme ve istihdam alanına yönelik yapılanma biçimlerinin nasıl olabileceği bir problem olarak kabul edilmiştir. Yüksek din öğretiminin akademik yapılanma sorununu konu alan bu çalışmada, literatür taraması yöntemi kullanılmıştır. Alan yazınların taranması ve yorumlanması sonucu yeni değerlendirmelere ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda Yüksek Din Öğretimi konu alan çalışmalar taranmıştır. Elde edilen çalışmalar yüksek din öğretimi tarihi ve sorunları bağlamında betimlenmeye çalışılmıştır. Yüksek din öğretimi konu alan çalışmalar içerisinde fakültenin akademik yapılanmasını konu alan çalışmalar, doküman incelemesine dayalı olarak yorumlanmaya çalışılmıştır. Bu değerlendirme sonucu, Türkiye'de 1924'ten 2020'li yıllara, Yüksek Din Öğretiminde akademik yapılanma sorununa getirilen bölüm önerileri, Yaygın ve Örgün Din Eğitimi başlıkları altında sınıflandırılmıştır. Yaygın din eğitimi bağlamında Vaizlik ve Müftülük, Dini Danışmanlık ve Rehberlik, İlahiyat Sosyal Hizmet Alanı, Hafızlık ve Müezzinlik, Yurt Dışı Din Hizmetleri, İmam-Hatip ve Vaizlik, Dünya Dinleri Kültürü, Manevi Danışmanlık ve Rehberlik bölümlerinin önerildiği tespit edilmiştir. Örgün din eğitimi bağlamında ise İmam Hatip Okulları Meslek Dersleri Öğretmenliği, Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği bölümlerinin önerildiği **belirlenmiştir** tespit edilmiştir. Literatürde yer alan çalışmalar incelendiğinde yüksek din öğretiminde bilgi üretme ve meslek elemanı yetiştirme amacına matuf bir akademik yapılanma için hukuki düzenlemeler yapılması gerektiği anlaşılmıştır. Bu bağlamda araştırmanın, Türkiye'de yüksek din öğretimi konu alan çalışmalara katkı sağlaması ve yüksek din öğretimi politikalarına ışık tutması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Din Öğretimi Tarihi, Yüksek Din Öğretimi, İlahiyat Fakültesi, İslâmi İlimler Fakültesi.

The Problem of Academic Structuring of Faculties of Theology/Islamic Sciences in Turkey from Daru'l-Fünun to the Present

Abstract

Higher religious education institutions in Turkey were established for purposes such as religious-scientific research or vocational training. Higher religious education institutions have preserved their existence by transforming/diversifying under the influence of formal/informal elements in the historical context. In this context, the quality, purpose and institutionalization problems of the faculty, the employment and qualification problems of the faculty members and students, and the academic structuring problems of the faculties were also discussed. The discussion point of methodological problems related to higher religious education starts from the academic structuring form of

faculties. Due to the fact that the Faculties of Theology/Islamic Sciences continue their education and their graduates are employed, the problems are thought to have been solved or not. In this framework, the problem of academic structuring of the Faculties of Theology/Islamic Sciences stands out as a problem that remains off the agenda but does not lose its depth. In this context, the main problem of the study is the course of the academic structuring process of higher religious education throughout the history of the Republic. The sub-problems of the study are which factors come to the fore in the creation of departments and branches of Theology/Islamic Sciences Faculties, and for what process and purpose the departments in the faculty were established. In addition, whether the academic structuring form of higher religious education is compatible with the mission of producing scientific knowledge of the faculties has been accepted as a sub-problem. Again, it has been accepted as a problem how the departments can be structured in the field of scientific knowledge production and employment around the aforementioned problems. In this study, which deals with the problem of academic structuring of higher religious education, literature review method was used. As a result of scanning and interpreting the literature, new evaluations were tried to be reached. In this context, studies on Higher Religious Education have been scanned. The obtained studies were tried to be described in the context of the history and problems of higher religious education. Among the studies on higher religious education, studies on the academic structuring of the faculty were tried to be interpreted based on document analysis. As a result of these evaluations, the department proposals brought to the problem of academic structuring in Higher Religious Education from 1924 to the 2020s in Turkey were classified under the headings of Non-formal and Formal Religious Education. In the context of non-formal religious education, it has been determined that the departments of Ministership and Mufti, Religious Counseling and Guidance, Theology and Social Service, Hafiz and Muezzin, Foreign Religious Services, Imam-Hatip and Preacher, World Religions Culture, Spiritual Counseling and Guidance are recommended. In the context of formal religious education, it has been determined that Imam Hatip Schools Vocational Courses Teaching, Secondary Education Religious Culture and Moral Education Teaching, Primary Education Religious Culture and Moral Education Departments are recommended. When the studies in the literature are examined, it is understood that legal arrangements should be made for an academic structure aimed at producing knowledge and training professional staff in higher religious education. In this context, the research is expected to contribute to studies on higher religious education in Turkey and to shed light on higher religious education policies.

Keywords: Religious Education, History of Religious Education, Higher Religious Education, Faculty of Theology, Faculty of Islamic Sciences. History of Religious Education.

Giriş

Türkiye’de Cumhuriyet tarihi boyunca toplumsal değişimi zorunlu kılan resmi/gayri resmi unsurların etkisi altında yüksek din öğretimi kurumları üzerine yürütülen tartışmalar her zaman var olmuştur. Söz konusu tartışmalar ve politikalar etrafında kimi zaman yüksek din öğretimi kesintiye uğramış, kimi zaman da dönüşerek/çeşitlenerek varlığını korumuştur. Bu varlık sorunu etrafında İlahiyat fakülteleri bir yüksek din öğretimi kurumu olarak bilimsel bilgi üretme görevini üstlendiği kadar din hizmetleri ve din öğretimi alanlarına meslek elemanı yetiştirme görevini de üstlenmiştir.

Siyasal/toplumsal yapıdan etkilenme ve aynı zamanda gündelik hayatı değiştirme gücüne de sahip olması nedeniyle İlahiyat fakülteleri, her mecrada sürekli tartışma konusu olmuştur. İlahiyat fakültesinin yeni devlet sisteminde var olup olamayacağına ilişkin tartışmalar devam ederken İlahiyat Fakültelerinin yüksek öğretim kurumları içinde ne tür bir fakülte olduğuna ya da olabileceğine ilişkin tartışmalar da başlamıştır. Bu tartışmalar etrafında “İlahiyat nedir?” ve “İlahiyatçı kimdir?” şeklindeki soruların cevabı aranmıştır. İlahiyat fakültelerinin kuruluş amaçları da tartışılan konulardan biri olmuştur. İlahiyat fakültelerinin kuruluş amaçlarını gerçekleştirmek üzere ne tür bir programa sahip olması gerektiği, söz konusu müfredattaki dersleri hangi nitelikteki öğretim elemanlarının okutması gerektiği, öğrencilerin yetkinlik, yeterlik ve becerilerin nitelikleri ayrıca fakültelerde yapılan yayınların nitelikleri gibi konular tartışılmıştır.

Bu bağlamda (Paragraf bu bağlamda diye başlamaz), İlahiyat/İslâmi İlimler Fakültelerinin akademik yapılanma sorunlarını ele almadan önce bütüncül olarak

fakültenin problem alanlarının neler olduğu ve bu konuda belli başlı hangi çalışmaların yapıldığı ve söz konusu problem alanları içerisinde akademik yapılanma sorununun nerede durduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır. (Bir cümle paragraf olmaz. Bu cümlelerin bir önceki paragrafın son cümlesi olması daha uygun olur.)

~~Söz konusu~~ Tarihsel bağlam içerisinde yüksek din öğretiminin sorun alanları çeşitlenerek derinleşmiştir. Bu çerçevede, fakültenin??? (bir önceki cümlede yüksek din öğretimi geçiyor) nitelik, amaç ve kurumsallaşma sorunları¹, öğrencilerin istihdam, mesleki tutum, beklenti ve nitelik sorunları², öğretim elemanlarının nitelik sorunları³, yüksek din öğretiminin uzaktan eğitim sorunları⁴, yüksek din öğretiminde lisansüstü eğitim sorunları⁵, kadınların yüksek din öğretimi sorunları⁶, farklı inanç gruplarının yüksek din öğretimi sorunları⁷ üzerine çalışmalar yapılmıştır.

Bununla birlikte Yüksek din öğretiminde bölüm, program ve müfredat sorunları da bazı çalışmalarda⁸ ele alınmıştır. Nazıroğlu çalışmasında⁹ yüksek din öğretimi kurumu olarak ilahiyat fakültelerinin sorun alanlarını: işlevsellik ve amaç sorunu, yapısal ve

¹ bk. Mustafa Usta, *Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Kurumsallaşma ve Ekolleşme Sorunları* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2001); Muhammet Şevki Aydın, “İlahiyat Lisans Programının Amaç Sorunu”, *Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu* (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); Cemal Tosun - Recai Doğan, “İlahiyat Fakültelerinin Yeniden Yapılanması Üzerine”, *Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu Bildiriler-Müzakereler* (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); Mehmet Bahçekapılı, *Türkiye’de Din Eğitiminin Dönüşümü (1997-2012)* (İstanbul: İlim Kültür Derneği Nakış Ofset, 2012); Mustafa Öztürk, “İlahiyatın Adı ve Amaçları Ne Olmalıdır?”, *Bugünün İlahiyatı Nasıl Olmalıdır? Sorunlar ve Çözümler*, ed. Süleyman Akyürek (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015); Ahmet Onay, “Yüksek Din Öğretiminde Nitelik veya Amaç Sorunu”, *Yüksek Din Öğretimi*, ed. Z. Şeyma Altın (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020); Süleyman Akyürek, “Yüksek Din Öğretiminde Kalite Güvence Sistemi: Akreditasyon (Yeterlik Tescil) Sorunu”, *Yüksek Din Öğretimi*, ed. Z. Şeyma Altın (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020); Hasan Meydan, “İlahiyat Fakültelerinde Kalite Güvence Sisteminin İmkânı Üzerine Bir Değerlendirme”, *Yüksek Din Öğretimi*, ed. Z. Şeyma Altın (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020). R Doğan’ın İlahiyatın eğitim felsefesi ne olmalıdır? İlahiyat Fakültelerinin Geleceği (Samsun’da sunulan tebliğ vb. var bakılabilir. Özellikle bu çalışmada akademik yapılanmaya değinilmiş.)

² bk. Muammer Cengil, “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin İstihdam ve Bu Bağlamda Ders Programları Üzerine Bazı Öneriler”, *Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu* (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); Mevlüt Kaya, “İlahiyat Fakültelerinin İstihdam Alanlarına Uygun Eleman Yetiştirme Sorunu”, *Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler* (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); Ahmet Koç, “İlahiyat Fakültesi (İlahiyat Lisans Programı) Öğrencilerinin Sorunları ve Beklentileri”, *M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 25 (Ocak 2003); Şuayip Özdemir, “Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde İlahiyat Fakültesi Mezunlarının Çalışma Alanları ve Bu Alanlara Eleman Yetiştirmek Üzere İlahiyat Lisans Programında Yapılması Gereklî Düzenlemeler”, *Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler* (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); Ejder Okumuş, “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Problemleri -Dicle Üniversitesi Örneği-”, *Değerler Eğitimi Dergisi* 5/13 (Haziran 2007); Yakup Keskin, “Yeterlilik Açısından Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Bölümlerinin Değerlendirilmesi”, *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi* 5/3 (Aralık 2015); İbrahim Turan - Bayramali Nazıroğlu, “İlahiyat Fakültesine Yeni Gelen Öğrencilerin Sorun ve Beklentileri: OMÜmü İlahiyat Fakültesi Örneği”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 8/36 (Nisan 2015); Macid Yılmaz, “İlahiyat Fakültesi Mezunlarına Verilen Pedagojik Formasyon Eğitiminin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutum ve Kaygı Düzeyleri Üzerindeki Etkileri”, *Bilimname* 28/1 (2015); Cemil Osmanoğlu, “Öğrencilerine Göre İdeal İlahiyat Fakültesi Öğrencisinin Nitelikleri ve Bunun İlahiyat Eğitimiyle İlişkisi”, *Değerler Eğitimi Dergisi* 36/16 (Aralık 2018); Mehmet Korkmaz, “İlahiyat Fakültelerinin Yaygın Din Eğitimi Yeterlikleri: Eğitim-Öğretim Alanı”, *Değerler Eğitimi Dergisi* 24/10 (Aralık 2012).

³ bk. Mustafa Köylü, “Öğretim Elemanlarının Niteliğini Artırmak İçin Neler Yapılabilir?”, *Bugünün İlahiyatı Nasıl Olmalıdır? Sorunlar ve Çözümler*, ed. Süleyman Akyürek (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015).

⁴ bk. Nurullah Altaş, “Yüksek Din Öğretiminde Uzaktan Eğitim Uygulamaları: İlitam ve Sorunları”, *Türkiye’de Din Eğitimi ve Sorunları*, ed. Mustafa Köylü (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2018).

⁵ bk. Gönül Turan, “İlahiyat Fakültesi Yüksek Lisans Öğrencilerinin Aldıkları Eğitime İlişkin Görüşleri Üzerine Nitel Bir Çalışma: Batı Karadeniz Üniversiteleri Örneği”, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi* 1/1 (Aralık 2017); Halit Ev, “İlahiyat Alanında Lisansüstü Eğitim ve Sorunları”, *Türkiye’de Din Eğitimi ve Sorunları*, ed. Mustafa Köylü (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2018), 238-274.

kurumsal sorunlar, idari özerklik ve akademik özgürlük sorunu, meşruiyet sorunu, kalite ve verimlilik sorunu olarak sınıflandırmıştır.

Halihazırda İlahiyat/İslâmi İlimler Fakültelerinin eğitim-öğretime devam etmeleri ve mezunlarının istihdam edilmeleri nedeniyle fiilen sorunlar çözülmüş ya da yokmuş gibi düşünülmektedir. Bu çerçevede İlahiyat/İslâmi İlimler Fakültelerinin akademik yapılanma sorunu gündem dışı kalan ancak derinliğini kaybetmeyen bir sorun olarak durmaktadır. Çünkü fakültelerin kuruluş amaçları ancak akademik yapılanma ile gerçekleşebilir. Lisans ve lisansüstü programlar ve ders içerikleri de akademik yapılanma ile işlerlik kazanabilir. Akademisyen istihdamı, akademik yapılanmaya bağlı olduğu gibi mezunların yeterlik ve yetkinlikleri de fakültenin akademik yapılanma biçimine bağlıdır. Bu çerçevede, İlahiyata ilişkin metodolojik problemlerin tartışma noktası fakültelerin akademik yapılanma formundan başlamaktadır.

1. Konu ve Problem

Literatürde yer alan çalışmalara bakıldığında, Türkiye'nin Cumhuriyet tecrübesi içinde yüksek din öğretiminin kavramsallaşma ve kurumsallaşma sorunu yaşadığı

⁶ bk. Hatice Kelpetin Arpağuş, "Tarihsel Perspektiften Kadınların Yüksek Din eğitimi Kurumlarındaki Konum ve Durumları", *Yüksek Din Öğretimi*, ed. Z. Şeyma Altın (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020).

⁷ bk. Mehmet Saffet Sarıkaya, "Alevilerin Din Eğitimi Sorunları Bağlamında Yüksek Din Öğretiminde Aleviliğin Öğretimi İmkânı", *Yüksek Din Öğretimi*, ed. Z. Şeyma Altın (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020).

⁸ bk. Nevzat Yaşar Aşıkoğlu, "Din Hizmetleri Personelinin Yetiştirilmesi Sorununa Öğretim Programları Açısından Yeni Bir Yaklaşım", *Yaygın Din Eğitiminin Sorunları Sempozyumu* (Kayseri: İBAV Yayınları, 2003); Zafer Erginli, "İlahiyat Fakültesi Müfredatında İslâm Düşüncesinin Bütünlüğü Sorunu", *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu* (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); Şakir Gözütok, "İlahiyat Fakülteleri İçin Alternatif Program", *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu* (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); Mehmet Akif Kılavuz, "İlahiyat Fakültelerinde Din Hizmetleri Bölümü Oluşturulmasına Duyulan İhtiyaç", *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler* (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); Yurdagül Mehmedoğlu, "Dünya Dinleri Kültürü Bölümü Çok Kültürlü Din Eğitimi Ana Bilim Dalı", *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler* (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); Sadettin Özdemir, "İstihdam Alanlarına Göre İlahiyat Fakültelerinin Yeniden Yapılandırılması: Din Hizmetleri Bölümü Önerisi", *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler* (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); Ekrem Sarıkçıoğlu, "İlahiyat Tezsiz Yüksek Lisans Programı Üzerine Bazı Mülâhazalar", *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler* (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); Recep Kaymakcan vd., "Öğrencilerin Gözüyle İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Bölümleri Üzerine Bir Araştırma", *Değerler Eğitimi Dergisi* 22/9 (Aralık 2011); Ayşe Taşkıran, "İlahiyat Fakültesi Müfredatında Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Derslerinin Yeri ve Fonksiyonlarına Dair Bir Araştırma (İlahiyat Fakültesi Öğrencileri Örneği)", *KSU İlahiyat Fakültesi Dergisi* 22 (Aralık 2013); Tahsin Görgün, "İlahiyat Akademik Yapılanması, Bölümleri ve Anabilim Dalları Nasıl Olmalıdır?", *Bugünün İlahiyatı Nasıl Olmalıdır? Sorunlar ve Çözümler*, ed. Süleyman Akyürek (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015); Muzaffer Üzümcü, "İlahiyat Fakülteleri Felsefe ve Din Bilimleri Bölümlerinde Akademik Yapılanma ve Lisansüstü Eğitim Üzerine Bir Değerlendirme", *Mevzu Sosyal Bilimler Dergisi* 3 (Mart 2020); Zeki Salih Zengin, "Eğitimde Yenileşme Döneminde Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Gelişmesi (Amaç-Akademik Yapı-Program)", *Yüksek Din Öğretimi*, ed. Z. Şeyma Altın (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020); Mustafa Öcal, "Bölümleşmiş Yüksek Din Öğretimi Uluslararası İslâmî İlimler Üniversitesi ve Uluslararası İslâm Kültür ve Medeniyeti Üniversitesi", *Yüksek Din Öğretimi*, ed. Z. Şeyma Altın (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020); Mustafa Koç, "Yüksek Din Öğretiminde Yeni Bir Paradigma Olarak Bölümleşme: 'Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü' Önerisi", *Yüksek Din Öğretimi*, ed. Z. Şeyma Altın (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020); Sadettin Özdemir, "Din Hizmetleri Alanındaki Hizmet Kalitesinin Artmasında İlahiyat/İslâmi İlimler Fakültelerinin Program Çeşitliliğinin Rolü", *Yüksek Din Öğretimi*, ed. Z. Şeyma Altın (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020); Ayhan Öz, "İlahiyat Fakültelerinde Program Çeşitliliği Açısından Seçmeli Dersler Üzerine Bir Değerlendirme", *Yüksek Din Öğretimi*, ed. Z. Şeyma Altın (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020).

⁹ Bayramali Nazıroğlu, "Yüksek Din Öğretimi", *Din Eğitimi*, ed. İbrahim Turan - Bayramali Nazıroğlu (Ankara: Bilimsel Araştırma Yayınları, 2020), 162-164. [Samsun yüksek din öğretimi çalıştay görüşülmemiş. İbrahim Turan editörlüğünde çıktı](#)

anlaşılmaktadır. Yükseköğretimde İlahiyat fakültelerinin yerine ve kuruluş amaçlarına, bu fakültelerinin hangi mesleğin bilgi ve becerisine sahip ilahiyatçılar yetiştireceğine ve mezunlarının istihdam alanının çeşitliliğine ilişkin sorunların da akademik yapılanma sorunuyla birlikte ele alınmasını gerektirmektedir.

Bu bağlamda çalışmanın temel problemi şudur: Cumhuriyet tarihi boyunca yüksek din öğretiminin akademik yapılanma süreci nasıl bir seyir izlemiştir?

Çalışmanın alt problemleri ise şunlardır:

- **İlahiyat/İslâmi İlimler Fakültelerinin, bölüm ve ana bilim dallarının oluşturulmasında hangi etmenlerin öne çıkmıştır?**
- **Fakültedeki bölümler, öğrencilerin istihdam alanına yönelik midir?**
- **İlahiyat/İslâmi İlimler Fakültelerinin akademik yapılanması, fakültelerin bilimsel bilgi üretme misyonu ile uyumlu mudur?**
- **Bölümler istihdam alanına yönelik olursa nasıl olmalıdır? (Akademik yapılanmada merkez alınan fikir nedir?)**

Söz konusu problemler etrafında yapılacak değerlendirmelerin, Cumhuriyetten günümüze Türkiye’de Yüksek Din Öğretiminin akademik yapılanma sorununa ışık tutması böylelikle İlahiyat/İslâmi İlimler Fakültelerinin akademik yapılanma sorununu ele alan çalışmalara katkı sağlaması beklenmektedir. (Araştırma mevcut çalışmalardan farklı olarak ne gibi bir özgünlüğe sahip? Araştırmanın temel iddiası nedir?)

Bu amaçla çalışmada, ülkemiz yüksek din öğretiminin kısa bir tarihçesi verildikten sonra (tarihçeye ferek var mı zaten biliniyor.) yüksek din öğretimi kurumlarındaki akademik yapısal dönüşümlere değinilmiş ve ardından İlahiyat/İslâmi İlimler fakültelerinin akademik yapılanma sorunu üzerinde durulmuştur.

Akademik yapılanma kavramına yüklenen anlam nedir? Akademik yapılanmayı etkileyen faktörler? İlahiyat ve islami ilimlere aynı anlam mı yükleniyor?

2. Yöntem

Yüksek din öğretiminin akademik yapılanma sorununu konu alan bu çalışmada, literatür taraması yöntemi kullanılmıştır. Alan yazınların taranması ve yorumlanması sonucu yeni değerlendirmelere ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda **Yüksek Din Öğretimi**ni konu alan çalışmalar taranmıştır. Elde edilen çalışmalar yüksek din öğretimi tarihi ve sorunları bağlamında betimlenmeye çalışılmıştır. Yüksek din öğretimi konu alan çalışmalar içerisinde fakültenin akademik yapılanmasını konu alan çalışmalar doküman incelemesine dayalı olarak yorumlanmaya çalışılmıştır.

Türkiye’de yüksek din öğretiminin akademik yapılanma formları üzerine değerlendirme yapmadan önce söz konusu kurumların tarihine kısaca değinmekte yarar vardır.

3. Yüksek Din Öğretiminin Kısa Tarihi

İlahiyat/İslâmi İlimler Fakültelerinin akademik yapılanmaları, yüksek din öğretiminin tarihten bağımsız ele alınamaz. Bu nedenle Dârül-Fünûn İlahiyat Fakültesi, Ankara İlahiyat Fakültesi, Yüksek İslâm Enstitüsü ve İslâmi İlimler Fakültesinin tarihi gelişimine bu bölümde kısaca yer verilmiştir. (Bu kısım sadece akademik yapılanma itibarıyla ele alınabilir. Yoksa tarihi bilgiler jenerik bilgiler)

3.1. Dârül-Fünûn İlahiyat Fakültesi

1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasıyla birlikte pek çok alanda kurumsal/yapısal değişikliğe gidilmiş ve bu doğrultuda hukuki düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemelerden biri de Tevhîd-i Tedrisât Kanunudur. 3 Mart 1924 (1340) tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi’nce kabul edilmiş, 6 Mart 1924 tarihinde Resmi Ceride’de 430 sayılı kanun olarak yayınlanmış ve yürürlüğe girmiştir. Bu kanunun ilk üç maddesi gereği mektep ve medreseler Maarif Vekaletine bağlanmıştır.¹⁰

Bu kanunun “Maarif Vekâleti yüksek diniyat mütehassısları yetiştirmek üzere Dârü’l-Fünûn’da bir İlahiyat Fakültesi tesis ve imamet ve hitabet gibi hıdemât-ı dîniyyenin

¹⁰ bk. Osman Ergin, *Türkiye Maarif Tarihi I-II* (İstanbul: Eser Matbaası, 1977); Mustafa Öcal, *Tanıkların Dilinden Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi ve Dini Hayat I* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2008), 21; Asım Arı, “Tevhid-i Tedrisat ve Laik Eğitim”, *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi* 2/22 (Haziran 2002); Zeki Salih Zengin, “Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun Hazırlanmasından Sonraki İlk Dönemde Uygulanışı ve Din Eğitimi”, *Dini Araştırmalar* 5/13 (Haziran 2002).

ifası vazifesi ile mükellef memurların yetişmesi için ayrı mektepler küşat edecektir” şeklindeki 4. maddesi ile Dârü'l-Fünûn'da bir İlahiyat Fakültesi kurulması kararlaştırılmıştır.¹¹ Bu karara dayanarak 21 Nisan 1924 tarihinde kabul edilen İstanbul Dârü'l-Fünûn Talimatnamesiyle Tıp, Hukuk, Edebiyat ve İlahiyat fakülteleri kurulmuştur. Öğretim süresi üç yıl olan İlahiyat Fakültesi için İstanbul Üniversitesi Eski Kütüphanesi olarak kullanılmış olan Medresetü'l-Kûzat binası tahsis edilmiştir.¹² 1924 yılı sonbaharında 284 öğrenci ile öğretime başlamıştır.¹³

21 Nisan 1924 İstanbul Dârü'l-Fünûnu Talimatnamesinin 8. maddesinde İlahiyat Fakültesinde okutulacak dersler şöyle sıralanmıştır: Tefsir ve Tefsir Tarihi, Hadis ve Hadis Tarihi, Fıkıh Tarihi, Kelâm Tarihi, Mâbadü'ttabiiyât, (düzeltme “Mabe'de't-Tabia”)¹⁴, Tasavvuf Tarihi, İçtimaiyyat, Ruhîyyât, İslâm Felsefesi Tarihi, İçtimâî Ruhîyyât, Tarih-i Felsefe, Türk Tarih-i Diniyyesi.¹⁵

27 Eylül 1925 tarihinde, Talimatnamenin 8. maddesi değiştirilerek programda şu düzenleme yapılmıştır: Mabe'de't-Tabia, Ruhîyyât, İslâm Felsefesi Tarihi, İçtimâî Ruhîyyât dersleri programdan çıkarılmış yerine Felsefe Tarihi, Arap Edebiyatı, Felsefe-i Din, İslâm Filozofları, İslâm Bediyyatı, Hal-i Hazırda İslâm Mezhepleri, Akvam-ı İslâmiyye Etnografyası isimli dersler getirilmiştir.¹⁶

31.05.1933'de çıkarılan 2252 sayılı kanunla İstanbul Üniversitesi açılmıştır. Böylelikle İlahiyat Fakültesi kapatılarak yerine Edebiyat Fakültesinin Şarkiyat Enstitüsüne bağlı *İslâm Tetkikleri Enstitüsü* açılmıştır. Bu enstitü yalnızca araştırma amacı taşımış ve öğrenci almamıştır. 1936 yılında kapatılmıştır.¹⁷

3.2. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Fakültenin kuruluşuna ilişkin kanun 3 Mayıs 1949 tarihinde meclis gündemine gelmiştir. Genel kurul görüşmeleri sonucu, 4 Haziran 1949 tarihinde 5424 sayılı kadro kanunuyla Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinin kuruluş kanunu kabul edilmiştir. Böylelikle 21 Kasım 1949 tarihinde 85 öğrenciyle öğretime başlamıştır. Fakültenin kurulmasında, din meselesinin ilmi esaslara göre incelenmesi ve alanında yetkin din adamlarının yetiştirilmesi gibi amaçlar yer almıştır.¹⁸

Fakülte programında yer alan dersler şu şekilde belirlenmiştir: Arapça, Farsça, Yabancı Dil (İngilizce, Almanca, Fransızca), Sosyoloji, Mantık ve İlimler Felsefesi, İslâm Dini ve Mezhepleri Tarihi, İslâm Sanatı Tarihi, Mukayeseli Dinler Tarihi.¹⁹

Fakültenin 1953 yılındaki programında yer alan dersler şöyledir: Arapça, Farsça, Batı Dili, Klasik Dini Türkçe Metinler, Kur'ân ve İslâm Dini Esasları, İslâm Tarihi, Din Psikolojisi, Din Sosyolojisi, Felsefe ve Mantık, Tefsir, Hadis, İslâm Mezhepleri Tarihi, Kelâm, İslâm Felsefesi, Dinler Tarihi, İslâm Hukuku, İslâm Sanatları Tarihi, Tezyini Sanatlar ve Paleografî, Pedagoji, Tasavvuf Tarihi, Türk İslâm Tezyini Sanatları, İnkılap Tarihi.²⁰

¹¹ Halis Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi (1920-1998)* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1999), 38; Muhammet Şevki Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı* (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 3. Baskı, 2016), 80.

¹² Zengin, “Tevhid-i Tedrisat ve Din Eğitimi”, 98.

¹³ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi*, 80.

¹⁴ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi*, 81.

¹⁵ Yurdağül Mehmedoğlu, *Tanzimat Sonrasında Okullarda Din Eğitimi (1838-1920)* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2001), 213; Zengin, “Tevhid-i Tedrisat ve Din Eğitimi”, 98.

¹⁶ Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 40-41; Zengin, “Tevhid-i Tedrisat ve Din Eğitimi”, 98-99; Emre Dölen, “Osmanlıdan Cumhuriyete Darülfünûnda'da İlahiyat Öğretimi”, *Dârülfünûn İlahiyat Sempozyumu Tebliğleri* (İstanbul, 2010), 120.

¹⁷ Mustafa Öcal, “İlahiyat Fakültelerinin Tarihçesi”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (Ocak 1986), 114; Ekmeleddin İhsanoğlu, “Osmanlı Eğitim ve Bilim Kurumları”, *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi II*, ed. Ekmeleddin İhsanoğlu (İstanbul: İslâm Tarihi, Sanat ve Kültür Araştırmaları Merkezi, 1998), 330; Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 50; Zeynep Kaya, “Yükseköğretimde Din Eğitimi”, *Din Eğitimi*, ed. M. Fatih Genç (İstanbul: Lisans Yayıncılık, 2020), 212.

¹⁸ Hilmi Ziya Ülken, “İlahiyat Fakültesinin Geçirdiği Safhalar”, *AÜ İlahiyat Fakültesi Albümü (1949-1960)* (Ankara, 1961), 8-10; Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 218; İsmet Parmaksızoğlu, *Türkiye'de Din Eğitimi* (Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1966), 29.

¹⁹ Münir Koştaş, “Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 31/1 (Nisan 1990), 8-11.

²⁰ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi*, 135.

1972 yılında öğretim süresi 5 yıla çıkarılmıştır. Programa, pedagojik formasyon dersleri getirilmiş ve öğretmenlik uygulaması başlatılmıştır.²¹ Tefsir ve Hadis Bölümü ile Kelâm ve İslâm Felsefesi bölümü oluşturulmuştur. 4 ve 5. Sınıfta öğrencilere bölüm seçme hakkı verilmiştir. Öğrenciler, mezun oldukları bölüm dikkate alınmaksızın, Din Bilgisi ve Meslek dersi öğretmeni olarak atanabilmişlerdir. Öğrenciler ayrıca, Diyanet İşleri Başkanlığı'nda da görev alabilmişlerdir.²² Öğrencilerin öğretmen olabilmeleri için almaları gereken program dışı dersler ise şunlardır: Eğitime Giriş, Türk Eğitim Tarihi, Türk Milli Eğitim Teşkilatı, Mukayeseli Eğitim, Eğitim Psikolojisi, Eğitim Sosyolojisi, Genel Öğretim Bilgisi. Fakültenin 1972 yılındaki programında yer alan dersler ise şöyledir: Kur'ân, İslâm Dini Esasları, Felsefeye Giriş, Arapça, Batı Dili, İslâm Tarihi, Felsefe Tarihi, Mantık, Türk İslâm Edebiyatı, Din Sosyolojisi, Din Psikolojisi, Farsça, Tefsir, Hadis, İslâm Hukuku, İslâm Mezhepleri Tarihi, Dinler Tarihi, Sistematik Kelâm, Türk İslâm Sanatları Tarihi, İslâm Felsefesi ve Filozofları, Kelâm, İslâm Kurumları Tarihi, Dini Türk Musikisi, Pedagoji, Türk Devrim Tarihi, Bilimler Tarihi, Din Felsefesi, Felsefe Tarihi,²³

3.3. Yüksek İslâm Enstitüleri

Yüksek İslâm Enstitüsü ilk olarak 1959 yılında, 7344 sayılı kanunla Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bir yüksekokul statüsünde İstanbul'da açılmıştır, 19.11.1959 tarihinde eğitim öğretime başlanmıştır. Öğrenim süresi 4 yıl olarak belirlenmiştir. Yalnızca İmam-Hatip Okulu mezunları kayıt yaptırma hakkına sahip olmuştur.²⁴ İstanbul'un ardından sırasıyla (24 Kasım 1962) Konya, (12 Aralık 1965) Kayseri, (25 Ağustos 1966) İzmir, (30 Temmuz 1969) Erzurum, (28 Kasım 1975) Bursa, (1976) Samsun ve (1980) Yozgat illerinde İslâm Enstitüleri açılmıştır.²⁵

Yüksek İslâm Enstitüsünün 1959 yılı programında yer alan derler şöyledir: Kur'ân-ı Kerîm, Vücûh İlmi, Tefsir, Belâgat-ı Kur'âniyye, Hadis, Siyer, İlm-i Tevhid, Kelâm, İslâm Hukuku, Fıkıh, Usûl-i Fıkıh, İslâm Dini ve Mezhepleri Tarihi, Mukayeseli Dinler Tarihi, İslâmî Türk Edebiyatı Tarihi, Tasavvuf Tarihi, Ahlak, Mantık, İslâm Tarihi, İslâm Felsefesi, Muasır İslâm Ülkeleri Tarih ve Coğrafyası, Arap Dili ve Edebiyatı, Din Psikolojisi, İslâm Sanatları Tarihi, Hitabet ve İrşad, Dinî Mûsiki, Yabancı Dil (Almanca, Fransızca, İngilizce), İnkılâp Tarihi.²⁶

19 Ocak 1972'de Resmi Gazetede yayınlanıp yürürlüğe giren yönetmelik doğrultusunda, 1972-1973 öğretim yılından itibaren enstitünün programlarında, öğretmenlik meslek dersleri ile birlikte din hizmetleri alanına yönelik bazı yeni dersler de yer almıştır.²⁷

Yüksek İslâm Enstitüsünün 1972 yılı programında yer alan derler şöyledir: Kur'ân-ı Kerîm, Tefsir, Hadis, Fıkıh, Kelâm ve İslâm Düşüncesi, İslâm ve Ahlakı, Siyer ve İslâm Tarihi, İslâm Mezhepleri Tarihi, Tasavvuf ve Tarihi, İslâmî Türk Edebiyatı Tarihi, Hitabet ve İrşad, Mesleki Türk Musikisi, Arap Dili Edebiyatı, Farsça, İslâm Türk Medeniyeti Tarihi, Din Psikolojisi, Din Sosyolojisi, Dinler Tarihi, Sistematik Felsefe ve Mantık, Teşkilat ve İdare, Seminer, Halk Eğitimi ve Toplum Kalkınması, Türk İnkılâp Tarihi, Yabancı Dil. Yine bu yıla ait pedagojik formasyon dersleri şöyle sıralanmaktadır: Ruh Sağlığı ve Rehberlik, Ölçme ve Değerlendirme, Eğitim Sosyolojisi, Öğretim Bilgisi.²⁸

²¹ Suat Cebeci, "Cumhuriyet Döneminde Yüksek Din Öğretimi". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Özel Sayı 39/2* (Ağustos 1999), 299.

²² Mustafa Öcal, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi* (İstanbul: Düşünce Kitabevi, 2011), 404.

²³ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi*, 140-143.

²⁴ Mustafa Öcal, "Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Din Eğitimi-Öğretimi", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 7/1* (Ocak 1998), 252; Suat Cebeci, *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye'de Din Eğitimi* (Ankara: Akçağ Yayınları, 2. Baskı, 2005), 195.

²⁵ Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 235; Öcal, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 415.

²⁶ Mustafa Öcal, "Yüksek İslâm Enstitüsü", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 44/48-52.

²⁷ Halit Ev, "Yükseköğretimde Din Öğretimi", *Din Eğitimi*, ed. Mustafa Köylü - Nurullah Altaş (İstanbul: Ensar Neşriyat, 6. Baskı, 2016), 272.

²⁸ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi*, 159.

1979 yılında bir değişikliğe daha gidilerek ilk iki yılda genel eğitim verilmesi, üçüncü sınıfta ise öğrencilerin Tefsir-Hadis, Fıkıh-Kelâm ve İslâm Dini Esasları olmak üzere üç ayrı bölüme ayrılması kararlaştırılmıştır.²⁹

1979 yılı programında yer alan derler şöyledir: Türkçe Kompozisyon, Edebiyat, Osmanlıca, İslâm Türk Medeniyeti Tarihi, Mantık-Felsefe, Türk Devrim Tarihi, Yabancı Dil, Seçmeli Dersler, (Mesleki Türk Musikisi, Hüsn-i Hat, Kütüphanecilik, Paleografi, Mezhepler Tarihi), Kur'ân-ı Kerîm, Arap Dili ve Edebiyatı, Tefsir, Hadis, Fıkıh, Kelâm, İslâm Dini ve Esasları, Siyer ve İslâm Tarihi, İslâm Ahlakı, İslâm Mezhepleri Tarihi, Dinler Tarihi, Tasavvuf ve İrşad, Din Psikolojisi, Din Sosyolojisi, Eğitime Giriş, Eğitim Psikolojisi, Genel Öğretim Metotları, Ölçme ve Değerlendirme, Eğitim İdareciliği, Eğitim Sosyolojisi, Araştırma Teknikleri.³⁰

3.4. İslâmi İlimler Fakültesi

İlk olarak 12 Mart 1971 yılında, beş yıllık bir fakülte olarak Erzurum'da kurulmuştur. İlahiyat Fakültelerinin ve Yüksek İslâm Enstitülerinin kuruluş amaçlarına benzer bir gaye ile açılmıştır. İslâmi İlimler Fakültesi, imam-hatip okulu mezunlarına üniversiteye girme imkânı ayrıca Yüksek İslâm Enstitüsü mezunlarına da doktora yapma imkânları sağlamıştır.³¹

Halit Ev³² tarafından tablo haline getirilen programa göre derslerin bölümlere göre dağılımları ve haftalık ders saatleri şöyledir:

Tefsir-Hadis Bölümü: Arapça 13 saat, Kur'ân-ı Kerim 10 saat, Retorik 3 saat, İslâm Dini Esasları 5 saat, Tefsir ve Usûlü 16 saat, Hadis ve Usûlü 15 saat, İslâm Hukuku 55 saat, İslâm Felsefesi ve Kelâm 2 saat, Paleografi 10 saat, İslâm Sanatları Tarihi 3 saat, İslâm Tarihi ve Siyer 2, Dinler Tarihi 4, Pedagoji 2, Türkçe Kompozisyon 5 saat, Türkçe Dil Bilgisi 5 saat, Osmanlıca 40 saat, Devrim Tarihi 1 saat, Yabancı Dil 13 saat, Farsça 5 saat.

Kelâm ve İslâm Felsefesi Bölümü: Arapça 10 saat, Kur'ân-ı Kerim 2 saat, Tefsir ve Usûlü 2 saat, Hadis ve Usûlü 2 saat, İslâm Hukuku 43 saat, Tevhid ve Kelâm 15 saat, Tasavvuf ve Tarihi 6 saat, Paleografi 10 saat, Dinler Tarihi 3, Pedagoji 1, Mantık ve Cedel 5 saat, Sistemik Felsefe 4 saat, Felsefe Tarihi 20 saat, Okkült Bilgisi 5 saat, Türkçe Kompozisyon 3 saat, Osmanlıca 42 saat, Devrim Tarihi 9 saat, Yabancı Dil 3 saat.

Fıkıh ve İslâm Hukuku Bölümü: Arapça 13 saat, Kur'ân-ı Kerim 6 saat, Tefsir ve Usûlü 3 saat, Hadis ve Usûlü 2 saat, İslâm Hukuku 53 saat, Fıkıh 18 saat, Fıkıh Usulü 4 saat, Mukayeseli İslâm Hukuku 4 saat, İslâm Felsefesi ve Kelâm 2 saat, İslâm Medeniyeti ve Müesseseleri Tarihi 7 saat, Paleografi 17 saat, Dinler Tarihi 4, Pedagoji 2, Türkçe Kompozisyon 3 saat, Osmanlıca 40 saat, Devrim Tarihi 1 saat, Yabancı Dil 9 saat.

İslâm Dil ve Edebiyatı Bölümü: Arapça 16 saat, Kur'ân-ı Kerim 6 saat, Tefsir ve Usûlü 2 saat, Hadis ve Usûlü 2 saat, İslâm Hukuku 26 saat, İslâm Felsefesi ve Tasavvuf 2 saat, İslâm - Türk Edebiyatı 15 saat, İslâm Medeniyeti ve Müesseseleri Tarihi 3 saat, Paleografi 31 saat, İslâm Sanatları Tarihi 3 saat, Dinler Tarihi 2, Felsefe Tarihi 6 saat, Mantık 4 saat, Okkült Bilgisi 2 saat, Türkçe Kompozisyon 3 saat, Osmanlıca 43 saat, Devrim Tarihi 1 saat, Farsça 12 saat.

3.5. 1980 Sonrası Yüksek Din Öğretimi

Tevhid-i Tedrisattan itibaren İlahiyat Fakültesi, Yüksek İslâm Enstitüsü ve İslâmi İlimler Fakültesi gibi farklı isim ve programlarla yürütülen yüksek öğretim kurumları, 1981 yılında çıkarılan 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu ile "Yükseköğretim Kurulu" altında toplanmıştır. Bu çerçevede, Yüksek İslâm Enstitüleri ve İslâmi İlimler Fakültesi, İlahiyat Fakültesi'ne dönüştürülerek her biri bulunduğu ildeki üniversiteye bağlanmıştır.³³ Aynı kanunla tüm İlahiyat Fakülteleri'nin öğretim süresi, ilk yılı hazırlık olmak üzere, 5 yıla çıkarılmıştır. Hazırlık sınıfında 20 saat Arapça, 5 saat Kur'ân-ı Kerim ve 1 saat İslâm Dini

²⁹ Muhammed Ali Yazıbaşı, "Yükseköğretimde Din Eğitimi", *Din Eğitimi*, ed. Hasan Dam (İstanbul: Lisans Yayıncılık, 2. Baskı, 2019), 160.

³⁰ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi*, 160-161.

³¹ Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 223.

³² Ev, "Yükseköğretimde Din Öğretimi", 279.

³³ Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 223; Mustafa Öcal, "Türkiye'de Din Eğitimi Tarihi", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 12/6 (Eylül 2008), 404.

Esasları isimli dersler okutulmuştur. Fakülteye kayıt için genel ve meslek lisesi mezunu olma ve üniversiteye giriş sınavından yeterli puan alma şartı getirilmiştir.³⁴

Akademik amaçlarla kurulan bu fakülteler başlangıçta Tefsir-Hadis, Kelâm-İslâm Felsefesi, İslâm Medeniyeti ve Sosyal Bilimler olmak üzere üç bölüme ayrılmışlardır. Programda 39 farklı dersle birlikte bir de seçmeli dersler yer almıştır. Dokuz çeşit öğretmenlik bilgisi dersi dışında kalan dersleri, alan bilgisi ve genel kültür derslerinden oluşmuştur.³⁵

Fakültenin 1983 yılındaki programında şu dersler yer almıştır: Arapça, Kur'ân-ı Kerim, İslâm Dini Esasları, Tefsir Usûlü, Hadis Usûlü, Tefsir, Hadis, İslâm Hukuk Usûlü, İslâm Hukuku, İslâm Mezhepleri Tarihi, Kelâm, Tasavvuf, Türk-İslâm Edebiyatı, Türk-İslâm Sanatları Tarihi, Dinler Tarihi, Din Sosyolojisi, Din Psikolojisi, Din Eğitimi, Din Felsefesi, İslâm Kurumları Tarihi, İslâm Tarihi, Yeniçağ Felsefesi Tarihi, Mantık, İlkçağ Felsefesi Tarihi, İslâm Felsefesi Tarihi, Seçmeli (Musiki- Paleografi-Farsça), Atatürk İlke ve İnkılapları, Araştırma Teknikleri, Eğitime Giriş, Eğitim Sosyolojisi, Eğitim Psikolojisi, Eğitim Yönetimi, Eğitim Programları ve Öğretim Yöntemleri, Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme, Eğitim Teknolojisi, Rehberlik, DKAB Özel Öğretim Yöntemleri, Uygulama, Türk Dili, Yabancı Dil, Beden Eğitimi ve Güzel Sanatlar.³⁶

1991 yılında İlahiyat Fakültesinde, Temel İslâm Bilimleri, Felsefe ve Din Bilimleri, İslâm Tarihi ve Sanatları olmak üzere üç bölüm oluşturulmuştur.³⁷ Temel İslâm Bilimleri Bölümü altında, Tefsir, Hadis, İslâm Hukuku, Kelâm, İslâm Mezhepleri Tarihi, Tasavvuf ve Arap Dili ve Belâgatı olmak üzere 7 Anabilim dalı açılmıştır. Felsefe ve Din Bilimleri Bölümünde, Felsefe Tarihi, İslâm Felsefesi, Din Felsefesi, Mantık, Dinler Tarihi, Din Sosyolojisi, Din Psikolojisi ve Din Eğitimi olmak üzere 8 Anabilim dalı açılmıştır. İslâm Tarihi ve Sanatları Bölümünde ise İslâm Tarihi, Türk İslâm Sanatları Tarihi, Türk İslâm Edebiyatı ve Türk Din Musikisi olmak üzere 4 Anabilim dalı açılmıştır. Böylelikle üç bölümde toplam 19 Anabilim dalı açılmıştır.³⁸

1998 yılında, bünyesinde eğitim fakülteleri bulunan üniversitelerdeki İlahiyat Fakülteleri "*İlahiyat Lisans Programı*" ve "*İlköğretim Din Kültürü Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Programı*" olmak üzere iki ayrı bölüme ayrılmıştır.³⁹ Bu program 2006 yılında "*Din Kültürü Ahlak Bilgisi Eğitimi Bölümü*" adıyla eğitim fakültesine aktarılmıştır. 2010 yılında "*İlköğretim Din Kültürü Ahlak Bilgisi Eğitimi Bölümü*" adını almıştır.⁴⁰

Yeni düzenleme ile hazırlık sınıfı kaldırılarak her iki bölüm için dört yıllık bir program öngörülmüştür. Ancak, pedagojik formasyon dersleri, İlahiyat Lisans Programı'ndan çıkarılmıştır. İlahiyat Lisans programını bitirenlerden liselerde Din Kültürü ve İmam-Hatip Liselerinde meslek dersi öğretmeni olmak isteyenler için "Alan Öğretmenliği Tezsiz Yüksek Lisans Programı"ndan mezun olma şartı getirilmiştir. 2006 yılında İDKAB programının eğitim fakültelerine aktarılmasının ardından İlahiyat Lisans Programını mezunlarının öğretmenlik eğitimi alabilmesi için Ankara Üniversitesi dışında da tezsiz yüksek lisans programları açılmıştır.⁴¹ 2010 yılında bu uygulamadan vazgeçilerek, "Formasyon Sertifika Programı" uygulaması başlamıştır.⁴² 2012'de bölüm, eğitim fakültelerinden tekrar ilahiyat fakültelerine aktarılmış, böylece ilahiyat fakülteleri 1998 yılındaki konumuna geri dönmüştür.⁴³ 2015 yılında ise ilahiyat fakülteleri bünyelerinde bulunan İDKAB bölümlerine öğrenci alımı durdurulmuştur.⁴⁴

Bugün ülkemizde %100 İngilizce, %100 Arapça, %30 Arapça ve %100 Türkçe İlahiyat/İslâmî İlimler lisans programları vardır. Türkçe lisans programı dört yıl devam etmekte diğer programlar hazırlık sınıfları ile birlikte beş yıl sürmektedir. Ayrıca Ankara,

³⁴ Öcal, "İlahiyat Fakültelerinin Tarihçesi", 120.

³⁵ Ev, "Yükseköğretimde Din Öğretimi", 281.

³⁶ Öcal, "İlahiyat Fakültelerinin Tarihçesi", 122; Ev, "Yükseköğretimde Din Öğretimi", 262.

³⁷ Nevzat Yaşar Aşıkoğlu, "Yüksek Öğretimde Din Eğitimi ve Öğretimi", *Din Eğitimi El Kitabı*. ed. Recai Doğan - Remziye Ege (Ankara: Grafiker Yayınları, 2012), 220; Ev, "Yükseköğretimde Din Öğretimi", 283.

³⁸ Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 467.

³⁹ Öcal, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 439-440.

⁴⁰ Yazıbaşı. "Yükseköğretimde Din Eğitimi", 164; Nazıroğlu, "Yüksek Din Öğretimi", 154.

⁴¹ Ev, "Yükseköğretimde Din Öğretimi", 284.

⁴² Keskin, "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Bölümlerinin Değerlendirilmesi", 306.

⁴³ bk. Bahçekapılı, *Türkiye'de Din Eğitimi*.

⁴⁴ Keskin, "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Bölümlerinin Değerlendirilmesi", 305.

İstanbul, Marmara, Uludağ, Necmettin Erbakan, 29 Mayıs Üniversiteleri bünyesinde Uluslararası İlahiyat programı bulunmaktadır. 2021 yılı itibarıyla Yüksek Öğretim Kurumu Lisans Atlasında örgün, ikinci öğretim, burslu, uluslararası, İngilizce, Arapça, vakıf ve devlet olmak üzere 160 İslâmi İlimler / İlahiyat programı mevcuttur. Ayrıca Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi bünyesinde Dünya Dinleri, Uluslararası İlahiyat Yaygın Din Öğretimi ve Uygulamaları bölümü açılmıştır. [\(Buraya kadarki bilgiler \(tarih kısmı\) bilinen bilgiler gerek var mı?\) Makalenin temel problemiğine yoğunlaşılmalıydı.\)](#)

4. İlahiyat/İslâmi İlimler Fakültelerinin Akademik Yapısı (İlahiyat ile İslami bilimlere aynı anlamlı yükleniyor? Eğer öyle ise sesebi belirtilmelidir? Örneğin ismi ayrı olmasına rağmen program yeterlikleri, istihdam alanları vb. aynı gibi...)

Cumhuriyet tarihinden günümüze yüksek din öğretiminin akademik yapılanma süreci, maarif tarihimize bağlı olarak birçok aşamadan geçmiştir. Bu süreci aşağıdaki tabloda görmek mümkündür.

Tablo 1: Yüksek Din Öğretiminde Akademik Yapılanmanın Tarihi Seyri

S. No.	Yüksek Din Öğretimi Kurumu	Akademik Yapı	Sonuç
1	Dârü'l-Fünûn İlahiyat Fakültesi-1924	Yapılandırılmamış	1933 yılında kapatılmıştır.
2	İslâm Tetkikleri Enstitüsü-1933	Yapılandırılmamış	1936 yılında kapatılmıştır.
3	Ankara İlahiyat Fakültesi-1949	Yapılandırılmamış	1972 yılında bölümlere ayrılmış.
4	Yüksek İslâm Enstitüsü-1959	Yapılandırılmamış	1979 yılında bölümlere ayrılmış.
5	İslâmi İlimler Fakültesi-1972	Tefsir-Hadis Kelâm ve İslâm Felsefesi Fıkıh ve İslâm Hukuku İslâm Dil ve Edebiyatı (Bunlar istihdama yönelik bölümler)	1981 yılında, 2547 sayılı kanunla İlahiyat Fakültesine dönüştürülmüştür.
6	Ankara İlahiyat Fakültesi 1972	Tefsir ve Hadis Kelâm ve İslâm Felsefesi (Bunlar istihdama yönelik bölümler)	İstihdam alanları dikkate alınmadığı için işlevsiz kalmıştır.
7	Yüksek İslâm Enstitüsü-1979	Tefsir-Hadis Fıkıh-Kelâm İslâm Dini Esasları (Bunlar istihdama yönelik bölümler)	İstihdam alanları dikkate alınmadığı için işlevsiz kalmıştır.
8	İlahiyat Fakültesi-1981	Tefsir-Hadis Kelâm-İslâm Felsefesi İslâm Medeniyeti ve Sosyal Bilimler	1991 yılında yeniden yapılandırılmıştır.
9	Ankara İlahiyat Fakültesi-1991	Temel İslâm Bilimleri Felsefe ve Din Bilimleri İslâm Tarihi ve Sanatları	1998'de güncelleme yapılmıştır. Kısmen güncelliğini korumaktadır.
10	İlahiyat Fakültesi-1998	Temel İslâm Bilimleri Felsefe ve Din Bilimleri İslâm Tarihi ve Sanatları İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Proğramı (bu	2006 yılında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Bölümü olarak Eğitim Fakültelerine aktarılmıştır.

		<u>akademik yapılanma ile ilgili değil</u>	
11	Eğitim Fakülteleri-2006	DKAB Öğretmenliği Bölümü	2011 yılında İlahiyat Fakültelerine aktarılmıştır.
12	İlahiyat Fakülteleri-2012	Temel İslâm Bilimleri Felsefe ve Din Bilimleri İslâm Tarihi ve Sanatları İlköğretim DKAB Öğretmenliği	2014-2015 döneminde İDKAB bölümüne öğrenci alımı durdurulmuştur

Yukarıdaki tabloda akademik yapılanma ile lisans öğrenci bölümleri aynı anlamda mı kullanılıyor. Akademik yapılanma kavramı netleştirilmediği için konu karışıyor.

Halihazırda İlahiyat/İslâmi İlimler Lisans programı, fakültelerdeki mevcut bölümlerden dersler verilmek suretiyle öğrencilere temel ilahiyat müktesebatını kazandırmayı hedefleyen bir programdır. Akademik yapı ve bölümler istihdam alanına yönelik değildir ve bölümlere ilişkin farklı bir mezuniyet belgesi verilmemektedir. Ayrıca İlahiyat ve İslâmi İlimler Fakültelerine ilişkin yapı farkını Tablo 2 ve Tablo 3'te görmek mümkündür. Aşağıda verilenler akademik yapılanmadır. Tablo 2 ile yukarıdaki tablonun anlamlı kılınması gerekir.

Tablo 2: İlahiyat Fakültelerinin Akademik Yapısı, Bölümler ve Anabilim Dalları

A	Temel İslâm Bilimleri	B	Felsefe ve Din Bilimleri	C	İslâm Tarihi ve Sanatları
1	Tefsir	1	Din Eğitimi	1	İslâm Tarihi
2	Hadis	2	Din Psikolojisi	2	Türk İslâm Sanatları Tarihi
3	Kelâm	3	Din Sosyolojisi	3	Türk İslâm Edebiyatı
4	İslâm Hukuku	4	Dinler Tarihi	4	Türk Din Musikisi
5	İslâm Mezhepleri Tarihi	5	Din Felsefesi		
6	Arap Dili ve Belâgatı	6	İslâm Felsefesi		
7	Tasavvuf	7	Felsefe Tarihi		
8	Kur'ân-ı Kerim Okuma ve Kiraat İlmî	8	Mantık		

Tablo 3: İslâmi İlimler Fakültelerinin Akademik Yapısı, Bölümler ve Anabilim Dalları

A	Temel İslâm Bilimleri	B	Felsefe ve Din Bilimleri	C	İslâm Tarihi ve Sanatları
1	Tefsir	1	Din Bilimleri	1	Siyer-i Nebi ve İslâm Tarihi
2	Hadis	2	İslâm Felsefesi	2	İslâm Sanatları ve Dini Müzik
3	Kelâm			3	Osmanlı Türkçesi ve İslâmi Türk Edebiyatı
4	İslâm Hukuku				
5	İslâm Mezhepleri Tarihi				
6	Arap Dili ve Belâgatı				
7	Tasavvuf				
8	Kur'ân-ı Kerim Okuma ve Kiraat İlmî				

İlahiyat fakültelerine göre İslâmi İlimler Fakültelerinin akademik yapısı bazı değişiklikler arz etmektedir. Özellikle İlahiyat Fakültelerinde Felsefe ve Din Bilimleri bölümü altında yer alan ana bilim dalları, İslâmi İlimler Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri bölümü altında yer almamaktadır. İslâmi İlimler Fakültesinde *İslâm Felsefesi* ve *Din Bilimleri* olarak iki ana bilim dalı oluşturulmuştur. Böylelikle Din Eğitimi, Din Psikolojisi, Din Sosyolojisi, Din Felsefesi, Dinler Tarihi, İslâm Felsefesi, Mantık ve Felsefe Tarihi gibi ana bilim dallarının idari ve akademik statüsü yok sayılmıştır. Bu durum söz konusu ana bilim

dallarında yapılacak araştırmaları ve istihdamı olumsuz etkileyecek bir akademik yapılanmadır. [Sebebi nedir? Niçin yok saydılar ki?](#)

Cumhuriyet tarihi boyunca yüksek din öğretiminde yaşanan söz konusu olumsuzlukları ele alan ve önerilerde bulunan çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalarda genel olarak yer alan bölüm önerilerini aşağıdaki tabloda görmek mümkündür. [Aşağıdaki öneriler akademik yapılanma için değil istihdam ile ilgilidir.](#)

Tablo 4: Tarihi Süreçte İlahiyat/İslâmi İlimler Fakültelerine Yönelik Bölüm Önerileri

S. No	Önerilen Bölüm	Öneride Bulunan
1	Temel İlahiyat Eğitimi sonrası: Vaizlik ve Müftülük Dini Danışmanlık ve Rehberlik İHL Meslek Dersleri Öğretmenliği Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği	Tosun ve Doğan ⁴⁵
2	Dini Araştırmalar Meslek Dersleri ve DKAB Öğretmenliği Din Hizmetleri	Buyrukçu ⁴⁶
3	İlahiyat Sosyal Hizmet Alanı	Cengil ⁴⁷
4	Hafızlık ve Müezzinlik Yurt Dışı Din Hizmetleri İmam-Hatip ve Vaizlik	Kaya ⁴⁸
5	Din Hizmetleri	Kılavuz ⁴⁹
6	Dünya Dinleri Kültürü	Mehmedoğlu ⁵⁰
7	Din Hizmetleri	Özdemir ⁵¹
8	Din Hizmetleri İHL Meslek Dersleri Öğretmenliği Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği	Öcal ⁵²
9	Manevi Danışmanlık ve Rehberlik	Koç ⁵³

Tarihi süreçte yüksek din öğretimine yönelik bölüm önerilerini iki başlık altında sınıflandırmak mümkündür. Öte yandan bu sınıflandırma bir zorunluluktur. Çünkü önerilen bölümler bu haliyle istihdam alanlarında unvan değişikliği ve görevde yükselme durumlarına imkan tanımamaktadır. Bu durum göz önüne alındığında yukarıdaki önerileri şu şekilde sınıflandırmak mümkündür:

Tablo 5: Bölüm Önerilerinin Sınıflandırılması

S. No	Örgün Din Eğitimi	Yaygın Din Eğitimi
1	İHL Meslek Dersleri Öğretmenliği Ortaöğretim DKAB Öğretmenliği İlköğretim DKAB Öğretmenliği	Vaizlik ve Müftülük Dini Danışmanlık ve Rehberlik İlahiyat Sosyal Hizmet Alanı Hafızlık ve Müezzinlik Yurt Dışı Din Hizmetleri İmam-Hatip ve Vaizlik Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dünya Dinleri Kültürü

⁴⁵ Tosun - Doğan, "İlahiyat Fakültelerinin Yeniden Yapılanması Üzerine", 500-501.

⁴⁶ Ramazan Buyrukçu, "İlahiyat Fakültelerinin Yeniden Yapılandırılması Problemi", *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu* (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004), 509-520.

⁴⁷ Cengil, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin İstihdam", 243-276.

⁴⁸ Kaya, "İlahiyat Fakültelerinin İstihdam Alanlarına Uygun Eleman Yetiştirme Sorunu", 211-242.

⁴⁹ Kılavuz, "İlahiyat Fakültelerinde Din Hizmetleri Bölümü", 383-408.

⁵⁰ Mehmedoğlu, "Dünya Dinleri Kültürü Bölümü", 521-536.

⁵¹ Özdemir, "İlahiyat/İslâmi İlimler Fakültelerinin Program Çeşitliliğinin Rolü", 537-558.

⁵² Öcal, "Bölümleşi Yüksek Din Öğretimi", 329-346.

⁵³ Koç, "Yüksek Din Öğretiminde Yeni Bir Paradigma", 347-398.

Örgün Din Eğitimi Bölümü ve Yaygın Din Eğitimi Bölümü şeklindeki lisans düzeyindeki yapılanma ile Milli Eğitim Bakanlığı ve Diyanet İşleri Başkanlığı uhdesindeki mesleklerin her birine aday yetiştirilebilir. Böylelikle istihdam alanlarına yönelik sade, dinamik ve işlevsel bir yapılanmaya gidilebilir. Yapılanmanın dinamik özelliği sayesinde, ihtiyaçlar ve güncellemeler karşısında, yeni bölümlerin açılmasını ya da mevcut bölümlerin kapatılmasını gerektirmeden, toplumun ihtiyaçları doğrultusunda ortaya çıkan yeni meslek alanlarına yönelik güncellemeler yapılabilir.

Sonuç

Bu çalışmadaki bilgiler ışığında, 1924'ten 2020'li yıllara Yüksek Din Öğretimi meselesinin ahenkli bir işleyişe kavuşturulamadığı anlaşılmaktadır. Bu süreçte bölüm ve ana bilim dallarının oluşturulmasında, fakültelerin bilimsel-dini bilgi üretme ve istihdam alanlarına meslek elemanı yetiştirme amaçlarının/görevlerinin birlikte ele alınmadığı da anlaşılmaktadır.

Halihazırda Türkiye'de yüksek din eğitimi kurumlarında genel olarak üç bölümden dersler ihtiva eden bir *İlahiyat Lisans Programı* uygulanmaktadır. Birbirinden nitelik, beceri ve yeterlik olarak farklılık gösteren meslek alanlarına, tek bir programla personel yetiştirilemeyeceği açıktır. Bu amaçla yüksek din öğretiminin akademik yapılanma biçimini, disiplinler arası bir yaklaşımla ele alacak çalışmalara ve söz konusu bilimsel araştırmalara dayalı yüksek din eğitimi strateji ve politikalarına ihtiyaç duyulmaktadır.

Ayrıca öğrencilerin istihdam alanlarının mesleki beceri ve uygulama ihtiyacı göz önüne alındığında, yüksek din öğretiminin mevcut akademik yapısının söz konusu ihtiyaca ne kadar cevap verebildiği de ortadadır. Bu bağlamda, Milli Eğitim Bakanlığı Öğretmenlik Uygulamalarının niteliğinin gözden geçirilmesi gerekmektedir. Ayrıca öğretmenlik uygulamalarında olduğu gibi Diyanet İşleri Başkanlığının hizmet alanlarına yönelik uygulamaların da gerçekleştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Öte yandan lisans düzeyinde istihdam odaklı bir akademik yapılanmaya ihtiyaç olduğu gibi lisansüstü düzeyde de bilimsel araştırma odaklı akademik yapılanmaya ihtiyaç hissedilmektedir.

Akademik yapılanmaya ilişkin hukuki temelden bakıldığında, üniversitelerde Akademik Teşkilat Yönetmeliğinin 13. maddesinde bölüm, 'fakülte ve yükseköğretim amaç, kapsam ve nitelik yönünden bir bütün oluşturan ve lisans düzeyini de içeren en az bir eğitim-öğretim, bilim ve sanat dallarında araştırma ve uygulama yapan birim' olarak tanımlanmaktadır. Maddenin devamında, 'İlahiyat gibi geleneksel olarak lisans düzeyinde bir eğitim-öğretim programı uygulayarak tek tür diploma veren yükseköğretim kurumlarında en çok üç bölüm açılabileceği' bildirilmektedir. Bununla birlikte 'lisans düzeyinde birden fazla diploma veren İlahiyat, İlahiyat Bilimleri, İslâmi İlimler, Uluslararası İslâm ve Din Bilimleri Fakültelerinde üç bölümden fazla bölüm oluşturulabileceği' ifade edilmektedir. Bu anlamda yüksek din öğretiminin lisans ve lisansüstü düzeylerinde söz konusu akademik yapılanma için gerekli hukuki düzenlemelerin de yapılmasına ihtiyaç duyulduğu anlaşılmaktadır. Bu hukuki düzenleme çerçevesinde, yüksek din öğretimi kurumları arasında program, bölüm ve isim farklılığı sorununun ele alınması da, ülkemiz yüksek din eğitimi tartışmalarını makul bir düzeye getirecektir.

Kaynakça

- Akyürek, Süleyman. "Yüksek Din Öğretiminde Kalite Güvence Sistemi: Akreditasyon (Yeterlik Tescil) Sorunu". *Yüksek Din Öğretimi*. ed. Z. Şeyma Altın. 241-260. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.
- Altaş, Nurullah. "Yüksek Din Öğretiminde Uzaktan Eğitim Uygulamaları: İltam ve Sorunları". *Türkiye'de Din Eğitimi ve Sorunları*. ed. Mustafa Köylü. 209-237. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2018.
- Arı, Asım. "Tevhid-i Tedrisat ve Laik Eğitim". *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi* 2/22 (Haziran 2002), 181-192.
- Arpağuş, Hatice Kelpetin. "Tarihsel Perspektiften Kadınların Yüksek Din eğitimi Kurumlarındaki Konum ve Durumları". *Yüksek Din Öğretimi*. ed. Z. Şeyma Altın. 103-132. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.
- Aşıkoğlu, Nevzat Yaşar. "Din Hizmetleri Personelinin Yetiştirilmesi Sorununa Öğretim Programları Açısından Yeni Bir Yaklaşım". *Yaygın Din Eğitiminin Sorunları Sempozyumu*. 91-102. Kayseri: İBAV Yayınları, 2003.

- Aşıkoğlu, Nevzat Yaşar. "Yüksek Öğretimde Din Eğitimi ve Öğretimi". *Din Eğitimi El Kitabı*. ed. Recai Doğan - Remziye Ege. 215-231. Ankara: Grafiker Yayınları, 2012.
- Aydın, Muhammet Şevki. "İlahiyat Lisans Programının Amaç Sorunu". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*. 20-25. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Aydın, Muhammet Şevki. *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı*. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 3. Baskı, 2016.
- Ayhan, Halis. *Türkiye'de Din Eğitimi (1920-1998)*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1999.
- Bahçekapılı, Mehmet. *Türkiye'de Din Eğitiminin Dönüşümü (1997-2012)*. İstanbul: İlim Kültür Derneği Nakış Ofset, 2012.
- Buyrukçu, Ramazan. İlahiyat Fakültelerinin Yeniden Yapılandırılması Problemi *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*. 509-520. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Cebeci, Suat. "Cumhuriyet Döneminde Yüksek Din Öğretimi". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Özel Sayı 39/2 (Ağustos 1999)*, 227-235.
- Cebeci, Suat. *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye'de Din Eğitimi*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2. Baskı, 2005.
- Cengil, Muammer. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin İstihdam ve Bu Bağlamda Ders Programları Üzerine Bazı Öneriler". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*. 243-276. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Dölen, Emre. "Osmanlıdan Cumhuriyete Darülfünûnda'da İlahiyat Öğretimi". *Dârülfünûn İlahiyat Sempozyumu Tebliğleri*. 105-123. İstanbul, 2010.
- Ergin, Osman. *Türkiye Maarif Tarihi*. Cilt I-II. İstanbul: Eser Matbaası, 1977.
- Erginli, Zafer. "İlahiyat Fakültesi Müfredatında İslâm Düşüncesinin Bütünlüğü Sorunu". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*. 73-82. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Ev, Halit. "Yükseköğretimde Din Öğretimi", *Din Eğitimi*. ed. Mustafa Köylü - Nurullah Altaş. 268-306. İstanbul: Ensar Neşriyat, 6. Baskı, 2016.
- Ev, Halit. "İlahiyat Alanında Lisansüstü Eğitim ve Sorunları". *Türkiye'de Din Eğitimi ve Sorunları*. ed. Mustafa Köylü. 238-274. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2018.
- Görgün, Tahsin. "İlahiyat Akademik Yapılanması, Bölümleri ve Anabilim Dalları Nasıl Olmalıdır?". *Bugünün İlahiyatı Nasıl Olmalıdır? Sorunlar ve Çözümler*. ed. Süleyman Akyürek. 149-164. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015.
- Gözütok, Şakir. "İlahiyat Fakülteleri İçin Alternatif Program". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*. 559-566. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- İhsanoğlu, Ekmeleddin. "Osmanlı Eğitim ve Bilim Kurumları". *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi II*. ed. Ekmeleddin İhsanoğlu. 223-362. İstanbul: İslâm Tarihi, Sanat ve Kültür Araştırmaları Merkezi, 1998.
- Kaya, Mevlüt. "İlahiyat Fakültelerinin İstihdam Alanlarına Uygun Eleman Yetiştirme Sorunu". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler*. 211-242. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Kaya, Zeynep. "Yükseköğretimde Din Eğitimi". *Din Eğitimi*. ed. M. Fatih Genç. 209-238. İstanbul: Lisans Yayıncılık, 2020.
- Kaymakcan, Recep vd. "Öğrencilerin Gözüyle İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Bölümleri Üzerine Bir Araştırma". *Değerler Eğitimi Dergisi 22/9 (Aralık 2011)*, 103-138.
- Keskin, Yakup. "Yeterlilik Açısından Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Bölümlerinin Değerlendirilmesi". *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi 5/3 (Aralık 2015)*, 304-315.
- Kılavuz, Mehmet Akif. "İlahiyat Fakültelerinde Din Hizmetleri Bölümü Oluşturulmasına Duyulan İhtiyaç". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler*. 383-408. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Koç, Ahmet. "İlahiyat Fakültesi (İlahiyat Lisans Programı) Öğrencilerinin Sorunları ve Beklentileri". *M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi 25 (Ocak 2003)*, 25-64.

- Koç, Mustafa. "Yüksek Din Öğretiminde Yeni Bir Paradigma Olarak Bölümleşme: 'Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü' Önerisi". *Yüksek Din Öğretimi*. ed. Z. Şeyma Altın. 347-398. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.
- Korkmaz, Mehmet. "İlahiyat Fakültelerinin Yaygın Din Eğitimi Yeterlikleri: Eğitim-Öğretim Alanı". *Değerler Eğitimi Dergisi* 24/10 (Aralık 2012), 127-146.
- Koştaş, Münir. "Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 31/1 (Nisan 1990). 1-27.
- Köylü, Mustafa. "Öğretim Elemanlarının Niteliğini Artırmak İçin Neler Yapılabilir?". *Bugünün İlahiyatı Nasıl Olmalıdır? Sorunlar ve Çözümler*. ed. Süleyman Akyürek. 311-325. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015.
- Mehmedoğlu, Yurdagül. *Tanzimat Sonrasında Okullarda Din Eğitimi (1838-1920)*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2001.
- Mehmedoğlu, Yurdagül. "Dünya Dinleri Kültürü Bölümü Çok Kültürlü Din Eğitimi Ana Bilim Dalı". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler*. 521-536. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Meydan, Hasan. "İlahiyat Fakültelerinde Kalite Güvence Sisteminin İmkânı Üzerine Bir Değerlendirme". *Yüksek Din Öğretimi*. ed. Z. Şeyma Altın, 271-296. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.
- Nazıroğlu, Bayramali. "Yüksek Din Öğretimi". *Din Eğitimi*. ed. İbrahim Turan - Bayramali Nazıroğlu, 143-166. Ankara: Bilimsel Araştırma Yayınları, 2020.
- Okumuş, Ejder. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Problemleri -Dicle Üniversitesi Örneği-". *Değerler Eğitimi Dergisi* 5/13 (Haziran 2007), 59-94.
- Onay, Ahmet. "Yüksek Din Öğretiminde Nitelik veya Amaç Sorunu". *Yüksek Din Öğretimi*. ed. Z. Şeyma Altın. 95-101. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.
- Osmanoğlu, Cemil. "Öğrencilerine Göre İdeal İlahiyat Fakültesi Öğrencisinin Nitelikleri ve Bunun İlahiyat Eğitimiyle İlişkisi". *Değerler Eğitimi Dergisi* 36/16 (Aralık 2018). 119-178.
- Öcal, Mustafa. "İlahiyat Fakültelerinin Tarihçesi", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (Ocak 1986), 111-123.
- Öcal, Mustafa. "Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Din Eğitimi- Öğretimi". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/1 (Ocak 1998), 241-268.
- Öcal, Mustafa. "Türkiye'de Din Eğitimi Tarihi". *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 12/6 (Eylül 2008), 399-430.
- Öcal, Mustafa. *Tanıkların Dilinden Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi ve Dini Hayat I*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2008.
- Öcal, Mustafa. *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi*. İstanbul: Düşünce Kitabevi, 2011.
- Öcal, Mustafa. "Yüksek İslâm Enstitüsü". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Cilt 44, 48-52. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Öcal, Mustafa. "Bölümleşmiş Yüksek Din Öğretimi Uluslararası İslâmî İlimler Üniversitesi ve Uluslararası İslâm Kültür ve Medeniyeti Üniversitesi". *Yüksek Din Öğretimi*. ed. Z. Şeyma Altın. 329-346. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.
- Öz, Ayhan. "İlahiyat Fakültelerinde Program Çeşitliliği Açısından Seçmeli Dersler Üzerine Bir Değerlendirme". *Yüksek Din Öğretimi*. ed. Z. Şeyma Altın. 423-451. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.
- Özdemir, Sadettin. "İstihdam Alanlarına Göre İlahiyat Fakültelerinin Yeniden Yapılandırılması: Din Hizmetleri Bölümü Önerisi". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler*. 537-558. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Özdemir, Sadettin. "Din Hizmetleri Alanındaki Hizmet Kalitesinin Artmasında İlahiyat/İslâmî İlimler Fakültelerinin Program Çeşitliliğinin Rolü". *Yüksek Din Öğretimi*. ed. Z. Şeyma Altın. 399-422. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.
- Özdemir, Şuayip. "Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde İlahiyat Fakültesi Mezunlarının Çalışma Alanları ve Bu Alanlara Eleman Yetiştirmek Üzere İlahiyat Lisans Programında Yapılması Gerekli Düzenlemeler". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler*, 193-210. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.

- Öztürk, Mustafa. "İlahiyatın Adı ve Amaçları Ne Olmalıdır?". *Bugünün İlahiyatı Nasıl Olmalıdır? Sorunlar ve Çözümler*. ed. Süleyman Akyürek. 29-59. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015.
- Parmaksızoğlu, İsmet. *Türkiye'de Din Eğitimi*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1966.
- Sarıkaya, Mehmet Saffet. "Alevilerin Din Eğitimi Sorunları Bağlamında Yüksek Din Öğretiminde Aleviliğin Öğretimi İmkânı". *Yüksek Din Öğretimi*. ed. Z. Şeyma Altın. 133-145. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.
- Sarıçoğlu, Ekrem. "İlahiyat Tezsiz Yüksek Lisans Programı Üzerine Bazı Mülâhazalar". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler*. 479-486. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Taşkıran, Ayşe. "İlahiyat Fakültesi Müfredatında Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Derslerinin Yeri ve Fonksiyonlarına Dair Bir Araştırma (İlahiyat Fakültesi Öğrencileri Örneği)". *KSU İlahiyat Fakültesi Dergisi* 22 (Aralık 2013), 238-266.
- Tosun, Cemal - Doğan, Recai. "İlahiyat Fakültelerinin Yeniden Yapılanması Üzerine". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu Bildiriler-Müzakereler*. 487-508. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Turan, Gönül. "İlahiyat Fakültesi Yüksek Lisans Öğrencilerinin Aldıkları Eğitime İlişkin Görüşleri Üzerine Nitel Bir Çalışma: Batı Karadeniz Üniversiteleri Örneği", *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi* 1/1 (Aralık 2017), 86-117.
- Turan, İbrahim - Nazıroğlu, Bayramali. "İlahiyat Fakültesine Yeni Gelen Öğrencilerin Sorun ve Beklentileri: Omü İlahiyat Fakültesi Örneği". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 8/36 (Nisan 2015), 466-479.
- Uluslararası Yüksek Din Öğretimi Kongresi Özet Kitapçığı*. İstanbul: 2017.
- Usta, Mustafa. *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Kurumsallaşma ve Ekolleşme Sorunları*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2001.
- Ülken, Hilmi Ziya. "İlahiyat Fakültesinin Geçirdiği Safhalar". *AÜ İlahiyat Fakültesi Albümü (1949-1960)*. Ankara, 1961.
- Üzümcü, Muzaffer. "İlahiyat Fakülteleri Felsefe ve Din Bilimleri Bölümlerinde Akademik Yapılanma ve Lisansüstü Eğitim Üzerine Bir Değerlendirme". *Mevzu Sosyal Bilimler Dergisi* 3 (Mart 2020), 167-192.
- Yazıbaşı, Muhammed Ali. "Yükseköğretimde Din Eğitimi". *Din Eğitimi*, ed. Hasan Dam. 151-168. İstanbul: Lisans Yayıncılık, 2. Baskı, 2019.
- Yılmaz, Macid. "İlahiyat Fakültesi Mezunlarına Verilen Pedagojik Formasyon Eğitiminin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutum ve Kaygı Düzeyleri Üzerindeki Etkileri". *Bilimname* 28/1 (2015), 287-301.
- Zengin, Zeki Salih. "Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun Hazırlanmasından Sonraki İlk Dönemde Uygulanışı ve Din Eğitimi". *Dini Araştırmalar* 5/13 (Haziran 2002), 81-106.
- Zengin, Zeki Salih. "Eğitimde Yenileşme Döneminde Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Gelişmesi (Amaç-Akademik Yapı-Program)". *Yüksek Din Öğretimi*. ed. Z. Şeyma Altın. 173-182. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.

Editörlük Kararı

Ad Soyad: [REDACTED]

Rol: Alan Editörü

E-posta: [REDACTED]

Kurum: [REDACTED] ÜNİVERSİTESİ, İSLAMİ İLİMLER
FAKÜLTESİ

Karar Tarihi: 24-08-2022

Yazara Not: Sn. Hocam, Makaleniz hakemlere sunulmuş ve gelen raporlar online olarak karar metninde tarafınıza açılmıştır. Hakemlerin sisteme yükledikleri ek değerlendirme metinleri varsa bunları DOSYALAR sekmesinde görebilirsiniz. Sürecin ilerlemesi için çalışmanızı hakem raporları çerçevesinde tashih ederek en kısa sürede dergi sistemine yüklemenizi bekleyeceğiz. Hakemlerin yaptığınız tashihleri kolayca fark edebilmesi için tashihe başlamadan önce Word'ün "Gözden Geçir/İzleme/Değişiklikleri İzle" özelliğini aktif edebilirsiniz. Bunu kullanmak istemiyorsanız tashihlerinizi KIRMIZI yazı tipi rengi ile belirtebilirsiniz. Metinde yaptığınız değişikliklerin fark edilmesi önemlidir. Hakem görüşlerinden katılmadıklarınız varsa DEĞERLENDİRME sekmesinde ilgili Hakem Raporunun yanında "YAZAR CEVABI" kısmından isminizi gizli tutarak "Hakem A/B/C'ye Bilgi Notu" şeklinde mesajınızı yazabilir veya hazırladığınız dosyayı sisteme yükleyebilirsiniz. Bilgilerinize sunarım.

[REDACTED] Editörü [REDACTED] skiyeni

Karar: Majör Revizyon

Yazardan Gelen Revizyon Dosyaları

Tam Metin

Başlık: SON METİN.docx

Tarih:13-09-2022

Dârü'l-Fünûn'dan Günümüze Türkiye'de İlahiyat/İslâmi İlimler Fakültelerinin Akademik Yapılanma Sorunu Üzerine Bir İnceleme

Muhammet Mustafa Bayraktar

Dr. Öğr. Üyesi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi

İslami İlimler Fakültesi, Din Bilimleri Ana Bilim Dalı

Assr. Prof. Dr., Kırşehir Ahi Evran University, Faculty of Islamic Sciences, Department of Religious Studies

Kırşehir/Turkey

mmustafabayraktar@gmail.com

ORCID: 0000-0002-1288-1517

An Analysis of the Problem of Academic Structuring of Islamic Sciences Faculties in Turkey from Dâr al-Fünûn to the Present

Abstract

Turkey's higher religious education institutions were established for religious scientific research or vocational training. Higher religious education institutions have preserved their existence by transforming/diversifying under the influence of formal/informal elements in the historical context. In this context, the faculty's quality, purpose, and institutionalization problems, the issues of employment and qualification of the faculty members and students, and the academic structuring problems of the faculties were also discussed. The discussion point of methodological issues related to higher religious education starts from the academic structuring form of faculties. Because the Islamic Sciences Faculties continue their education and their graduates are employed, the problems are thought to have been solved or not. In this framework, the issue of academic structuring of the Islamic Sciences Faculties stands out as a problem that remains off the agenda but does not lose its depth. In this context, the main problem of the study is the course of the academic structuring process of higher religious education throughout the history of the Republic. The sub-problems of the study are which factors come to the fore in creating departments and branches of Islamic Sciences Faculties, and for what process and purpose the departments in the faculty were established. In addition, whether the academic structuring form of higher religious education is compatible with the mission of producing scientific knowledge of the faculties has been accepted as a sub-problem. Also, it has been accepted as a problem how the departments can be structured in scientific knowledge production and employment around the problems above. The literature review method was used in this study, which deals with the academic structuring of higher religious education. As a result of scanning and interpreting the literature, new evaluations were tried to be reached. In this context, studies on Higher Religious Education have been scanned. The obtained studies were described in the context of the history and problems of higher religious education. Among the studies on higher religious education, studies on the academic structuring of the faculty were tried to be interpreted based on document analysis. As a result of these evaluations, the department brought to the problem of academic structuring in Higher Religious Education from 1924 to the 2020s in Turkey were classified under the headings of Non-formal and Formal Religious Education. In the context of Non-Formal Religious Education, it has been determined that the departments of Ministry and Mufti, Religious Counseling and Guidance, Religious Social Work, Hafız and Muezzin, Foreign Religious Services, Imam-Hatip and Preacher, World Religions Culture, Spiritual Counseling and Guidance are recommended. In formal religious education, it has been determined that Imam Hatip Schools Vocational Courses Teaching, Secondary Education Religious Culture and Moral Education Teaching, Primary Education Religious Culture and Moral Education

Departments are recommended. When the studies in the literature are examined, it is understood that legal arrangements should be made for an academic structure aimed at producing knowledge and training professional staff in higher religious education. In this context, the research is expected to contribute to studies on higher religious education in Turkey and to shed light on higher religious education policies.

Keywords: Religious Education, History of Religious Education, Higher Religious Education, Theology Faculties, Islamic Sciences Faculties. History of Religious Education.

Öz

Türkiye’de yüksek din öğretimi kurumları, dini-bilimsel araştırmalar ya da meslek eğitimi gibi amaçlara matuf olarak kurulmuşlardır. Tarihsel bağlam içerisinde resmi/gayri resmi unsurların etkisi altında yüksek din öğretimi kurumları dönüşerek/çeşitlenerek varlıklarını korumuşlardır. Bu süreçte yüksek din öğretimi kurumlarının amaç ve kurumsallaşma sorunları müzakere edildiği gibi istihdam ve nitelik sorunları da müzakere edilmiştir. Yüksek din öğretimine ilişkin metodolojik problemlerin tartışma noktası, fakültelerin akademik yapılanma biçiminden başlamaktadır. Halihazırda İlahiyat/İslâmi İlimler Fakültelerinin eğitim-öğretime devam etmeleri ve mezunlarının istihdam edilmeleri nedeniyle fiilen sorunlar çözülmüş ya da yokmuş gibi düşünülmektedir. Bu çerçevede İlahiyat/İslâmi İlimler Fakültelerinin akademik yapılanma sorunu gündem dışı kalan ancak derinliğini kaybetmeyen bir sorun olarak durmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın temel problemi, Cumhuriyet tarihi boyunca yüksek din öğretiminin akademik yapılanma sürecinin nasıl bir seyir izlediğidir. Çalışmanın alt problemleri ise İlahiyat/İslâmi İlimler Fakültelerinin, bölüm ve ana bilim dallarının oluşturulmasında hangi etmenlerin öne çıktığı, fakültedeki bölümlerin hangi süreç ve amaçla kurulduğudur. Ayrıca yüksek din öğretiminin akademik yapılanma biçiminin, fakültelerin bilimsel bilgi üretme misyonu ile uyumlu olup olmadığı birer alt problem olarak kabul edilmiştir. Yine söz konusu problemler etrafında bölümlerin bilimsel bilgi üretme ve istihdam alanına yönelik yapılanma biçimlerinin nasıl olabileceği bir problem olarak kabul edilmiştir. Yüksek din öğretiminin akademik yapılanma sorununu konu alan bu çalışmada, literatür taraması yöntemi kullanılmıştır. Alan yazınların taranması ve yorumlanması sonucu yeni değerlendirmelere ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda Yüksek Din Öğretimi konu alan çalışmalar taranmıştır. Elde edilen çalışmalar yüksek din öğretimi tarihi ve sorunları bağlamında betimlenmeye çalışılmıştır. Yüksek din öğretimi konu alan çalışmalar içerisinde fakültenin akademik yapılanmasını konu alan çalışmalar doküman incelemesine dayalı olarak yorumlanmaya çalışılmıştır. Bu değerlendirmeler sonucu, Türkiye’de 1924’ten 2020’li yıllara, Yüksek Din Öğretiminde akademik yapılanma sorununa getirilen bölüm önerileri, Yaygın ve Örgün Din Eğitimi başlıkları altında sınıflandırılmıştır. Yaygın din eğitimi bağlamında Vaizlik ve Müftülük, Dini Danışmanlık ve Rehberlik, İlahiyat Sosyal Hizmet Alanı, Hafızlık ve Müezzinlik, Yurt Dışı Din Hizmetleri, İmam-Hatip ve Vaizlik, Dünya Dinleri Kültürü, Manevi Danışmanlık ve Rehberlik bölümlerinin önerildiği tespit edilmiştir. Örgün din eğitimi bağlamında ise İmam Hatip Okulları Meslek Dersleri Öğretmenliği, Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği bölümlerinin önerildiği tespit edilmiştir. Literatürde yer alan çalışmalar incelendiğinde yüksek din öğretiminde bilgi üretme ve meslek elemanı yetiştirme amacına matuf bir akademik yapılanma için hukuki düzenlemeler yapılması gerektiği anlaşılmıştır. Bu bağlamda araştırmacının, Türkiye’de yüksek din öğretimi konu alan çalışmalara katkı sağlaması ve yüksek din öğretimi politikalarına ışık tutması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Din Öğretimi Tarihi, Yüksek Din Öğretimi, İlahiyat Fakültesi, İslâmi İlimler Fakültesi.

Giriş

Türkiye’de Cumhuriyet tarihi boyunca toplumsal değişimi zorunlu kılan resmi/gayri resmi unsurların etkisi altında yüksek din öğretimi kurumları üzerine yürütülen tartışmalar her zaman var olmuştur. Söz konusu tartışmalar ve politikalar etrafında kimi zaman yüksek din öğretimi kesintiye uğramış, kimi zaman da dönüşerek/çeşitlenerek varlığını korumuştur. Bu varlık sorunu etrafında İlahiyat fakülteleri bir yüksek din öğretimi kurumu olarak bilimsel bilgi üretme görevini üstlendiği kadar din hizmetleri ve din öğretimi alanlarına meslek elemanı yetiştirme görevini de üstlenmiştir.

Siyasal/toplumsal yapıdan etkilenme ve aynı zamanda gündelik hayatı değiştirme gücüne de sahip olması nedeniyle İlahiyat fakülteleri, her mecrada sürekli tartışma konusu olmuştur. İlahiyat fakültesinin yeni devlet sisteminde var olup olamayacağına ilişkin tartışmalar devam ederken İlahiyat Fakültelerinin yüksek öğretim kurumları içinde ne tür bir fakülte olduğuna ya da olabileceğine ilişkin tartışmalar da başlamıştır. Bu tartışmalar etrafında “İlahiyat nedir?” ve “İlahiyatçı kimdir?” şeklindeki soruların cevabı aranmıştır. İlahiyat fakültelerinin kuruluş amaçlarını gerçekleştirmek üzere ne tür bir programa sahip olması gerektiği, söz konusu müfredattaki dersleri hangi nitelikteki öğretim elemanlarının okutması gerektiği, öğrencilerin yetkinlik, yeterlik ve becerilerin nitelikleri ayrıca fakültelerde yapılan yayınların nitelikleri gibi konular tartışılmıştır. Bu bağlamda, İlahiyat/İslâmî İlimler Fakültelerinin akademik yapılanma sorunlarını ele almadan önce bütüncül olarak fakültenin problem alanlarının neler olduğu ve bu konuda belli başlı hangi çalışmaların yapıldığı ve söz konusu problem alanları içerisinde akademik yapılanma sorununun nerede durduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Söz konusu tarihsel bağlam içerisinde yüksek din öğretiminin sorun alanları çeşitlenerek derinleşmiştir. Bu çerçevede, yüksek din öğretiminin nitelik, amaç ve kurumsallaşma¹, öğrencilerin nitelik, istihdam, mesleki tutum ve beklenti², öğretim elemanlarının nitelik³, yüksek din öğretiminde uzaktan eğitim⁴, yüksek din öğretiminde

¹ bk. Mustafa Usta, *Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Kurumsallaşma ve Ekolleşme Sorunları* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2001); Muhammet Şevki Aydın, “İlahiyat Lisans Programının Amaç Sorunu”, *Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu* (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); Cemal Tosun - Recai Doğan, “İlahiyat Fakültelerinin Yeniden Yapılanması Üzerine”, *Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu Bildiriler-Müzakereler* (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); Mehmet Bahçekapılı, *Türkiye’de Din Eğitiminin Dönüşümü (1997-2012)* (İstanbul: İlim Kültür Derneği Nakış Ofset, 2012); Mustafa Öztürk, “İlahiyatın Adı ve Amaçları Ne Olmalıdır?”, *Bugünün İlahiyatı Nasıl Olmalıdır? Sorunlar ve Çözümler*, ed. Süleyman Akyürek (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015); Ahmet Onay, “Yüksek Din Öğretiminde Nitelik veya Amaç Sorunu”, *Yüksek Din Öğretimi*, ed. Z. Şeyma Altın (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020); Süleyman Akyürek, “Yüksek Din Öğretiminde Kalite Güvence Sistemi: Akreditasyon (Yeterlik Tescil) Sorunu”, *Yüksek Din Öğretimi*, ed. Z. Şeyma Altın (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020); Hasan Meydan, “İlahiyat Fakültelerinde Kalite Güvence Sisteminin İmkânı Üzerine Bir Değerlendirme”, *Yüksek Din Öğretimi*, ed. Z. Şeyma Altın (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020).

² bk. Muammer Cengil, “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin İstihdam ve Bu Bağlamda Ders Programları Üzerine Bazı Öneriler”, *Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu* (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); Mevlüt Kaya, “İlahiyat Fakültelerinin İstihdam Alanlarına Uygun Eleman Yetiştirme Sorunu”, *Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler* (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); Ahmet Koç, “İlahiyat Fakültesi (İlahiyat Lisans Programı) Öğrencilerinin Sorunları ve Beklentileri”, *M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 25 (Ocak 2003); Şuayip Özdemir, “Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde İlahiyat Fakültesi Mezunlarının Çalışma Alanları ve Bu Alanlara Eleman Yetiştirmek Üzere İlahiyat Lisans Programında Yapılması Gerekli Düzenlemeler”, *Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler* (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); Ejder Okumuş, “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Problemleri -Dicle Üniversitesi Örneği-”, *Değerler Eğitimi Dergisi* 5/13 (Haziran 2007); Yakup Keskin, “Yeterlilik Açısından Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Bölümlerinin Değerlendirilmesi”, *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi* 5/3 (Aralık 2015); İbrahim Turan - Bayramali Nazıroğlu, “İlahiyat Fakültesine Yeni Gelen Öğrencilerin Sorun ve Beklentileri: Omü İlahiyat Fakültesi Örneği”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 8/36 (Nisan 2015); Macid Yılmaz, “İlahiyat Fakültesi Mezunlarına Verilen Pedagojik Formasyon Eğitiminin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutum ve Kaygı Düzeyleri Üzerindeki Etkileri”, *Bilimname* 28/1 (2015); Cemil Osmanoğlu, “Öğrencilerine Göre İdeal İlahiyat Fakültesi Öğrencisinin Nitelikleri ve Bunun İlahiyat Eğitimiyle İlişkisi”, *Değerler Eğitimi Dergisi* 36/16 (Aralık 2018); Mehmet Korkmaz, “İlahiyat Fakültelerinin Yaygın Din Eğitimi Yeterlikleri: Eğitim-Öğretim Alanı”, *Değerler Eğitimi Dergisi* 24/10 (Aralık 2012).

³ bk. Mustafa Köylü, “Öğretim Elemanlarının Niteliğini Artırmak İçin Neler Yapılabilir?”, *Bugünün İlahiyatı Nasıl Olmalıdır? Sorunlar ve Çözümler*, ed. Süleyman Akyürek (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015).

⁴ bk. Nurullah Altaş, “Yüksek Din Öğretiminde Uzaktan Eğitim Uygulamaları: İlitam ve Sorunları”, *Türkiye’de Din Eğitimi ve Sorunları*, ed. Mustafa Köylü (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2018).

lisansüstü eğitim⁵, kadınların yüksek din öğretimi⁶, farklı inanç gruplarının yüksek din öğretimi⁷ gibi konu ve sorunlar üzerine çalışmalar yapılmıştır. Bununla birlikte yüksek din öğretiminde bölüm, program ve müfredat sorunları da bazı çalışmalarda⁸ ele alınmıştır. Nazıroğlu çalışmasında⁹ yüksek din öğretimi kurumu olarak ilahiyat fakültelerinin sorun alanlarını: işlevsellik ve amaç sorunu, yapısal ve kurumsal sorunlar, idari özerklik ve akademik özgürlük sorunu, meşruiyet sorunu, kalite ve verimlilik sorunu olarak sınıflandırmıştır.

Hali hazırdaki İlahiyat/İslâmi İlimler Fakültelerinin eğitim-öğretime devam etmeleri ve mezunlarının istihdam edilmeleri nedeniyle fiilen sorunlar çözülmüş ya da yokmuş gibi düşünülmektedir. Bu çerçevede İlahiyat/İslâmi İlimler Fakültelerinin akademik yapılanma sorunu gündem dışı kalan ancak derinliğini kaybetmeyen bir sorun olarak durmaktadır. Çünkü fakültelerin kuruluş amaçları ancak akademik yapılanma ile gerçekleştirilebilir. Lisans ve lisansüstü programlar ve ders içerikleri de akademik yapılanma ile işlerlik kazanabilir.

⁵ bk. Gönül Turan, "İlahiyat Fakültesi Yüksek Lisans Öğrencilerinin Aldıkları Eğitime İlişkin Görüşleri Üzerine Nitel Bir Çalışma: Batı Karadeniz Üniversiteleri Örneği", *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi* 1/1 (Aralık 2017); Halit Ev, "İlahiyat Alanında Lisansüstü Eğitim ve Sorunları", *Türkiye'de Din Eğitimi ve Sorunları*, ed. Mustafa Köylü (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2018), 238-274.

⁶ bk. Hatice Kelpetin Arpağuş, "Tarihsel Perspektiften Kadınların Yüksek Din Eğitimi Kurumlarındaki Konum ve Durumları", *Yüksek Din Öğretimi*, ed. Z. Şeyma Altın (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020).

⁷ bk. Mehmet Saffet Sarıkaya, "Alevilerin Din Eğitimi Sorunları Bağlamında Yüksek Din Öğretiminde Aleviliğin Öğretimi İmkânı", *Yüksek Din Öğretimi*, ed. Z. Şeyma Altın (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020).

⁸ bk. Nevzat Yaşar Aşıkoğlu, "Din Hizmetleri Personelinin Yetiştirilmesi Sorununa Öğretim Programları Açısından Yeni Bir Yaklaşım", *Yaygın Din Eğitiminin Sorunları Sempozyumu* (Kayseri: İBAV Yayınları, 2003); Zafer Erginli, "İlahiyat Fakültesi Müfredatında İslâm Düşüncesinin Bütünlüğü Sorunu", *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu* (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); Şakir Gözütok, "İlahiyat Fakülteleri İçin Alternatif Program", *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu* (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); Mehmet Akif Kılavuz, "İlahiyat Fakültelerinde Din Hizmetleri Bölümü Oluşturulmasına Duyulan İhtiyaç", *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler* (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); Yurdağül Mehmedoğlu, "Dünya Dinleri Kültürü Bölümü Çok Kültürlü Din Eğitimi Ana Bilim Dalı", *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler* (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); Sadettin Özdemir, "İstihdam Alanlarına Göre İlahiyat Fakültelerinin Yeniden Yapılandırılması: Din Hizmetleri Bölümü Önerisi", *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler* (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); Ekrem Sarıkçıoğlu, "İlahiyat Tezsiz Yüksek Lisans Programı Üzerine Bazı Mülâhazalar", *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler* (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); Recep Kaymakcan vd., "Öğrencilerin Gözüyle İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Bölümleri Üzerine Bir Araştırma", *Değerler Eğitimi Dergisi* 22/9 (Aralık 2011); Ayşe Taşkıran, "İlahiyat Fakültesi Müfredatında Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Derslerinin Yeri ve Fonksiyonlarına Dair Bir Araştırma (İlahiyat Fakültesi Öğrencileri Örneği)", *KSU İlahiyat Fakültesi Dergisi* 22 (Aralık 2013); Tahsin Görgün, "İlahiyat Akademik Yapılanması, Bölümleri ve Anabilim Dalları Nasıl Olmalıdır?", *Bugünün İlahiyatı Nasıl Olmalıdır? Sorunlar ve Çözümler*, ed. Süleyman Akyürek (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015); Muzaffer Üzümcü, "İlahiyat Fakülteleri Felsefe ve Din Bilimleri Bölümlerinde Akademik Yapılanma ve Lisansüstü Eğitim Üzerine Bir Değerlendirme", *Mevzu Sosyal Bilimler Dergisi* 3 (Mart 2020); Zeki Salih Zengin, "Eğitimde Yenileşme Döneminde Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Gelişmesi (Amaç-Akademik Yapı-Program)", *Yüksek Din Öğretimi*, ed. Z. Şeyma Altın (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020); Mustafa Öcal, "Bölümleşmiş Yüksek Din Öğretimi Uluslararası İslâmî İlimler Üniversitesi ve Uluslararası İslâm Kültür ve Medeniyeti Üniversitesi", *Yüksek Din Öğretimi*, ed. Z. Şeyma Altın (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020); Mustafa Koç, "Yüksek Din Öğretiminde Yeni Bir Paradigma Olarak Bölümleşme: 'Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü' Önerisi", *Yüksek Din Öğretimi*, ed. Z. Şeyma Altın (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020); Sadettin Özdemir, "Din Hizmetleri Alanındaki Hizmet Kalitesinin Artmasında İlahiyat/İslâmi İlimler Fakültelerinin Program Çeşitliliğinin Rolü", *Yüksek Din Öğretimi*, ed. Z. Şeyma Altın (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020); Ayhan Öz, "İlahiyat Fakültelerinde Program Çeşitliliği Açısından Seçmeli Dersler Üzerine Bir Değerlendirme", *Yüksek Din Öğretimi*, ed. Z. Şeyma Altın (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020).

⁹ Bayramali Nazıroğlu, "Yüksek Din Öğretimi", *Din Eğitimi*, ed. İbrahim Turan - Bayramali Nazıroğlu (Ankara: Bilimsel Araştırma Yayınları, 2020), 162-164.

Akademisyen istihdamı, akademik yapılanmaya bağlı olduğu gibi mezunların yeterlik ve yetkinlikleri de fakültenin akademik yapılanma biçimine bağlıdır. Bu çerçevede, İlahiyata ilişkin metodolojik problemlerin tartışma noktası fakültelerin akademik yapılanma formundan başlamaktadır.

1. Konu ve Problem

Literatürde yer alan çalışmalara bakıldığında, Türkiye'nin Cumhuriyet tecrübesi içinde yüksek din öğretiminin kavramsallaşma ve kurumsallaşma sorunu yaşadığı anlaşılmaktadır. Yükseköğretimde İlahiyat fakültelerinin yerine ve kuruluş amaçlarına, bu fakültelerinin hangi mesleğin bilgi ve becerisine sahip ilahiyatçılar yetiştireceğine ve mezunlarının istihdam alanının çeşitliliğine ilişkin sorunların da akademik yapılanma sorunuyla birlikte ele alınmasını gerektirmektedir. Bu bağlamda çalışmanın temel problemi şudur: Cumhuriyet tarihi boyunca yüksek din öğretiminin akademik yapılanma süreci nasıl bir seyir izlemiştir?

Çalışmanın alt problemleri ise şunlardır:

- A. İlahiyat/İslâmi İlimler Fakültelerinin, bölüm ve ana bilim dallarının oluşturulmasında hangi etmenlerin öne çıkmıştır?
- B. Fakülteadaki bölümler, öğrencilerin istihdam alanına yönelik midir?
- C. İlahiyat/İslâmi İlimler Fakültelerinin akademik yapılanması, fakültelerin bilimsel bilgi üretme misyonu ile uyumlu mudur?
- D. Bölümler istihdam alanına yönelik olursa nasıl olmalıdır?

Araştırmada akademik yapılanma ile merkeze alınan fikir, fakültelerde kurulan bölümler ve bu bölümler altında yer alan anabilim dallarıdır. Akademik yapılanma sorununun araştırmaya değer kılan nokta ise tarihi süreçte müzakere edilen yüksek din öğretimi sorunlarının doğrudan ve dolaylı olarak akademik yapılanma sorununa münfer olmasındır. Bu çerçevede araştırmayı özgün kılan nokta ise yüksek din öğretiminin akademik yapılanma biçimini bir sorun olarak ele alırken tarihsel arka plana bir bütün olarak bakılması ve söz konusu sürecin analiz edilerek değerlendirilmesidir. Başka bir deyişle araştırmacının özgün yanı yüksek din öğretiminin akademik yapılanma sorununu ele alan birbirinden bağımsız birden çok çalışmanın önerilerini birleştiriyor olmasıdır. Bu bağlamda araştırmacının diğer özgün yanı Türkiye'de yüksek din öğretiminin akademik yapılanma sorununa ilişkin ciddi bir literatür sunuyor olmasıdır. Akademik yapılanmaya ilişkin tarihsel sürecin söz konusu literatüre dayalı olarak değerlendirilmesi de araştırmacının bir diğer özgün yanı olarak ifade edilebilir. Bugüne kadar ilgili literatürü değerlendiren bir çalışmanın yapılmamış olması da araştırmacının özgünlüğünü ve önemini arttırmaktadır. Bu kapsamda araştırmacının, Cumhuriyetten günümüze Türkiye'de Yüksek Din Öğretiminin akademik yapılanma sorununa ışık tutması ayrıca İlahiyat/İslâmi İlimler Fakültelerinin akademik yapılanma sorununu ele alan çalışmalara katkı sağlaması da beklenmektedir.

Söz konusu amaçlar doğrultusunda araştırmada, ülkemiz yüksek din öğretiminin akademik yapılanma tarihine yer verildikten sonra yüksek din öğretimi kurumlarındaki akademik yapısal dönüşümlere değinilmiştir. Daha sonra bu bilgiler ışığında İlahiyat/İslâmi İlimler fakültelerinin akademik yapılanma sorunu üzerinde durulmuştur. Yüksek din öğretime ilişkin geliştirilen politikaların ideal noktaya ulaşabilmesi ve yüksek din öğretimi kurumlarının kalite standartlarının yükseltilebilmesi için bu tarihi perspektife ihtiyaç duyulmaktadır.

Ülkemiz yüksek din öğretimi tarihindeki kurumsal çeşitlilik, araştırmacının konu ve problemine doğal olarak yansımaktadır. Halihazırda İlahiyat ve İslami İlimler Fakülteleri istihdam alanları tamamen aynı, müfredatları birbirine yakın ancak akademik yapılanmaları oldukça farklı yüksek din öğretimi kurumları olarak mevcudiyetlerini sürdürmektedirler. Araştırmada yüksek din öğretimi kurumlarının isimlerinin ayrı ayrı zikredilmesinin temelinde bu durum vardır. Ayrıca söz konusu durum kökleri yüksek din öğretiminin kuruluş yıllarına dayanan ve bugün de hâlâ devam eden bir sorun olarak yüksek din öğretiminin akademik yapılanma sorununun çalışmaya ne kadar değer bir konu olduğunu da göstermektedir.

2. Yöntem

Yüksek din öğretiminin akademik yapılanma sorununu konu alan bu çalışmada, literatür taraması yöntemi kullanılmıştır. Alan yazınların taranması ve yorumlanması sonucu yeni değerlendirmelere ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda yüksek din

öğretimini konu alan çalışmalar taranmıştır. Elde edilen çalışmalar yüksek din öğretimi tarihi ve sorunları bağlamında betimlenmeye çalışılmıştır. Yüksek din öğretimini konu alan çalışmalar içerisinde fakültenin akademik yapılanmasını konu alan çalışmalar doküman incelemesine dayalı olarak yorumlanmaya çalışılmıştır.

Türkiye’de yüksek din öğretiminin akademik yapılanma formları üzerine değerlendirme yapmadan önce söz konusu kurumların tarihine kısaca değinmekte yarar vardır.

3. Yüksek Din Öğretiminde Akademik Yapılanmanın Kısa Tarihi

İlahiyat/İslâmi İlimler Fakültelerinin akademik yapılanmaları, yüksek din öğretimin tarihinden bağımsız ele alınamaz. Bu nedenle Dârül-Fünûn İlahiyat Fakültesi, Ankara İlahiyat Fakültesi, Yüksek İslâm Enstitüsü ve İslâmi İlimler Fakültesinin akademik yapılanma tarihine bu bölümde kısaca yer verilmiştir. Bu çerçevede tarihi süreçte yüksek din öğretimi kurumlarında verilen dersler, derslerin bağlı olduğu bölümler, bölümlerin ve fakültelerin açılış ve kapanış gerekçeleri gibi yüksek din öğretiminin akademik yapılanma sürecini değerlendirmeye imkan tanıyan bilgiler sunulmuştur.

3.1. Dârül-Fünûn İlahiyat Fakültesi

1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasıyla birlikte pek çok alanda kurumsal/yapısal değişikliğe gidilmiş ve bu doğrultuda hukuki düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemelerden biri de Tevhîd-i Tedrisât Kanunudur. 3 Mart 1924 (1340) tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi’nce kabul edilmiş, 6 Mart 1924 tarihinde Resmi Ceride’de 430 sayılı kanun olarak yayınlanmış ve yürürlüğe girmiştir. Bu kanunun ilk üç maddesi gereği mektep ve medreseler Maarif Vekaletine bağlanmıştır.¹⁰

Bu kanunun “Maarif Vekâleti yüksek diniyat mütehassısları yetiştirmek üzere Dârü’l-Fünûn’da bir İlahiyat Fakültesi tesis ve imamet ve hitabet gibi hıdemât-ı dîniyenin ifası vazifesi ile mükellef memurların yetişmesi için ayrı mektepler küşat edecektir” şeklindeki 4. maddesi ile Dârü’l-Fünûn’da bir İlâhiyat Fakültesi kurulması kararlaştırılmıştır.¹¹ Bu karara dayanarak 21 Nisan 1924 tarihinde kabul edilen İstanbul Dârü’l-Fünûn Talimatnamesiyle Tıp, Hukuk, Edebiyat ve İlahiyat fakülteleri kurulmuştur. Öğretim süresi üç yıl olan İlahiyat Fakültesi için İstanbul Üniversitesi Eski Kütüphanesi olarak kullanılmış olan Medresetü’l-Kûzat binası tahsis edilmiştir.¹² 1924 yılı sonbaharında 284 öğrenci ile öğretime başlamıştır.¹³

21 Nisan 1924 İstanbul Dârü’l-Fünûnu Talimatnamesinin 8. maddesinde İlahiyat Fakültesinde okutulacak dersler şöyle sıralanmıştır: Tefsir ve Tefsir Tarihi, Hadis ve Hadis Tarihi, Fıkıh Tarihi, Kelâm Tarihi, Mâbadüttabiiyât, (düzeltme “Mabe’de’t-Tabia”)¹⁴, Tasavvuf Tarihi, İçtimaiyyat, Ruhıyyât, İslâm Felsefesi Tarihi, İçtimâî Ruhıyyât, Tarih-i Felsefe, Türk Tarih-i Diniyesi.¹⁵

27 Eylül 1925 tarihinde, Talimatnamenin 8. maddesi değiştirilerek programda şu düzenleme yapılmıştır: Mabe’de’t-Tabia, Ruhıyyât, İslâm Felsefesi Tarihi, İçtimâî Ruhıyyât dersleri programdan çıkarılmış yerine Felsefe Tarihi, Arap Edebiyatı, Felsefe-i Din, İslâm Filozofları, İslâm Bediyyatı, Hal-i Hazırda İslâm Mezhepleri, Akvam-ı İslâmiyye Etnografyası isimli dersler getirilmiştir.¹⁶

¹⁰ bk. Osman Ergin, *Türkiye Maarif Tarihi I-II* (İstanbul: Eser Matbaası, 1977); Mustafa Öcal, *Tanıkların Dilinden Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi ve Dini Hayat I* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2008), 21; Asım Arı, “Tevhid-i Tedrisat ve Laik Eğitim”, *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi* 2/22 (Haziran 2002); Zeki Salih Zengin, “Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun Hazırlanmasından Sonraki İlk Dönemde Uygulanışı ve Din Eğitimi”, *Dini Araştırmalar* 5/13 (Haziran 2002).

¹¹ Halis Ayhan, *Türkiye’de Din Eğitimi (1920-1998)* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1999), 38; Muhammet Şevki Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı* (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 3. Baskı, 2016), 80.

¹² Zengin, “Tevhid-i Tedrisat ve Din Eğitimi”, 98.

¹³ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi*, 80.

¹⁴ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi*, 81.

¹⁵ Yurdağül Mehmedoğlu, *Tanzimat Sonrasında Okullarda Din Eğitimi (1838-1920)* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2001), 213; Zengin, “Tevhid-i Tedrisat ve Din Eğitimi”, 98.

¹⁶ Ayhan, *Türkiye’de Din Eğitimi*, 40-41; Zengin, “Tevhid-i Tedrisat ve Din Eğitimi”, 98-99; Emre Dölen, “Osmanlıdan Cumhuriyete Darülfünûnda’da İlâhiyat Öğretimi”, *Dârülfünûn İlâhiyat Sempozyumu Tebliğleri* (İstanbul, 2010), 120.

31.05.1933'de çıkarılan 2252 sayılı kanunla İstanbul Üniversitesi açılmıştır. Böylelikle İlahiyat Fakültesi kapatılarak yerine Edebiyat Fakültesinin Şarkiyat Enstitüsüne bağlı *İslâm Tetkikleri Enstitüsü* açılmıştır. Bu enstitü yalnızca araştırma amacı taşımış ve öğrenci almamıştır. 1936 yılında kapatılmıştır.¹⁷

3.2. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Fakültenin kuruluşuna ilişkin kanun 3 Mayıs 1949 tarihinde meclis gündemine gelmiştir. Genel kurul görüşmeleri sonucu, 4 Haziran 1949 tarihinde 5424 sayılı kadro kanunuyla Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinin kuruluş kanunu kabul edilmiştir. Böylelikle 21 Kasım 1949 tarihinde 85 öğrenciyle öğretime başlamıştır. Fakültenin kurulmasında, din meselesinin ilmi esaslara göre incelenmesi ve alanında yetkin din adamlarının yetiştirilmesi gibi amaçlar yer almıştır.¹⁸

Fakülte programında yer alan dersler şu şekilde belirlenmiştir: Arapça, Farsça, Yabancı Dil (İngilizce, Almanca, Fransızca), Sosyoloji, Mantık ve İlimler Felsefesi, İslâm Dini ve Mezhepleri Tarihi, İslâm Sanatı Tarihi, Mukayeseli Dinler Tarihi.¹⁹

Fakültenin 1953 yılındaki programında yer alan dersler şöyledir: Arapça, Farsça, Batı Dili, Klasik Dini Türkçe Metinler, Kur'ân ve İslâm Dini Esasları, İslâm Tarihi, Din Psikolojisi, Din Sosyolojisi, Felsefe ve Mantık, Tefsir, Hadis, İslâm Mezhepleri Tarihi, Kelâm, İslâm Felsefesi, Dinler Tarihi, İslâm Hukuku, İslâm Sanatları Tarihi, Tezyini Sanatlar ve Paleografi, Pedagoji, Tasavvuf Tarihi, Türk İslâm Tezyini Sanatları, İnkılap Tarihi.²⁰

1972 yılında öğretim süresi 5 yıla çıkarılmıştır. Programa, pedagojik formasyon dersleri getirilmiş ve öğretmenlik uygulaması başlatılmıştır.²¹ Tefsir ve Hadis Bölümü ile Kelâm ve İslâm Felsefesi bölümü oluşturulmuştur. 4 ve 5. Sınıfta öğrencilere bölüm seçme hakkı verilmiştir. Öğrenciler, mezun oldukları bölüm dikkate alınmaksızın, Din Bilgisi ve Meslek dersi öğretmenleri olarak atanabilmişlerdir. Öğrenciler ayrıca, Diyanet İşleri Başkanlığı'nda da görev alabilmişlerdir.²² Öğrencilerin öğretmen olabilmeleri için almaları gereken program dışı dersler ise şunlardır: Eğitime Giriş, Türk Eğitim Tarihi, Türk Milli Eğitim Teşkilatı, Mukayeseli Eğitim, Eğitim Psikolojisi, Eğitim Sosyolojisi, Genel Öğretim Bilgisi. Fakültenin 1972 yılındaki programında yer alan dersler ise şöyledir: Kur'ân, İslâm Dini Esasları, Felsefeye Giriş, Arapça, Batı Dili, İslâm Tarihi, Felsefe Tarihi, Mantık, Türk İslâm Edebiyatı, Din Sosyolojisi, Din Psikolojisi, Farsça, Tefsir, Hadis, İslâm Hukuku, İslâm Mezhepleri Tarihi, Dinler Tarihi, Sistemik Kelâm, Türk İslâm Sanatları Tarihi, İslâm Felsefesi ve Filozofları, Kelâm, İslâm Kurumları Tarihi, Dini Türk Musikisi, Pedagoji, Türk Devrim Tarihi, Bilimler Tarihi, Din Felsefesi, Felsefe Tarihi,²³

3.3. Yüksek İslâm Enstitüleri

Yüksek İslâm Enstitüsü ilk olarak 1959 yılında, 7344 sayılı kanunla Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bir yüksekokul statüsünde İstanbul'da açılmıştır, 19.11.1959 tarihinde eğitim öğretime başlanmıştır. Öğrenim süresi 4 yıl olarak belirlenmiştir. Yalnızca İmam-Hatip Okulu mezunları kayıt yaptırma hakkına sahip olmuştur.²⁴ İstanbul'un ardından sırasıyla (24 Kasım 1962) Konya, (12 Aralık 1965) Kayseri, (25 Ağustos 1966) İzmir, (30

¹⁷ Mustafa Öcal, "İlahiyat Fakültelerinin Tarihçesi", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (Ocak 1986), 114; Ekmeleddin İhsanoğlu, "Osmanlı Eğitim ve Bilim Kurumları", *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi II*, ed. Ekmeleddin İhsanoğlu (İstanbul: İslâm Tarihi, Sanat ve Kültür Araştırmaları Merkezi, 1998), 330; Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 50; Zeynep Kaya, "Yükseköğretimde Din Eğitimi", *Din Eğitimi*, ed. M. Fatih Genç (İstanbul: Lisans Yayıncılık, 2020), 212.

¹⁸ Hilmi Ziya Ülken, "İlahiyat Fakültesinin Geçirdiği Safhalar", *AÜ İlahiyat Fakültesi Albümü (1949-1960)* (Ankara, 1961), 8-10; Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 218; İsmet Parmaksızoğlu, *Türkiye'de Din Eğitimi* (Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1966), 29.

¹⁹ Münir Koştaş, "Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 31/1 (Nisan 1990), 8-11.

²⁰ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi*, 135.

²¹ Suat Cebeci, "Cumhuriyet Döneminde Yüksek Din Öğretimi". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* Özel Sayı 39/2 (Ağustos 1999), 299.

²² Mustafa Öcal, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi* (İstanbul: Düşünce Kitabevi, 2011), 404.

²³ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi*, 140-143.

²⁴ Mustafa Öcal, "Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Din Eğitimi-Öğretimi", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/1 (Ocak 1998), 252; Suat Cebeci, *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye'de Din Eğitimi* (Ankara: Akçağ Yayınları, 2. Baskı, 2005), 195.

Temmuz 1969) Erzurum, (28 Kasım 1975) Bursa, (1976) Samsun ve (1980) Yozgat illerinde İslâm Enstitüleri açılmıştır.²⁵

Yüksek İslâm Enstitüsünün 1959 yılı programında yer alan derler şöyledir: Kur'ân-ı Kerîm, Vücûh İlmi, Tefsir, Belâgat-ı Kur'âniyye, Hadis, Siyer, İlm-i Tevhid, Kelâm, İslâm Hukuku, Fıkıh, Usûl-i Fıkıh, İslâm Dini ve Mezhepleri Tarihi, Mukayeseli Dinler Tarihi, İslâmî Türk Edebiyatı Tarihi, Tasavvuf Tarihi, Ahlak, Mantık, İslâm Tarihi, İslâm Felsefesi, Muasır İslâm Ülkeleri Tarih ve Coğrafyası, Arap Dili ve Edebiyatı, Din Psikolojisi, İslâm Sanatları Tarihi, Hitabet ve İrşad, Dinî Mûsiki, Yabancı Dil (Almanca, Fransızca, İngilizce), İnkılâp Tarihi.²⁶

19 Ocak 1972'de Resmi Gazetede yayınlanıp yürürlüğe giren yönetmelik doğrultusunda, 1972-1973 öğretim yılından itibaren enstitünün programlarında, öğretmenlik meslek dersleri ile birlikte din hizmetleri alanına yönelik bazı yeni dersler de yer almıştır.²⁷

Yüksek İslâm Enstitüsünün 1972 yılı programında yer alan derler şöyledir: Kur'ân-ı Kerîm, Tefsir, Hadis, Fıkıh, Kelâm ve İslâm Düşüncesi, İslâm ve Ahlakı, Siyer ve İslâm Tarihi, İslâm Mezhepleri Tarihi, Tasavvuf ve Tarihi, İslâmî Türk Edebiyatı Tarihi, Hitabet ve İrşad, Mesleki Türk Musikisi, Arap Dili Edebiyatı, Farsça, İslâm Türk Medeniyeti Tarihi, Din Psikolojisi, Din Sosyolojisi, Dinler Tarihi, Sistemik Felsefe ve Mantık, Teşkilat ve İdare, Seminer, Halk Eğitimi ve Toplum Kalkınması, Türk İnkılâp Tarihi, Yabancı Dil. Yine bu yıla ait pedagojik formasyon dersleri şöyle sıralanmaktadır: Ruh Sağlığı ve Rehberlik, Ölçme ve Değerlendirme, Eğitim Sosyolojisi, Öğretim Bilgisi.²⁸

1979 yılında bir değişikliğe daha gidilerek ilk iki yılda genel eğitim verilmesi, üçüncü sınıfta ise öğrencilerin Tefsir-Hadis, Fıkıh-Kelâm ve İslâm Dini Esasları olmak üzere üç ayrı bölüme ayrılması kararlaştırılmıştır.²⁹

1979 yılı programında yer alan derler şöyledir: Türkçe Kompozisyon, Edebiyat, Osmanlıca, İslâm Türk Medeniyeti Tarihi, Mantık-Felsefe, Türk Devrim Tarihi, Yabancı Dil, Seçmeli Dersler, (Mesleki Türk Musikisi, Hüsn-i Hat, Kütüphanecilik, Paleografi, Mezhepler Tarihi), Kur'ân-ı Kerîm, Arap Dili ve Edebiyatı, Tefsir, Hadis, Fıkıh, Kelâm, İslâm Dini ve Esasları, Siyer ve İslâm Tarihi, İslâm Ahlakı, İslâm Mezhepleri Tarihi, Dinler Tarihi, Tasavvuf ve İrşad, Din Psikolojisi, Din Sosyolojisi, Eğitime Giriş, Eğitim Psikolojisi, Genel Öğretim Metotları, Ölçme ve Değerlendirme, Eğitim İdareciliği, Eğitim Sosyolojisi, Araştırma Teknikleri.³⁰

3.4. İslâmi İlimler Fakültesi

İlk olarak 12 Mart 1971 yılında, beş yıllık bir fakülte olarak Erzurum'da kurulmuştur. İlahiyat Fakültelerinin ve Yüksek İslâm Enstitülerinin kuruluş amaçlarına benzer bir gaye ile açılmıştır. İslâmi İlimler Fakültesi, imam-hatip okulu mezunlarına üniversiteye girme imkânı ayrıca Yüksek İslâm Enstitüsü mezunlarına da doktora yapma imkânları sağlamıştır.³¹

Halit Ev³² tarafından tablo haline getirilen programa göre derslerin bölümlere göre dağılımları ve haftalık ders saatleri şöyledir:

Tefsir-Hadis Bölümü: Arapça 13 saat, Kur'ân-ı Kerim 10 saat, Retorik 3 saat, İslâm Dini Esasları 5 saat, Tefsir ve Usûlü 16 saat, Hadis ve Usûlü 15 saat, İslâm Hukuku 55 saat, İslâm Felsefesi ve Kelâm 2 saat, Paleografi 10 saat, İslâm Sanatları Tarihi 3 saat, İslâm Tarihi ve Siyer 2, Dinler Tarihi 4, Pedagoji 2, Türkçe Kompozisyon 5 saat, Türkçe Dil Bilgisi 5 saat, Osmanlıca 40 saat, Devrim Tarihi 1 saat, Yabancı Dil 13 saat, Farsça 5 saat.

Kelâm ve İslâm Felsefesi Bölümü: Arapça 10 saat, Kur'ân-ı Kerim 2 saat, Tefsir ve Usûlü 2 saat, Hadis ve Usûlü 2 saat, İslâm Hukuku 43 saat, Tevhid ve Kelâm 15 saat,

²⁵ Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 235; Öcal, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 415.

²⁶ Mustafa Öcal, "Yüksek İslâm Enstitüsü", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 44/48-52.

²⁷ Halit Ev, "Yükseköğretimde Din Öğretimi", *Din Eğitimi*, ed. Mustafa Köylü - Nurullah Altaş (İstanbul: Ensar Neşriyat, 6. Baskı, 2016), 272.

²⁸ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi*, 159.

²⁹ Muhammed Ali Yazıbaşı, "Yükseköğretimde Din Eğitimi", *Din Eğitimi*, ed. Hasan Dam (İstanbul: Lisans Yayıncılık, 2. Baskı, 2019), 160.

³⁰ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi*, 160-161.

³¹ Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 223.

³² Ev, "Yükseköğretimde Din Öğretimi", 279.

Tasavvuf ve Tarihi 6 saat, Paleografi 10 saat, Dinler Tarihi 3, Pedagoji 1, Mantık ve Cedel 5 saat, Sistematik Felsefe 4 saat, Felsefe Tarihi 20 saat, Okkült Bilgisi 5 saat, Türkçe Kompozisyon 3 saat, Osmanlıca 42 saat, Devrim Tarihi 9 saat, Yabancı Dil 3 saat.

Fıkıh ve İslâm Hukuku Bölümü: Arapça 13 saat, Kur'ân-ı Kerim 6 saat, Tefsir ve Usûlü 3 saat, Hadis ve Usûlü 2 saat, İslâm Hukuku 53 saat, Fıkıh 18 saat, Fıkıh Usulü 4 saat, Mukayeseli İslâm Hukuku 4 saat, İslâm Felsefesi ve Kelâm 2 saat, İslâm Medeniyeti ve Müesseseleri Tarihi 7 saat, Paleografi 17 saat, Dinler Tarihi 4, Pedagoji 2, Türkçe Kompozisyon 3 saat, Osmanlıca 40 saat, Devrim Tarihi 1 saat, Yabancı Dil 9 saat.

İslâm Dil ve Edebiyatı Bölümü: Arapça 16 saat, Kur'ân-ı Kerim 6 saat, Tefsir ve Usûlü 2 saat, Hadis ve Usûlü 2 saat, İslâm Hukuku 26 saat, İslâm Felsefesi ve Tasavvuf 2 saat, İslâm - Türk Edebiyatı 15 saat, İslâm Medeniyeti ve Müesseseleri Tarihi 3 saat, Paleografi 31 saat, İslâm Sanatları Tarihi 3 saat, Dinler Tarihi 2, Felsefe Tarihi 6 saat, Mantık 4 saat, Okkült Bilgisi 2 saat, Türkçe Kompozisyon 3 saat, Osmanlıca 43 saat, Devrim Tarihi 1 saat, Farsça 12 saat.

3.5. 1980 Sonrası Yüksek Din Öğretimi

Tevhid-i Tedrisattan itibaren İlahiyat Fakültesi, Yüksek İslâm Enstitüsü ve İslâmi İlimler Fakültesi gibi farklı isim ve programlarla yürütülen yüksek öğretim kurumları, 1981 yılında çıkarılan 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu ile "Yükseköğretim Kurulu" altında toplanmıştır. Bu çerçevede, Yüksek İslâm Enstitüleri ve İslâmi İlimler Fakültesi, İlahiyat Fakültesi'ne dönüştürülerek her biri bulunduğu ildeki üniversiteye bağlanmıştır.³³ Aynı kanunla tüm İlahiyat Fakülteleri'nin öğretim süresi, ilk yılı hazırlık olmak üzere, 5 yıla çıkarılmıştır. Hazırlık sınıfında 20 saat Arapça, 5 saat Kur'ân-ı Kerim ve 1 saat İslâm Dini Esasları isimli dersler okutulmuştur. Fakülteye kayıt için genel ve meslek lisesi mezunu olma ve üniversiteye giriş sınavından yeterli puan alma şartı getirilmiştir.³⁴

Akademik amaçlarla kurulan bu fakülteler başlangıçta Tefsir-Hadis, Kelâm-İslâm Felsefesi, İslâm Medeniyeti ve Sosyal Bilimler olmak üzere üç bölüme ayrılmışlardır. Programda 39 farklı dersle birlikte bir de seçmeli dersler yer almıştır. Dokuz çeşit öğretmenlik bilgisi dersi dışında kalan dersleri, alan bilgisi ve genel kültür derslerinden oluşmuştur.³⁵

Fakültenin 1983 yılındaki programında şu dersler yer almıştır: Arapça, Kur'ân-ı Kerim, İslâm Dini Esasları, Tefsir Usûlü, Hadis Usûlü, Tefsir, Hadis, İslâm Hukuk Usûlü, İslâm Hukuku, İslâm Mezhepleri Tarihi, Kelâm, Tasavvuf, Türk-İslâm Edebiyatı, Türk-İslâm Sanatları Tarihi, Dinler Tarihi, Din Sosyolojisi, Din Psikolojisi, Din Eğitimi, Din Felsefesi, İslâm Kurumları Tarihi, İslâm Tarihi, Yeniçağ Felsefesi Tarihi, Mantık, İlkçağ Felsefesi Tarihi, İslâm Felsefesi Tarihi, Seçmeli (Musiki- Paleografi-Farsça), Atatürk İlke ve İnkılapları, Araştırma Teknikleri, Eğitime Giriş, Eğitim Sosyolojisi, Eğitim Psikolojisi, Eğitim Yönetimi, Eğitim Programları ve Öğretim Yöntemleri, Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme, Eğitim Teknolojisi, Rehberlik, DKAB Özel Öğretim Yöntemleri, Uygulama, Türk Dili, Yabancı Dil, Beden Eğitimi ve Güzel Sanatlar.³⁶

1991 yılında İlahiyat Fakültesinde, Temel İslâm Bilimleri, Felsefe ve Din Bilimleri, İslâm Tarihi ve Sanatları olmak üzere üç bölüm oluşturulmuştur.³⁷ Temel İslâm Bilimleri Bölümü altında, Tefsir, Hadis, İslâm Hukuku, Kelâm, İslâm Mezhepleri Tarihi, Tasavvuf ve Arap Dili ve Belâgatı olmak üzere 7 Anabilim dalı açılmıştır. Felsefe ve Din Bilimleri Bölümünde, Felsefe Tarihi, İslâm Felsefesi, Din Felsefesi, Mantık, Dinler Tarihi, Din Sosyolojisi, Din Psikolojisi ve Din Eğitimi olmak üzere 8 Anabilim dalı açılmıştır. İslâm Tarihi ve Sanatları Bölümünde ise İslâm Tarihi, Türk İslâm Sanatları Tarihi, Türk İslâm Edebiyatı ve Türk Din Musikisi olmak üzere 4 Anabilim dalı açılmıştır. Böylelikle üç bölümde toplam 19 Anabilim dalı açılmıştır.³⁸

³³ Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 223; Mustafa Öcal, "Türkiye'de Din Eğitimi Tarihi", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 12/6 (Eylül 2008), 404.

³⁴ Öcal, "İlahiyat Fakültelerinin Tarihçesi", 120.

³⁵ Ev, "Yükseköğretimde Din Öğretimi", 281.

³⁶ Öcal, "İlahiyat Fakültelerinin Tarihçesi", 122; Ev, "Yükseköğretimde Din Öğretimi", 262.

³⁷ Nevzat Yaşar Aşıkoğlu, "Yüksek Öğretimde Din Eğitimi ve Öğretimi", *Din Eğitimi El Kitabı*. ed. Recai Doğan - Remziye Ege (Ankara: Grafiker Yayınları, 2012), 220; Ev, "Yükseköğretimde Din Öğretimi", 283.

³⁸ Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 467.

1998 yılında, bünyesinde eğitim fakülteleri bulunan üniversitelerdeki İlahiyat Fakülteleri “İlahiyat Lisans Programı” ve “İlköğretim Din Kültürü Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Programı” olmak üzere iki ayrı bölüme ayrılmıştır.³⁹ Bu program 2006 yılında “Din Kültürü Ahlak Bilgisi Eğitimi Bölümü” adıyla eğitim fakültesine aktarılmıştır. 2010 yılında “İlköğretim Din Kültürü Ahlak Bilgisi Eğitimi Bölümü” adını almıştır.⁴⁰

Yeni düzenleme ile hazırlık sınıfı kaldırılarak her iki bölüm için dört yıllık bir program öngörülmüştür. Ancak, pedagojik formasyon dersleri, İlahiyat Lisans Programı’ndan çıkarılmıştır. İlahiyat Lisans programını bitirenlerden liselerde Din Kültürü ve İmam-Hatip Liselerinde meslek dersi öğretmeni olmak isteyenler için “Alan Öğretmenliği Tezsiz Yüksek Lisans Programı”ndan mezun olma şartı getirilmiştir. 2006 yılında İDKAB programının eğitim fakültelerine aktarılmasının ardından İlahiyat Lisans Programını mezunlarının öğretmenlik eğitimi alabilmesi için Ankara Üniversitesi dışında da tezsiz yüksek lisans programları açılmıştır.⁴¹ 2010 yılında bu uygulamadan vazgeçilerek, “Formasyon Sertifika Programı” uygulaması başlamıştır.⁴² 2012’de bölüm, eğitim fakültelerinden tekrar ilahiyat fakültelerine aktarılmış, böylece ilahiyat fakülteleri 1998 yılındaki konumuna geri dönmüştür.⁴³ 2015 yılında ise ilahiyat fakülteleri bünyelerinde bulunan İDKAB bölümlerine öğrenci alımı durdurulmuştur.⁴⁴

Bugün ülkemizde %100 İngilizce, %100 Arapça, %30 Arapça ve %100 Türkçe İlahiyat/İslâmi İlimler lisans programları vardır. Türkçe lisans programı dört yıl devam etmekte diğer programlar hazırlık sınıfları ile birlikte beş yıl sürmektedir. Ayrıca Ankara, İstanbul, Marmara, Uludağ, Necmettin Erbakan, 29 Mayıs Üniversiteleri bünyesinde Uluslararası İlahiyat programı bulunmaktadır. 2021 yılı itibarıyla Yüksek Öğretim Kurumu Lisans Atlasında örgün, ikinci öğretim, burslu, uluslararası, İngilizce, Arapça, vakıf ve devlet olmak üzere 160 İslâmi İlimler / İlahiyat programı mevcuttur. Ayrıca Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi bünyesinde Dünya Dinleri, Uluslararası İlahiyat Yaygın Din Öğretimi ve Uygulamaları bölümü açılmıştır.

4. İlahiyat/İslâmi İlimler Fakültelerinin Akademik Yapısı

Cumhuriyet tarihinden günümüze yüksek din öğretiminin akademik yapılanma süreci, maarif tarihimize bağlı olarak birçok aşamadan geçmiştir. Bu süreci aşağıdaki tabloda görmek mümkündür.

Tablo 1: Yüksek Din Öğretiminde Akademik/Bölümsel Yapılanmanın Tarihi Seyri

S. No.	Yüksek Din Öğretimi Kurumu	Akademik Yapı	Sonuç
1	Dârü'l-Fünûn İlahiyat Fakültesi-1924	Yapılandırılmamış	1933 yılında kapatılmıştır.
2	İslâm Tetkikleri Enstitüsü-1933	Yapılandırılmamış	1936 yılında kapatılmıştır.
3	Ankara İlahiyat Fakültesi-1949	Yapılandırılmamış	1972 yılında bölümlere ayrılmış.
4	Yüksek İslâm Enstitüsü-1959	Yapılandırılmamış	1979 yılında bölümlere ayrılmış.
5	İslâmi İlimler Fakültesi-1971	Tefsir-Hadis Kelâm ve İslâm Felsefesi Fıkıh ve İslâm Hukuku İslâm Dil ve Edebiyatı	1981 yılında, 2547 sayılı kanunla İlahiyat Fakültesine dönüştürülmüştür.
6	Ankara İlahiyat Fakültesi 1972	Tefsir ve Hadis Kelâm ve İslâm Felsefesi	İstihdam alanları dikkate alınmadığı için işlevsiz kalmıştır.
7	Yüksek İslâm Enstitüsü-1979	Tefsir-Hadis Fıkıh-Kelâm	İstihdam alanları dikkate alınmadığı için işlevsiz

³⁹ Öcal, *Türkiye’de Din Eğitimi*, 439-440.

⁴⁰ Yazıbaşı. “Yükseköğretimde Din Eğitimi”, 164; Nazıroğlu, “Yüksek Din Öğretimi”, 154.

⁴¹ Ev, “Yükseköğretimde Din Öğretimi”, 284.

⁴² Keskin, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Bölümlerinin Değerlendirilmesi”, 306.

⁴³ bk. Bahçekapılı, *Türkiye’de Din Eğitimi*.

⁴⁴ Keskin, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Bölümlerinin Değerlendirilmesi”, 305.

8	İlahiyat Fakültesi-1981	İslâm Dini Esasları Tefsir-Hadis Kelâm-İslâm Felsefesi İslâm Medeniyeti ve Sosyal Bilimler	kalmıştır. 1991 yılında yeniden yapılandırılmıştır.
9	Ankara İlahiyat Fakültesi- 1991	Temel İslâm Bilimleri Felsefe ve Din Bilimleri İslâm Tarihi ve Sanatları	1998'de güncelleme yapılmıştır. Kısmen güncelliğini korumaktadır.
10	İlahiyat Fakültesi-1998	Temel İslâm Bilimleri Felsefe ve Din Bilimleri İslâm Tarihi ve Sanatları İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Programı	2006 yılında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Bölümü olarak Eğitim Fakültelerine aktarılmıştır.
11	Eğitim Fakülteleri-2006	DKAB Öğretmenliği Bölümü	2011 yılında İlahiyat Fakültelerine aktarılmıştır.
12	İlahiyat Fakülteleri-2012	Temel İslâm Bilimleri Felsefe ve Din Bilimleri İslâm Tarihi ve Sanatları İlköğretim DKAB Öğretmenliği	2014-2015 E-Ö döneminde İDKAB bölümüne öğrenci alımı durdurulmuştur

Tablo 1'de kuruluşundan günümüze yüksek din öğretimi kurumlarının isimleri, açılış ve kapanış tarihleri, varsa bölüm ve anabilim dallarına ilişkin bilgiler çizelge haline getirilmiştir. Günümüzdeki İlahiyat/İslâmi İlimler Lisans programı, fakültelerdeki mevcut bölümlerden dersler verilmek suretiyle öğrencilere temel ilahiyat müktesebatını kazandırmayı hedefleyen bir programdır. Akademik yapı ve bölümler istihdam alanına yönelik değildir ve bölümlere ilişkin farklı bir mezuniyet belgesi verilmemektedir. Ayrıca İlahiyat ve İslâmi İlimler Fakültelerine ilişkin yapı farkını Tablo 2 ve Tablo 3'te görmek mümkündür.

Tablo 2: Günümüz İlahiyat Fakültelerinin Akademik Yapısı, Bölümler ve Anabilim Dalları

A	Temel İslâm Bilimleri	B	Felsefe ve Din Bilimleri	C	İslâm Tarihi ve Sanatları
1	Tefsir	1	Din Eğitimi	1	İslâm Tarihi
2	Hadis	2	Din Psikolojisi	2	Türk İslâm Sanatları Tarihi
3	Kelâm	3	Din Sosyolojisi	3	Türk İslâm Edebiyatı
4	İslâm Hukuku	4	Dinler Tarihi	4	Türk Din Musikisi
5	İslâm Mezhepleri Tarihi	5	Din Felsefesi		
6	Arap Dili ve Belâgatı	6	İslâm Felsefesi		
7	Tasavvuf	7	Felsefe Tarihi		
8	Kur'ân-ı Kerim Okuma ve Kiraat İlmi	8	Mantık		

Tablo 3: Günümüzde İslâmi İlimler Fakültelerinin Akademik Yapısı, Bölümler ve Anabilim Dalları

A	Temel İslâm Bilimleri	B	Felsefe ve Din Bilimleri	C	İslâm Tarihi ve Sanatları
1	Tefsir	1	Din Bilimleri	1	Siyer-i Nebi ve İslâm Tarihi
2	Hadis	2	İslâm Felsefesi	2	İslâm Sanatları ve Dini Musikisi
3	Kelâm			3	Osmanlı Türkçesi ve

- 4 İslâm Hukuku
- 5 İslâm Mezhepleri Tarihi
- 6 Arap Dili ve Belâgatı
- 7 Tasavvuf
- 8 Kur'ân-ı Kerim Okuma ve Kıraat İlmi

İlahiyat fakültelerine göre İslâmi İlimler Fakültelerinin akademik yapısı bazı değişiklikler arz etmektedir. Özellikle İlahiyat Fakültelerinde Felsefe ve Din Bilimleri bölümü altında yer alan ana bilim dalları, İslâmi İlimler Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri bölümü altında yer almamaktadır. İslâmi İlimler Fakültesinde *İslâm Felsefesi* ve *Din Bilimleri* olarak iki ana bilim dalı oluşturulmuştur. Böylelikle Din Eğitimi, Din Psikolojisi, Din Sosyolojisi, Din Felsefesi, Dinler Tarihi, İslâm Felsefesi, Mantık ve Felsefe Tarihi gibi ana bilim dallarının idari ve akademik statüsü yok sayılmıştır. Bu durum söz konusu ana bilim dallarında yapılacak araştırmaları ve istihdamı olumsuz etkileyecek bir akademik yapılanmadır.

Cumhuriyet tarihi boyunca yüksek din öğretiminde yaşanan söz konusu olumsuzlukları ele alan ve önerilerde bulunan çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalarda genel olarak yer alan bölüm önerilerini aşağıdaki tabloda görmek mümkündür.

Tablo 4: Tarihi Süreçte İlahiyat/İslâmi İlimler Fakültelerine Yönelik Bölüm Önerileri

S. No	Önerilen Bölüm	Öneride Bulunan
1	Temel İlahiyat Eğitimi sonrası: Vaizlik ve Müftülük Dini Danışmanlık ve Rehberlik İHL Meslek Dersleri Öğretmenliği Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği	Tosun ve Doğan ⁴⁵
2	Dini Araştırmalar Meslek Dersleri ve DKAB Öğretmenliği Din Hizmetleri	Buyrukçu ⁴⁶
3	İlahiyat Sosyal Hizmet Alanı	Cengil ⁴⁷
4	Hafızlık ve Müezzinlik Yurt Dışı Din Hizmetleri İmam-Hatip ve Vaizlik	Kaya ⁴⁸
5	Din Hizmetleri	Kılavuz ⁴⁹
6	Dünya Dinleri Kültürü	Mehmedoğlu ⁵⁰
7	Din Hizmetleri	Özdemir ⁵¹
8	Din Hizmetleri İHL Meslek Dersleri Öğretmenliği Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği	Öcal ⁵²
9	Manevi Danışmanlık ve Rehberlik	Koç ⁵³

Tarihi süreçte yüksek din öğretimine yönelik bölüm önerilerini iki başlık altında sınıflandırmak mümkündür. Öte yandan bu sınıflandırma bir zorunluluktur. Çünkü önerilen

⁴⁵ Tosun - Doğan, "İlahiyat Fakültelerinin Yeniden Yapılanması Üzerine", 500-501.

⁴⁶ Ramazan Buyrukçu, "İlahiyat Fakültelerinin Yeniden Yapılandırılması Problemi", *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu* (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004), 509-520.

⁴⁷ Cengil, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin İstihdam", 243-276.

⁴⁸ Kaya, "İlahiyat Fakültelerinin İstihdam Alanlarına Uygun Eleman Yetiştirme Sorunu", 211-242.

⁴⁹ Kılavuz, "İlahiyat Fakültelerinde Din Hizmetleri Bölümü", 383-408.

⁵⁰ Mehmedoğlu, "Dünya Dinleri Kültürü Bölümü", 521-536.

⁵¹ Özdemir, "İlahiyat/İslâmi İlimler Fakültelerinin Program Çeşitliliğinin Rolü", 537-558.

⁵² Öcal, "Bölümleşmiş Yüksek Din Öğretimi", 329-346.

⁵³ Koç, "Yüksek Din Öğretiminde Yeni Bir Paradigma", 347-398.

bölümler bu haliyle istihdam alanlarında unvan değişikliği ve görevde yükselme durumlarına imkan tanımamaktadır. Bu durum göz önüne alındığında yukarıdaki önerileri şu şekilde sınıflandırmak mümkündür:

Tablo 5: Bölüm Önerilerinin Sınıflandırılması

S. No	Örgün Din Eğitimi	Yaygın Din Eğitimi
1	İHL Meslek Dersleri Öğretmenliği Ortaöğretim DKAB Öğretmenliği İlköğretim DKAB Öğretmenliği	Vaizlik ve Müftülük Dini Danışmanlık ve Rehberlik İlahiyat Sosyal Hizmet Alanı Hafızlık ve Müezzinlik Yurt Dışı Din Hizmetleri İmam-Hatip ve Vaizlik Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dünya Dinleri Kültürü

Örgün Din Eğitimi Bölümü ve Yaygın Din Eğitimi Bölümü şeklindeki lisans düzeyindeki yapılanma ile Milli Eğitim Bakanlığı ve Diyanet İşleri Başkanlığı uhdesindeki mesleklerin her birine aday yetiştirilebilir. Böylelikle istihdam alanlarına yönelik sade, dinamik ve işlevsel bir yapılanmaya gidilebilir. Yapılanmanın dinamik özelliği sayesinde, ihtiyaçlar ve güncellemeler karşısında, yeni bölümlerin açılmasını ya da mevcut bölümlerin kapatılmasını gerektirmeden, toplumun ihtiyaçları doğrultusunda ortaya çıkan yeni meslek alanlarına yönelik güncellemeler yapılabilir.

Sonuç

1924'ten 2020'li yıllara Türkiye'de Yüksek Din Öğretiminde akademik yapılanma meselesinin ahenkli bir işleyişe kavuşturulamadığı anlaşılmaktadır. Resmi/gayri resmi unsurların etkisi altında yüksek din öğretimi kurumları açılıp kapandığı gibi istihdam alanlarına göre çeşitlenerek farklılaştığı da görülmektedir. Bu çalışmadaki bilgiler ışığında araştırmanın sonuçlarını şöyle sıralamak mümkündür:

1. Cumhuriyetin başından 1971 yılına kadar yüksek din öğretiminde bölümlere ilişkin bir yapı oluşturulmadığı anlaşılmaktadır.

2. Yüksek din öğretiminde ilk akademik yapılanmanın 1971 yılında İslami İlimler Fakültesinde Tefsir-Hadis, Kelâm ve İslâm Felsefesi, Fıkıh ve İslâm Hukuku, İslâm Dil ve Edebiyatı başlıkları altında oluşturulduğu görülmektedir.

3. 1971'den 1991'e kadar farklı adlardaki yüksek din öğretimi kurumlarında bölüm isimlerinin Tefsir-Hadis, Kelâm ve İslâm Felsefesi, Fıkıh ve İslâm Hukuku, İslâm Dil ve Edebiyatı, Fıkıh-Kelam, İslâm Dini Esasları, İslâm Medeniyeti ve Sosyal Bilimler şeklinde kullanıldığı anlaşılmaktadır.

4. Günümüzde kullanılan Temel İslâm Bilimleri, Felsefe ve Din Bilimleri, İslâm Tarihi ve Sanatları şeklindeki bölüm isimleri 1991 yılında kullanılmaya başlanmıştır.

5. Yüksek din öğretimi tarihi boyunca açılan bölümlerin bir çoğunun bilimsel/dini bilgi üretme amacına matuf olduğu söylenebilir.

6. Yüksek din öğretimi kurumlarında istihdam odaklı ilk bölüm İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği adıyla 1998 yılında açılmıştır. 2014 yılında bölüme öğrenci alımı durdurulmuştur.

7. Yüksek din öğretimi tarihi boyunca istihdam odaklı olmayan bölümlerin belli bir zaman sonra işlevsiz kalarak kapatıldığı anlaşılmaktadır.

8. İslâmî İlimler Fakültesinde oluşturulan Felsefe ve Din Bilimleri ile İslâm Tarihi ve Sanatları isimli bölümlerin İlahiyat Fakültelerinden farklı bir şekilde yapılandığı görülmektedir. Bu durum bilimsel/dini bilgi üretimini etkilediği gibi müfredatta yer alan dersleri ve akademisyen istihdamını da etkilemektedir.

Yüksek din öğretimi tarihi boyunca yapılan müzakerelerde fakültelerin bilimsel dini bilgi üretme ve istihdam alanlarına yönelik birçok öneri getirildiği anlaşılmaktadır. Söz konusu öneriler ışığında bu çalışmadaki en temel öneri lisans düzeyinde örgün ve yaygın din eğitimi şeklinde istihdama yönelik bölüm önerisidir. Lisans düzeyinde bilimsel/dini bilgi üretme amacına matuf bir akademik sürecin öğrencilerde mesleki bilgi, tutum, beceri ve tecrübenin oluşumunu kısıtladığı açıktır. Mezuniyet sonrası öğrencinin hangi mesleği yapacağı konusundaki ayrılık da, lisans sürecinin verimliliğini etkilemektedir. Ayrıca mezuniyet sonrası ilgili kurumlara atanan adayların lisans sürecinde elde

edemedikleri mesleki program yeterliklerini iş hayatında ne kadar telafi edebilecekleri ayrı bir müzakere konusudur.

Halihazırda Türkiye’de yüksek din öğretimi kurumlarında genel olarak üç bölümden dersler bir *İlahiyat Programı*

**İntihal Taraması
Plagiarism Detection**

Bu makale intihal taramasından geçirildi.
This paper was checked for plagiarism.

İhtiva eden
Lisans

**Etik Beyan / Ethical
Statement**

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur / *It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.*

Yazar(lar) / Author(s)

Muhammet Mustafa Bayraktar

Finansman / Funding

Yazarlar, bu araştırmayı desteklemek için herhangi bir dış fon almadıklarını kabul ederler / *The authors acknowledge that they received no external funding in support of this research.*

uygulanmaktadır. Birbirinden nitelik, beceri ve yeterlik olarak farklılık gösteren meslek alanlarına, tek bir programla personel yetiştirilemeyeceği de açıktır. Bu amaçla yüksek din öğretiminin akademik yapılanma biçimini, disiplinler arası bir yaklaşımla ele alacak çalışmalara ve söz konusu bilimsel araştırmalara dayalı yüksek din öğretimi strateji ve politikalarına ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca öğrencilerin istihdam alanlarının mesleki beceri ve uygulama ihtiyacı göz önüne alındığında, yüksek din öğretiminin mevcut akademik yapısının söz konusu ihtiyaca ne kadar cevap verebildiği de ortadadır. Bu bağlamda, Milli Eğitim Bakanlığı Öğretmenlik Uygulamalarının niteliğinin gözden geçirilmesi gerekmektedir. Ayrıca öğretmenlik uygulamalarında olduğu gibi Diyanet İşleri Başkanlığının çalışma alanlarına yönelik din hizmetleri uygulamalarının da gerçekleştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Öte yandan lisans düzeyinde istihdam odaklı bir akademik yapılanmaya ihtiyaç olduğu gibi lisansüstü düzeyde de bilimsel araştırma odaklı akademik yapılanmaya ihtiyaç duyulmaktadır.

Akademik yapılanmaya hukuki temelden bakıldığında, üniversitelerde Akademik Teşkilat Yönetmeliğinin 13. maddesinde bölüm, ‘fakülte ve yüksekokulların amaç, kapsam ve nitelik yönünden bir bütün oluşturan ve lisans düzeyini de içeren en az bir eğitim-öğretim, bilim ve sanat dallarında araştırma ve uygulama yapan birim’ olarak tanımlanmaktadır. Maddenin devamında, ‘İlahiyat gibi geleneksel olarak lisans düzeyinde bir eğitim-öğretim programı uygulayarak tek tür diploma veren yükseköğretim kurumlarında en çok üç bölüm açılabilmesi’ bildirilmektedir. Bununla birlikte ‘lisans düzeyinde birden fazla diploma veren İlahiyat, İlahiyat Bilimleri, İslâmi İlimler, Uluslararası İslâm ve Din Bilimleri Fakültelerinde üç bölümden fazla bölüm oluşturulabileceği’ ifade edilmektedir. Bu anlamda yüksek din öğretiminin lisans ve lisansüstü düzeylerinde söz konusu akademik yapılanma için gerekli hukuki düzenlemelerin de yapılmasına ihtiyaç duyulduğu anlaşılmaktadır. Bu hukuki düzenleme çerçevesinde, yüksek din öğretimi kurumları arasında program, bölüm ve isim farklılığı sorununun ele alınması da, ülkemiz yüksek din öğretimi tartışmalarını makul bir düzeye getirecektir.

Kaynakça

- Akyürek, Süleyman. "Yüksek Din Öğretiminde Kalite Güvence Sistemi: Akreditasyon (Yeterlik Tescil) Sorunu". *Yüksek Din Öğretimi*. ed. Z. Şeyma Altın. 241-260. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.
- Altaş, Nurullah. "Yüksek Din Öğretiminde Uzaktan Eğitim Uygulamaları: İlitam ve Sorunları". *Türkiye'de Din Eğitimi ve Sorunları*. ed. Mustafa Köylü. 209-237. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2018.
- Arı, Asım. "Tevhid-i Tedrisat ve Laik Eğitim". *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi* 22/2 (Haziran 2002), 181-192.
- Arpaguş, Hatice Kelpetin. "Tarihsel Perspektiften Kadınların Yüksek Din eğitimi Kurumlarındaki Konum ve Durumları". *Yüksek Din Öğretimi*. ed. Z. Şeyma Altın. 103-132. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.
- Aşıkoğlu, Nevzat Yaşar. "Din Hizmetleri Personelinin Yetiştirilmesi Sorununa Öğretim Programları Açısından Yeni Bir Yaklaşım". *Yaygın Din Eğitiminin Sorunları Sempozyumu*. 91-102. Kayseri: İBAV Yayınları, 2003.
- Aşıkoğlu, Nevzat Yaşar. "Yüksek Öğretimde Din Eğitimi ve Öğretimi". *Din Eğitimi El Kitabı*. ed. Recai Doğan - Remziye Ege. 215-231. Ankara: Grafiker Yayınları, 2012.
- Aydın, Muhammet Şevki. "İlahiyat Lisans Programının Amaç Sorunu". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*. 20-25. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Aydın, Muhammet Şevki. *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı*. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 3. Baskı, 2016.
- Ayhan, Halis. *Türkiye'de Din Eğitimi (1920-1998)*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1999.
- Bahçekapılı, Mehmet. *Türkiye'de Din Eğitiminin Dönüşümü (1997-2012)*. İstanbul: İlim Kültür Derneği Nakış Ofset, 2012.
- Buyrukçu, Ramazan. İlahiyat Fakültelerinin Yeniden Yapılandırılması Problemi *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*. 509-520. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Cebeci, Suat. "Cumhuriyet Döneminde Yüksek Din Öğretimi". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Özel Sayı 41/4 (Aralık 1999)*, 227-235.
- Cebeci, Suat. *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye'de Din Eğitimi*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2. Baskı, 2005.
- Cengil, Muammer. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin İstihdam ve Bu Bağlamda Ders Programları Üzerine Bazı Öneriler". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*. 243-276. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Dölen, Emre. "Osmanlıdan Cumhuriyete Darülfünûnda'da İlâhiyat Öğretimi". *Dârülfünûn İlâhiyat Sempozyumu Tebliğleri*. 105-123. İstanbul, 2010.
- Ergin, Osman. *Türkiye Maarif Tarihi*. Cilt I-II. İstanbul: Eser Matbaası, 1977.
- Erginli, Zafer. "İlahiyat Fakültesi Müfredatında İslâm Düşüncesinin Bütünlüğü Sorunu". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*. 73-82. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Ev, Halit. "Yükseköğretimde Din Öğretimi", *Din Eğitimi*. ed. Mustafa Köylü - Nurullah Altaş. 268-306. İstanbul: Ensar Neşriyat, 6. Baskı, 2016.
- Ev, Halit. "İlahiyat Alanında Lisansüstü Eğitim ve Sorunları". *Türkiye'de Din Eğitimi ve Sorunları*. ed. Mustafa Köylü. 238-274. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2018.
- Görgün, Tahsin. "İlahiyat Akademik Yapılanması, Bölümleri ve Anabilim Dalları Nasıl Olmalıdır?". *Bugünün İlahiyatı Nasıl Olmalıdır? Sorunlar ve Çözümler*. ed. Süleyman Akyürek. 149-164. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015.
- Gözütok, Şakir. "İlahiyat Fakülteleri İçin Alternatif Program". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*. 559-566. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- İhsanoğlu, Ekmeleddin. "Osmanlı Eğitim ve Bilim Kurumları". *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi II*. ed. Ekmeleddin İhsanoğlu. 223-362. İstanbul: İslâm Tarihi, Sanat ve Kültür Araştırmaları Merkezi, 1998.
- Kaya, Mevlüt. "İlahiyat Fakültelerinin İstihdam Alanlarına Uygun Eleman Yetiştirme Sorunu". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve*

- Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler.* 211-242. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Kaya, Zeynep. "Yükseköğretimde Din Eğitimi". *Din Eğitimi.* ed. M. Fatih Genç. 209-238. İstanbul: Lisans Yayıncılık, 2020.
- Kaymakcan, Recep vd. "Öğrencilerin Gözüyle İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Bölümleri Üzerine Bir Araştırma". *Değerler Eğitimi Dergisi* 9/22 (Aralık 2011), 103-138.
- Keskin, Yakup. "Yeterlilik Açısından Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Bölümlerinin Değerlendirilmesi". *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi* 5/3 (Aralık 2015), 304-315.
- Kılavuz, Mehmet Akif. "İlahiyat Fakültelerinde Din Hizmetleri Bölümü Oluşturulmasına Duyulan İhtiyaç". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler.* 383-408. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Koç, Ahmet. "İlahiyat Fakültesi (İlahiyat Lisans Programı) Öğrencilerinin Sorunları ve Beklentileri". *M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 25 (Ocak 2003), 25-64.
- Koç, Mustafa. "Yüksek Din Öğretiminde Yeni Bir Paradigma Olarak Bölümleşme: 'Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü' Önerisi". *Yüksek Din Öğretimi.* ed. Z. Şeyma Altın. 347-398. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.
- Korkmaz, Mehmet. "İlahiyat Fakültelerinin Yaygın Din Eğitimi Yeterlilikleri: Eğitim-Öğretim Alanı". *Değerler Eğitimi Dergisi* 10/24 (Aralık 2012), 127-146.
- Koştaş, Münir. "Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 31/1 (Nisan 1990). 1-27.
- Köylü, Mustafa. "Öğretim Elemanlarının Niteliğini Artırmak İçin Neler Yapılabilir?". *Bugünün İlahiyatı Nasıl Olmalıdır? Sorunlar ve Çözümler.* ed. Süleyman Akyürek. 311-325. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015.
- Mehmedoğlu, Yurdağül. *Tanzimat Sonrasında Okullarda Din Eğitimi (1838-1920).* İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2001.
- Mehmedoğlu, Yurdağül. "Dünya Dinleri Kültürü Bölümü Çok Kültürlü Din Eğitimi Ana Bilim Dalı". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler.* 521-536. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Meydan, Hasan. "İlahiyat Fakültelerinde Kalite Güvence Sisteminin İmkânı Üzerine Bir Değerlendirme". *Yüksek Din Öğretimi.* ed. Z. Şeyma Altın, 271-296. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.
- Nazıroğlu, Bayramali. "Yüksek Din Öğretimi". *Din Eğitimi.* ed. İbrahim Turan - Bayramali Nazıroğlu, 143-166. Ankara: Bilimsel Araştırma Yayınları, 2020.
- Okumuş, Ejder. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Problemleri -Dicle Üniversitesi Örneği-". *Değerler Eğitimi Dergisi* 5/13 (Haziran 2007), 59-94.
- Onay, Ahmet. "Yüksek Din Öğretiminde Nitelik veya Amaç Sorunu". *Yüksek Din Öğretimi.* ed. Z. Şeyma Altın. 95-101. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.
- Osmanoğlu, Cemil vd. "Öğrencilerine Göre İdeal İlahiyat Fakültesi Öğrencisinin Nitelikleri ve Bunun İlahiyat Eğitimiyle İlişkisi". *Değerler Eğitimi Dergisi* 16/36 (Aralık 2018). 119-178.
- Öcal, Mustafa. "İlahiyat Fakültelerinin Tarihçesi", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (Ocak 1986), 111-123.
- Öcal, Mustafa. "Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Din Eğitimi- Öğretimi". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/1 (Ocak 1998), 241-268.
- Öcal, Mustafa. "Türkiye'de Din Eğitimi Tarihi". *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 12/6 (Eylül 2008), 399-430.
- Öcal, Mustafa. *Tanıkların Dilinden Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi ve Dini Hayat I.* İstanbul: Ensar Neşriyat, 2008.
- Öcal, Mustafa. *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi.* İstanbul: Düşünce Kitabevi, 2011.
- Öcal, Mustafa. "Yüksek İslâm Enstitüsü". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.* Cilt 44, 48-52. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Öcal, Mustafa. "Bölümleşmiş Yüksek Din Öğretimi Uluslararası İslâmî İlimler Üniversitesi ve Uluslararası İslâm Kültür ve Medeniyeti Üniversitesi". *Yüksek Din Öğretimi.* ed. Z. Şeyma Altın. 329-346. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.

- Öz, Ayhan. "İlahiyat Fakültelerinde Program Çeşitliliği Açısından Seçmeli Dersler Üzerine Bir Değerlendirme". *Yüksek Din Öğretimi*. ed. Z. Şeyma Altın. 423-451. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.
- Özdemir, Sadettin. "İstihdam Alanlarına Göre İlahiyat Fakültelerinin Yeniden Yapılandırılması: Din Hizmetleri Bölümü Önerisi". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler*. 537-558. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Özdemir, Sadettin. "Din Hizmetleri Alanındaki Hizmet Kalitesinin Artmasında İlahiyat/İslâmi İlimler Fakültelerinin Program Çeşitliliğinin Rolü". *Yüksek Din Öğretimi*. ed. Z. Şeyma Altın. 399-422. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.
- Özdemir, Şuayip. "Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde İlahiyat Fakültesi Mezunlarının Çalışma Alanları ve Bu Alanlara Eleman Yetiştirmek Üzere İlahiyat Lisans Programında Yapılması Gerekli Düzenlemeler". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler*, 193-210. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Öztürk, Mustafa. "İlahiyatın Adı ve Amaçları Ne Olmalıdır?". *Bugünün İlahiyatı Nasıl Olmalıdır? Sorunlar ve Çözümler*. ed. Süleyman Akyürek. 29-59. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015.
- Parmaksızoğlu, İsmet. *Türkiye'de Din Eğitimi*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1966.
- Sarıkaya, Mehmet Saffet. "Alevilerin Din Eğitimi Sorunları Bağlamında Yüksek Din Öğretiminde Aleviliğin Öğretimi İmkân". *Yüksek Din Öğretimi*. ed. Z. Şeyma Altın. 133-145. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.
- Sarıkcıoğlu, Ekrem. "İlahiyat Tezsiz Yüksek Lisans Programı Üzerine Bazı Mülâhazalar". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler*. 479-486. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Taşkıran, Ayşe. "İlahiyat Fakültesi Müfredatında Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Derslerinin Yeri ve Fonksiyonlarına Dair Bir Araştırma (İlahiyat Fakültesi Öğrencileri Örneği)". *KSU İlahiyat Fakültesi Dergisi* 22 (Aralık 2013), 238-266.
- Tosun, Cemal - Doğan, Recai. "İlahiyat Fakültelerinin Yeniden Yapılanması Üzerine". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu Bildiriler-Müzakereler*. 487-508. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Turan, Gönül. "İlahiyat Fakültesi Yüksek Lisans Öğrencilerinin Aldıkları Eğitime İlişkin Görüşleri Üzerine Nitel Bir Çalışma: Batı Karadeniz Üniversiteleri Örneği", *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi* 1/1 (Aralık 2017), 86-117.
- Turan, İbrahim - Nazıroğlu, Bayramali. "İlahiyat Fakültesine Yeni Gelen Öğrencilerin Sorun ve Beklentileri: Omü İlahiyat Fakültesi Örneği". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 8/36 (Nisan 2015), 466-479.
- Uluslararası Yüksek Din Öğretimi Kongresi Özet Kitapçığı*. İstanbul: 2017.
- Usta, Mustafa. *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Kurumsallaşma ve Ekolleşme Sorunları*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2001.
- Ülken, Hilmi Ziya. "İlahiyat Fakültesinin Geçirdiği Safhalar". *AÜ İlahiyat Fakültesi Albümü (1949-1960)*. Ankara, 1961.
- Üzümcü, Muzaffer. "İlahiyat Fakülteleri Felsefe ve Din Bilimleri Bölümlerinde Akademik Yapılanma ve Lisansüstü Eğitim Üzerine Bir Değerlendirme". *Mevzu Sosyal Bilimler Dergisi* 3 (Mart 2020), 167-192. <https://doi.org/10.5281/zenodo.3710818>
- Yazıbaşı, Muhammed Ali. "Yükseköğretimde Din Eğitimi". *Din Eğitimi*, ed. Hasan Dam. 151-168. İstanbul: Lisans Yayıncılık, 2. Baskı, 2019.
- Yılmaz, Macid. "İlahiyat Fakültesi Mezunlarına Verilen Pedagojik Formasyon Eğitiminin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutum ve Kaygı Düzeyleri Üzerindeki Etkileri". *Bilimname XXVIII/2015/1* (2015), 287-301.
- Zengin, Zeki Salih. "Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun Hazırlanmasından Sonraki İlk Dönemde Uygulanışı ve Din Eğitimi". *Dini Araştırmalar* 5/13 (Haziran 2002), 81-106.
- Zengin, Zeki Salih. "Eğitimde Yenileşme Döneminde Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Gelişmesi (Amaç-Akademik Yapı-Program)". *Yüksek Din Öğretimi*. ed. Z. Şeyma Altın. 173-182. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.

3. DEĞERLENDİRME SÜRECİ

4. Değerlendirme

Hakem Değerlendirmesi-1

Hakem: [REDACTED]

E-posta: [REDACTED]

Kurum [REDACTED] University [REDACTED]

Değerlendirme Tarihi: 09-09-2022

Değerlendirdiği Dosya: Revizyon-3

Form Cevabı:

Eski yeni dergisi Yayın Kurulu, Mart 2022 tarihinde yayımlanacak sayısından itibaren, yayımlanan tüm makalelerin hakem raporlarını da hakem isimlerini gizli tutarak yayımlama kararı almıştır.: Anladım, değerlendirmeyi kabul ediyorum. / I understand, I accept the review. (Yazara Açık)

Başlıklar yazının konusunu kısa açık ve yeterli ölçüde yansıtıyor mu? / Does the title reflect the subject matter of the article clearly and exactly?: Evet / Yes (Yazara Açık)

Özet yazının amacını kapsamını ve sonuçlarını yansıtıyor mu? / Does the Turkish abstract reflect the aim scope and conclusions of the article?: Evet / Yes (Yazara Açık)

Abstract yazının amacını kapsamını ve sonuçlarını yansıtıyor mu? / Does the abstract reflect the aim scope and conclusions of the article?: Evet / Yes (Yazara Açık)

Makale dil bilgisi kurallarına uygun açık ve yalın bir anlatım yolu izlenmiş mi? / Is the text of the article clear and flawless as per the grammar rules?: Evet / Yes (Yazara Açık)

Çalışmanın konusu yeterli ölçüde ele alınabilmiş mi? / Has the author presented the subject of the article in a proper methodological perspective?: Evet / Yes (Yazara Açık)

Çalışmanın amacı yeterli ölçüde belirtilmiş mi? / Has the author presented the aim of the article?: Evet / Yes (Yazara Açık)

Araştırmada kullanılan yöntem uygun mu? / Is the method used in the research appropriate?: Evet / Yes (Yazara Açık)

Çalışma neticesinde ulaşılan sonuçlar yeterli mi? / Has the author presented the result of the article sufficiently?: Evet / Yes (Yazara Açık)

Yazarın ele aldığı konu hakkındaki yorum ve analizleri yeterli mi? / Are the comments and analysis of the subject covered by the author sufficient?: Kısmen / Partially (Yazara Açık)

Makalede kullanılan kaynaklar makale yazım kurallarına uygun olarak düzenlenmiş mi? /Are the resources which are referred in the article shown in accordance with the rules of the Journal?: *Evet / Yes (Yazara Açık)*

Kullanılan eserlere kaynakça kısmında yer verilmiş mi? / Are the resources which are referred in the article shown properly in the bibliography?: *Evet / Yes (Yazara Açık)*

Çalışma bilimsel yayın etiğine uygun hazırlanmış mı? /Is the study prepared in accordance with scientific publication ethics?: *Evet / Yes (Yazara Açık)*

İncelediğiniz makale bilime katkısı olan özgün bir çalışma mıdır? /Does the article have an original contribution to knowledge and the field?: *Kısmen / Partially (Yazara Açık)*

Görüş ve önerilerinizi belirttiğiniz makale metnini WORD veya PDF formatında Dosya olarak eklediniz mi? / Have you attached the article text containing your comments and suggestions to your report in MS Word or Pdf format?: *Hayır / No (Yazara Açık)*

Düzeltilmeler yapıldıktan sonra tarafınızdan tekrar incelenmesi gerekir mi?: *Hayır / No (Yazara Açık)*

Yazara Not: *Bazı kelimelerde ek ve noktalama işaretleri hataları var. Tekrar bu açıdan okunması iyi olabilir. (Yazara Açık)*

Editöre Not: *Bazı imla yanlışları ve yazım hataları var. Tekrar bu açıdan gözden geçirilebilir.*

Öneri: *Kabul (Yazara Açık)*

Hakemin yüklediği değerlendirme dosyası bulunmamaktadır.

Yazardan Gelen Revizyon Dosyaları

Tam Metin

Başlık: SON METİN.docx

Tarih:13-09-2022

Dârü'l-Fünûn'dan Günümüze Türkiye'de İlahiyat/İslâmi İlimler Fakültelerinin Akademik Yapılanma Sorunu Üzerine Bir İnceleme

Muhammet Mustafa Bayraktar

Dr. Öğr. Üyesi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi

İslami İlimler Fakültesi, Din Bilimleri Ana Bilim Dalı

Assr. Prof. Dr., Kırşehir Ahi Evran University, Faculty of Islamic Sciences, Department of Religious Studies

Kırşehir/Turkey

mmustafabayraktar@gmail.com

ORCID: 0000-0002-1288-1517

An Analysis of the Problem of Academic Structuring of Islamic Sciences Faculties in Turkey from Dâr al-Fünûn to the Present

Abstract

Turkey's higher religious education institutions were established for religious scientific research or vocational training. Higher religious education institutions have preserved their existence by transforming/diversifying under the influence of formal/informal elements in the historical context. In this context, the faculty's quality, purpose, and institutionalization problems, the issues of employment and qualification of the faculty members and students, and the academic structuring problems of the faculties were also discussed. The discussion point of methodological issues related to higher religious education starts from the academic structuring form of faculties. Because the Islamic Sciences Faculties continue their education and their graduates are employed, the problems are thought to have been solved or not. In this framework, the issue of academic structuring of the Islamic Sciences Faculties stands out as a problem that remains off the agenda but does not lose its depth. In this context, the main problem of the study is the course of the academic structuring process of higher religious education throughout the history of the Republic. The sub-problems of the study are which factors come to the fore in creating departments and branches of Islamic Sciences Faculties, and for what process and purpose the departments in the faculty were established. In addition, whether the academic structuring form of higher religious education is compatible with the mission of producing scientific knowledge of the faculties has been accepted as a sub-problem. Also, it has been accepted as a problem how the departments can be structured in scientific knowledge production and employment around the problems above. The literature review method was used in this study, which deals with the academic structuring of higher religious education. As a result of scanning and interpreting the literature, new evaluations were tried to be reached. In this context, studies on Higher Religious Education have been scanned. The obtained studies were described in the context of the history and problems of higher religious education. Among the studies on higher religious education, studies on the academic structuring of the faculty were tried to be interpreted based on document analysis. As a result of these evaluations, the department brought to the problem of academic structuring in Higher Religious Education from 1924 to the 2020s in Turkey were classified under the headings of Non-formal and Formal Religious Education. In the context of Non-Formal Religious Education, it has been determined that the departments of Ministry and Mufti, Religious Counseling and Guidance, Religious Social Work, Hafız and Muezzin, Foreign Religious Services, Imam-Hatip and Preacher, World Religions Culture, Spiritual Counseling and Guidance are recommended. In formal religious education, it has been determined that Imam Hatip Schools Vocational Courses Teaching, Secondary Education Religious Culture and Moral Education Teaching, Primary Education Religious Culture and Moral Education

Departments are recommended. When the studies in the literature are examined, it is understood that legal arrangements should be made for an academic structure aimed at producing knowledge and training professional staff in higher religious education. In this context, the research is expected to contribute to studies on higher religious education in Turkey and to shed light on higher religious education policies.

Keywords: Religious Education, History of Religious Education, Higher Religious Education, Theology Faculties, Islamic Sciences Faculties. History of Religious Education.

Öz

Türkiye’de yüksek din öğretimi kurumları, dini-bilimsel araştırmalar ya da meslek eğitimi gibi amaçlara matuf olarak kurulmuşlardır. Tarihsel bağlam içerisinde resmi/gayri resmi unsurların etkisi altında yüksek din öğretimi kurumları dönüşerek/çeşitlenerek varlıklarını korumuşlardır. Bu süreçte yüksek din öğretimi kurumlarının amaç ve kurumsallaşma sorunları müzakere edildiği gibi istihdam ve nitelik sorunları da müzakere edilmiştir. Yüksek din öğretimine ilişkin metodolojik problemlerin tartışma noktası, fakültelerin akademik yapılanma biçiminden başlamaktadır. Halihazırda İlahiyat/İslâmi İlimler Fakültelerinin eğitim-öğretime devam etmeleri ve mezunlarının istihdam edilmeleri nedeniyle fiilen sorunlar çözülmüş ya da yokmuş gibi düşünülmektedir. Bu çerçevede İlahiyat/İslâmi İlimler Fakültelerinin akademik yapılanma sorunu gündem dışı kalan ancak derinliğini kaybetmeyen bir sorun olarak durmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın temel problemi, Cumhuriyet tarihi boyunca yüksek din öğretiminin akademik yapılanma sürecinin nasıl bir seyir izlediğidir. Çalışmanın alt problemleri ise İlahiyat/İslâmi İlimler Fakültelerinin, bölüm ve ana bilim dallarının oluşturulmasında hangi etmenlerin öne çıktığı, fakültedeki bölümlerin hangi süreç ve amaçla kurulduğudur. Ayrıca yüksek din öğretiminin akademik yapılanma biçiminin, fakültelerin bilimsel bilgi üretme misyonu ile uyumlu olup olmadığı birer alt problem olarak kabul edilmiştir. Yine söz konusu problemler etrafında bölümlerin bilimsel bilgi üretme ve istihdam alanına yönelik yapılanma biçimlerinin nasıl olabileceği bir problem olarak kabul edilmiştir. Yüksek din öğretiminin akademik yapılanma sorununu konu alan bu çalışmada, literatür taraması yöntemi kullanılmıştır. Alan yazınların taranması ve yorumlanması sonucu yeni değerlendirmelere ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda Yüksek Din Öğretimi konu alan çalışmalar taranmıştır. Elde edilen çalışmalar yüksek din öğretimi tarihi ve sorunları bağlamında betimlenmeye çalışılmıştır. Yüksek din öğretimi konu alan çalışmalar içerisinde fakültenin akademik yapılanmasını konu alan çalışmalar doküman incelemesine dayalı olarak yorumlanmaya çalışılmıştır. Bu değerlendirmeler sonucu, Türkiye’de 1924’ten 2020’li yıllara, Yüksek Din Öğretiminde akademik yapılanma sorununa getirilen bölüm önerileri, Yaygın ve Örgün Din Eğitimi başlıkları altında sınıflandırılmıştır. Yaygın din eğitimi bağlamında Vaizlik ve Müftülük, Dini Danışmanlık ve Rehberlik, İlahiyat Sosyal Hizmet Alanı, Hafızlık ve Müezzinlik, Yurt Dışı Din Hizmetleri, İmam-Hatip ve Vaizlik, Dünya Dinleri Kültürü, Manevi Danışmanlık ve Rehberlik bölümlerinin önerildiği tespit edilmiştir. Örgün din eğitimi bağlamında ise İmam Hatip Okulları Meslek Dersleri Öğretmenliği, Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği bölümlerinin önerildiği tespit edilmiştir. Literatürde yer alan çalışmalar incelendiğinde yüksek din öğretiminde bilgi üretme ve meslek elemanı yetiştirme amacına matuf bir akademik yapılanma için hukuki düzenlemeler yapılması gerektiği anlaşılmıştır. Bu bağlamda araştırmacının, Türkiye’de yüksek din öğretimi konu alan çalışmalara katkı sağlaması ve yüksek din öğretimi politikalarına ışık tutması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Din Öğretimi Tarihi, Yüksek Din Öğretimi, İlahiyat Fakültesi, İslâmi İlimler Fakültesi.

Giriş

Türkiye’de Cumhuriyet tarihi boyunca toplumsal değişimi zorunlu kılan resmi/gayri resmi unsurların etkisi altında yüksek din öğretimi kurumları üzerine yürütülen tartışmalar her zaman var olmuştur. Söz konusu tartışmalar ve politikalar etrafında kimi zaman yüksek din öğretimi kesintiye uğramış, kimi zaman da dönüşerek/çeşitlenerek varlığını korumuştur. Bu varlık sorunu etrafında İlahiyat fakülteleri bir yüksek din öğretimi kurumu olarak bilimsel bilgi üretme görevini üstlendiği kadar din hizmetleri ve din öğretimi alanlarına meslek elemanı yetiştirme görevini de üstlenmiştir.

Siyasal/toplumsal yapıdan etkilenme ve aynı zamanda gündelik hayatı değiştirme gücüne de sahip olması nedeniyle İlahiyat fakülteleri, her mecrada sürekli tartışma konusu olmuştur. İlahiyat fakültesinin yeni devlet sisteminde var olup olamayacağına ilişkin tartışmalar devam ederken İlahiyat Fakültelerinin yüksek öğretim kurumları içinde ne tür bir fakülte olduğuna ya da olabileceğine ilişkin tartışmalar da başlamıştır. Bu tartışmalar etrafında “İlahiyat nedir?” ve “İlahiyatçı kimdir?” şeklindeki soruların cevabı aranmıştır. İlahiyat fakültelerinin kuruluş amaçlarını gerçekleştirmek üzere ne tür bir programa sahip olması gerektiği, söz konusu müfredattaki dersleri hangi nitelikteki öğretim elemanlarının okutması gerektiği, öğrencilerin yetkinlik, yeterlik ve becerilerin nitelikleri ayrıca fakültelerde yapılan yayınların nitelikleri gibi konular tartışılmıştır. Bu bağlamda, İlahiyat/İslâmî İlimler Fakültelerinin akademik yapılanma sorunlarını ele almadan önce bütüncül olarak fakültenin problem alanlarının neler olduğu ve bu konuda belli başlı hangi çalışmaların yapıldığı ve söz konusu problem alanları içerisinde akademik yapılanma sorununun nerede durduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Söz konusu tarihsel bağlam içerisinde yüksek din öğretiminin sorun alanları çeşitlenerek derinleşmiştir. Bu çerçevede, yüksek din öğretiminin nitelik, amaç ve kurumsallaşma¹, öğrencilerin nitelik, istihdam, mesleki tutum ve beklenti², öğretim elemanlarının nitelik³, yüksek din öğretiminde uzaktan eğitim⁴, yüksek din öğretiminde

¹ bk. Mustafa Usta, *Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Kurumsallaşma ve Ekolleşme Sorunları* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2001); Muhammet Şevki Aydın, “İlahiyat Lisans Programının Amaç Sorunu”, *Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu* (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); Cemal Tosun - Recai Doğan, “İlahiyat Fakültelerinin Yeniden Yapılanması Üzerine”, *Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu Bildiriler-Müzakereler* (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); Mehmet Bahçekapılı, *Türkiye’de Din Eğitiminin Dönüşümü (1997-2012)* (İstanbul: İlim Kültür Derneği Nakış Ofset, 2012); Mustafa Öztürk, “İlahiyatın Adı ve Amaçları Ne Olmalıdır?”, *Bugünün İlahiyatı Nasıl Olmalıdır? Sorunlar ve Çözümler*, ed. Süleyman Akyürek (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015); Ahmet Onay, “Yüksek Din Öğretiminde Nitelik veya Amaç Sorunu”, *Yüksek Din Öğretimi*, ed. Z. Şeyma Altın (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020); Süleyman Akyürek, “Yüksek Din Öğretiminde Kalite Güvence Sistemi: Akreditasyon (Yeterlik Tescil) Sorunu”, *Yüksek Din Öğretimi*, ed. Z. Şeyma Altın (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020); Hasan Meydan, “İlahiyat Fakültelerinde Kalite Güvence Sisteminin İmkânı Üzerine Bir Değerlendirme”, *Yüksek Din Öğretimi*, ed. Z. Şeyma Altın (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020).

² bk. Muammer Cengil, “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin İstihdam ve Bu Bağlamda Ders Programları Üzerine Bazı Öneriler”, *Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu* (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); Mevlüt Kaya, “İlahiyat Fakültelerinin İstihdam Alanlarına Uygun Eleman Yetiştirme Sorunu”, *Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler* (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); Ahmet Koç, “İlahiyat Fakültesi (İlahiyat Lisans Programı) Öğrencilerinin Sorunları ve Beklentileri”, *M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 25 (Ocak 2003); Şuayip Özdemir, “Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde İlahiyat Fakültesi Mezunlarının Çalışma Alanları ve Bu Alanlara Eleman Yetiştirmek Üzere İlahiyat Lisans Programında Yapılması Gerekli Düzenlemeler”, *Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler* (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); Ejder Okumuş, “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Problemleri -Dicle Üniversitesi Örneği-”, *Değerler Eğitimi Dergisi* 5/13 (Haziran 2007); Yakup Keskin, “Yeterlilik Açısından Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Bölümlerinin Değerlendirilmesi”, *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi* 5/3 (Aralık 2015); İbrahim Turan - Bayramali Nazıroğlu, “İlahiyat Fakültesine Yeni Gelen Öğrencilerin Sorun ve Beklentileri: Omü İlahiyat Fakültesi Örneği”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 8/36 (Nisan 2015); Macid Yılmaz, “İlahiyat Fakültesi Mezunlarına Verilen Pedagojik Formasyon Eğitiminin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutum ve Kaygı Düzeyleri Üzerindeki Etkileri”, *Bilimname* 28/1 (2015); Cemil Osmanoğlu, “Öğrencilerine Göre İdeal İlahiyat Fakültesi Öğrencisinin Nitelikleri ve Bunun İlahiyat Eğitimiyle İlişkisi”, *Değerler Eğitimi Dergisi* 36/16 (Aralık 2018); Mehmet Korkmaz, “İlahiyat Fakültelerinin Yaygın Din Eğitimi Yeterlikleri: Eğitim-Öğretim Alanı”, *Değerler Eğitimi Dergisi* 24/10 (Aralık 2012).

³ bk. Mustafa Köylü, “Öğretim Elemanlarının Niteliğini Artırmak İçin Neler Yapılabilir?”, *Bugünün İlahiyatı Nasıl Olmalıdır? Sorunlar ve Çözümler*, ed. Süleyman Akyürek (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015).

⁴ bk. Nurullah Altaş, “Yüksek Din Öğretiminde Uzaktan Eğitim Uygulamaları: İlitam ve Sorunları”, *Türkiye’de Din Eğitimi ve Sorunları*, ed. Mustafa Köylü (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2018).

lisansüstü eğitim⁵, kadınların yüksek din öğretimi⁶, farklı inanç gruplarının yüksek din öğretimi⁷ gibi konu ve sorunlar üzerine çalışmalar yapılmıştır. Bununla birlikte yüksek din öğretiminde bölüm, program ve müfredat sorunları da bazı çalışmalarda⁸ ele alınmıştır. Nazıroğlu çalışmasında⁹ yüksek din öğretimi kurumu olarak ilahiyat fakültelerinin sorun alanlarını: işlevsellik ve amaç sorunu, yapısal ve kurumsal sorunlar, idari özerklik ve akademik özgürlük sorunu, meşruiyet sorunu, kalite ve verimlilik sorunu olarak sınıflandırmıştır.

Hali hazırdaki İlahiyat/İslâmi İlimler Fakültelerinin eğitim-öğretime devam etmeleri ve mezunlarının istihdam edilmeleri nedeniyle fiilen sorunlar çözülmüş ya da yokmuş gibi düşünülmektedir. Bu çerçevede İlahiyat/İslâmi İlimler Fakültelerinin akademik yapılanma sorunu gündem dışı kalan ancak derinliğini kaybetmeyen bir sorun olarak durmaktadır. Çünkü fakültelerin kuruluş amaçları ancak akademik yapılanma ile gerçekleştirilebilir. Lisans ve lisansüstü programlar ve ders içerikleri de akademik yapılanma ile işlerlik kazanabilir.

⁵ bk. Gönül Turan, "İlahiyat Fakültesi Yüksek Lisans Öğrencilerinin Aldıkları Eğitime İlişkin Görüşleri Üzerine Nitel Bir Çalışma: Batı Karadeniz Üniversiteleri Örneği", *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi* 1/1 (Aralık 2017); Halit Ev, "İlahiyat Alanında Lisansüstü Eğitim ve Sorunları", *Türkiye'de Din Eğitimi ve Sorunları*, ed. Mustafa Köylü (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2018), 238-274.

⁶ bk. Hatice Kelpetin Arpağuş, "Tarihsel Perspektiften Kadınların Yüksek Din Eğitimi Kurumlarındaki Konum ve Durumları", *Yüksek Din Öğretimi*, ed. Z. Şeyma Altın (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020).

⁷ bk. Mehmet Saffet Sarıkaya, "Alevilerin Din Eğitimi Sorunları Bağlamında Yüksek Din Öğretiminde Aleviliğin Öğretimi İmkânı", *Yüksek Din Öğretimi*, ed. Z. Şeyma Altın (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020).

⁸ bk. Nevzat Yaşar Aşıkoğlu, "Din Hizmetleri Personelinin Yetiştirilmesi Sorununa Öğretim Programları Açısından Yeni Bir Yaklaşım", *Yaygın Din Eğitiminin Sorunları Sempozyumu* (Kayseri: İBAV Yayınları, 2003); Zafer Erginli, "İlahiyat Fakültesi Müfredatında İslâm Düşüncesinin Bütünlüğü Sorunu", *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu* (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); Şakir Gözütok, "İlahiyat Fakülteleri İçin Alternatif Program", *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu* (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); Mehmet Akif Kılavuz, "İlahiyat Fakültelerinde Din Hizmetleri Bölümü Oluşturulmasına Duyulan İhtiyaç", *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler* (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); Yurdağül Mehmedoğlu, "Dünya Dinleri Kültürü Bölümü Çok Kültürlü Din Eğitimi Ana Bilim Dalı", *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler* (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); Sadettin Özdemir, "İstihdam Alanlarına Göre İlahiyat Fakültelerinin Yeniden Yapılandırılması: Din Hizmetleri Bölümü Önerisi", *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler* (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); Ekrem Sarıkçıoğlu, "İlahiyat Tezsiz Yüksek Lisans Programı Üzerine Bazı Mülâhazalar", *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler* (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004); Recep Kaymakcan vd., "Öğrencilerin Gözüyle İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Bölümleri Üzerine Bir Araştırma", *Değerler Eğitimi Dergisi* 22/9 (Aralık 2011); Ayşe Taşkıran, "İlahiyat Fakültesi Müfredatında Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Derslerinin Yeri ve Fonksiyonlarına Dair Bir Araştırma (İlahiyat Fakültesi Öğrencileri Örneği)", *KSU İlahiyat Fakültesi Dergisi* 22 (Aralık 2013); Tahsin Görgün, "İlahiyat Akademik Yapılanması, Bölümleri ve Anabilim Dalları Nasıl Olmalıdır?", *Bugünün İlahiyatı Nasıl Olmalıdır? Sorunlar ve Çözümler*, ed. Süleyman Akyürek (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015); Muzaffer Üzümcü, "İlahiyat Fakülteleri Felsefe ve Din Bilimleri Bölümlerinde Akademik Yapılanma ve Lisansüstü Eğitim Üzerine Bir Değerlendirme", *Mevzu Sosyal Bilimler Dergisi* 3 (Mart 2020); Zeki Salih Zengin, "Eğitimde Yenileşme Döneminde Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Gelişmesi (Amaç-Akademik Yapı-Program)", *Yüksek Din Öğretimi*, ed. Z. Şeyma Altın (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020); Mustafa Öcal, "Bölümleşmiş Yüksek Din Öğretimi Uluslararası İslâmî İlimler Üniversitesi ve Uluslararası İslâm Kültür ve Medeniyeti Üniversitesi", *Yüksek Din Öğretimi*, ed. Z. Şeyma Altın (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020); Mustafa Koç, "Yüksek Din Öğretiminde Yeni Bir Paradigma Olarak Bölümleşme: 'Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü' Önerisi", *Yüksek Din Öğretimi*, ed. Z. Şeyma Altın (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020); Sadettin Özdemir, "Din Hizmetleri Alanındaki Hizmet Kalitesinin Artmasında İlahiyat/İslâmi İlimler Fakültelerinin Program Çeşitliliğinin Rolü", *Yüksek Din Öğretimi*, ed. Z. Şeyma Altın (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020); Ayhan Öz, "İlahiyat Fakültelerinde Program Çeşitliliği Açısından Seçmeli Dersler Üzerine Bir Değerlendirme", *Yüksek Din Öğretimi*, ed. Z. Şeyma Altın (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020).

⁹ Bayramali Nazıroğlu, "Yüksek Din Öğretimi", *Din Eğitimi*, ed. İbrahim Turan - Bayramali Nazıroğlu (Ankara: Bilimsel Araştırma Yayınları, 2020), 162-164.

Akademisyen istihdamı, akademik yapılanmaya bağlı olduğu gibi mezunların yeterlik ve yetkinlikleri de fakültenin akademik yapılanma biçimine bağlıdır. Bu çerçevede, İlahiyata ilişkin metodolojik problemlerin tartışma noktası fakültelerin akademik yapılanma formundan başlamaktadır.

1. Konu ve Problem

Literatürde yer alan çalışmalara bakıldığında, Türkiye'nin Cumhuriyet tecrübesi içinde yüksek din öğretiminin kavramsallaşma ve kurumsallaşma sorunu yaşadığı anlaşılmaktadır. Yükseköğretimde İlahiyat fakültelerinin yerine ve kuruluş amaçlarına, bu fakültelerinin hangi mesleğin bilgi ve becerisine sahip ilahiyatçılar yetiştireceğine ve mezunlarının istihdam alanının çeşitliliğine ilişkin sorunların da akademik yapılanma sorunuyla birlikte ele alınmasını gerektirmektedir. Bu bağlamda çalışmanın temel problemi şudur: Cumhuriyet tarihi boyunca yüksek din öğretiminin akademik yapılanma süreci nasıl bir seyir izlemiştir?

Çalışmanın alt problemleri ise şunlardır:

- A. İlahiyat/İslâmi İlimler Fakültelerinin, bölüm ve ana bilim dallarının oluşturulmasında hangi etmenlerin öne çıkmıştır?
- B. Fakülteadaki bölümler, öğrencilerin istihdam alanına yönelik midir?
- C. İlahiyat/İslâmi İlimler Fakültelerinin akademik yapılanması, fakültelerin bilimsel bilgi üretme misyonu ile uyumlu mudur?
- D. Bölümler istihdam alanına yönelik olursa nasıl olmalıdır?

Araştırmada akademik yapılanma ile merkeze alınan fikir, fakültelerde kurulan bölümler ve bu bölümler altında yer alan anabilim dallarıdır. Akademik yapılanma sorununun araştırmaya değer kılan nokta ise tarihi süreçte müzakere edilen yüksek din öğretimi sorunlarının doğrudan ve dolaylı olarak akademik yapılanma sorununa münfer olmasıdır. Bu çerçevede araştırmayı özgün kılan nokta ise yüksek din öğretiminin akademik yapılanma biçimini bir sorun olarak ele alırken tarihsel arka plana bir bütün olarak bakılması ve söz konusu sürecin analiz edilerek değerlendirilmesidir. Başka bir deyişle araştırmacının özgün yanı yüksek din öğretiminin akademik yapılanma sorununu ele alan birbirinden bağımsız birden çok çalışmanın önerilerini birleştiriyor olmasıdır. Bu bağlamda araştırmacının diğer özgün yanı Türkiye'de yüksek din öğretiminin akademik yapılanma sorununa ilişkin ciddi bir literatür sunuyor olmasıdır. Akademik yapılanmaya ilişkin tarihsel sürecin söz konusu literatüre dayalı olarak değerlendirilmesi de araştırmacının bir diğer özgün yanı olarak ifade edilebilir. Bugüne kadar ilgili literatürü değerlendiren bir çalışmanın yapılmamış olması da araştırmacının özgünlüğünü ve önemini arttırmaktadır. Bu kapsamda araştırmacının, Cumhuriyetten günümüze Türkiye'de Yüksek Din Öğretiminin akademik yapılanma sorununa ışık tutması ayrıca İlahiyat/İslâmi İlimler Fakültelerinin akademik yapılanma sorununu ele alan çalışmalara katkı sağlaması da beklenmektedir.

Söz konusu amaçlar doğrultusunda araştırmada, ülkemiz yüksek din öğretiminin akademik yapılanma tarihine yer verildikten sonra yüksek din öğretimi kurumlarındaki akademik yapısal dönüşümlere değinilmiştir. Daha sonra bu bilgiler ışığında İlahiyat/İslâmi İlimler fakültelerinin akademik yapılanma sorunu üzerinde durulmuştur. Yüksek din öğretime ilişkin geliştirilen politikaların ideal noktaya ulaşabilmesi ve yüksek din öğretimi kurumlarının kalite standartlarının yükseltilebilmesi için bu tarihi perspektife ihtiyaç duyulmaktadır.

Ülkemiz yüksek din öğretimi tarihindeki kurumsal çeşitlilik, araştırmacının konu ve problemine doğal olarak yansımaktadır. Halihazırda İlahiyat ve İslami İlimler Fakülteleri istihdam alanları tamamen aynı, müfredatları birbirine yakın ancak akademik yapılanmaları oldukça farklı yüksek din öğretimi kurumları olarak mevcudiyetlerini sürdürmektedirler. Araştırmada yüksek din öğretimi kurumlarının isimlerinin ayrı ayrı zikredilmesinin temelinde bu durum vardır. Ayrıca söz konusu durum kökleri yüksek din öğretiminin kuruluş yıllarına dayanan ve bugün de hâlâ devam eden bir sorun olarak yüksek din öğretiminin akademik yapılanma sorununun çalışmaya ne kadar değer bir konu olduğunu da göstermektedir.

2. Yöntem

Yüksek din öğretiminin akademik yapılanma sorununu konu alan bu çalışmada, literatür taraması yöntemi kullanılmıştır. Alan yazınların taranması ve yorumlanması sonucu yeni değerlendirmelere ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda yüksek din

öğretimini konu alan çalışmalar taranmıştır. Elde edilen çalışmalar yüksek din öğretimi tarihi ve sorunları bağlamında betimlenmeye çalışılmıştır. Yüksek din öğretimini konu alan çalışmalar içerisinde fakültenin akademik yapılanmasını konu alan çalışmalar doküman incelemesine dayalı olarak yorumlanmaya çalışılmıştır.

Türkiye’de yüksek din öğretiminin akademik yapılanma formları üzerine değerlendirme yapmadan önce söz konusu kurumların tarihine kısaca değinmekte yarar vardır.

3. Yüksek Din Öğretiminde Akademik Yapılanmanın Kısa Tarihi

İlahiyat/İslâmi İlimler Fakültelerinin akademik yapılanmaları, yüksek din öğretimin tarihinden bağımsız ele alınamaz. Bu nedenle Dârül-Fünûn İlahiyat Fakültesi, Ankara İlahiyat Fakültesi, Yüksek İslâm Enstitüsü ve İslâmi İlimler Fakültesinin akademik yapılanma tarihine bu bölümde kısaca yer verilmiştir. Bu çerçevede tarihi süreçte yüksek din öğretimi kurumlarında verilen dersler, derslerin bağlı olduğu bölümler, bölümlerin ve fakültelerin açılış ve kapanış gerekçeleri gibi yüksek din öğretiminin akademik yapılanma sürecini değerlendirmeye imkan tanıyan bilgiler sunulmuştur.

3.1. Dârül-Fünûn İlahiyat Fakültesi

1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasıyla birlikte pek çok alanda kurumsal/yapısal değişikliğe gidilmiş ve bu doğrultuda hukuki düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemelerden biri de Tevhîd-i Tedrisât Kanunudur. 3 Mart 1924 (1340) tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi’nce kabul edilmiş, 6 Mart 1924 tarihinde Resmi Ceride’de 430 sayılı kanun olarak yayınlanmış ve yürürlüğe girmiştir. Bu kanunun ilk üç maddesi gereği mektep ve medreseler Maarif Vekaletine bağlanmıştır.¹⁰

Bu kanunun “Maarif Vekâleti yüksek diniyat mütehassısları yetiştirmek üzere Dârü’l-Fünûn’da bir İlahiyat Fakültesi tesis ve imamet ve hitabet gibi hıdemât-ı dîniyenin ifası vazifesi ile mükellef memurların yetişmesi için ayrı mektepler küşat edecektir” şeklindeki 4. maddesi ile Dârü’l-Fünûn’da bir İlâhiyat Fakültesi kurulması kararlaştırılmıştır.¹¹ Bu karara dayanarak 21 Nisan 1924 tarihinde kabul edilen İstanbul Dârü’l-Fünûn Talimatnamesiyle Tıp, Hukuk, Edebiyat ve İlahiyat fakülteleri kurulmuştur. Öğretim süresi üç yıl olan İlahiyat Fakültesi için İstanbul Üniversitesi Eski Kütüphanesi olarak kullanılmış olan Medresetü’l-Kûzat binası tahsis edilmiştir.¹² 1924 yılı sonbaharında 284 öğrenci ile öğretime başlamıştır.¹³

21 Nisan 1924 İstanbul Dârü’l-Fünûnu Talimatnamesinin 8. maddesinde İlahiyat Fakültesinde okutulacak dersler şöyle sıralanmıştır: Tefsir ve Tefsir Tarihi, Hadis ve Hadis Tarihi, Fıkıh Tarihi, Kelâm Tarihi, Mâbadüttabiiyât, (düzeltme “Mabe’de’t-Tabia”)¹⁴, Tasavvuf Tarihi, İçtimaiyyat, Ruhıyyât, İslâm Felsefesi Tarihi, İçtimâî Ruhıyyât, Tarih-i Felsefe, Türk Tarih-i Diniyesi.¹⁵

27 Eylül 1925 tarihinde, Talimatnamenin 8. maddesi değiştirilerek programda şu düzenleme yapılmıştır: Mabe’de’t-Tabia, Ruhıyyât, İslâm Felsefesi Tarihi, İçtimâî Ruhıyyât dersleri programdan çıkarılmış yerine Felsefe Tarihi, Arap Edebiyatı, Felsefe-i Din, İslâm Filozofları, İslâm Bediyyatı, Hal-i Hazırda İslâm Mezhepleri, Akvam-ı İslâmiyye Etnografyası isimli dersler getirilmiştir.¹⁶

¹⁰ bk. Osman Ergin, *Türkiye Maarif Tarihi I-II* (İstanbul: Eser Matbaası, 1977); Mustafa Öcal, *Tanıkların Dilinden Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi ve Dini Hayat I* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2008), 21; Asım Arı, “Tevhid-i Tedrisat ve Laik Eğitim”, *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi* 2/22 (Haziran 2002); Zeki Salih Zengin, “Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun Hazırlanmasından Sonraki İlk Dönemde Uygulanışı ve Din Eğitimi”, *Dini Araştırmalar* 5/13 (Haziran 2002).

¹¹ Halis Ayhan, *Türkiye’de Din Eğitimi (1920-1998)* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1999), 38; Muhammet Şevki Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı* (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 3. Baskı, 2016), 80.

¹² Zengin, “Tevhid-i Tedrisat ve Din Eğitimi”, 98.

¹³ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi*, 80.

¹⁴ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi*, 81.

¹⁵ Yurdağül Mehmedoğlu, *Tanzimat Sonrasında Okullarda Din Eğitimi (1838-1920)* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2001), 213; Zengin, “Tevhid-i Tedrisat ve Din Eğitimi”, 98.

¹⁶ Ayhan, *Türkiye’de Din Eğitimi*, 40-41; Zengin, “Tevhid-i Tedrisat ve Din Eğitimi”, 98-99; Emre Dölen, “Osmanlıdan Cumhuriyete Darülfünûnda’da İlâhiyat Öğretimi”, *Dârülfünûn İlâhiyat Sempozyumu Tebliğleri* (İstanbul, 2010), 120.

31.05.1933'de çıkarılan 2252 sayılı kanunla İstanbul Üniversitesi açılmıştır. Böylelikle İlahiyat Fakültesi kapatılarak yerine Edebiyat Fakültesinin Şarkiyat Enstitüsüne bağlı *İslâm Tetkikleri Enstitüsü* açılmıştır. Bu enstitü yalnızca araştırma amacı taşımış ve öğrenci almamıştır. 1936 yılında kapatılmıştır.¹⁷

3.2. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Fakültenin kuruluşuna ilişkin kanun 3 Mayıs 1949 tarihinde meclis gündemine gelmiştir. Genel kurul görüşmeleri sonucu, 4 Haziran 1949 tarihinde 5424 sayılı kadro kanunuyla Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinin kuruluş kanunu kabul edilmiştir. Böylelikle 21 Kasım 1949 tarihinde 85 öğrenciyle öğretime başlamıştır. Fakültenin kurulmasında, din meselesinin ilmi esaslara göre incelenmesi ve alanında yetkin din adamlarının yetiştirilmesi gibi amaçlar yer almıştır.¹⁸

Fakülte programında yer alan dersler şu şekilde belirlenmiştir: Arapça, Farsça, Yabancı Dil (İngilizce, Almanca, Fransızca), Sosyoloji, Mantık ve İlimler Felsefesi, İslâm Dini ve Mezhepleri Tarihi, İslâm Sanatı Tarihi, Mukayeseli Dinler Tarihi.¹⁹

Fakültenin 1953 yılındaki programında yer alan dersler şöyledir: Arapça, Farsça, Batı Dili, Klasik Dini Türkçe Metinler, Kur'ân ve İslâm Dini Esasları, İslâm Tarihi, Din Psikolojisi, Din Sosyolojisi, Felsefe ve Mantık, Tefsir, Hadis, İslâm Mezhepleri Tarihi, Kelâm, İslâm Felsefesi, Dinler Tarihi, İslâm Hukuku, İslâm Sanatları Tarihi, Tezyini Sanatlar ve Paleografi, Pedagoji, Tasavvuf Tarihi, Türk İslâm Tezyini Sanatları, İnkılap Tarihi.²⁰

1972 yılında öğretim süresi 5 yıla çıkarılmıştır. Programa, pedagojik formasyon dersleri getirilmiş ve öğretmenlik uygulaması başlatılmıştır.²¹ Tefsir ve Hadis Bölümü ile Kelâm ve İslâm Felsefesi bölümü oluşturulmuştur. 4 ve 5. Sınıfta öğrencilere bölüm seçme hakkı verilmiştir. Öğrenciler, mezun oldukları bölüm dikkate alınmaksızın, Din Bilgisi ve Meslek dersi öğretmenleri olarak atanabilmişlerdir. Öğrenciler ayrıca, Diyanet İşleri Başkanlığı'nda da görev alabilmişlerdir.²² Öğrencilerin öğretmen olabilmeleri için almaları gereken program dışı dersler ise şunlardır: Eğitime Giriş, Türk Eğitim Tarihi, Türk Milli Eğitim Teşkilatı, Mukayeseli Eğitim, Eğitim Psikolojisi, Eğitim Sosyolojisi, Genel Öğretim Bilgisi. Fakültenin 1972 yılındaki programında yer alan dersler ise şöyledir: Kur'ân, İslâm Dini Esasları, Felsefeye Giriş, Arapça, Batı Dili, İslâm Tarihi, Felsefe Tarihi, Mantık, Türk İslâm Edebiyatı, Din Sosyolojisi, Din Psikolojisi, Farsça, Tefsir, Hadis, İslâm Hukuku, İslâm Mezhepleri Tarihi, Dinler Tarihi, Sistemik Kelâm, Türk İslâm Sanatları Tarihi, İslâm Felsefesi ve Filozofları, Kelâm, İslâm Kurumları Tarihi, Dini Türk Musikisi, Pedagoji, Türk Devrim Tarihi, Bilimler Tarihi, Din Felsefesi, Felsefe Tarihi,²³

3.3. Yüksek İslâm Enstitüleri

Yüksek İslâm Enstitüsü ilk olarak 1959 yılında, 7344 sayılı kanunla Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bir yüksekokul statüsünde İstanbul'da açılmıştır, 19.11.1959 tarihinde eğitim öğretime başlanmıştır. Öğrenim süresi 4 yıl olarak belirlenmiştir. Yalnızca İmam-Hatip Okulu mezunları kayıt yaptırma hakkına sahip olmuştur.²⁴ İstanbul'un ardından sırasıyla (24 Kasım 1962) Konya, (12 Aralık 1965) Kayseri, (25 Ağustos 1966) İzmir, (30

¹⁷ Mustafa Öcal, "İlahiyat Fakültelerinin Tarihçesi", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (Ocak 1986), 114; Ekmeleddin İhsanoğlu, "Osmanlı Eğitim ve Bilim Kurumları", *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi II*, ed. Ekmeleddin İhsanoğlu (İstanbul: İslâm Tarihi, Sanat ve Kültür Araştırmaları Merkezi, 1998), 330; Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 50; Zeynep Kaya, "Yükseköğretimde Din Eğitimi", *Din Eğitimi*, ed. M. Fatih Genç (İstanbul: Lisans Yayıncılık, 2020), 212.

¹⁸ Hilmi Ziya Ülken, "İlahiyat Fakültesinin Geçirdiği Safhalar", *AÜ İlahiyat Fakültesi Albümü (1949-1960)* (Ankara, 1961), 8-10; Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 218; İsmet Parmaksızoğlu, *Türkiye'de Din Eğitimi* (Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1966), 29.

¹⁹ Münir Koştaş, "Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 31/1 (Nisan 1990), 8-11.

²⁰ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi*, 135.

²¹ Suat Cebeci, "Cumhuriyet Döneminde Yüksek Din Öğretimi". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* Özel Sayı 39/2 (Ağustos 1999), 299.

²² Mustafa Öcal, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi* (İstanbul: Düşünce Kitabevi, 2011), 404.

²³ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi*, 140-143.

²⁴ Mustafa Öcal, "Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Din Eğitimi-Öğretimi", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/1 (Ocak 1998), 252; Suat Cebeci, *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye'de Din Eğitimi* (Ankara: Akçağ Yayınları, 2. Baskı, 2005), 195.

Temmuz 1969) Erzurum, (28 Kasım 1975) Bursa, (1976) Samsun ve (1980) Yozgat illerinde İslâm Enstitüleri açılmıştır.²⁵

Yüksek İslâm Enstitüsünün 1959 yılı programında yer alan derler şöyledir: Kur'ân-ı Kerîm, Vücûh İlmi, Tefsir, Belâgat-ı Kur'âniyye, Hadis, Siyer, İlm-i Tevhid, Kelâm, İslâm Hukuku, Fıkıh, Usûl-i Fıkıh, İslâm Dini ve Mezhepleri Tarihi, Mukayeseli Dinler Tarihi, İslâmî Türk Edebiyatı Tarihi, Tasavvuf Tarihi, Ahlak, Mantık, İslâm Tarihi, İslâm Felsefesi, Muasır İslâm Ülkeleri Tarih ve Coğrafyası, Arap Dili ve Edebiyatı, Din Psikolojisi, İslâm Sanatları Tarihi, Hitabet ve İrşad, Dinî Mûsiki, Yabancı Dil (Almanca, Fransızca, İngilizce), İnkılâp Tarihi.²⁶

19 Ocak 1972'de Resmi Gazetede yayınlanıp yürürlüğe giren yönetmelik doğrultusunda, 1972-1973 öğretim yılından itibaren enstitünün programlarında, öğretmenlik meslek dersleri ile birlikte din hizmetleri alanına yönelik bazı yeni dersler de yer almıştır.²⁷

Yüksek İslâm Enstitüsünün 1972 yılı programında yer alan derler şöyledir: Kur'ân-ı Kerîm, Tefsir, Hadis, Fıkıh, Kelâm ve İslâm Düşüncesi, İslâm ve Ahlakı, Siyer ve İslâm Tarihi, İslâm Mezhepleri Tarihi, Tasavvuf ve Tarihi, İslâmî Türk Edebiyatı Tarihi, Hitabet ve İrşad, Mesleki Türk Musikisi, Arap Dili Edebiyatı, Farsça, İslâm Türk Medeniyeti Tarihi, Din Psikolojisi, Din Sosyolojisi, Dinler Tarihi, Sistemik Felsefe ve Mantık, Teşkilat ve İdare, Seminer, Halk Eğitimi ve Toplum Kalkınması, Türk İnkılâp Tarihi, Yabancı Dil. Yine bu yıla ait pedagojik formasyon dersleri şöyle sıralanmaktadır: Ruh Sağlığı ve Rehberlik, Ölçme ve Değerlendirme, Eğitim Sosyolojisi, Öğretim Bilgisi.²⁸

1979 yılında bir değişikliğe daha gidilerek ilk iki yılda genel eğitim verilmesi, üçüncü sınıfta ise öğrencilerin Tefsir-Hadis, Fıkıh-Kelâm ve İslâm Dini Esasları olmak üzere üç ayrı bölüme ayrılması kararlaştırılmıştır.²⁹

1979 yılı programında yer alan derler şöyledir: Türkçe Kompozisyon, Edebiyat, Osmanlıca, İslâm Türk Medeniyeti Tarihi, Mantık-Felsefe, Türk Devrim Tarihi, Yabancı Dil, Seçmeli Dersler, (Mesleki Türk Musikisi, Hüsn-i Hat, Kütüphanecilik, Paleografi, Mezhepler Tarihi), Kur'ân-ı Kerîm, Arap Dili ve Edebiyatı, Tefsir, Hadis, Fıkıh, Kelâm, İslâm Dini ve Esasları, Siyer ve İslâm Tarihi, İslâm Ahlakı, İslâm Mezhepleri Tarihi, Dinler Tarihi, Tasavvuf ve İrşad, Din Psikolojisi, Din Sosyolojisi, Eğitime Giriş, Eğitim Psikolojisi, Genel Öğretim Metotları, Ölçme ve Değerlendirme, Eğitim İdareciliği, Eğitim Sosyolojisi, Araştırma Teknikleri.³⁰

3.4. İslâmi İlimler Fakültesi

İlk olarak 12 Mart 1971 yılında, beş yıllık bir fakülte olarak Erzurum'da kurulmuştur. İlahiyat Fakültelerinin ve Yüksek İslâm Enstitülerinin kuruluş amaçlarına benzer bir gaye ile açılmıştır. İslâmi İlimler Fakültesi, imam-hatip okulu mezunlarına üniversiteye girme imkânı ayrıca Yüksek İslâm Enstitüsü mezunlarına da doktora yapma imkânları sağlamıştır.³¹

Halit Ev³² tarafından tablo haline getirilen programa göre derslerin bölümlere göre dağılımları ve haftalık ders saatleri şöyledir:

Tefsir-Hadis Bölümü: Arapça 13 saat, Kur'ân-ı Kerim 10 saat, Retorik 3 saat, İslâm Dini Esasları 5 saat, Tefsir ve Usûlü 16 saat, Hadis ve Usûlü 15 saat, İslâm Hukuku 55 saat, İslâm Felsefesi ve Kelâm 2 saat, Paleografi 10 saat, İslâm Sanatları Tarihi 3 saat, İslâm Tarihi ve Siyer 2, Dinler Tarihi 4, Pedagoji 2, Türkçe Kompozisyon 5 saat, Türkçe Dil Bilgisi 5 saat, Osmanlıca 40 saat, Devrim Tarihi 1 saat, Yabancı Dil 13 saat, Farsça 5 saat.

Kelâm ve İslâm Felsefesi Bölümü: Arapça 10 saat, Kur'ân-ı Kerim 2 saat, Tefsir ve Usûlü 2 saat, Hadis ve Usûlü 2 saat, İslâm Hukuku 43 saat, Tevhid ve Kelâm 15 saat,

²⁵ Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 235; Öcal, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 415.

²⁶ Mustafa Öcal, "Yüksek İslâm Enstitüsü", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 44/48-52.

²⁷ Halit Ev, "Yükseköğretimde Din Öğretimi", *Din Eğitimi*, ed. Mustafa Köylü - Nurullah Altaş (İstanbul: Ensar Neşriyat, 6. Baskı, 2016), 272.

²⁸ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi*, 159.

²⁹ Muhammed Ali Yazıbaşı, "Yükseköğretimde Din Eğitimi", *Din Eğitimi*, ed. Hasan Dam (İstanbul: Lisans Yayıncılık, 2. Baskı, 2019), 160.

³⁰ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi*, 160-161.

³¹ Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 223.

³² Ev, "Yükseköğretimde Din Öğretimi", 279.

Tasavvuf ve Tarihi 6 saat, Paleografi 10 saat, Dinler Tarihi 3, Pedagoji 1, Mantık ve Cedel 5 saat, Sistematiik Felsefe 4 saat, Felsefe Tarihi 20 saat, Okkült Bilgisi 5 saat, Türkçe Kompozisyon 3 saat, Osmanlıca 42 saat, Devrim Tarihi 9 saat, Yabancı Dil 3 saat.

Fıkıh ve İslâm Hukuku Bölümü: Arapça 13 saat, Kur'ân-ı Kerim 6 saat, Tefsir ve Usûlü 3 saat, Hadis ve Usûlü 2 saat, İslâm Hukuku 53 saat, Fıkıh 18 saat, Fıkıh Usulü 4 saat, Mukayeseli İslâm Hukuku 4 saat, İslâm Felsefesi ve Kelâm 2 saat, İslâm Medeniyeti ve Müesseseleri Tarihi 7 saat, Paleografi 17 saat, Dinler Tarihi 4, Pedagoji 2, Türkçe Kompozisyon 3 saat, Osmanlıca 40 saat, Devrim Tarihi 1 saat, Yabancı Dil 9 saat.

İslâm Dil ve Edebiyatı Bölümü: Arapça 16 saat, Kur'ân-ı Kerim 6 saat, Tefsir ve Usûlü 2 saat, Hadis ve Usûlü 2 saat, İslâm Hukuku 26 saat, İslâm Felsefesi ve Tasavvuf 2 saat, İslâm - Türk Edebiyatı 15 saat, İslâm Medeniyeti ve Müesseseleri Tarihi 3 saat, Paleografi 31 saat, İslâm Sanatları Tarihi 3 saat, Dinler Tarihi 2, Felsefe Tarihi 6 saat, Mantık 4 saat, Okkült Bilgisi 2 saat, Türkçe Kompozisyon 3 saat, Osmanlıca 43 saat, Devrim Tarihi 1 saat, Farsça 12 saat.

3.5. 1980 Sonrası Yüksek Din Öğretimi

Tevhid-i Tedrisattan itibaren İlahiyat Fakültesi, Yüksek İslâm Enstitüsü ve İslâmi İlimler Fakültesi gibi farklı isim ve programlarla yürütölen yüksek öğretim kurumları, 1981 yılında çıkarılan 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu ile "Yükseköğretim Kurulu" altında toplanmıştır. Bu çerçevede, Yüksek İslâm Enstitüleri ve İslâmi İlimler Fakültesi, İlahiyat Fakültesi'ne dönüştürölerek her biri bulunduğu ildeki üniversiteye bağlanmıştır.³³ Aynı kanunla tüm İlahiyat Fakülteleri'nin öğretim süresi, ilk yılı hazırlık olmak üzere, 5 yıla çıkarılmıştır. Hazırlık sınıfında 20 saat Arapça, 5 saat Kur'ân-ı Kerim ve 1 saat İslâm Dini Esasları isimli dersler okutulmuştur. Fakülteye kayıt için genel ve meslek lisesi mezunu olma ve üniversiteye giriş sınavından yeterli puan alma şartı getirilmiştir.³⁴

Akademik amaçlarla kurulan bu fakülteler başlangıçta Tefsir-Hadis, Kelâm-İslâm Felsefesi, İslâm Medeniyeti ve Sosyal Bilimler olmak üzere üç bölüme ayrılmışlardır. Programda 39 farklı dersle birlikte bir de seçmeli dersler yer almıştır. Dokuz çeşit öğretmenlik bilgisi dersi dışında kalan dersleri, alan bilgisi ve genel kültür derslerinden oluşmuştur.³⁵

Fakültenin 1983 yılındaki programında şu dersler yer almıştır: Arapça, Kur'ân-ı Kerim, İslâm Dini Esasları, Tefsir Usûlü, Hadis Usûlü, Tefsir, Hadis, İslâm Hukuk Usûlü, İslâm Hukuku, İslâm Mezhepleri Tarihi, Kelâm, Tasavvuf, Türk-İslâm Edebiyatı, Türk-İslâm Sanatları Tarihi, Dinler Tarihi, Din Sosyolojisi, Din Psikolojisi, Din Eğitimi, Din Felsefesi, İslâm Kurumları Tarihi, İslâm Tarihi, Yeniçağ Felsefesi Tarihi, Mantık, İlkçağ Felsefesi Tarihi, İslâm Felsefesi Tarihi, Seçmeli (Musiki- Paleografi-Farsça), Atatürk İlke ve İnkıllapları, Araştırma Teknikleri, Eğitime Giriş, Eğitim Sosyolojisi, Eğitim Psikolojisi, Eğitim Yönetimi, Eğitim Programları ve Öğretim Yöntemleri, Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme, Eğitim Teknolojisi, Rehberlik, DKAB Özel Öğretim Yöntemleri, Uygulama, Türk Dili, Yabancı Dil, Beden Eğitimi ve Güzel Sanatlar.³⁶

1991 yılında İlahiyat Fakültesinde, Temel İslâm Bilimleri, Felsefe ve Din Bilimleri, İslâm Tarihi ve Sanatları olmak üzere üç bölüm oluşturulmuştur.³⁷ Temel İslâm Bilimleri Bölümü altında, Tefsir, Hadis, İslâm Hukuku, Kelâm, İslâm Mezhepleri Tarihi, Tasavvuf ve Arap Dili ve Belâgatı olmak üzere 7 Anabilim dalı açılmıştır. Felsefe ve Din Bilimleri Bölümünde, Felsefe Tarihi, İslâm Felsefesi, Din Felsefesi, Mantık, Dinler Tarihi, Din Sosyolojisi, Din Psikolojisi ve Din Eğitimi olmak üzere 8 Anabilim dalı açılmıştır. İslâm Tarihi ve Sanatları Bölümünde ise İslâm Tarihi, Türk İslâm Sanatları Tarihi, Türk İslâm Edebiyatı ve Türk Din Musikisi olmak üzere 4 Anabilim dalı açılmıştır. Böylelikle üç bölümde toplam 19 Anabilim dalı açılmıştır.³⁸

³³ Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 223; Mustafa Öcal, "Türkiye'de Din Eğitimi Tarihi", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 12/6 (Eylül 2008), 404.

³⁴ Öcal, "İlahiyat Fakültelerinin Tarihçesi", 120.

³⁵ Ev, "Yükseköğretimde Din Öğretimi", 281.

³⁶ Öcal, "İlahiyat Fakültelerinin Tarihçesi", 122; Ev, "Yükseköğretimde Din Öğretimi", 262.

³⁷ Nevzat Yaşar Aşıköğlü, "Yüksek Öğretimde Din Eğitimi ve Öğretimi", *Din Eğitimi El Kitabı*. ed. Recai Doğan - Remziye Ege (Ankara: Grafiker Yayınları, 2012), 220; Ev, "Yükseköğretimde Din Öğretimi", 283.

³⁸ Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 467.

1998 yılında, bünyesinde eğitim fakülteleri bulunan üniversitelerdeki İlahiyat Fakülteleri “İlahiyat Lisans Programı” ve “İlköğretim Din Kültürü Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Programı” olmak üzere iki ayrı bölüme ayrılmıştır.³⁹ Bu program 2006 yılında “Din Kültürü Ahlak Bilgisi Eğitimi Bölümü” adıyla eğitim fakültesine aktarılmıştır. 2010 yılında “İlköğretim Din Kültürü Ahlak Bilgisi Eğitimi Bölümü” adını almıştır.⁴⁰

Yeni düzenleme ile hazırlık sınıfı kaldırılarak her iki bölüm için dört yıllık bir program öngörülmüştür. Ancak, pedagojik formasyon dersleri, İlahiyat Lisans Programı’ndan çıkarılmıştır. İlahiyat Lisans programını bitirenlerden liselerde Din Kültürü ve İmam-Hatip Liselerinde meslek dersi öğretmeni olmak isteyenler için “Alan Öğretmenliği Tezsiz Yüksek Lisans Programı”ndan mezun olma şartı getirilmiştir. 2006 yılında İDKAB programının eğitim fakültelerine aktarılmasının ardından İlahiyat Lisans Programını mezunlarının öğretmenlik eğitimi alabilmesi için Ankara Üniversitesi dışında da tezsiz yüksek lisans programları açılmıştır.⁴¹ 2010 yılında bu uygulamadan vazgeçilerek, “Formasyon Sertifika Programı” uygulaması başlamıştır.⁴² 2012’de bölüm, eğitim fakültelerinden tekrar ilahiyat fakültelerine aktarılmış, böylece ilahiyat fakülteleri 1998 yılındaki konumuna geri dönmüştür.⁴³ 2015 yılında ise ilahiyat fakülteleri bünyelerinde bulunan İDKAB bölümlerine öğrenci alımı durdurulmuştur.⁴⁴

Bugün ülkemizde %100 İngilizce, %100 Arapça, %30 Arapça ve %100 Türkçe İlahiyat/İslâmi İlimler lisans programları vardır. Türkçe lisans programı dört yıl devam etmekte diğer programlar hazırlık sınıfları ile birlikte beş yıl sürmektedir. Ayrıca Ankara, İstanbul, Marmara, Uludağ, Necmettin Erbakan, 29 Mayıs Üniversiteleri bünyesinde Uluslararası İlahiyat programı bulunmaktadır. 2021 yılı itibarıyla Yüksek Öğretim Kurumu Lisans Atlasında örgün, ikinci öğretim, burslu, uluslararası, İngilizce, Arapça, vakıf ve devlet olmak üzere 160 İslâmi İlimler / İlahiyat programı mevcuttur. Ayrıca Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi bünyesinde Dünya Dinleri, Uluslararası İlahiyat Yaygın Din Öğretimi ve Uygulamaları bölümü açılmıştır.

4. İlahiyat/İslâmi İlimler Fakültelerinin Akademik Yapısı

Cumhuriyet tarihinden günümüze yüksek din öğretiminin akademik yapılanma süreci, maarif tarihimize bağlı olarak birçok aşamadan geçmiştir. Bu süreci aşağıdaki tabloda görmek mümkündür.

Tablo 1: Yüksek Din Öğretiminde Akademik/Bölümsel Yapılanmanın Tarihi Seyri

S. No.	Yüksek Din Öğretimi Kurumu	Akademik Yapı	Sonuç
1	Dârü'l-Fünûn İlahiyat Fakültesi-1924	Yapılandırılmamış	1933 yılında kapatılmıştır.
2	İslâm Tetkikleri Enstitüsü-1933	Yapılandırılmamış	1936 yılında kapatılmıştır.
3	Ankara İlahiyat Fakültesi-1949	Yapılandırılmamış	1972 yılında bölümlere ayrılmış.
4	Yüksek İslâm Enstitüsü-1959	Yapılandırılmamış	1979 yılında bölümlere ayrılmış.
5	İslâmi İlimler Fakültesi-1971	Tefsir-Hadis Kelâm ve İslâm Felsefesi Fıkıh ve İslâm Hukuku İslâm Dil ve Edebiyatı	1981 yılında, 2547 sayılı kanunla İlahiyat Fakültesine dönüştürülmüştür.
6	Ankara İlahiyat Fakültesi 1972	Tefsir ve Hadis Kelâm ve İslâm Felsefesi	İstihdam alanları dikkate alınmadığı için işlevsiz kalmıştır.
7	Yüksek İslâm Enstitüsü-1979	Tefsir-Hadis Fıkıh-Kelâm	İstihdam alanları dikkate alınmadığı için işlevsiz

³⁹ Öcal, *Türkiye’de Din Eğitimi*, 439-440.

⁴⁰ Yazıbaşı. “Yükseköğretimde Din Eğitimi”, 164; Nazıroğlu, “Yüksek Din Öğretimi”, 154.

⁴¹ Ev, “Yükseköğretimde Din Öğretimi”, 284.

⁴² Keskin, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Bölümlerinin Değerlendirilmesi”, 306.

⁴³ bk. Bahçekapılı, *Türkiye’de Din Eğitimi*.

⁴⁴ Keskin, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Bölümlerinin Değerlendirilmesi”, 305.

8	İlahiyat Fakültesi-1981	İslâm Dini Esasları Tefsir-Hadis Kelâm-İslâm Felsefesi İslâm Medeniyeti ve Sosyal Bilimler	kalmıştır. 1991 yılında yeniden yapılandırılmıştır.
9	Ankara İlahiyat Fakültesi- 1991	Temel İslâm Bilimleri Felsefe ve Din Bilimleri İslâm Tarihi ve Sanatları	1998’de güncelleme yapılmıştır. Kısmen güncelliğini korumaktadır.
10	İlahiyat Fakültesi-1998	Temel İslâm Bilimleri Felsefe ve Din Bilimleri İslâm Tarihi ve Sanatları İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Programı	2006 yılında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Bölümü olarak Eğitim Fakültelerine aktarılmıştır.
11	Eğitim Fakülteleri-2006	DKAB Öğretmenliği Bölümü	2011 yılında İlahiyat Fakültelerine aktarılmıştır.
12	İlahiyat Fakülteleri-2012	Temel İslâm Bilimleri Felsefe ve Din Bilimleri İslâm Tarihi ve Sanatları İlköğretim DKAB Öğretmenliği	2014-2015 E-Ö döneminde İDKAB bölümüne öğrenci alımı durdurulmuştur

Tablo 1’de kuruluşundan günümüze yüksek din öğretimi kurumlarının isimleri, açılış ve kapanış tarihleri, varsa bölüm ve anabilim dallarına ilişkin bilgiler çizelge haline getirilmiştir. Günümüzdeki İlahiyat/İslâmi İlimler Lisans programı, fakültelerdeki mevcut bölümlerden dersler verilmek suretiyle öğrencilere temel ilahiyat müktesebatını kazandırmayı hedefleyen bir programdır. Akademik yapı ve bölümler istihdam alanına yönelik değildir ve bölümlere ilişkin farklı bir mezuniyet belgesi verilmemektedir. Ayrıca İlahiyat ve İslâmi İlimler Fakültelerine ilişkin yapı farkını Tablo 2 ve Tablo 3’te görmek mümkündür.

Tablo 2: Günümüz İlahiyat Fakültelerinin Akademik Yapısı, Bölümler ve Anabilim Dalları

A	Temel İslâm Bilimleri	B	Felsefe ve Din Bilimleri	C	İslâm Tarihi ve Sanatları
1	Tefsir	1	Din Eğitimi	1	İslâm Tarihi
2	Hadis	2	Din Psikolojisi	2	Türk İslâm Sanatları Tarihi
3	Kelâm	3	Din Sosyolojisi	3	Türk İslâm Edebiyatı
4	İslâm Hukuku	4	Dinler Tarihi	4	Türk Din Musikisi
5	İslâm Mezhepleri Tarihi	5	Din Felsefesi		
6	Arap Dili ve Belâgatı	6	İslâm Felsefesi		
7	Tasavvuf	7	Felsefe Tarihi		
8	Kur’ân-ı Kerim Okuma ve Kiraat İlmi	8	Mantık		

Tablo 3: Günümüzde İslâmi İlimler Fakültelerinin Akademik Yapısı, Bölümler ve Anabilim Dalları

A	Temel İslâm Bilimleri	B	Felsefe ve Din Bilimleri	C	İslâm Tarihi ve Sanatları
1	Tefsir	1	Din Bilimleri	1	Siyer-i Nebi ve İslâm Tarihi
2	Hadis	2	İslâm Felsefesi	2	İslâm Sanatları ve Dini Musikisi
3	Kelâm			3	Osmanlı Türkçesi ve

- 4 İslâm Hukuku
- 5 İslâm Mezhepleri Tarihi
- 6 Arap Dili ve Belâgatı
- 7 Tasavvuf
- 8 Kur'ân-ı Kerim Okuma ve Kıraat İlmî

İlahiyat fakültelerine göre İslâmi İlimler Fakültelerinin akademik yapısı bazı değişiklikler arz etmektedir. Özellikle İlahiyat Fakültelerinde Felsefe ve Din Bilimleri bölümü altında yer alan ana bilim dalları, İslâmi İlimler Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri bölümü altında yer almamaktadır. İslâmi İlimler Fakültesinde *İslâm Felsefesi* ve *Din Bilimleri* olarak iki ana bilim dalı oluşturulmuştur. Böylelikle Din Eğitimi, Din Psikolojisi, Din Sosyolojisi, Din Felsefesi, Dinler Tarihi, İslâm Felsefesi, Mantık ve Felsefe Tarihi gibi ana bilim dallarının idari ve akademik statüsü yok sayılmıştır. Bu durum söz konusu ana bilim dallarında yapılacak araştırmaları ve istihdamı olumsuz etkileyecek bir akademik yapılanmadır.

Cumhuriyet tarihi boyunca yüksek din öğretiminde yaşanan söz konusu olumsuzlukları ele alan ve önerilerde bulunan çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalarda genel olarak yer alan bölüm önerilerini aşağıdaki tabloda görmek mümkündür.

Tablo 4: Tarihi Süreçte İlahiyat/İslâmi İlimler Fakültelerine Yönelik Bölüm Önerileri

S. No	Önerilen Bölüm	Öneride Bulunan
1	Temel İlahiyat Eğitimi sonrası: Vaizlik ve Müftülük Dini Danışmanlık ve Rehberlik İHL Meslek Dersleri Öğretmenliği Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği	Tosun ve Doğan ⁴⁵
2	Dini Araştırmalar Meslek Dersleri ve DKAB Öğretmenliği Din Hizmetleri	Buyrukçu ⁴⁶
3	İlahiyat Sosyal Hizmet Alanı	Cengil ⁴⁷
4	Hafızlık ve Müezzinlik Yurt Dışı Din Hizmetleri İmam-Hatip ve Vaizlik	Kaya ⁴⁸
5	Din Hizmetleri	Kılavuz ⁴⁹
6	Dünya Dinleri Kültürü	Mehmedoğlu ⁵⁰
7	Din Hizmetleri	Özdemir ⁵¹
8	Din Hizmetleri İHL Meslek Dersleri Öğretmenliği Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği	Öcal ⁵²
9	Manevi Danışmanlık ve Rehberlik	Koç ⁵³

Tarihi süreçte yüksek din öğretimine yönelik bölüm önerilerini iki başlık altında sınıflandırmak mümkündür. Öte yandan bu sınıflandırma bir zorunluluktur. Çünkü önerilen

⁴⁵ Tosun - Doğan, "İlahiyat Fakültelerinin Yeniden Yapılanması Üzerine", 500-501.

⁴⁶ Ramazan Buyrukçu, "İlahiyat Fakültelerinin Yeniden Yapılandırılması Problemi", *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu* (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004), 509-520.

⁴⁷ Cengil, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin İstihdam", 243-276.

⁴⁸ Kaya, "İlahiyat Fakültelerinin İstihdam Alanlarına Uygun Eleman Yetiştirme Sorunu", 211-242.

⁴⁹ Kılavuz, "İlahiyat Fakültelerinde Din Hizmetleri Bölümü", 383-408.

⁵⁰ Mehmedoğlu, "Dünya Dinleri Kültürü Bölümü", 521-536.

⁵¹ Özdemir, "İlahiyat/İslâmi İlimler Fakültelerinin Program Çeşitliliğinin Rolü", 537-558.

⁵² Öcal, "Bölümleşmiş Yüksek Din Öğretimi", 329-346.

⁵³ Koç, "Yüksek Din Öğretiminde Yeni Bir Paradigma", 347-398.

bölümler bu haliyle istihdam alanlarında unvan değişikliği ve görevde yükselme durumlarına imkan tanımamaktadır. Bu durum göz önüne alındığında yukarıdaki önerileri şu şekilde sınıflandırmak mümkündür:

Tablo 5: Bölüm Önerilerinin Sınıflandırılması

S. No	Örgün Din Eğitimi	Yaygın Din Eğitimi
1	İHL Meslek Dersleri Öğretmenliği Ortaöğretim DKAB Öğretmenliği İlköğretim DKAB Öğretmenliği	Vaizlik ve Müftülük Dini Danışmanlık ve Rehberlik İlahiyat Sosyal Hizmet Alanı Hafızlık ve Müezzinlik Yurt Dışı Din Hizmetleri İmam-Hatip ve Vaizlik Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dünya Dinleri Kültürü

Örgün Din Eğitimi Bölümü ve Yaygın Din Eğitimi Bölümü şeklindeki lisans düzeyindeki yapılanma ile Milli Eğitim Bakanlığı ve Diyanet İşleri Başkanlığı uhdesindeki mesleklerin her birine aday yetiştirilebilir. Böylelikle istihdam alanlarına yönelik sade, dinamik ve işlevsel bir yapılanmaya gidilebilir. Yapılanmanın dinamik özelliği sayesinde, ihtiyaçlar ve güncellemeler karşısında, yeni bölümlerin açılmasını ya da mevcut bölümlerin kapatılmasını gerektirmeden, toplumun ihtiyaçları doğrultusunda ortaya çıkan yeni meslek alanlarına yönelik güncellemeler yapılabilir.

Sonuç

1924'ten 2020'li yıllara Türkiye'de Yüksek Din Öğretiminde akademik yapılanma meselesinin ahenkli bir işleyişe kavuşturulamadığı anlaşılmaktadır. Resmi/gayri resmi unsurların etkisi altında yüksek din öğretimi kurumları açılıp kapandığı gibi istihdam alanlarına göre çeşitlenerek farklılaştığı da görülmektedir. Bu çalışmadaki bilgiler ışığında araştırmanın sonuçlarını şöyle sıralamak mümkündür:

1. Cumhuriyetin başından 1971 yılına kadar yüksek din öğretiminde bölümlere ilişkin bir yapı oluşturulmadığı anlaşılmaktadır.

2. Yüksek din öğretiminde ilk akademik yapılanmanın 1971 yılında İslami İlimler Fakültesinde Tefsir-Hadis, Kelâm ve İslâm Felsefesi, Fıkıh ve İslâm Hukuku, İslâm Dil ve Edebiyatı başlıkları altında oluşturulduğu görülmektedir.

3. 1971'den 1991'e kadar farklı adlardaki yüksek din öğretimi kurumlarında bölüm isimlerinin Tefsir-Hadis, Kelâm ve İslâm Felsefesi, Fıkıh ve İslâm Hukuku, İslâm Dil ve Edebiyatı, Fıkıh-Kelâm, İslâm Dini Esasları, İslâm Medeniyeti ve Sosyal Bilimler şeklinde kullanıldığı anlaşılmaktadır.

4. Günümüzde kullanılan Temel İslâm Bilimleri, Felsefe ve Din Bilimleri, İslâm Tarihi ve Sanatları şeklindeki bölüm isimleri 1991 yılında kullanılmaya başlanmıştır.

5. Yüksek din öğretimi tarihi boyunca açılan bölümlerin bir çoğunun bilimsel/dini bilgi üretme amacına matuf olduğu söylenebilir.

6. Yüksek din öğretimi kurumlarında istihdam odaklı ilk bölüm İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği adıyla 1998 yılında açılmıştır. 2014 yılında bölüme öğrenci alımı durdurulmuştur.

7. Yüksek din öğretimi tarihi boyunca istihdam odaklı olmayan bölümlerin belli bir zaman sonra işlevsiz kalarak kapatıldığı anlaşılmaktadır.

8. İslâmî İlimler Fakültesinde oluşturulan Felsefe ve Din Bilimleri ile İslâm Tarihi ve Sanatları isimli bölümlerin İlahiyat Fakültelerinden farklı bir şekilde yapılandığı görülmektedir. Bu durum bilimsel/dini bilgi üretimini etkilediği gibi müfredatta yer alan dersleri ve akademisyen istihdamını da etkilemektedir.

Yüksek din öğretimi tarihi boyunca yapılan müzakerelerde fakültelerin bilimsel dini bilgi üretme ve istihdam alanlarına yönelik birçok öneri getirildiği anlaşılmaktadır. Söz konusu öneriler ışığında bu çalışmadaki en temel öneri lisans düzeyinde örgün ve yaygın din eğitimi şeklinde istihdama yönelik bölüm önerisidir. Lisans düzeyinde bilimsel/dini bilgi üretme amacına matuf bir akademik sürecin öğrencilerde mesleki bilgi, tutum, beceri ve tecrübenin oluşumunu kısıtladığı açıktır. Mezuniyet sonrası öğrencinin hangi mesleği yapacağı konusundaki ayrılık da, lisans sürecinin verimliliğini etkilemektedir. Ayrıca mezuniyet sonrası ilgili kurumlara atanan adayların lisans sürecinde elde

edemedikleri mesleki program yeterliklerini iş hayatında ne kadar telafi edebilecekleri ayrı bir müzakere konusudur.

Halihazırda Türkiye’de yüksek din öğretimi kurumlarında genel olarak üç bölümden dersler bir *İlahiyat Programı*

**İntihal Taraması
Plagiarism Detection**

Bu makale intihal taramasından geçirildi.
This paper was checked for plagiarism.

İhtiva eden
Lisans

**Etik Beyan / Ethical
Statement**

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur / *It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.*

Yazar(lar) / Author(s)

Muhammet Mustafa Bayraktar

Finansman / Funding

Yazarlar, bu araştırmayı desteklemek için herhangi bir dış fon almadıklarını kabul ederler / *The authors acknowledge that they received no external funding in support of this research.*

uygulanmaktadır. Birbirinden nitelik, beceri ve yeterlik olarak farklılık gösteren meslek alanlarına, tek bir programla personel yetiştirilemeyeceği de açıktır. Bu amaçla yüksek din öğretiminin akademik yapılanma biçimini, disiplinler arası bir yaklaşımla ele alacak çalışmalara ve söz konusu bilimsel araştırmalara dayalı yüksek din öğretimi strateji ve politikalarına ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca öğrencilerin istihdam alanlarının mesleki beceri ve uygulama ihtiyacı göz önüne alındığında, yüksek din öğretiminin mevcut akademik yapısının söz konusu ihtiyaca ne kadar cevap verebildiği de ortadadır. Bu bağlamda, Milli Eğitim Bakanlığı Öğretmenlik Uygulamalarının niteliğinin gözden geçirilmesi gerekmektedir. Ayrıca öğretmenlik uygulamalarında olduğu gibi Diyanet İşleri Başkanlığının çalışma alanlarına yönelik din hizmetleri uygulamalarının da gerçekleştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Öte yandan lisans düzeyinde istihdam odaklı bir akademik yapılanmaya ihtiyaç olduğu gibi lisansüstü düzeyde de bilimsel araştırma odaklı akademik yapılanmaya ihtiyaç duyulmaktadır.

Akademik yapılanmaya hukuki temelden bakıldığında, üniversitelerde Akademik Teşkilat Yönetmeliğinin 13. maddesinde bölüm, ‘fakülte ve yüksekokulların amaç, kapsam ve nitelik yönünden bir bütün oluşturan ve lisans düzeyini de içeren en az bir eğitim-öğretim, bilim ve sanat dallarında araştırma ve uygulama yapan birim’ olarak tanımlanmaktadır. Maddenin devamında, ‘İlahiyat gibi geleneksel olarak lisans düzeyinde bir eğitim-öğretim programı uygulayarak tek tür diploma veren yükseköğretim kurumlarında en çok üç bölüm açılabilir’ bildirilmektedir. Bununla birlikte ‘lisans düzeyinde birden fazla diploma veren İlahiyat, İlahiyat Bilimleri, İslâmi İlimler, Uluslararası İslâm ve Din Bilimleri Fakültelerinde üç bölümden fazla bölüm oluşturulabileceği’ ifade edilmektedir. Bu anlamda yüksek din öğretiminin lisans ve lisansüstü düzeylerinde söz konusu akademik yapılanma için gerekli hukuki düzenlemelerin de yapılmasına ihtiyaç duyulduğu anlaşılmaktadır. Bu hukuki düzenleme çerçevesinde, yüksek din öğretimi kurumları arasında program, bölüm ve isim farklılığı sorununun ele alınması da, ülkemiz yüksek din öğretimi tartışmalarını makul bir düzeye getirecektir.

Kaynakça

- Akyürek, Süleyman. "Yüksek Din Öğretiminde Kalite Güvence Sistemi: Akreditasyon (Yeterlik Tescil) Sorunu". *Yüksek Din Öğretimi*. ed. Z. Şeyma Altın. 241-260. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.
- Altaş, Nurullah. "Yüksek Din Öğretiminde Uzaktan Eğitim Uygulamaları: İlitam ve Sorunları". *Türkiye'de Din Eğitimi ve Sorunları*. ed. Mustafa Köylü. 209-237. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2018.
- Arı, Asım. "Tevhid-i Tedrisat ve Laik Eğitim". *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi* 22/2 (Haziran 2002), 181-192.
- Arpaguş, Hatice Kelpetin. "Tarihsel Perspektiften Kadınların Yüksek Din eğitimi Kurumlarındaki Konum ve Durumları". *Yüksek Din Öğretimi*. ed. Z. Şeyma Altın. 103-132. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.
- Aşıkoğlu, Nevzat Yaşar. "Din Hizmetleri Personelinin Yetiştirilmesi Sorununa Öğretim Programları Açısından Yeni Bir Yaklaşım". *Yaygın Din Eğitiminin Sorunları Sempozyumu*. 91-102. Kayseri: İBAV Yayınları, 2003.
- Aşıkoğlu, Nevzat Yaşar. "Yüksek Öğretimde Din Eğitimi ve Öğretimi". *Din Eğitimi El Kitabı*. ed. Recai Doğan - Remziye Ege. 215-231. Ankara: Grafiker Yayınları, 2012.
- Aydın, Muhammet Şevki. "İlahiyat Lisans Programının Amaç Sorunu". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*. 20-25. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Aydın, Muhammet Şevki. *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı*. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 3. Baskı, 2016.
- Ayhan, Halis. *Türkiye'de Din Eğitimi (1920-1998)*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1999.
- Bahçekapılı, Mehmet. *Türkiye'de Din Eğitiminin Dönüşümü (1997-2012)*. İstanbul: İlim Kültür Derneği Nakış Ofset, 2012.
- Buyrukçu, Ramazan. İlahiyat Fakültelerinin Yeniden Yapılandırılması Problemi *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*. 509-520. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Cebeci, Suat. "Cumhuriyet Döneminde Yüksek Din Öğretimi". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Özel Sayı 41/4 (Aralık 1999)*, 227-235.
- Cebeci, Suat. *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye'de Din Eğitimi*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2. Baskı, 2005.
- Cengil, Muammer. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin İstihdam ve Bu Bağlamda Ders Programları Üzerine Bazı Öneriler". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*. 243-276. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Dölen, Emre. "Osmanlıdan Cumhuriyete Darülfünûnda'da İlâhiyat Öğretimi". *Dârülfünûn İlâhiyat Sempozyumu Tebliğleri*. 105-123. İstanbul, 2010.
- Ergin, Osman. *Türkiye Maarif Tarihi*. Cilt I-II. İstanbul: Eser Matbaası, 1977.
- Erginli, Zafer. "İlahiyat Fakültesi Müfredatında İslâm Düşüncesinin Bütünlüğü Sorunu". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*. 73-82. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Ev, Halit. "Yükseköğretimde Din Öğretimi", *Din Eğitimi*. ed. Mustafa Köylü - Nurullah Altaş. 268-306. İstanbul: Ensar Neşriyat, 6. Baskı, 2016.
- Ev, Halit. "İlahiyat Alanında Lisansüstü Eğitim ve Sorunları". *Türkiye'de Din Eğitimi ve Sorunları*. ed. Mustafa Köylü. 238-274. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2018.
- Görgün, Tahsin. "İlahiyat Akademik Yapılanması, Bölümleri ve Anabilim Dalları Nasıl Olmalıdır?". *Bugünün İlahiyatı Nasıl Olmalıdır? Sorunlar ve Çözümler*. ed. Süleyman Akyürek. 149-164. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015.
- Gözütok, Şakir. "İlahiyat Fakülteleri İçin Alternatif Program". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*. 559-566. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- İhsanoğlu, Ekmeleddin. "Osmanlı Eğitim ve Bilim Kurumları". *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi II*. ed. Ekmeleddin İhsanoğlu. 223-362. İstanbul: İslâm Tarihi, Sanat ve Kültür Araştırmaları Merkezi, 1998.
- Kaya, Mevlüt. "İlahiyat Fakültelerinin İstihdam Alanlarına Uygun Eleman Yetiştirme Sorunu". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve*

- Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler.* 211-242. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Kaya, Zeynep. "Yükseköğretimde Din Eğitimi". *Din Eğitimi.* ed. M. Fatih Genç. 209-238. İstanbul: Lisans Yayıncılık, 2020.
- Kaymakcan, Recep vd. "Öğrencilerin Gözüyle İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Bölümleri Üzerine Bir Araştırma". *Değerler Eğitimi Dergisi* 9/22 (Aralık 2011), 103-138.
- Keskin, Yakup. "Yeterlilik Açısından Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Bölümlerinin Değerlendirilmesi". *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi* 5/3 (Aralık 2015), 304-315.
- Kılavuz, Mehmet Akif. "İlahiyat Fakültelerinde Din Hizmetleri Bölümü Oluşturulmasına Duyulan İhtiyaç". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler.* 383-408. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Koç, Ahmet. "İlahiyat Fakültesi (İlahiyat Lisans Programı) Öğrencilerinin Sorunları ve Beklentileri". *M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 25 (Ocak 2003), 25-64.
- Koç, Mustafa. "Yüksek Din Öğretiminde Yeni Bir Paradigma Olarak Bölümleşme: 'Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü' Önerisi". *Yüksek Din Öğretimi.* ed. Z. Şeyma Altın. 347-398. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.
- Korkmaz, Mehmet. "İlahiyat Fakültelerinin Yaygın Din Eğitimi Yeterlilikleri: Eğitim-Öğretim Alanı". *Değerler Eğitimi Dergisi* 10/24 (Aralık 2012), 127-146.
- Koştaş, Münir. "Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 31/1 (Nisan 1990). 1-27.
- Köylü, Mustafa. "Öğretim Elemanlarının Niteliğini Artırmak İçin Neler Yapılabilir?". *Bugünün İlahiyatı Nasıl Olmalıdır? Sorunlar ve Çözümler.* ed. Süleyman Akyürek. 311-325. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015.
- Mehmedoğlu, Yurdağül. *Tanzimat Sonrasında Okullarda Din Eğitimi (1838-1920).* İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2001.
- Mehmedoğlu, Yurdağül. "Dünya Dinleri Kültürü Bölümü Çok Kültürlü Din Eğitimi Ana Bilim Dalı". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler.* 521-536. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Meydan, Hasan. "İlahiyat Fakültelerinde Kalite Güvence Sisteminin İmkânı Üzerine Bir Değerlendirme". *Yüksek Din Öğretimi.* ed. Z. Şeyma Altın, 271-296. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.
- Nazıroğlu, Bayramali. "Yüksek Din Öğretimi". *Din Eğitimi.* ed. İbrahim Turan - Bayramali Nazıroğlu, 143-166. Ankara: Bilimsel Araştırma Yayınları, 2020.
- Okumuş, Ejder. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Problemleri -Dicle Üniversitesi Örneği-". *Değerler Eğitimi Dergisi* 5/13 (Haziran 2007), 59-94.
- Onay, Ahmet. "Yüksek Din Öğretiminde Nitelik veya Amaç Sorunu". *Yüksek Din Öğretimi.* ed. Z. Şeyma Altın. 95-101. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.
- Osmanoğlu, Cemil vd. "Öğrencilerine Göre İdeal İlahiyat Fakültesi Öğrencisinin Nitelikleri ve Bunun İlahiyat Eğitimiyle İlişkisi". *Değerler Eğitimi Dergisi* 16/36 (Aralık 2018). 119-178.
- Öcal, Mustafa. "İlahiyat Fakültelerinin Tarihçesi", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (Ocak 1986), 111-123.
- Öcal, Mustafa. "Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Din Eğitimi- Öğretimi". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/1 (Ocak 1998), 241-268.
- Öcal, Mustafa. "Türkiye'de Din Eğitimi Tarihi". *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 12/6 (Eylül 2008), 399-430.
- Öcal, Mustafa. *Tanıkların Dilinden Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi ve Dini Hayat I.* İstanbul: Ensar Neşriyat, 2008.
- Öcal, Mustafa. *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi.* İstanbul: Düşünce Kitabevi, 2011.
- Öcal, Mustafa. "Yüksek İslâm Enstitüsü". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.* Cilt 44, 48-52. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Öcal, Mustafa. "Bölümleşmiş Yüksek Din Öğretimi Uluslararası İslâmî İlimler Üniversitesi ve Uluslararası İslâm Kültür ve Medeniyeti Üniversitesi". *Yüksek Din Öğretimi.* ed. Z. Şeyma Altın. 329-346. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.

- Öz, Ayhan. "İlahiyat Fakültelerinde Program Çeşitliliği Açısından Seçmeli Dersler Üzerine Bir Değerlendirme". *Yüksek Din Öğretimi*. ed. Z. Şeyma Altın. 423-451. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.
- Özdemir, Sadettin. "İstihdam Alanlarına Göre İlahiyat Fakültelerinin Yeniden Yapılandırılması: Din Hizmetleri Bölümü Önerisi". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler*. 537-558. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Özdemir, Sadettin. "Din Hizmetleri Alanındaki Hizmet Kalitesinin Artmasında İlahiyat/İslâmi İlimler Fakültelerinin Program Çeşitliliğinin Rolü". *Yüksek Din Öğretimi*. ed. Z. Şeyma Altın. 399-422. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.
- Özdemir, Şuayip. "Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde İlahiyat Fakültesi Mezunlarının Çalışma Alanları ve Bu Alanlara Eleman Yetiştirmek Üzere İlahiyat Lisans Programında Yapılması Gerekli Düzenlemeler". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler*, 193-210. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Öztürk, Mustafa. "İlahiyatın Adı ve Amaçları Ne Olmalıdır?". *Bugünün İlahiyatı Nasıl Olmalıdır? Sorunlar ve Çözümler*. ed. Süleyman Akyürek. 29-59. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015.
- Parmaksızoğlu, İsmet. *Türkiye'de Din Eğitimi*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1966.
- Sarıkaya, Mehmet Saffet. "Alevilerin Din Eğitimi Sorunları Bağlamında Yüksek Din Öğretiminde Aleviliğin Öğretimi İmkân". *Yüksek Din Öğretimi*. ed. Z. Şeyma Altın. 133-145. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.
- Sarıkcıoğlu, Ekrem. "İlahiyat Tezsiz Yüksek Lisans Programı Üzerine Bazı Mülâhazalar". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Bildiriler-Müzakereler*. 479-486. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Taşkıran, Ayşe. "İlahiyat Fakültesi Müfredatında Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Derslerinin Yeri ve Fonksiyonlarına Dair Bir Araştırma (İlahiyat Fakültesi Öğrencileri Örneği)". *KSU İlahiyat Fakültesi Dergisi* 22 (Aralık 2013), 238-266.
- Tosun, Cemal - Doğan, Recai. "İlahiyat Fakültelerinin Yeniden Yapılanması Üzerine". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu Bildiriler-Müzakereler*. 487-508. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Yayınları, 2004.
- Turan, Gönül. "İlahiyat Fakültesi Yüksek Lisans Öğrencilerinin Aldıkları Eğitime İlişkin Görüşleri Üzerine Nitel Bir Çalışma: Batı Karadeniz Üniversiteleri Örneği", *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi* 1/1 (Aralık 2017), 86-117.
- Turan, İbrahim - Nazıroğlu, Bayramali. "İlahiyat Fakültesine Yeni Gelen Öğrencilerin Sorun ve Beklentileri: Omü İlahiyat Fakültesi Örneği". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 8/36 (Nisan 2015), 466-479.
- Uluslararası Yüksek Din Öğretimi Kongresi Özet Kitapçığı*. İstanbul: 2017.
- Usta, Mustafa. *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Kurumsallaşma ve Ekolleşme Sorunları*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2001.
- Ülken, Hilmi Ziya. "İlahiyat Fakültesinin Geçirdiği Safhalar". *AÜ İlahiyat Fakültesi Albümü (1949-1960)*. Ankara, 1961.
- Üzümcü, Muzaffer. "İlahiyat Fakülteleri Felsefe ve Din Bilimleri Bölümlerinde Akademik Yapılanma ve Lisansüstü Eğitim Üzerine Bir Değerlendirme". *Mevzu Sosyal Bilimler Dergisi* 3 (Mart 2020), 167-192. <https://doi.org/10.5281/zenodo.3710818>
- Yazıbaşı, Muhammed Ali. "Yükseköğretimde Din Eğitimi". *Din Eğitimi*, ed. Hasan Dam. 151-168. İstanbul: Lisans Yayıncılık, 2. Baskı, 2019.
- Yılmaz, Macid. "İlahiyat Fakültesi Mezunlarına Verilen Pedagojik Formasyon Eğitiminin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutum ve Kaygı Düzeyleri Üzerindeki Etkileri". *Bilimname XXVIII/2015/1* (2015), 287-301.
- Zengin, Zeki Salih. "Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun Hazırlanmasından Sonraki İlk Dönemde Uygulanışı ve Din Eğitimi". *Dini Araştırmalar* 5/13 (Haziran 2002), 81-106.
- Zengin, Zeki Salih. "Eğitimde Yenileşme Döneminde Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Gelişmesi (Amaç-Akademik Yapı-Program)". *Yüksek Din Öğretimi*. ed. Z. Şeyma Altın. 173-182. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2020.

4. EDİTÖR SON KARARI

Editörlük Kararı

Ad Soyad: Abdullah Demir

Rol: Editör

E-posta: abduillahdemir@hotmail.com

Kurum: ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ, İSLAMİ İLİMLER FAKÜLTESİ, TEMEL İSLAM BİLİMLERİ BÖLÜMÜ, KELAM VE İSLAM MEZHEPLERİ TARİHİ ANABİLİM DALI

Karar Tarihi: 09-09-2022

Yazara Not: Sn. Yazar, Çalışmanız yayıma uygun bulunmuştur. Son metni, aşağıda belirtildiği şekilde hazırlamanızı istirham ederim. Çalışmanızın 150 kelimelik "Öz" ile 150 kelimelik "Abstract" kısmını, her biri 350-400 kelime olacak şekilde genişlemelidir. Öz/Abstract genişletileceği için ayrıca Summary ve Özet eklenmesine gerek yoktur. Word içeriğinin şu şekilde olması beklenmektedir: Başlık *Tezden, tebliğden vb. üretilmiş ise Türkçe ve İngilizce Etik Beyan (Bk. İSNAD) ** Kaynakçadan hemen önce linkteki Word dosyasında yer alan etik beyan tablosu doldurulup eklenmelidir:

<https://dergipark.org.tr/tr/download/journal-file/23413> Yazar Adı Kurum Bilgisi Türkçe-İngilizce (Bk. İSNAD) ORCID İngilizce Başlık Abstract Keywords Öz Anahtar Kelimeler Metin Ek Beyan Tablosu Kaynakça • Metinlerde yer alan Arapça özel isimler (din, mezhep, şahıs, sûre vb), kitap adları ve kavramların yazımında Encyclopaedia of Islam'ın 3. baskısının kullanımına uyulmalıdır:

<https://referenceworks.brillonline.com/browse/encyclopaedia-of-islam-3> •

Tercüme metni bir dil uzmanına kontrol ettirmeniz de önem taşımaktadır. •

Kullanılan eserlerin DOI numaraları bulunup kaynakçaya eklenmelidir:

<https://search.crossref.org/references> • Sayı Yayın Tarihi: 20 Eylül 2022 • Son

Metin Son Gönderim Tarihi: 12 Eylül 2022 * Metnin mümkün olduğunca 8.000

kelimeye çekilmeye çalışılması beklenmektedir. Bilgilerinize sunarım. Abdullah

Demir Eskiye Editörü 0 539 249 77 18

Karar: Kabul Edildi